

המחיר
7 ש"ח
ניתן לשלם בנדרים פלוס וקריזות

בינינו
הוצאה לאור

BEINENU.COM | מערכת שיעורי תורה לצפייה | מתוך: אתר "בינינו" |

הוצאה לאור
צוף
נתן פלדמן

גליון 279 | פרשת וירא תשפ"ד

אזכרה

אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור

תורה את הודתינו

בני תורה אנחנו
בנים לכל דבר
תורה את הודתינו
ולנו את משמור

נפש וגוף
את חובקת
דופק חיינו
רק את
אל תוך תוכנו
חודרת
לטעת חיים
לעוד

תורה,
אנו בנים לך
ברית בינינו כדוּתה
כל עוד אנו חוסים בך
אין אנו בני תמותה

עם הסתלקותו של אחד המיוחד משרידי דור דעה ומגדולי ראשי הישיבות בדורינו רוממות א-ל בגרונו וחרב מלחמתה של תורה בידו **השקדן העצום מרן הגאון הגדול**

רבי ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל

שורטטו קוים לדמותו, אישיותו, מורשתו והשפעתו בעולם התורה

ובגליונות:
שיעור חומש | חנוך לנער | עינינו גל | מי באר | בנתיבות העיון
אוסף הדרכות והנהגות | מחשבות טובות | אז נדברו

מפי תלמידיו ומקורביו הרבנים הגאונים:
רבי מאיר גרוזמן | רבי חיים מרדכי וייזר
רבי מרדכי נויגרשל | רבי ישעיהו כהן
רבי רפאל ברוך אלקיים

קרדיט תמונה: M.Segal

יעלית הן

נחלה אליהו

בנתיבות העיון

פניני הלכה

{ אז נדברו }

עינינו

ממגד גרש ירחים

אבני דן

בנתיבות הפרשה

מחשבה קצרה על הדף
הרב יחזקאל הרטמן
SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

בירוק הלכה

התורה

חנוך לנער

חשובתי דרכי
נקודות אור ע"ס משנת חכמי שפירא זצוק"ל

לקראת שבת מלכתא

מענה יחזקאל
הרב יחזקאל הרטמן

לדעת
שיעור חומש
על פישת השבוע

תוספת שבת

שנינו
עומק הפשוט

אוסף הדרכות והנהגות חלק ב'
מחשבות טובות

ועד ליל שבת
תורת המידות

לעילוי נשמת ר' צבי הערש ב"ר שרגא פייבל קנול ז"ל נלב"ע י"ח ניסן תשי"ג תנצב"ה

תוכן עניינים

אוסף הפרשה

79 שיעור חומש

מאת הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א

81 נחל אליהו

משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א

85 בנתיבות הפרשה

הגאון רבי נחום קסטנר שליט"א

87 מענה יחזקאל

הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א

89 יעלת חן

הגה"צ יצחק שמואל גמזו שליט"א

91 אבני חן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

95 לקראת שבת

לקט נבחר מתוך העלון
הנפלא של "דרשו"

33 הדרכות והנהגות

שקבלו כמה מתלמידי
מרן ראש הישיבה זצוק"ל

34 מחשבות טובות

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

35 אז נדברו

מחשבות לבני הישיבות

41 קדושי שמך

בענין הנהרגים על קידוש ד'
מהגאון רבי צבי פלמן שליט"א

43 מי באר

התחזקות באמונה ובעבודת ד'

אוסף ההלכה

45 שיעורי בינה

הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

47 עומק הפשט

דיוני הלכה אקטואליים

53 פניני הלכה

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

61 שיעורי דעה

מתוך שיעורי הג"ר גרשון מלצר שליט"א

63 בידור הלכה

בירורי הלכה אקטואליים
מתוך הסוגיות והפוסקים

67 תוספת שבת

מעלת השבת וקדושתה

69 בנתיבות העיון

ביאורים והערות מהרה"ג ר'
אהרון שוורצר שליט"א

71 מחשבה קצרה על הדף

תפיסות עומק על סדר הדף היומי

74 מבחני לדעת

מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

אוסף זיכרון

5 שבועים שנות

הכרות וידידות

שיחת זכרונות מרתקת מפי ידיד-נעורים
יבדלחט"א רבי מאיר צבי גרוזמן שליט"א

9 אהבת צדק ותשנא רשע

מאת תלמידו הגאון רבי חיים
מרדכי וייזר שליט"א

11 איש השכל והלב ואיש החזון

הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

14 מי יתן לנו תמורתו

תלמידו המשגיח הגה"צ רבי
ישעיהו כהן שליט"א

17 תורה את הודתינו

נטפי דמע אחר מטתו
מאת תלמידו הקרוב
הרה"ג ר' רפאל ברוך אלקיים שליט"א

אוסף הדעת

19 ממוגד גרש ידחים

משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל

21 חשבתי דרכי

נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

23 ועד ליל שבת

מאת הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

25 תורת המידות

הרה"ג רבי יונתן אבר שליט"א

27 ענייני גל

מאמרי עין לא ראתה

31 חנוך לנער

הרה"ג חנוך דרורי שליט"א

ברכות והודאות

למו"ל מבחני לדעת

לרגל הופעת גיליון 200

של מבחני לדעת על הדף היומי
בסיעתא דשמיא נבחנו עד כה 10,000
לומדים על כ-2 מיליון דפי גמרא!
ועם התחלת לימוד סדר נזיקין
מוסיף והולך
להרבות תורה בישראל
בידיעה ברורה ובהבנה ישרה
בתוכניות חדשות והגרלות מיוחדות
כה יתן ד' וכה יוסיף
להגדיל תורה ולהאדירה
ולהרחיב גבולותיה בקרב ישראל

הרב נתן פלדמן
וחברי המערכת

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא - לדעת לחיות כהלכה

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות
"בעמדות נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות"

"וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר"

בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778

ניתן לקבל קבלה מוכרת במס לפי סעיף 46

על כל תרומה לאוסף גיליונות

(למעט תשלום על פרסום או קניית גיליונות)

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של ה'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

שבעים שנות היכרות וידידות

שיחת זכרונות מרתקת אודות דמותו האגדית של ראש ישיבת 'עטרת ישראל'

מרן הגאון בעל ה'ברכת מרדכי' זצ"ל

מפי ידיד-נעוריו, רע אהוב לו במשך עשרות בשנים, יבדלחט"א

איש החינוך וההגות, שוחר-הדעת, רבי מאיר צבי גרוזמן שליט"א

יריעה מיוחדת המתפרסמת לראשונה במערכת 'אוסף גליונות' לרגל מלאת השבעה להסתלקותו

מאת: הרב בנימין לוין

היכרות רבת בשנים

בתוך ימי השבעה להסתלקותו של ראש ישיבת 'עטרת ישראל', מגדולי וחשובי זקני מרבצי התורה ומאורי דורנו, בעל ה'ברכת מרדכי' זצ"ל, נועדנו לשיחה עם ידיד-נעוריו, הרב רבי מאיר צבי גרוזמן שליט"א, אשר יחסי החברות והידידות ביניהם נמשכה על פני עשרות בשנים. הרב גרוזמן אינו פנים חדשות בעולם התורה, הוא מוכר בשדרות הציבור ועולם הספר התורני כאיש חינוך, איש ספר והוגה-דעות ותיק, אשר ספריו ומאמריו הנודעים העוסקים בהגות ובמחשבת ישראל מפארים את אוצרי-הספרים בארץ ובעולם, מרבים-דעת ומקרבים את קוראיהם לתורה ויראת-שמים ולהתבוננות מחודשת בדברי חז"ל. בנוסף הוא נמנה בין ראשוני המרצים בתנועות התשובה, אשר כחלוץ לפני המחנה היה מהראשונים שפעלו בתחום הקירוב של אחים תועים, כבר לפני למעלה מיובל שנים.

יצרנו איתו קשר על מנת לשמוע מעט זכרונות ממסכת הידידות הקרובה והחמה עם רבי ברוך מרדכי, וקולו אשר נשמע תמיד בהרצאות צלול, בהיר, חד ונוקב, הפעם זיהינו בו סדק מסויים. דמעות חנקו את גרונו פעם אחר פעם - כשהצימד את התואר "זכר צדיק וקדוש לברכה" לדמותו של ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי שכה העריך והעריץ. אך למרות סאת היגון והכאב האופפת אותו באופן אישי, בתוך אבלו של הכלל, הוא ניאות להקדיש זמן בכדי להגדיר ולהתמקד בדמות הענקים הזאת שחייתה בעולמנו ועתה חסרה בעוונותינו הרבים.

אנו מצינו מיהרנו להוציא עט וגיליון לתעד את הדברים מפיו ככתבו וכלשונו. הדברים קלחו מפיו בשטף, בבהירות וברהיטות. דיבור בצורת כתיבה. מבלי צורך מצינו כמעט לערוך, לשפר ולתקן. מפיו יכתב. והנה הדברים לפניכם - קוראים נאמנים:

'השפיץ' של הישיבה

היכן החלה ההיכרות העמוקה והמסכת הידידותית שלכם עם ראש הישיבה זצ"ל?

אקדים ואומר: השבוע האחרון היה שבוע נורא ואיום עבור כלל ישראל. איבדנו את גדול הדור. קשה להתאושש מזה. גם כאשר אני מנסה לחשוב על דברים אחרים, המחשבה מסרבת לעזוב את היגון השוכן בתוכי.

האזנתי אתמול להספדים שנאמרו בהלוויה, ונוכחתי שכולם עסקו בשלושה נושאים מרכזיים באישיותו של הנפטר הגדול: האחד, גדלותו בתורה, כשרונותיו, חידושו, ספריו המיוחדים שחיבר והוציא לאור עולם. השני, תיארו את היותו ראש ישיבה. יחסו ללימוד התורה, יחסו לתלמידים. יחסו לניהול הישיבה. השלישי, יכולתו והתנהגותו בהפצת תורה ברבים. הוא טלטל את עצמו כל ימיו להרבות פעלים לתורה ולהפיץ יהדות. גם בחודשים האחרונים לחייו, לעת חולשתו, מעולם לא התעצל, אם אפשר בכלל לומר עליו את המילה 'עצל'. מסר שיעורים והופיע בכל מקום. בכל ישיבה, בכל התארגנות, בכל דינר, בארץ ובעולם, כדי להרבות תורה ולהרבות כבוד שמים. אלו פחות או יותר היו שלושת הנושאים שעסקו בהם כל הספדים בהלוויה.

אך אני אבקש את רשות הקוראים לדבר על שלושה נושאים אחרים בדמותו של רבי ברוך מרדכי אזרחי זכר צדיק לברכה לחיי העולם הבא. אותו הכרתי היטב. לפעמים נכון יותר להתבטא ולומר ראיתי את האיש, אבל כאן יכול אני לומר ברורות: הכרתי את האיש. כיצד הכרתי אותו? ראשית היכרותי איתו היתה כשנכנסתי לישיבת חברון. הייתי אז בחור צעיר בגיל שבע-עשרה, וכמו כל תלמיד חדש שבא לישיבה התחלתי להתעניין מי הם הבחורים המבוגרים בישיבה? מי הם הבחורים בועד שמעלינו? מי הם מובילי הטון בישיבה? וכדומה. אני זוכר שכולם הצביעו לי על שניים שהם 'השפיץ' של הישיבה, לא רק היום אלא גם אתמול ושלושום. הישיבה לא ראתה כמותם שנים רבות. האחד היה בקי גדול מאד, והשני היה עוקר הרים. השני היה הבחור ברוך מרדכי אזרחי. הוא היה עוקר הרים. התבטאו ואמרו לי עליו אז טובי הבחורים: "אין כמו רבי ברוך. אין דומה לו".

היה פער גילאים של חמש שש שנים בינינו, ובזמני הוא כבר כמעט לא היה נוכח בסדרי הישיבה, משום שבשעות הסדרים הוא היה מצוי בבתי גדולי הדור; הוא היה אורח של קבע בביתו של מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל. בביתו של מרן הגר"ז מבריסק זצ"ל. בביתו של מרן הגר"ז בענגיס זצ"ל, ובבתייהם של גדולי ישיבת מיר. בכל מקום שהיו גדולים הוא היה נוכח שם. היתה לו קביעות עיתים אצלם, והיה יושב ולומד איתם בחברותא, ומגלגל איתם שיחות תורניות. שמע והשמיע, למד ולימד, קלט ורשם.

יחסי ההיכרות והחברות בינינו התעצמו והתחדשו שוב כחלוף הרבה שנים. היה זה בחודש מנחם-אב תשל"ו, כבר הייתי אז נשוי, אב למשפחה, והתגוררתי בתל-אביב. באחד הימים נשמעו נקישות בדלת ביתי. ניגשתי לפתוח, ושני אנשים של צורה ניצבו בדלת: ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי זצ"ל ואחיו יבדלחט"א ידידי הגאון רבי יצחק שליט"א, מראשי ישיבת מיר. הם באו לבקרני. קידמתי את שניהם במאור פנים ובחביבות, ואירחתי את שניהם במרפסת, שם היה אויר טוב יותר בימי הקיץ הלוהטים. אשתי ע"ה שנפטרה לפני כעשרה חודשים ידעה לארח ראשי ישיבה בכבוד הראוי להם, ואכן הגישה לפניהם כיבוד. הם באו כדי לספר לי שהם הקימו ישיבה, "עטרת ישראל" לזכר אביהם. את אביהם הכרתי היטב, הוא היה משרידי סלובודקה בליטא, ובערוב ימיו ניהל חדר בירושלים, וביקשו להתרים אותי למען הישיבה. אמרתי להם שאני בסך הכל מורה המתפרנס ממשכורת דלה וצנועה, וגם אשתי העוסקת בהוראה יש לה בסך הכל שליש משרה, כך שאין לי אפשרות לתת להם יותר מיד, ולא ממני הם יושעו. הם אמרו לי כי הם הולכים לפי רשימה מסודרת, מכתובת לכתובת, ומכל תרומה יצטבר בסוף סכום גדול, והם בדרכם אחרי לעוד כתובות ברחבי העיר.

מיד הצעתי להם עזרה: מכיון שאני תושב תל-אביב, ויש ברשותי רכב, מוכן אני להעמיד את עצמי ואת רכבי בכדי לסייע להם. כך שמלבד התרומה הקטנה שאתן להם בעצמי, גם אסייע להם להוביל אותם לכל המקומות שיחפצו, באופן קבוע, ולא רק היום. תגובתם היתה חיובית מאד.

עוד באותו היום סיפרתי לידידי ורעי הרב הגאון רבי שאול הירשוביץ זצ"ל, שגר בשכונתי בתל-אביב, על דבר האורחים החשובים שבאו לביתי. על הישיבה שהקימו, ועל ההצעה שהצעתי להם, וביקש גם הוא לקחת חבל במצוה הגדולה של סיוע לביסוס וכינון מקום תורה. גם הוא היה מבוגרי ישיבת חברון, מתקופתו של רבי ברוך מרדכי, והיה בידידות -אמת איתו. רבי שאול אמר לי: "כשאתה מוביל אותם לכתובות שונות בעיר גם אני אצטרף, לפעול ולשכנע, וכשאתה לא תוכל להסיעם אני אשמש להם כנהג". כך נסגר הענין באותו הערב.

מאז, בכל יום שני בשבוע, היה בא רבי ברוך מרדכי לבדו למקום המפגש, ה'שטיבלאך' של איצקוביץ בבני-ברק, ומשם אני ורבי שאול יצאנו איתו לפי רשימה מסודרת שהביא או שאנחנו גיבשנו במשך הזמן, לבתי נדיבים ואוהבי תורה. חרשנו כתובת אחר כתובת. המפגש היה מתחיל בשעה שבע או שמונה בערב, ונמשך עד שתיים-עשרה ואחת בלילה, כך שבוע אחרי שבוע.

כל דברי עד כאן הם רק הקדמה, כדי שהקורא לא יתרעם עלי שהתבטאתי שהכרתי אותו. מכיון שבמשך שנים הוא ישב לידי בכל יום שני במכונית, העזתי לומר קודם שהכרתי אותו. ראיתי אותו בשתיקתו, בדיבורו, כשהוא נכנס לתורם, כשהוא מביע ענין על כל דבר, וכמובן התענגתי על דברי-תורתו המתוקים.

גדלות האדם בנוסח סלובודקה

מה היתה ייחודיותו של רבי ברוך מרדכי? על אי אלו מעלות וסגולות אתם יכולים להצביע מתוך היכרותכם הקרובה איתו?

יכולתו להמציא על אתר דבר תורה, ולתת תשובה לכל שאלה הכי קשה שנשאל עליה היה רק אחד מתוך שלל הכישורים הייחודיים שלו. אבל אינני רוצה לדבר על כישרונותיו. אינני בטוח שאני מספיק מומחה בשביל לדעת ולאמוד כישרורים. כדי לאמוד כישרורים צריך להיות יותר מוכשר מהכישורים שצריך לאמוד, ואין לי את זה. זו לא ענוה, זאת אמת.

אולם בכל התפילות בישיבה הוא כן היה נוכח. הוא לא הרשה לעצמו להיעדר מהתפילות. וזכיתי לראותו בעמידתו בתפילה. הוא הקפיד תמיד ללבוש מעיל עליון ולחבוש את הכובע [בשונה מבחורים אחרים בשנים ההן, גם מצויינים וטובים, שלא הקפידו על כך בשעתו. רוח אחרת היתה אז]. הוא עמד מאחור, לא מקדימה. תמיד הצטנע. כך החלה ההיכרות בינינו.

כבר אז בישיבה ראינו את הכישרון הבלתי-מצוי שלו. בחברון היה נהוג לאחר שגמרו לקרוא את המגילה בליל פורים, כל הבחורים ירדו לחדר-האוכל של הישיבה למעמד שמחת הפורים. בכל שנה היה בחור אחד שמינו אותו כ"פורים רוב" והוא היה יושב בראש השולחן וממלא את מקומו של הרבי. המרכז של המעמד היה ה'גראמען' שאמרו שנים או שלושה מחריפי תלמידי הישיבה. לאחר שלב השירה נעמדו כמה בחורים ואמרו 'גראמען' בחרוזים. ה'גראמען' עסק בנושאי פורים, ובעיקר בהלך הרוח בישיבה, על נוהגי הישיבה, ועל כל מה שמתהלך בה. היו הם משפטים חדים. עם הרבה פקחות. הרבה נקודות רומזות. שנה אחת היה זה רבי ברוך מרדכי אחד מאלו שאמרו את ה'גראמען'. לא אשכח את המחזה המדהים הזה עד היום:

הוא נעמד על השולחן והמציא במקום את ה'גראמען' בין שירה אחת של הבחורים למשנה. אותה השירה המקובלת לשיר בין בתי ה'גראמען'. כל בית של 'גראמען' היה בן ארבע שורות, שהומצא על ידו במקום. ואם היה צורך לשלב מילה באידיש, הוא שילב את המילה באידיש, והמילה השתלבה יפה עם שלוש רעותיה. כולם עמדו פעורי-פה מהכישרון והגאונות שלו. איך אפשר כך להמציא במקום בתים של ארבע שורות בזה אחר זה, ולהקיף בהם את כל הנושאים הישיבתיים, עם הרבה שבחים והערצה, כאשר לימוד התורה כמובן תופס מקום מרכזי. אז לראשונה ראיתי בתדהמה את היותו בעל כישרון כביר, חכם ופיקח עצום.

וזיכרון נוסף ממנו מהשנים ההן - שנת תשי"ב או תשי"ג: היה זה כאשר אחד הבחורים החשובים בישיבה נישא מחוץ-לעיר, באחת המושבות הרחוקות במרכז הארץ, והיתה סיבה שבגללה הרבה בחורים נסעו לחתונה. הן הבחורים הצעירים והן המבוגרים, ומשום מה התארגנו לנסוע באמצעות רכבת מירושלים לתל-אביב. גם רבי ברוך מרדכי נסע יחד איתנו ברכבת. הוא התיישב באחד הספסלים ועל ידו התיישב אחד הבחורים המבוגרים. התפתחה שם שיחה ביניהם, והשיחה לא עסקה כמובן בפוליטיקה ובענייני חברה. כל השטויות הללו לא העסיקו אותו. השיחה עסקה כולה בדברי תורה. אנו הצעירים העזנו והתקרבנו כי לא היו לנו מקומות ישיבה, וכך עמדנו בסמוך אליו ושמענו את כל השיחה. לאורך כל הנסיעה קלחו מפיו 'ווארטים' ואמרות שפר על פרשת השבוע ועל מאמרי חז"ל. כך בלי הכנה, בלי פתק. כל מה שזרם, וכל מה שהמח יכול היה להנפיק עובר לאמירתו הוא אמר. הוא השמיע שם דברים מדהימים ומתוקים. בשנים המאוחרות יותר הצטערתי על כך שלא שלפתי בשעת מעשה מכונת כתיבה, ותיעדתי ורשמתי לפחות את ראשי הפרקים מהדברים המהימנים שאמר בדרך לחתונה ההיא.

היה לו לרבי ברוך מרדכי כבר בתור בחור חן מיוחד. הוא היה אהוב על כולם. מרשים מאד. חבל שלא היה נוכח תמיד בסדרי הישיבה, כי אילו היה נוכח לבטח הייתי מעיז לגשת אליו, לשוחח איתו בלימוד, וליצור איתו קשר לימודי. אולם הוא היה עסוק ב"לקבל" מגדולים. כך דמותו חרוטה בזכרוני משנות הבחורות.

הסיוע השבועי למען ישיבת 'עטרת ישראל'

והקשר ביניכם המשיך הלאה בשנים הבאות, או שמא הסתיים בשנות הלימוד המשותפות בישיבת חברון?

ובכל זאת אני רוצה לציין שלוש תכונות אחרות שהיו בו וניתנות ללימוד:

התכונה האחת, גדלות האדם. מי שרצה לראות גדלות אדם בדורות האחרונים בצורה מדויקת וקפדנית היה צריך לחיות את רבי ברוך מרדכי, לראותו ולחסות בצילו. אחד האישיים שהיה מדבר עליהם תמיד בהערצה בלתי-נגמרת, היה זה מרן הגאון רבי אייזיק שר צ"ל, ראש ישיבת סלובודקה. רבי אייזיק היה אדם מאד חריף, מאד מוכשר, חתנו של ה'סבא מסלובודקה', ורבי ברוך מרדכי התגורר לידו בילדותו ולמד ממנו הרבה. מסתבר שהוא קלט את גדלות האדם בין היתר גם ממנו, בנוסף לאביו שהיה סלובודקאי וראשי הישיבה בחברון שגדל בצילם. היתה לו את הגדלות הזאת בנשמתו. הוא היה בטבע כזה, עם גדלות, מלכות ורוממות, אבל הוא גם ידע לשכלל את הגדלות הזאת ולעבוד לפיה, ולחיות כגודל גדלותו של האדם.

קשה לתמצת במילים בודדות את השיטה השלימה של גדלות האדם. הבסיס הוא הפסוק "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו". רבי ברוך מרדכי באחד מספריו עסק בענין הזה, אנו נאמר כאן רק את התמצית: ה'סבא מסלובודקה' היה אומר שאם האדם נברא ב"צלמנו כדמותנו"

של הקב"ה עליו לחיות ולהתנהל בצורה הזאת. וכיון שהנשמה היא חלק אלוה ממעל, והגוף מולבש עליה, יש לנתב את הגוף שיהיה כנוע לנשמה ויש לנתב את הגוף שיתנהל ב"צלמנו כדמותנו". זוהי תמצית גדלות האדם. זה בא לידי ביטוי גם במעשים היום-יומיים וגם במחשבה.

אצל רבי ברוך מרדכי זה בא לידי ביטוי בכל צעד ושעל. אם נדבר על לימוד התורה, כדוגמא. ה'סבא' דרש מהתלמידים שהלימוד יהיה במקסימום עיון, אחרת זה לא ב"צלמנו כדמותנו", כי המקסימום עיון של תורה, שם אצל הקב"ה,

הרי הוא מקסימום עיון, ואם אין מקסימום עיון, זה כבר פגם בעיון. זה לא ב"צלמנו כדמותנו". מי שהכיר את תוצאות העיון של רבי ברוך מרדכי וראה את העמקות, יכול אולי לשער מהו עיון אמיתי.

כן בהנהגה שלו. מעולם לא ראו אצלו רבב בבגדו. מעולם לא ראו אצלו הנהגה פשוטה המצויה ברחוב. כל הליכה שלו, כל הושטת יד שלו, כל נענוע ראש שלו לחיוב ולשלילה - היה מדוד. מחושב. הכל בגדלות אדם. "בצלמנו כדמותנו". ראינו את הגדלות הזאת כל הזמן, בכל המצבים.

לא היה שייך שלא לרחוש לו כבוד. ראינו אצלו גדלות ונחרדנו. לא במובן של פחד המוכר והמצוי, אלא בגלל שתקף אותנו רוממות. כי הוא ייצג את ה"צלמנו כדמותנו". ראינו והרגשנו זאת. לא יכולנו לשוחח איתו ברמה נמוכה. לא יכולנו לשוחח איתו כשוחח איש לרעהו - למרות שהפכנו להיות רעים אהובים שלו. לא היה שייך לקחת מלאך אלוקים ולהנמיך את קומתו, ולדבר איתו כאחד מאנשי הרחוב. גם אם אתה מכיר אותו היטב והוא יושב לידך שנים במכונית והתחכך בך. זו גדלות אדם במובן האמיתי והרחב שלה.

"יעשה עצמו כאילם"

התכונה השניה שראיתי והכרתי אצלו, כולם זוכרים את דברי חז"ל: "מה אומנותו של האדם בעולם הזה? יעשה עצמו כאילם".

במעמד תפילה לאחר שיעור. לתלמידים בביתו

בשעת ההתרמה, אני וידידי רבי שאול צ"ל ראינו אותו גם בעבודה הזאת של "יעשה עצמו כאילם". מעולם הוא לא אמר לתורם - אני זקוק לכסף. מעולם הוא לא אמר לתורם - תרומה לנו. אבל תמיד הוא סיפר לתורם על הישיבה. מה התלמידים עושים בישיבה, איך לומדים בישיבה, איך בחורים כותבים חידושי תורה. הכיס שלו היה מלא בחידושי תורה של תלמידים ואת זה הראה לתורמים. הוא דיבר רק על הישיבה, אבל לא דרש, אלא שתק.

הדבר הכי מעניין שראינו אצלו כסדר, היה זה כאשר יצאנו מתורם שלא נענה לו, ולא תרם. היינו יוצאים נזופים, בשתיקה, וציפיתי שהוא יאמר משהו. ציפיתי שהוא יאמר לכל הפחות את המשפט הבא: "נו, הוא לא רצה לתרום". רק משפט כזה. אני כבר לא מדבר על משפט של זלזול או ביזוי שיוצא מפי מתרימים ברגעים כאלו. אבל גם משפט כזה הוא לא אמר. אף פעם. הפה שלו היה סגור. השתיקה שלו היתה רועמת. הוא שתק כשהיה צורך לשתוק.

אני נזכר שפעם אחת נכנסנו אל תורם מסויים להתרים למען הישיבה. היה זה בשעה עשר בלילה, ויצאנו ממנו באחת בלילה. התנהלה בינו ובין ראש הישיבה צ"ל שיחה מאד מעניינת. השיחה נפתחה כך: פניתי לתורם ואמרתי לו: "אתה הרי למדת בחברון, שמעת שיעורים מרבי ברוך, באנו אליך, ראש הישיבה טרח מיוחד לבוא אליך, כדי לכבדך לתרום לישיבה שהוא עומד בראשה". ידידי רבי שאול הירשוביץ הוסיף אף הוא לדבר משפט אחד ושניים. והנה לתדהמתנו הביט התורם לכיוונו של רבי ברוך מרדכי ואמר לו בערך בלשון הזו: "הנה, בזמנו כאשר נודע לך שאני עומד לעזוב את הישיבה ולהתגייס לצה"ל, היחס שלך אלי השתנה לגמרי. קודם נתת לי יחס חביב, ואחר-כך נהיה יחס מתעלם. ועכשיו אתה מעיז לבוא אלי ולקבל תרומה!?!..." כאן רבי ברוך מרדכי כבר לא יכול היה לשתוק, והיפר את האילמות שאחז בה. הוא אמר לתורם ההוא:

"לכן באנו אליך, כדי שתוכל לתקן את מה שעשית אז, כשעזבת את הישיבה"... כמה חכמה היתה בתשובה הזאת. רציתי ממש לנשקו על ראשו. ואז התפתחה לה שיחה לא על נושא הגיוס שהעלה, אלא על חשיבות לימוד התורה, ועל חשיבות קיום מסגרות תורניות כהיכלי הישיבות. כאן כבר רבי ברוך מרדכי אפשר לעצמו לדבר. כאן כבר לא היה מקום לאילמות, כי זה כבר שייך לתורה. הוא דיבר ודיבר, ולא חדל מלדבר. בשעה אחת בלילה כשעזבנו את ביתו של אותו תלמיד הוא כבר היה משוכנע לגמרי. הוא הבטיח לנו, כי כעת הוא בשלבים של סיום עסקה גדולה, ואם העסקה תסתיים בכי טוב הוא יעניק תרומה לישיבה מחצית משכר העסקה. הוא נקב בסכום.

כשיצאנו מביתו, חשבנו שרבי ברוך מרדכי יאמר משהו, אבל אז שוב הוא עשה עצמו כאילם. התעטף בשתיקתו. בשביל מה הוא צריך לומר משהו, מה יש לומר מבחינתו; ממה-נפשך, אם התורם ההוא יצליח בעסקה ויביא את הכסף מוטב, ואם לא יביא אז לא. לי היה הרבה מה לומר, לרבי שאול היה הרבה מה לומר, אבל רבי ברוך מרדכי שתק.

רק אסיים את הסיפור: שאכן לבסוף, האיש הזה עשה את העסקה, ובא במו ידיו להביא את תרומתו לישיבה. עם הכסף הזה, שהיה סכום גדול מאד, שילמו את דמי השכירות של הדירה שבה נוסדה הישיבה. ומאז הפך להיות אוהד מובהק של הישיבה ותורם קבוע שלה.

השתיקה, זה פן מחודש בדמותו של רבי ברוך מרדכי, שלא רבים יודעים עליו, ולי יש עוד הרבה מה להרחיב בו.

מידת ההצנע-לכת

התכונה השלישית, היא מידת ההצנע לכת שהיתה בו. ראיתי אותו במשך שנים בטקסים רבים; גם של הכנסת כלה, וגם של הלוויית המת. אבל בכל יום שני בשבוע ראינו את מידת ההצנע-לכת שלו.

בל נשכח ששלמה המלך במשלי אומר: "ואת צנועים חכמה". זאת אומרת, שאם מדברים על צניעות מוכרחים לחבר זאת עם חכמה. הרבה פירושים ניתנו לכך, אבל הפירוש הפשוט מחזיר אותנו לגדלות האדם. הצנע לכת זו דרישה, שצריכים להיות עם צניעות, ולא נולדים איתה. צריך חכמה איך להצטנע. ככל שיש לאדם יותר 'הצנע לכת' זה אומר שיש בו יותר חכמה. כי הוא יודע איך להתנהג בחיים. מהו הצנע לכת? מלבד הצניעות המוסרית היא גם הכנעה עצמית. להשתדל להישאר קטן. שהדרישות של האדם יהיו מינימליות. שההופעה שלו תהיה מינימלית. כזה היה רבי ברוך מרדכי, בתוך כל ההדר, בתוך כל הגדלות, הוא נשאר צנוע, כנוע, לא דרש לעצמו כלום.

לפעמים הוא היה בא אלינו בשעות הערב, לאחר שידענו שהוא אכל

כשביקרנו בבתי תורמים, כמעט כולם כיבדוהו בכבוד כזה או אחר. כאמור, ידענו שהוא לא אכל ושתה כל היום, ולמרות זאת הוא אכל ושתה אצלם מינימום בלבד. כדי טעימה, כדי כבוד לכבדם. מינימום שבמינימום. זהו ההצנע-לכת שלו.

ועיקר צניעותו היתה בדברי תורה. מה היה כל-כך קשה לו לספר לנו שהיום הוא חידש חידוש מיוחד? מה כל-כך קשה היה לו לספר לנו שמאמר חז"ל שהציק לו שנים רבות בא היום על פתרונו על ידי חידוש שחידש? אולם מעולם הוא לא סיפר מה חידש. רק אם שאלנו קיבלנו תשובה, והתשובה היתה חדה. אבל אם לא שאלנו הוא לא סיפר על עצמו כלום, מעולם. הוא נכנס למכונית מידי שבוע, הוא יכול היה להתחיל לשפוף ווארטים, לחדש, לספר, כדי שנהנה ונתרשם ממנו. אבל לא, אם לא שאלנו הוא לא דיבר.

מעולם הוא לא סיפר לנו על ספר מתוך סדרת ספריו המיוחדים "ברכת מרדכי" שעומד להוציא לאור. רק לאחר שיצא לאור היה שואל בצניעות: "נו, כבר קיבלתם את הספר החדש? אדאג שתקבלו"... והוא אכן דאג בדרכים משלו שנקבל כל ספר חדש שהופיע עם צאתו לאור עולם.

בערב יום כיפור באחת השנים שאלתי אותו שאלה מעניינת: "רבי ברוך אתה הרי נתת לילדים שלך את החינוך הכי טוב. אתה אוכל הכשר הכי מהודר. מי כמוך עוסק בתורה ימים ולילות. בשביל מה אתה צריך ארבעים ימים של אלול ויום הכיפורים?"... הוא השיב לי משפט אחד חכם ונוקב, כל-כך אופיני לצניעות שלו: "וייל איך האב גיקענט זיין בעסער" ["בגלל שיכולתי להיות טוב יותר"]. הוא צריך את ארבעים הימים הנוראים, את יום הכיפורים, בכדי לכפר על כך שיכול היה להיות טוב יותר. זאת אומרת שהוא לא מספיק מנצל את ה"צלמנו כדמותנו", יש לו עוד שטח רחב כדי להיטיב עם עצמו. הוא לא התחיל לספר יש לי חטאים, ולא העמיד עצמו כחוטא, נבזה, חלש-אופי, אלא "יכולתי להיות טוב יותר", ושתק. זה היה רבי ברוך מרדכי. זהו הצנע-לכת.

על שלוש התכונות הבולטות הללו באישיותו רציתי לספר, כי אותן חוויתי במחיצתו: גדלות אדם, יעשה עצמו כאילם והצנע לכת. יהי רצון שנשכיל ללמוד מדמותו וללכת בעקבותיו, וזכותו הגדולה תגן בעדנו.

רבינו עם איש שיחנו
רבי מאיר צבי גרוזמן שליט"א

"אהבת צדק ותשנא רשע"

תלמידו הגאון רבי חיים מרדכי וייזר שליט"א
רב קהילת 'רמב"ם' וראש ישיבת 'תורת אהרן' במודיעין-עילית

בחנויות כדברי חז"ל על תרח? וצריך לומר בדעת הראב"ד, דאכן מתוך חומר הקושיא תירץ בדרך רחוקה כזאת. וה'כסף משנה' עצמו תירץ ששם ועבר היו בארץ כנען, והודיעו שם את דרך האמת לתלמידיהם. ואילו אברהם היה בבבל, ולא רק לימד לתלמידים שבאו אליו אלא היה קורא ומכריז שם לבדו בשם ד'. והמגדל עוז תירץ ששם ועבר לא מסרו את עצמם להריגה, ויחודו של אאע"ה היה בכך שמסר את עצמו להריגה. וכנראה שהראב"ד נדחק כל-כך ולא הוה ניחא ליה בתירוצים אלו, מכיון שלערך גדלותם של שם ועבר היה להם לדאוג גם למתגוררים בבבל ולא רק לתלמידיהם שבארץ כנען. ולערך גדלותם היה להם אף למסור את עצמם להריגה. ומאידך ודאי שהתקשה הראב"ד שבין אם נאמר ככס"מ ובין אם נאמר כמגדל עוז, מדוע אף שלא נהגו שם ועבר את עצמם בחסידות הראויה לפי מדרגתם, נחשבים הם למכעיסים ובאים.

ובילקוט שמעוני בריש הפרשה נדרש על אברהם אבינו ע"ה

הפסוק "אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלקים אלקיך שמן ששון מחבריק". "אהבת לצדק את בריותי ושנאת מלחייבם". שהצדיק אברהם אפילו את אנשי סדום, ועל כן "משחך... מחבריק". כלומר שבכך נתעלה אאע"ה על פני כל הצדיקים הקודמים לפניו. אלא שגם לדברי הילקוט שמעוני זוהי מעלתו של אברהם אבינו, ומדוע נחשבים הקודמים לו כמכעיסים ובאים. ונראה ביאור הדבר שבאמת קשה מאד להצדיק את הבריות ולשנא מלחייבם. וזאת מכיון שהאדם נברא יחידי, ולכן כל מי שנמצא עימו בעולם נחשב בעיניו כמפריע לו, ולעולם ההסתכלות על הזולת היא ביקורתית ושלילית. אכן האמת היא שלאדם שהוא עיקר המושג של נברא יחידי לא היה טוב להיות

"עד שבא אברהם ונטל שכר כולם"

כנס האוחז בשיפולי גלימתו של ענק שבענקים, ננסה לעמוד במקצת שבמקצת על מיוחדותו של ראש הישיבה מרן הגאון רבינו בעל ה'ברכת מרדכי' צוק"ל. במבט של תלמיד היודע ככל המון תלמידיו לאשורם של דברים שכל מה שיש בו ממנו הוא. ומכיון שהסתלקותו לחיי עולם היתה בשבוע שבו נקראת פרשתו של אברהם אבינו ע"ה. יש מקום לעמוד על כך מתוך עיון בענייניו של אאע"ה, בתפילה ובתקוה שמהלך הדברים תואם את דרכו של מרן רה"צוק"ל.

עם צוות מחנכים בביתו

במשנה (פ"ה דאבות) שנינו: "עשרה דורות מאדם עד נח שכל הדורות היו מכעיסים ובאים, עד שהביא את מי המבול. עשרה דורות מנח עד אברהם שכל הדורות היו מכעיסים ובאים, עד שבא אברהם ונטל שכר כולם". ויש חילוק בין עשרת הדורות שעד נח שהיו בהם צדיקים כחנוך ומתושלח, והדור בכללותו היה רשע ונתמלאה סאתם בימי

נח. לדורות שמנח ועד אברהם שהיו בהם צדיקים כשם ועבר, ולא נראה שהדור היה גרוע כל-כך ולא נתמלאה סאת הדורות הללו. אלא שנראה שהצדיקים שהיו בהם אינם נחשבים, ואברהם אבינו ע"ה נטל את שכר כולם. וצ"ב מהו מעמדם של שם ועבר והצדיקים שבאותם דורות?

ובקושיא זו דנו נושאי כלי הרמב"ם. הראב"ד (פ"א מע"ז ה"ה) הקשה מדוע היה אברהם יחיד בדרכו, ולא היו עימו שם ועבר במחאתו כנגד עבודת האלילים. ותירץ בדרך אפשר שעובדי האלילים היו מתחבאים מפני שם ועבר, ולכן שם ועבר לא ידעו כלל על עבודת האלילים. ותמה עליו ה'כסף משנה' איך אפשר לומר כך, והרי המלך נמרוד עבד ע"ז, והיו פסילים נמכרים

שאברם היה דבוק במידת החסד ונוספה לו אות ה' המייצגת עניינים רוחניים נשגבים בשעת המילה, שהיא השעה שנטבע בגופו של אאע"ה חותם של מסירות נפש לקיום דבר ד', יתר על מסירות הנפש באור כשדים ובמלחמת המלכים שלא הטביע הדבר חותם בגופו.

הספר 'קרן אורה' בימי בין הזמנים

ולסבר את האוזן אעלה זכרון משנים קדמוניות מלפני יותר מארבעים שנה בהיותי נער עול ימים ובלשון המעטה עוד לא קרוב כל כך לעולמה של תורה. ובמחנה בני תורה שהתקיים בישיבת הדרום ברחובות ניגש בחור ישיבה משיבת חברון כמדומני לחתנו הגדול של רה"י זצוק"ל להבחל"ח הגאון ר' אריאל מאיר וילנסקי שליט"א, כיום ראש ישיבת 'אש התלמוד', בשאלה שמעוניין הוא לעיין בספר קרן אורה ח"ב ואין הוא מוצא ספר זה באוצר הספרים של ישיבת הדרום ושואל יודע הוא היכן אפשר להשיג ספר זה באזור. וענהו הג"ר אריאל שליט"א שודאי לו שראש הישיבה הביא מביתו ספר קרן אורה ח"ב עם שאר הספרים הרבים שהביא מביתו. מכיון שעוסק הוא בסוגיא מסויימת בסדר קדשים ולא יעלה על הדעת שלא הביא עימו גם קרן אורה. והנה עסקינן בימי בין הזמנים זמן שצריך להיות גם למנוחה כל שהיא, בשעה שרה"י מוסר שיעורים ושיחות לכל באי המחנה כמה פעמים בכל יום ומוסר ועדים לנכנסים

לחדרו ומקיים שיחות אישיות רבות במשך שעות מרובות עם מבקשי הדרך באי המחנה, וכל זה תוך כדי לינתו בעומקה של הלכה. ועד כמה שהייתי אז עדיין רחוק ממושגים אלו, זוכרני ששיחה קצרה זו שהיתה בגדר מסיח לפי תומו ששמעו אזני נכנסה בי כארס של עכנאי.

ואי תמצוי לומר הרי שבמעשה זה מקופלת במידת מה אישיותו הרב גוונית של מרן ראש הישיבה זצוק"ל, ראש הישיבה במלא מובן המילה הלן כל כולו בעומקה של הלכה בכל מצב, ועם זאת במסירות נפש בויתור כביכול על הלינה בעומקה של הלכה מוסר את התורה בעמקות גם לרחוקים והעלם מעלה מעלה עד היותם גם הם גדולי תורה.

יחיד, והאשה נבראה להיות עזר כנגדו. והאדם אמר "האשה אשר נתת עמדי" וכפר בטובה. כאילו שאם לא היה מקבל את האשה והיה לבדו לא היה חוטא. ועיקר עניינו של אאע"ה היה בתיקון חטא אדה"ר, ובהבנה שהזולת אינו גורם החטא. והכל תלוי באדם עצמו, והזולת לא נברא אלא לטובתו. ומשהצדיק אאע"ה אפילו את אנשי סדום ושנא מלחייבם, נתקן א"כ חטאו של אדה"ר. ואלו הן מידותיו של אאע"ה האמונה השלימה שטובתו של הקב"ה שלימה היא, והחסד כלומר ההטבה לזולת שנבראו לטובתו.

וזהו הכונה שכל הצדיקים מאדה"ר ועד אאע"ה אף אם היו יכולים להציל את עצמם בלבד מכליון, לא הגיעו לדרגת תיקון חטאו של אדה"ר, בהבנה של "אהבת לצדק את בריותי ושנאת מלחייבם". וזהו הקו המשותף בין דברי הילקוט שמעוני לדברי הכס"מ. שמכיון שתיקן אאע"ה את חטא אדה"ר, ממילא דוקא הוא קרא בקול לכל והכריז בשם ד'. והדברים מתאימים גם עם דברי המגדל עוז שמסירות נפשו של אאע"ה עד כדי הריגה, השפיעה על כל הבריות בהיותו דבוק באמת עד כדי מסירות נפש. וזהו הענין האמיתי של קידוש ד', כלפי אותם בריות שרצה אאע"ה לצדקם.

למרות העיסוק בחסד לא נגרע במדרגתו

ויש עוד להעמיק בענין ולבאר וכך הוי מרגלא בפומיה של מרן רה"י זצ"ל עד שמצא לנכון לדון בדברים בהקדמת ספרו הראשון "ברכת מרדכי" או"ח א' שיצא לאור עולם בשנת תשל"ט בענין החילוק בין אאע"ה לאיוב. שהנה

הצדיקים שקודם לאאע"ה חששו לרדת מדרגתם הרוחנית ביציאה מחוץ לבית מדרשם. וזהו הטעם שעל אף שברור ש"עולם חסד יבנה", רק אאע"ה התדבק במידת החסד. ודרגתו העלאית של אאע"ה היתה בכך שעל אף עיסוקו בחסד לא נגרע מאומה מדרגתו. ונימא כן בלשון המדוברת שלא היה אאע"ה ראש ישיבה בדרגה פחותה מראשי הישיבה שם ועבר והצדיקים דומיהם.

והמגדל עוז סיים את דבריו שאאע"ה מסר את נפשו להודיע את דבר ד' "ועל כן ניתן חסד לאברהם תולדות השמים והארץ בהבראם (ב"ר פי"ב, ט)". וכונת הדברים לדרשת חז"ל "אל תקרי תולדות השמים והארץ בהבראם אלא באברהם". והמגדל עוז כתב שזהו דבר סוד, ובדרכו של רה"י זצוק"ל נראה לומר

רבינו בשמחת נישואי תלמידו
רבי חיים מרדכי ויזר שליט"א

איש השכל והלב ואיש החזון - הגאון ר' ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל הרה"ג מרדכי נויגרשל שליט"א

או תשובה או רעיון - אינני זוכר). הרב הראה לו באותות ובמופתים בקולות ובברקים עד כמה החשיבה שהביאה לידי סברא זו עקומה. הרב המשיך בשיעור כאילו מאומה לא היה. השיעור התקיים בחדר אוצר הספרים של הישיבה שבשכונת גאולה. (היה זה טרם עברנו לגבעת מרדכי) הקירות היו מכוסים ספרים. הבחור הלך לאט לאט לאורך הקיר, עד שהוציא רשב"א דיפדף ומצא את שחיפשו. חזר והראה לרב שאת הסברא שאמר אומר הרשב"א!! דממה היתה בחדר. כולנו חשבנו שיתכרכמו פניו, שיופתע, שיתנצל... דבר מכל זה לא קרה.

הרב בחיוך זוהר קרא: עכשיו אתה אומר טוב!!! הרשב"א אומר את הסברא שאמרת. והמשיך והסביר: כשאתה אומר את הסברא מלבך וממוחק סימן שאתה חושב עקום. אבל הרשב"א שאמר את הסברא מתוך ידיעת כל הש"ס כולו - הוא יודע שאפשר לומר כזאת סברא.

מתוך מהירות התגובה והבעות הפנים היה ברור שהוא לא הופתע וכי הכיר את הרשב"א גם קודם.

בכל האירוע הזה הוא החדיר בנו יסוד: לא כל מה שאומרים הראשונים אנו חייבים לומר שאנו מבינים. מאידך כל מה שאומרים הראשונים לא רק שזו אמת, לא רק שאנו מקבלים זאת כאמת, אלא עלינו להניח שזו סברא ישרה אלא שרק מי שיודע את כל התורה כולה כמו הרשב"א יכול להגיע אליה ולאומרה.

האם הצליח בחינוכו? עובדה היא שעד היום כחמישים שנה אחרי אותו אירוע עומד הרשב"א ור' ברוך אתו מול עיני. הדברים חדרו עמוק לנבכי הנפש ואינם ניתנים למחיקה מן הזכרון כמו הרבה מאד נקודות אור נוספות שהפכו לנכסי צאן ברזל בקרב התלמידים. (אגב, אותו בחור, גבור המעשה, היה ברבות הימים לראש ישיבה חשוב).

אחד הכשרונות המיוחדים של הרב היתה היכולת יוצאת הדופן

לא יהיה זה מאמר הספד רגיל. אלא מכתב סיכום ופרידה בנימה אישית ביותר.

לא זכיתי ללמוד בישיבת עטרת ישראל למרות שהייתי אמור להיות בין קבוצת המייסדים (כפי שיבואר להלן) אך הייתי קרוב לגאון ר' ברוך (גאון באמת, בהרבה תחומים, כדלהלן) ולדמותו בכמה וכמה תחומים.

בראש ובראשונה שמעתי מפיו שיעור יומי בישיבת חברון, בתקופה בה כיהן בישיבה כר"מ, עוד בטרם נוסדה ישיבת עטרת ישראל.

עם הגיעי לישיבת חברון הישר לשיעור ב', נכנסתי לשיעורו היומי. השיעורים היו יפים, בהירים, מחדדים את המחשבה, אך מעבר לזה - מחנכים. הוא חניך אותנו, בחורים צעירים שרק החלו צעדיהם הראשונים בעולם הלמדנות, איך לגשת לסוגיא, איך לגשת למהלך בנושא בסוגיא, וגם איך להתייחס לגדולי עולם שכתבו על הסוגיא.

אסתפק בשתי דוגמאות.

השיעורים בהם אמר "מהלכים" היו כידוע מלאכת מחשבת. הדרך בה נאמרו תוך בנית היסודות שלב אחרי שלב בשילוב השומעים, סחפו את כולנו לעין הסערה. בעלי התוספות אמרו שירה, ורש"י ישב

ממש לפנינו. והוא, הפשטן לכאורה, היה מתגלה כמעמיק שאין כמוהו... אך לפעמים אמר את השיעור בלא להגיד "מהלך". במקרים אלה, החל לקרוא את הגמרא... והיה זה שיעור מאלף. הוא ידע לקרוא!!! בפעם הראשונה בחיי הבחנתי שדף הגמרא בנוי ממילה ועוד מילה. וכל מילה אומרת שירה! כמעט ולא צריך לפרש הפירוש, הכל, כולל עומק נפלא, עולה מאליו. עוד ראינו באיזו חביבה החזיק את הספר, ובעינים בורקות מאהבה קרא את הכתוב "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו"

באחד השיעורים אמר אחד הבחורים סברא (אם היתה זו שאלה

לנחם אבלים בביתנו. שהרי חניך סלבודקה היה והצד האנושי באישיותו היה חזק עד מאד.

אבי ז"ל סיפר, שבישיבה בה למד בסלובקיה, פתח ראש הישיבה את ה"זמן" בשיחה ושיעור ובפתח הכריז - "ילדי היקרים". אחר תפילת מנחה, אחד הבחורים, לץ ידוע, דפק בדלתו של הרב, וכשנפתחה הדלת אמר: הרב אמר שאנו ילדיו, הילד בא לאכול בבית אבא ארוחת צהרים... הכניסו הרב והגישו לו ארוחה וכשסיים ברכה אחרונה אמר לו הרב: שמע ילדי היקר, אני אמנם אביך אך הרבנית אינה אמן, מהיום והלאה תאכל ב"מנזה" (חדר האוכל)... אצל הרב אזרחי הבית כולו היה הפקר גמור בכל שעה משעות היממה ולא רק לבחורי ישיבתו. לכל דכפין. כך היה ברח' הושע וכך ברח' קסוטו. בחורים מיישיבות שונות היו עוברים בשעות הקטנות של הלילה ורואים כבדרך הטבע אור בחדרו והיו נכנסים דרך הדלת שתמיד היתה פתוחה ותמיד קיבלם בזרועות פתוחות ודיבר אתם בלימוד היכן שהם רצו.

איש חזון היה ר' ברוך. מעולם לא שקט על שמריו. משהו תסס בפנימיותו במשך כל 49 שנות חייו. בהיותו ר"מ בישיבת חברון ייסד כולל אברכים אותו היה עליו להחזיק, אברכים מצוינים חברו יחד לכולל "יד מאיר". שגם שם הופיע ואמר שיעורים. באותם ימים היה נוסע מידי שבוע ליום שלם לישיבת כנסת חזקיהו למסור שיעור ולשוחח עם הבחורים. בימים ההם רבים היו בוגרי ישיבות תיכוניות שמצאו מקומם בישיבת כנסת חזקיהו ואליהם נמשך הרב ובהם השקיע לחזק ולבנות בנינים של תורה. הרב יחזקאל סרנא זצ"ל התנגד לכך שיקדיש זמן לישיבה נוספת מחוץ לישיבה אז בא לירושלים ר' אליהו לאפיאן זצ"ל והסתגר עם ראש הישיבה וסוכם שאכן יוכל ר' ברוך להמשיך ולנסוע.

בחזונו ראה ר' ברוך איך רבים מאד שלא גדלו באופן בו טבעי היה שימצאו עצמם בישיבות שוקעים בלימוד תורה, נמשכים אל הבאר. חזונו הדביק רבים וכח הדבור המיוחד שלו ריתק אותם אליו כך הקים תנועה שרבים מאד חבים את חייהם הרוחניים לו ולה.

תנועת בני תורה פעלה בקרב בני ישיבות תיכוניות, (אך גם אלה מבני הישיבות שגויסו לפעול בקרב בני הישיבות התיכוניות נבנו אף הם) בימים ההם הישיבות התיכוניות היו מלאות בבני נוער לאומי אידיאליסטי מאד. משאת נפשם של הבאים בשעריהן היתה להתגייס לחילות קרביים, גם הרשת הענפה של ישיבות ההסדר טרם נוצרה והיו רק כמה בודדות. ר' ברוך חדר לליבם של ראשי הישיבות התיכוניות והם איפשרו לו לפעול בקרב תלמידיהם. מידי שנה בחודש אלול נסעו כמה בחורים מיישיבת

שלו ליצור אוירה. באלול הורגש אלול... בשבת - שבת קודש, ובשיעור - אורית הייחוד של השומעים, שהם גדודו של מלך.

בלילות השבת (עוד בשכונת גאולה) של חודש אלול, טובי הבחורים היו עושים דרכם לרח' הושע פינת רח' הישיבה, שם היה ביתו, והיו מצטופפים בבית הקטן. והושלכו בבת אחת לתוך אוירה. אוירה של אלול ואוירה של שבת ואוירה של שבת-של-אלול וכך ישבו עד השעות המאוחרות ושמעו שיעור ודיון ושיחה עם סיפור מתאים. ושירה נפלאה.

כשעברה הישיבה לגבעת מרדכי החל הרב לרקום את חלומו לפתוח ישיבה לפי רוחו, למדנות בשילוב אורית המוסר הסלבודקאי. שהרי בצד היותו "ר' ברוך" (כך כינו אותו אז, ה"מרדכי" התווסף מאוחר יותר...) היה גם חניך המוסר הסלבודקאי וחתן המשגיח הזקן, יד ימינו של "הסבא", ר' מאיר זצ"ל.

בר"ח אייר, תחילת זמן קיץ תשל"ו הוקמה הישיבה ממש עם סיום השבעה על אביו של הרב - הרב ר' ישראל אזרחי זצ"ל שעל שמו נקראה הישיבה. בחורף שקדם לפתיחת הישיבה עמלו ר' ברוך מצדו ור' מאיר מצדו לגבש קבוצת בחורים מיישיבת חברון שיהיו את הגרעין המייסד.

זאת עלינו לדעת, כיום ב"ה התרבו ספסלים בבתי המדרש וישיבות חדשות צצות חדשים לבקרים. תלמידי חכמים צעירים מקימים ישיבה ואין להם קשיים למצוא בחורים מתאימים. בזמנו היה זה דבר מהפכני. כולם התרגלו לישיבות הותיקות, ולא הוקמו ישיבות חדשות. ומי שרצה לנסות ידע שסיכויי להצליח נמוכים. באוירה זו קשה היה לגבש קבוצה של 52 בחורים שיעזבו את ישיבת חברון (כל אחד שלמד בחברון הרגיש שנמצא במקום יוקרתי ומיוחד) ויעברו לייסד ישיבה חדשה, קשה עד מאד. אבל אישיותו של ראש הישיבה ואישיותו של המשגיח הפכו את מה שהיה נחשב כמעט לבלתי אפשרי למציאות, והישיבה, ישיבת "עטרת ישראל" קמה גם נהיתה.

מתוך היכרות וקשר עם ר' ברוך בעיקר דרך תנועת בני תורה (עליה נדבר בהמשך הדברים) דיברו גם אתי, שאמנה עם הקבוצה המייסדת של "עטרת ישראל". ואולם באותם ימי ניסן תשל"ו בהם היה עלי להחליט, לא יכולתי לקבל החלטות לשינוי משמעותי, כיון שאבי ז"ל עמד בשערי מות. וכך חזרתי עם תחילת הזמן לישיבת חברון לשבוע ימים - עד יום פטירת אבי ז"ל. כמה ימים קודם, בסוף בין הזמנים של ניסן נסעתי מנתניה לירושלים לנחם אבלים אצל משפחת הרב אזרחי. ולאחר מכן לא הצטרפתי לישיבתו למרות שדברו אתי על כך ולפי בחירתם אמור הייתי להימנות על הקבוצה המייסדת. אף על פי כן. עשה ר' ברוך, שהיה טרוד במיוחד, שהרי היה זה השבוע הראשון בזמן הראשון בישיבתו החדשה, את דרכו מירושלים לנתניה,

אותם הגדיר כהכרת הטוב.

במחנה בני תורה שההתקיים בשבוע בו נישאתי ערכו לנו - לאשתי ולי - "שבע ברכות", ור' ברוך עמד ואמר ששבע ברכות זה נעשה כהכרת הטוב...

עד כמה ששישיבה הייתה בעיניו עולם סגור בפני עצמו אפשר ללמוד משתי אנקדוטות.

כשעמל ראש השישיבה לגבש קבוצת בחורים ראויה לייסד את ישיבתו, הציעו לו רבים מטובי הבחורים בישיבת חברון לבוא לחצי יום. והוא, למרות הפיתוי, לא הסכים. ישיבה זה בית ואינו בית מדרש פתוח. מי שרוצה צריך להיות חלק מהבית...

באחת ההזדמנויות התגלגל שדובר על כך שאכנס לאיזו פינה בצוות השישיבה. אבל היה לו כמה תנאים ואחד מהם: עליך להתנתק מכל שאר עיסוקיך. זו היתה גזרה שלא יכולתי לעמוד בה וממילא ההצעה נפלה. אבל שוב רואים מה היתה ישיבה בעיניו, ישיבה זה עולם סגור שכל העולם מבחוץ משתקף רק מחלונותיה.

ראש השישיבה היה ראש המדברים בכל מקום. ולאחרונה בהגיעו לשישיבה טובה - ביתר תוקף וביתר שאת בכמות ובאיכות.

ה' נתן לו לשון לימודים. רגש ושכל, יכולת עריכת דברים והבהרתם. העברית שבפיו היתה משובחת, ועמה יכולת ההגדרה באמצעותה ירד תמיד לעומקו של ענין במילים קצרות וחדות. ומאידך היכולת לצייר מציאות ולספר סיפור כשצריך כשתוכן הספור ניצב חי מול עיני השומעים. והכל נעשה בחן. הרבה חן היה יצוק בשפתותיו. ומבחינה זו כמו גם בשאר הבחינות ספק אם השאיר מישהו שיוכל למלא ולו חלק מהחלל. כך שאמירת "חבל על דאבדן ולא משתכחין" במקרה זה אינה כלל בגדר מליצה.

בדור זה בו כה רבים מוצאים במות להבעה בצורה כזו או בצורה אחרת וכה מעט יודעים להשתמש בבמות בצורה שתהיה ראויה, כשאבדה דמות כזו שכללה לסחוף רבים אחריה לכיוון הטיפוס בהר התלול - הר האלוקים ודאי שחבל על דאבדן ולא משתכחין. ושוב בנימה אישית - בין ר' ברוך לתלמידיו שררה אהבה, היתה הערכה היתה הערצה, אבל היתה גם אהבה אהבה זכה ואמיתית שעליה נאמר "עזה כמות אהבה" והוא החזיר אהבה מלוא חופנים. תהא נפשו צרורה בצרור החיים.

חברון לישיבה תיכונית זו או אחרת התפזרו בכיתות הגבוהות ונתנו שם שיחות. גם אני גויסתי למבצע זה מיד עם כניסתי לישיבת חברון. אחד הבחורים הותיקים שאליו התקרבותי סחף אותי למבצעים אלה למרות מחאתי שאיני יודע כיצד עושים זאת הוא לא ויתר וכך הפכתי לחלק מהמערכת הנפלאה הזאת.

שיא הפעילות היה הכנס הגדול של "בני תורה" במדרשית נועם ושיא הכנס היה הנאום של הרב אזרחי בפני המוני המשתתפים שהגיעו ממקומות רבים. בכנס זה ערכו גם את הרישום למחנה.

המחנה היה בית היוצר של נשמות רבות ששם גילו את אורה של תורה. לימוד בחברותות (בעיקר מתוך החוברות "והגית" - יצירת מופת של שיעורים מודרכים של ראש השישיבה, יצירה היוצרת אצל הלומדים תחושה שגם הם יוצרים) שיעורים שיחות של רבנים רבים, כשמעל הכל מצלצל קולו של הרב אזרחי תוך יצירת אוירה מיוחדת במינה. גולת הכותרת היתה כמובן שיחת ראש הישיבה בזמן רעוא דרעווין ובשיאה הספור המפורסם - "יצחק אלחנן". מהר מאד הפך הרב למושא הערצתם של כל משתתפי המחנה. ואותם אלה שרק אתמול ליבם ומוחם היה נתון לכח הנשק, הפנו כעת את מרצם לכח התורה. במחנה זה היה מוסד שנקרא רב שיח. שלכותב שורות אלה היתה הזכות לעצבו מחדש יחד עם ידידי הגדול ממני הרב צבי אריה בינדר שליט"א תחת שרביטו של מי שהיה מנהל המחנות הרב אלימלך טירנויאר שליט"א שעל פיו נשק כל דבר ולו חייב אני הכרת הטוב גדולה כי הוא היה הראשון שהפקיד בידי קבוצה ונתן בידי מקרופון לתת שיחות וכך ניתנו השיחות יום יום כל ימי המחנה. רבים מאד מבני הישיבות התיכוניות שהגיעו למחנות ההם שינו תוכניות ועיצבו את דרכם בדרך העולה בית ה'.

שיטתו של ר' ברוך בקירוב רחוקים היתה מיוחדת במינה. לא הוכחות, לא שיחות באמונה, אלא לומד'ס ומוסר וזהו.

כתוב בגמרא שכשאונקלוס רצה להתגייר שלח לו דודו קיסר רומי גדודי צבא להניאו מכך ולהשיבו הביתה אך במקום שיצליחו להשיבו הביתה התגיירו הם בעצמם, את אחד הגדודים שכנע להתגייר "בקראי" הוא הקריא להם פסוקים! שאל הרב וולבה. (בפתח ספרו "בין ששת לעשור") כיצד הקראת פסוקים גרידא יכולה לגרום לחיילים רומאים להתגייר? אמר הרב: אם קוראים את הפסוקים המתאימים באופן המתאים על ידי האישיות המתאימה, הפסוקים עצמם יכולים להפוך את ליבו של כל אחד, אפילו של חיילים רומאים!!! ר' ברוך ידע לקרב באמצעות לומד'ס לתורה שיצאה מפיו היה מאור גדול והמאור הזה הביא רבים אל שבילי בית המדרש והישיבות.

אחת המידות שבית המדרש הסלבודקאי חניך להם היא הכרת הטוב. ועלי להכיר טובה לראש הישיבה זצ"ל על רגשותיו כלפי,

"מי יתן לנו תמורתו"

תלמידו המשגיח הגה"צ רבי ישעיהו כהן שליט"א

"כי מלכים ימלכו לחקור דבר"

של החינוך העצמאי. האמא השקיעה רבות בחינוך הילדים להחדיר בהם אהבת תורה וחשקת התורה. רבינו היה מספר שבשעה שאמו האכילה אותו בתור ילד קטן היתה מדברת אליו בקול תחינה וזמרה ושיננה שוב ושוב: "שיגדל להיות מתמיד כמו הבן של ההומלער רב". הם גרו בשכנות למשפחת אלישיב שהאבא היה הרב של הומל, והבן מרן הגרי"ש נודע כבר אז בהתמדתו המופלאה. האמא היתה מתפללת ומבקשת שהבן יקיר שלה יהיה "מתמיד". היא לא בקשה על עושר וכבוד, וגם לא סתם הצלחה בתורה, אלא לחנך ולהחדיר שצריך להיות "מתמיד". זה לימוד שאנו חייבים ללמוד עד כמה מכריע וגורלי תפילות של אמא, ומה שאמא מברכת את הילד אפילו לפני שהוא מבין בשכלו.

ואכן כבר בתור ילד בת"ת הצטיין בהתמדה ועקשנות. כאשר עלה לישב"ק "תפארת צבי", בזמנו היו נכנסים לשיבה בגיל מאוד צעיר. בגל שלוש-עשרה כבר נכנס לשיבת "חברון". בישה"ק לא רק שהוא המשיך להתמיד והשכיל לנצל היטב את רבני הישיבה, והיו שם צוות של גדולי תורה ויראה שהיה הרבה מה לקבל מהם. כבר אז היה הולך לגדולי ירושלים לשוחח עמהם ולקבל מהם. באותו הזמן הגר"א שר זצ"ל, חתנו של הסבא מסלבודקה, התגורר בירושלים, והוא זכה ממנו לקרבה מיוחדת והשתעשע עמו ארוכות והדריכו בהרבה הדרכות.

כשנכנס לשיבת חברון, קשר קשרים עם כל ראשי ורבני בישיבה ולא נתן להם מנוחה, ורצה ללמוד עוד ועוד, ואף המשיך גם ללכת גדולים שהיו בירושלים שהיו אז רבים, מהרבה סגנונות ומכולם הלך לטעום ולהעשיר אוצרותיו. כששמע שיש שהולכים לרב מבריסק והיו הרבה שניסו ולא

החזיקו מעמד, אבל הוא ממש דבק בו והחשיבו מרביתו המובהקים ועסק במשך השנים הרבה מאוד בירור דברי תורתו, וגם היה מספר הרבה סיפורים ממה שראה וממה ששמע, ומכל סיפור עשה עסק שלם. ואת התכונה הזאת של להיות "מבקש" היתה בו גם לעת זקנה. אחרי שכבר היה גדול בתורה ומלמד תלמידים רבים, עדיין היה מחפש מה אפשר ללמוד מכל אחד, והיה ממש מתבטל בפניהם ומתאמץ ללמוד עוד ועוד, והתייחס ממש בכובד ראש והתאמץ להבין.

"להכין את האומר במשך תשעים שנה"

היתה תקופה שהיה חוזר ומספר מה שהוא קרא לזה "מכת חשמל" שקיבל ממרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל, וכך סיפר שהוא נכנס פעם לשוחח בלימוד איתו, לאחר שעה של תענוג, הוא אמר, בקשת

חז"ל אומרים במדרש: "וירא אלוקים את כל אשר עשה - כבוד אלוקים הסתר דבר וכבוד מלכים חקר דבר, מתחילת הספר עד כאן כבוד אלוקים הוא הסתר דבר, מכאן ואילך חקור דבר - כבוד ד"ת שנמשלו כמלכים, שנאמר כי מלכים ימלכו - לחקור דבר" (ב"ר פ"ט א'). חז"ל למדו מדרכיו של הקב"ה שכאשר עסוקים בבנין צריך לנהוג בצניעות. לא מספרים, לא דנים, לא דורשים מעשה בראשית. הנהגותיו של השי"ת אלו דברים שאין כל אחד יכול לדעתם ויש להסתירם, אבל כבריאה ניצבת יש את הנגלה ללמוד ולהתעמק לידע שהוא טוב מאד. כך גם במאן מלכי רבנו, זמן הצמיחה והגדילה שלהם, כל אחד ועולמו הפרטי, ובשביל לבנות אותו צריך הסתר להיות בצנעא, ולעבוד כל אחד לפי כוחו בלי לשתף, אבל אחרי שכבר הושלמה התמונה, חובה ללמוד ממנו, זהו כבוד שמים לפרסם על האדם הגדול בכדי שילמדו וידע כי הוא טוב מאוד וצריך ללמוד דרכיו.

על אחת כמה וכמה לאחר סילוקם של רבנו, שהחובה כפולה ומכופלת כל עוד שנמצאים קרוב ואפשר ללקט ולאסוף מהיצירה המופלאה שהיתה לנגד עינינו, לאסוף עוד ועוד, ללמוד ולחקור ולברר את הדברים שנוגעים לנו. החלקים האישיים נשאר תמיד בהסתר דבר, אבל מי שניתן לראות כל פרט שיכול להיות לימוד והדרכה, יש ללמוד אותו בעיון:

כשנפלה עטרת ראשנו המאור הגדול שהלך בתוך המחנה, ובעוונותינו נחטף מאתנו בא הזמן לעסוק בכבוד אלוקים חקר דבר, לנסות לצייר את המסלול ללמוד איך כל אחד יכול לצמוח להיות גדול בישראל, ובכדי שנבין את ההיקף מותר וצריך לשמוע ולברר מההתחלה, עד להיותו ראשו מגיע השמימה.

תולדותיו

אורו הגדול של מרן ראש הישיבה זצוק"ל זרח ב"ט אדר תרפ"ט לאביו שעלה לארץ בגפו וזכה בצעירות ללמוד בסלבודקה ואח"כ בקלצק אצל מרן הגר"א קוטלר זצ"ל, ואמו בתו של הגר"ב שלאם זצ"ל שהיה חניך קלם, יסודות מושרשים מבתי המדרשות של המוסר. הוריו חיו בעוני ובצמצום גדול, אך מסרו נפשם להקים בית של תורה ולחנך צאצאים לתורה ויראה. לימים רבו של האבא - רבי אהרן קוטלר - בחר בתלמידו זה, רבי ישראל אזרחי, להיות מחנך במוסדות שהוקמו, ושימש כמנהל של ת"ת שילה ואח"כ סייע ועזר בכל המפעל הגדול

נושא דברים בהיכל ישיבתו

השמחים ומאירים, היו גורמים מדברים אותם לגדול לצמחה, ואכן יש מספר גדול של תלמידים שמצביעים עליו כ"הוא גרם". ואלו שיותר צעירים כבר מספרים על שבפועל עזר כיון והדריך ואמר "חבורות" ולימד ודחף להגיד חבורות.

בשנת תשט"ז התחיל לומר שיעורים בישיבת חברון. בנוסף לשיעור הקבוע שהיה אומר היה מוסר גם כמה חבורות ושיעורים במקצועות שונים בראש ובראשונה בסדר "קדשים", וגם בקצות, ושיעור מיוחד ברמב"ן על התורה. לאחר זמן מה ביקשו ממנו בישיבת "כנסת חזקיהו" שבכפר חסידים לבובא למסור פעם בשבוע שיעור לקיבוץ, והיה נוסע ביום חמישי בצהריים ושוהה שם עד שישי בצהריים, כשכל הלילה דברו עמו בלימוד. הוא קיבל רשות מרה"י מרן הגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל לכך, אך לאחר תקופה טען שזה הפסד לישיבה ורצה שיפסיק. אז המשגיח הגדול הנודע של "כפר חסידים" הגה"צ ר' אליהו לאפיאן זצ"ל ורה"י הגאון ר' אליהו משקובסקי זצ"ל באו וישבו במשך שלוש שעות לשכנע את רבי יחזקאל סרנא להשאירו אצלם, עד שהתרצה והסכים ובמשך שתיים-עשרה שנה מסר שם שיעורים. וכמובן שניצל עד תום ליהנות מתורת הרב מישקובסקי והמשגיח רבי אליהו, ובמשך השנים שהיה מצטט הרבה ממה ששמע ממנו ומתאר בתיאור חי אך ראו את הקדושה עליו בחוש.

תנועת בני תורה

אז התעוררה בליבו הגדול בעירה נוספת: היתכן שישנם כ"כ הרבה בחורי חמד שלא זוכים לאור התורה. אמנם לא היה חסר לו כלום, לא בלימוד והעליה שלו, ולא בהרצת תורה, אבל בער לו שאפשר למשוך עוד לומדים לבית המדרש מאותם מוסדות של השעטנז כביכול "תורה ודרך-ארץ". והוא התחיל

עם יחידים וכשראה כי טוב הגה ויזם תוכנית מהפכנית. תנועת בני תורה. כבר אז הוא הכריז שהדרך היחידה לקרבם היא על ידי כך שיטעימו להם טעמה הערב של התורה, וכך הם ימשכו לישיבות כפרפרים אחרי האור.

כדרכו בקודש לא חת ולא נסוג אחור בשנת תשכ"ד פתח את "המחנה בני תורה" הראשון שמתקיים מידי שנה בשנה עד עצם היום הזה. ומפירותיו רבים הלכו לישיבות והפכו לבתי תורה הקימו בחיים לתפארת וביניהם ת"ח גדולים, ומהם כמה שהם ממש מהשורה הראשונה של גדולי מרביצי התורה.

כשראו הסכימו עמו גדולי ישראל ואף הטריחו עצמם לבוא ולשאת דברים. הוא יזם מפגש בין התיכונים לבני הישיבות אבל לא בויכוחים והתנגשויות אלא בלימוד משותף. הוא הכין סוגיות בעריכה ללמוד עם אלו שלא למדו מעולם, ואחרי שקיבלו קצת שייכות הוא עצמו היה אומר שיעור ומנחה אותם לעומק הסוגיא, ומשך אותם לרצות לבוא לפחות לנסות ולטעום ומאלו שניסו נשארו רבים בישיבות.

באותם הימים של המחנה, שתמיד גם כלל שבת באמצע, היתה מערכת שלימה של לימודים, אבל גם תכניות לצורכי הגוף לאסיפת

רשות מהרב שטיינמן לשאול שאלה, אולי זו חצופה אבל ללמוד אני צריך. הוא קיבל רשות ושאל: "הרי אני ידוע כמי שיש לי כח רטורי ולשון לימודים, והשיעורים למראית עין מבריקים, וגם השיחות יותר מושכות. א"כ למה למרן משפיע כל כך ועל כל כך הרבה אנשים במעגלים רחבים, הרבה יותר ממני?". מרן הגרא"ל שתק בהתחלה, ואח"כ חייך ושאל: "כמה זמן לוקח לך להכין שיעור? שיחה?", וענה רבינו מה שענה. נענה הרב שטיינמן ואמר: "מי שבאמת רוצה להשפיע לא מכין את השיעור ולא את השמועה, אלא את האומר, וזה לוקח תשעים שנה!!..."

ועם המשפט הזה הוא הסתובב הרבה זמן ואמר והסביר, צריך לבנות את עצמך וזמן לוקח זמן. מה שאנו חייבים לומר שאכן זה מה שהוא היה בנה עצמו והמשיך לבנות וזכה.

עם חותנו מרן המשגיח זצ"ל

במסגרת הביקוש והחיפוש והדביקות במוסר התורה הוא לא פסח גם מלדבוק בחותנו הגדול מרן המשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל. הוא היה צמא לכל מילה וכל הדרכה מה אמרו בסלבודקה בבירור מעמיק, ונשא חן בעיני מרן, ועקב כך זכה להיבחר להיכנס לקודש בקדושים, להיות לחתן לבתו היחידה של מרן זצ"ל שלא פחות מהאחים שלה גם היא היתה תלמידה גדולה לאביה הגדול, והפכה להיות דמות מוסרית של עושר דעת, וכך זכה לעזר כנגדו שאכן היתה שותפה גמורה וחלק בלתי נפרד מההצלחה הגדולה שלו. היא התמסרה לכל צרכיו ער לפרט בקטן ביותר, והשאפות שלהם היו שוות הן ביעד שרוצים להגיע וכן בדרך שצריך ללכת בה, וכך נבנתה היצירה המופלאה של פאר הדור והדרו מוסר התורה מעתיד השמועה בכל חלקי התורה הן בהלכה והן בתורת היראה.

והוא המשיך לדבוק ללמוד ולהעריך ולנצל את המשגיח כאשר נהיה חלק מהמשפחה לקבל יותר ויותר, וזכה ליחס של הערכה וההערכה מהמשגיח שהעריך אותו עד למאוד וממש היתה לו הנאה מכל מפגש עמו, ובמקרים שהיו מנסים לערער או להתלונן משהו בנוגע אליו היה יוצא להגנתו בצורה נחרצת, בדרישה לראות את הגדלות שלו, ואם יש שאלות להאמין שזה מחוסר הבנה שלך, שעוד תגלה את התשובה וכמו שאכן שהמבט לאחר מודים שואלי השאלות שהם טעו.

הרבצת התורה

מיד אחרי חתונתו התחיל הפרק המרכזי בחייו של הרבצת התורה. אך אליבא דאמת הוא נפתח עוד הרבה קודם, יש כמה וכמה מזקני הדור מגדולי התורה שקרובים לגילו של ראש הישיבה שאומרים שהוא בבחינת מורס ורבים. וכ"כ למה, כי כשהם באו לישיבה והוא היה כמה שנים יותר מבוגר מהם, הוא השפיע עליהם. הוא היה לשם דבר, ואף מי שלא היה לו קשר ישיר, אבל עצם המציאות שלו ההתמדה הגדולה והלהט בלימוד, מה שאהבת התורה פרצה ובאורה,

רבינו עם חותנו המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל בשמחת נישואי תלמידים רבי ישעיהו כהן שליט"א

לו את כל המקום בבית הגדול. יקבל את היחס המלא, ויהיה לו את כל צרכיו בכל מובנים, כאהבת אב את בניו.

הקמת ישיבה עצמאית

לאחר עשרים שנות הרבצת תורה בבית הגדול של ישיבת חברון, לא היה ברור שאפשר יהיה להמשיך אם כל עוצמת ההשפעה, והיה ספק גדול אם להמשיך על אף הכל, או לצאת לדרך עצמאית. חותנו המשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל לקח על עצמו את ההכרעה ללכת לבנות מקום חדש. היתה התלבטות גדולה, סו"ס נמצאים במקום שיש בו טובה וברכה, בצירוף כל מה שהיה מאז היוסדה, אך הפסק של המשגיח היה שאכן אותם אלא שטוב להם והם מרגישים שדוקא במקום הזה יגדלו היטב ודאי שצריכים להשאר במקומם, אך מי שרוצה קצת יותר למצוא טעם בלימוד, אין יותר טוב משיעבור לישיבה החדשה של רבינו, כי שם הוא יגיע רחוק, וכדאי לו. ולא ידענו עד כמה זה נכון שבס"ד היתה הצלחה גדולה. הוא הקים מקום תורה נפלא של התמדה מופלאה, מתח לימודים גבוה, דיבוק חברים מופלא, וכל אחד זכה לייחס אישי לפי המתאים לו לגרום לצמוח הזה לגדול ולפרוח לבוא לגדולות ורוממות, היו דרישות גבוהות אך לכל אחד כפי כוחו.

לגודל הערכת המשגיח שהאמין שתהיה תועלת גדולה הוא עצמו עבר והעביר את עיקר מרכז דירתו למקום הקדוש הזה, ועזר לבנות את הישיבה החדשה נדבך אחר נדבך. בשנים האחרונות לחייו הוא הותיר חותם ורושם רב על המקום. לאחר סילוקו של המשגיח העמים חתנו ראש הישיבה על שכמו עוד תפקיד לדאוג לשמר בכל עוז את הרוח שלחותנו הלאה, והרי כמו בכל שאר חלקי התורה כל מה שקנה היה אצור ושמור אצלו, וכשיש צורך להפיץ גם חלק זה בנוסף לכל הלימודים האחרים עשה זאת, מסר בכל עוז ועם הכוחות המיוחדים שלו ובמשך עשרות השנים המשיך להאיר את אורה של סלובודקה.

גדולה האבידה. אולם כשחז"ל אומרים על ת"ח שמת אינם אומרים "אין תמורה" אלא אומרים "מי יתן" תמורתו. נכון שבדרך הטבע אין שום אפשרות למלאות את המקום של הת"ח, אבל את השאלה "מי יתן" שאל הקב"ה בהר סיני, ומה התשובה שציפה לה "תן אתה". שם דברים נגד הטבע שרוצים ומבקשים ישנם עצות, לא יכולים להיות תחליף לרה"י אבל מי שאכן באמת ירצה להשקיע ויתפלל להמשיך בדרכו, יהיה לו עזר משמים להשלים קצת מהחסרון, וזה יקרב אותנו למשיח צדקנו שימלא את כל החסרונות.

כוחות וברמה. אך גם בהם הטיל חותמת של רצינות. למשל כשהלכו לברכה הגיע פתאום ועשה סיבוב מסביב שיראו שגם את זה הוא מחשיב ונמצא עמם. שעשו טיול מפרך על מסלולים פתאום מאי שם היה צונח באמצע המסלול, היו מתקבצים סביבו לנוח, ואז כך כמות שהם אמר שם שיעור שממש עורר סערה בויכוחים שאף שהמשיכו בתוך כדי המשך המסלול, היו שהמשיכו לדון בדברים. והשיא בשבת שהיתה ממש מעין עולם הב. מרכז השבת היתה השיחה בצאת השבת, שכיבו את האורות והוא דיבר שעה ארוכה ובחסות החשכה שלא רואים היו רבים מורידים דמעות שטיהרו את לבם. שם חזר מידי שנה על הסיפור הקבוע של "ר' יצחק אלחנן", שאף אלו שכבר שמעו זאת פעמים אין ספור ציפו לפעם הנוספת. תמיד הסיפור לבש צורה חדשה, פנים חדשות שנגעו ברבדים העמוקים שבנפש.

גם אחרי ימי המחנה היה דואג לסדר ישיבות לאלו שחפצו בכך, ולא זרק אותם למים שישחו לבדם, אלא המשיך לדאוג ולטכס עצות, עד שבאמת כבר הגיעו שיש להם טעם בלימוד ויכולים להמשיך הלאה. וזה לא תהיה גוזמא לומר שאלפי משפחות של תורה מהפירות והפרי פירות של המאמץ הזה ונהיה כבוד שמים בעולם מכוחו.

מלמד תורה לעמו ישראל

המלמד תורה שבו היה מהדמות שבערה באש התורה, ולא אש שורפת אלא שכולה אהבת תורה ויראת שמים. הוא לא מסר שיעור אלא הוא בנה את השומע. הוא הביא את כל השומעים להכיר את דרכי הלימוד ולהגיע לידי הבנה בלימוד. קשה לתאר במילים איך העביר את החיות שבלמוד, את הגישמאק, את ההתלהבות מכל סברה טובה, את ההנאה מקושיא טובה, והדביק את כל הסביבה להיכנס לעונג הגדול הזה. וגם את ההפך, לסלוד וממש להרגיש רע עם כל סברה עקומה וידיעה לא נכונה, וכולם חשו זאת בגללו.

ולא רק בלימוד. הוא היה בונה את כל האישיות של התלמידים;

לדעת להתפלל, לדעת לאכול, לדעת לישון, לדעת איך להתנהג עם הזולת, להכיר את עולם העבודה שאנו מחויבים לעבוד בו, ועל הכל להעביר את מסורת וצורת הישיבה שהיא קודש קודשים ואין לגרוע או להוסיף בה כמלוא נימא. היתה לו הדרכה ישר ממקור הדברים - שצורת הישיבה נרקמה וקבעה מסמרותיה בסלובודקה - וחותנו מרן המשגיח היה זה שהעביר את הלפיד, והוא ידע וחי עד לפרטי פרטים מה ואיך היא הצורה הנכונה, והתלמיד הגדול הפנים וניביה לשומר שלא יזיזו כמלוא בנימא לא מותרים על אף פסיק, הכל כפי צורת הדברים בכל פרט שיהיה "בגבולות" "בשלטון המחשבה" "ברוממות" לצעוד בנתיב שהתווה "הסבא".

רבינו היה זועק ותובע צריך להרגיש בישיבה "בבית" ולא הבית השני אלא הראשון! כשיוצאים מהישיבה הולכים "לבית של ההורים" - גם שם יש מה ללמוד אבל שחוזרים לישיבה חוזרים "הביתה" - הבית שלך שבונה ועושה אותך. והוא דאג שאכן זה יהיה. שכל אחד יהיה

רבינו עם ידי נעוריו מרן הגאון רבי דוב לנדו שליט"א

"תורה את הורתנו"

נטפי דמע אחר מטתו של מרן ראש הישיבה

הגאון הגדול רבי ברוך מרדכי אזרחי זצלה"ה

מאת תלמידו הקרוב הרה"ג ר' רפאל ברוך אלקיים שליט"א

דרך נשר בשמיים

בבואנו לעמוד על דמותו רבת האנפין והגוונים של מרן ראש הישיבה זצ"ל התחושה היא 'של נעליך מעל רגליך כי אדמת קודש היא'. מרן זצ"ל היה שריד (אולי אחרון) לדור דעה, שבילך במים רבים ועקבותיך לא נודעו.

התמדתו בלימוד, ממש בגדר יחיד הדור בהתמדתו לילה כיום יאיר יומם ולילה, אם זה בביתו, ואם בטיסות לילה הארוכות לניו יורק במחלקת העסקים ששם כידוע המושב מתכוונן למיטה מליאה. מי שמכיר יודע ששעה לאחר ההמראה 'שר השינה' משתלט על המחלקה כולה. כולם שוקעים בשינת לילה עמוקה, חלקם אפילו עם בגדי שינה, והדברים אמורים גם בראשי ישיבות מפורסמים אשר מנצלים את הטיסה לשינת לילה, ודווקא מרן מעולם לא ישן בטיסות

אלו, אדרבה העיד הוא כמה פעמים כמשיח לפי תומו שאלו היו השעות הפוריות ביותר לכתיבת ספריו, כעשר שעות רצופות המחלקה כולה שקועה בשינה עמוקה ורק מרן זצ"ל לילה כיום יאיר, כותב מערכות שלימות עמוקות בכל התורה כולה, הדברים אמורים עד ממש לשנתו האחרונה.

אחד מראשי הישיבות שמרבים ליסוע לחו"ל, אמר לי לפני כמה חודשים, שמרן זצ"ל היחיד מבין כל מי שהוא מכיר, ראשי ישיבות משגיחים ואדמו"רים, שלומד בטיסות בכזו התמדה נוראה. ספר ברכת מרדכי על משמרת חיים, התחבר בטיסות.

היו מתלהטים

המיוחד והנשגב שבהתמדתו, שהיא לא הייתה כסוג של מלחמה עצמית של סיגופים בלילות בלי שינה וכד', היה זה אצלו מתוך אהבה ושיגעון ממש אחרי התורה שכבשה את כל ישותו. התגלמות מוחלטת של דברי האור החיים הקדוש, אם היו בני אדם מרגישים את מתיקות התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה.

כשהיה חוזר מטיסה, בדרך כלל זה היה לפני שבת. ולמרות שאדם רגיל מותש, הוא כבר מסר שיחה בליל שבת ב'פריש' גדול. ולפעמים חבורה בליל שבת שהיתה מסתיימת מאוחר מאד בלילה. והכל תוך כדי שהוא ערני לגמרי. ויהי לפלא.

עוד על התמדתו סיפר משמשו הרב אבי עזר שבשנים האחרונות לפני שמרן זצ"ל היה חוזר הביתה מחתונות, כינוסים וכד' שבהם השתתף, היו הם צריכים להתקשר להרבנית ע"ה חצי שעה קודם הגעתו הביתה

כדי שהיא תדאג שהאוכל יהיה מונח על שולחנו בחדרו בזמן, במידה ולא, ומרן היה מתחיל ללמוד, האוכל היה מתקרר ונשאר מיותר. זה דבר נפלא דווקא לאור העובדה שמי שהכיר את מרן זצ"ל היה הוא רחוק מאד מענייני סיגופים למיניהם, ודגל שאדם צריך לחיות בטוב, ממילא ברור שמרן זצ"ל לא נלחם בעצמו לא לאכול, אלא כיון שהוא התחיל ללמוד שכח הוא את האוכל מרוב התלהטות אחרי הלימוד.

קולמוס הלב

נפשו הגדולה עלתה על גדותיה בהתפעלות עמוקה עד כדי בכי, בעת שהיה מביא עובדות מגדולי הדורות, הוא פשוט הרגיש את אותו אדם גדול, חי את הסיפור הזה, והיה מלא ברגש וכבוד.

גם בשיעורים בסוגיות, התחושה היא של לימוד בכזו חיות. כשהוא היה קורא את הרמב"ם הכל היה נשמע כמו שירה. פשוט ראו בחוש עד כמה הוא באמת מחובר באטמוספרות אחרות לתורה מסיני. בשיעור קדשים שהיה במשך 17 שנים, דף לדף שורה לשורה, בלי להמחץ שום רמב"ם ושום יסוד, וכמובן בהזכרת דברים ששמע מהרב (מרן הגרי"ז) כשהיתה תחושה שהוא רואה אותו מול העיניים. בסוף השיעור האברכים והבחורים לא רצו ללכת, הרגישו בגן עדן...

כשהיה מזכיר את ר' חיים שמואלביץ היה אומר ר' חיים סטוצינר, ר' נחום טרוקר. היה חי באטמוספירה אחרת, יחד עמם. חי במחיצתם. היה אומר בשיעור כאילו בעל השמועה עומד כנגדו.

השיעורים תמיד היו חדשים. הוא תמיד אמר לי: עכשיו עבדתי מחדש על הסוגיא, לא משנה מה אמרתי בעבר. כל הלילה האחרון ישבתי על זה...

טפח מעל הקרקע

פעמים רבות היה פונה בסוף השיעור, והיה אומר: האם לא מגיע אחרי כזה שיעור ריקוד של ברוך אלוקינו...

אפילו בתוך שלושת השבועות הוא אמר את אותו דבר: האם לא מגיע אחרי שיעור כזה לרקוד? אין בעיה לרקוד אנחנו רוקדים עם התורה! בשמחת תורה אנחנו רוקדים!

קשה לתאר את התחושות, נמצאים פשוט באטמוספירה אחרת שבה הוא חשף קצת מהנשמה הגדולה שלו. היינו יכולים לראות ולחוות

זצ"ל היה בעל כח להחיות את העצמות היבשות באורך הגלות, כאלה שלפני כמה רגעים לא ידעו בקושי שמע ישראל וכעת מבינים בכל ישותם שהגדולה האמיתית נמצאת בקושיה של רבי עקיבא איגר ובלהיות למדן.

מחנה בני תורה לא רק 'שרף' תיכונסטים, אלא היה מרומם את בני הישיבות לאטמוספירה אחרת...

השפעה העצומה הייתה למדן על כל בחורי הישיבות, דמותו הזוהרת ומלאת החיות, היתה סמל לבחורים בכל הגילאים ששאפו לגדול ולהיות כמוהו.

להכנס לעומקם של החיים

חשוב לומר את הדברים הבאים: מרן זצ"ל היה איש בין מעורה בקי בהיות העולם, דעתו מעורבת עם הבריות. פעם בחבורת קדשים התבטא על כך שראה הספד על הסבא מסלובודקה מפי מי שהיה מגדולי גידולי סלבודקה ואחרי זה בחברון הגאון רבי זבולון גרז זצ"ל שבסלובודקה חינוכו לא לחיות בצד של החיים, אלא להיכנס לתוך עומקם של החיים ולרומם אותם, מרן זצ"ל התפעל מאד מהדברים, והם הולמים את נפשו ונשמתו הגדולה של אשר חי את החיים עצמם במלוא עזו וצבעם, כל כולו אומר כבוד ויקר בשבילי נברא העולם ורומם אותם ברוממות מיוחדת.

מרגלא בפומיה שחז"ל אומרים "משה רבינו מחציו ולמטה איש, מחציו ולמעלה אלקים", אנו לא מחפשים מלאכים אלא אנשים.

גנרל

ידוע שחתנו של הסבא מרן הגאון רבי אייזיק שר קירב אותו מאד. ולפני שפתח את סלבודקה היה בחברון, ובאותם שנים הוא מאד התקרב אליו. רבי אייזיק קרא לו בוקר אחד לטייל עמו, רבי אייזיק אומר לו: תראה איזו שמש יפה, איזה עולם יפה. אדם צריך להסתובב בעולם מתוך תפיסה של גדלות ורוממות, כמו 'גנרל'.

ואכן מרן זצ"ל היה גנרל. אף פעם לא ראינו אותו בביתו עם נעלי בית, או עניבה מרושלת. תמיד היה מוקפד. כמו גנרל.

המנון בני תורה

מי שרוצה לדעת את נפשו הגדולה, שיביט בהמנון בני תורה שכתב (כך אמר מרן כמה פעמים, שהדברים חוברו על ידו):

בני תורה אנחנו
בנים לכל דבר.
תורה את הורתנו
ולנו את משמר.
נפש וגוף את חובקת
דופק חיינו רק את.
אל תוך תוכנו חודרת
לטעת חיים לעד.
תורה, אנו בנים לך
ברית ביננו כרותה
כל עוד אנו חוסים בך
אין אנו בני תמותה.

איך נראה אדם גדול, איך התורה באמת מרוממת את האדם ברמות אחרות של שמחה ושל רוממות מיוחדת. ממש קשה להסביר במילים אבל זו הייתה מנת חלקנו מידי שיעור.

לפני כמה חודשים אמרתי לו אחרי שיעור שדומה שהראש ישיבה הוא היחיד שבדור של שנת 2023 מצליח להרטיט ולנגוע בבחורים צעירים שהם ירצו להיות אדם גדול, הוא הצליח ליצור בליבם של צעירים כמבוגרים את החשק העצום להיות אדם גדול. תמיד היה מברך: שתזכה להיות אדם גדול.

קשה לתאר את הרוממות שראינו במחיצתו, הן בשיעורים והן בסעודות שבת ויו"ט, ובכל עת מצוא. תמיד היתה רוממות מיוחדת. היה בעל מנגן גדול.

לדעת ללמוד

תמיד דיבר בערגה נוספת הוד והדר על 'להיות למדן', 'לדעת ללמוד'. תמיד אמר שאדם שיועד ללמוד החיים שלו יראו אחרת לגמרי.

הכל היה אצלו סביב הלימוד, ובעיקר הלומדות, לדעת ללמוד. הוא הבין שבכח הלומדות אפשר לרומם אנשים ולחבר אותם אל מה שהקב"ה נטע בתוכם.

מפעל 'בני תורה': צריך להבין שמרן זצ"ל לקח נערים צעירים מקצה הסקאלה הדתית ליברלית, ממשפחות השמנת של הציבור הדתי לאומי ממוסדות העילית שלו. בשנים הראשונות היה זה ממדרשיית נועם בפרדס חנה אשר נחשבת עד היום גם לאחר סגירתה למוסד הדגל של הציונות הדתית בשנים ההן. ודווקא שם הצליח מרן זצ"ל ליצור בקרבם את התשוקה ויותר מכך את הכבוד והגדולה בלהיות בן ישיבה למדן.

קשה לתאר את סעודת ליל שבת במחנה בני תורה בה מרן זצ"ל היה נעמד בסעודת ליל שבת במלוא הדרו ומפריח לחלל האויר קושיה באיזה עניין לימודי, ואשר רק הוא הצליח ליצור באזוז בלתי נתפס סביב הקושיה חדר אוכל כמרקחה, נערים שעד לפני שתי דקות המקצוע הכי שנאו עליהם היה גמרא לא סיימו האוכל המשובח על השולחנות, והכל בניסיון לפצח את הקושיה. התור שהשתרך לפניו לנסות להגיד תירוץ היה נמשך שעות כאשר מהמחנות אלו יצאו רבים רבים של כאלו שהיום הינם תלמידי חכמים עמלי תורה שהקימו משפחות לתפארת.

גם עולם הזה!

כמה גדולה רחבות הדעת של מרן זצ"ל ובעיקר את מה שאצלו היה עיקר העיקרים שבן ישיבה ידע שיש לו גם עולם הזה וגם עולם הבא.

מיד עם נפילת מסך הברזל ברוסיה בשנת תשנ"ב החליט מרן לפתוח מחנה בני תורה ברוסיה, במטרה למשוך את הצעירים שהיו לגמרי מנוערים מכל זיק של תורה וידישקייט. קיימו הם הפלגה באוניית פאר כשמרן זצ"ל משתתף בה, מרן תיאר איך שהגיעו שם נערים אשר כתוצאה משנות הקומוניזם הרבות מאחורי מסך הברזל לא ידעו דבר, וחלקם הגדול הגיעו עם בגדי ים... ומרן זצ"ל על האונייה זרק לחלל האויר את קושיית הנימוקי יוסף ב"אשו משום חיציו", והנה קורה הלא יאומן - מאותו רגע עד סיום ההפלגה האונייה הייתה כמרקחה, וכך נמשך כל השבוע סביב ריתחא דאורייתא עצומה, העיד מרן שממחנה זה לימים יצאו תלמידי חכמים מובהקים שהקימו משפחות מפוארות בכלל ישראל. ממש חזון העצמות היבשות. מרן

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

פרשת וירא תשפ"ד (שנה ה') * גליון 155 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'
אימתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן זצוק"ל ע"פ חז"ל בילקוט תהלים)

"ויגש אברהם כו"

אהבת צדק ותשנא רשע

הנה מצינו באברהם אבינו שביקש רחמים על אנשי סדום, שלא היתה זו תפילה בעלמא אלא מסר נפשו עליהם, וכמו שאמר חז"ל (ב"ר מט, ט) "וישגב אברהם וכו' ור"א הגשה למלחמה" נ' נחמיה אומר הגשה לפיוס ורבנן אמרי הגשה לתפילה, ור"א פשט לו אם למלחמה אני בא אם לתפילה אני בא אם לפיוס אני בא, ומלחמה היאור שמסר נפשו עבורו, וההוכוח עם הקב"ה כיצד יתכן להמיתם, מפני שכאב לו מאד על הפיכת סדום, ועמד לבקש רחמים עליהם להצילם, כי אינו יכול לסבול שיהיה דבר כזה.

וכתוב שם במדרש כי אברהם אבינו אמר להקב"ה "נשבעת שאין אתה מביא מבול לעולם, היאך אתה מערים על השבועה, מבול של מים אין אתה מביא ומבול של אש אתה מביא", ושם במדרש מובא שהקב"ה הצדיק את מעשיו, שאמר לו "אהבת צדק וחתשנא רשע על כן משחך אלקים אלקיך שמן ששון מחבריך".

ולמד מכאן מן המשגיה בעל אור יחזקאל זיע"א (מידות עמ' קמ"ג) כי "דרך העבודה חייבת להיות, שיגשג את המעשים של הרשעים אבל אסור לו לשנות את הרשעים עצמם, שהרי חביב אדם שנברא בצלם ואי אפשר לשנות אותו. אלא חייב להשריש בקרבו אהבת השי"ת במידה מרובה כל כך שמכוחה יבוא לשנות מעשי רשע, ובפעם שיגשג את מעשיהם יתעלה ויגדל שהרי מגביר אותו הקב"ה בעצמו. אמנם בעת ששונא את הרשעים הרי מוסיף בעצמו מידת השנאה."

וּמוֹמְשִׁיךְ הַמִּשְׁטִיחַ שֶׁם "וְהַבְחִינָה בְּדַבָּר תִּהְיֶה", בַּעַת שֶׁשׁוֹנֵא אֶת הַרְשָׁעִים אִם כֵּן וְתִקְוֹתָיו וְשִׂאֲפָתוֹ יִמְצְאוּ וְיִשְׁלְלוּ עֹשֵׂי רָשָׁעָה, אִמָּנִים בַּעַת שֶׁשׁוֹנֵא רָק אֶת הַמַּעֲשִׂים וְלֹא אֶת הָעוֹשִׂים, אִם כֵּן חֵיבֵית לְהִיּוֹת בְּקִרְבּוֹ רַחֲמוֹנֵת עַל הַחוֹטְאִים, וְלִבּוֹ תִּפְלִי הַלֵּקָה"ה שֶׁיִּשְׁבּוּ הַרְשָׁעִים בְּתַשׁבּוּבָה שְׁלֵמָה, וְכַעַת שֶׁרֹאֵה אִיזָה הַתִּקְרֻבּוֹת אֲצֵל הַרְשָׁעִים, מִתְמַלֵּא שִׂמְחָה וְחִדּוּהָ עַל שֶׁנִּתְמַעֲטוּ מַעֲשֵׂי רָשָׁעָה בְּעוֹלָם, שֶׁהִרְאֶה אֶת הַחוֹטְאִים אוֹהֵב, וְכֵן שֶׁנִּתְּנוּ לַמַּעֲשִׂים, מִשּׁוֹם כֵּן כֵּל שֶׁנִּתְמַעֲטוּ מַעֲשֵׂי רָשָׁעָה שׁוֹב אֲחִיזָה לָזֶה מִקּוֹם כָּלֵל לְשִׁנְאָה.

וכמו שידוע העמשה המובא בברכות (י,א) כי בשכנתו של רבי מאיר גרו בריונים שהיו מצערים אותו הרבה, ורצה רבי מאיר להתפלל עליהם שימותו, אבל ברוריה אשתו אמרה לו שהרי תבט (תהלים קד, לה) "יתמו חטאים מן הארץ" - חטאים ולא חוטאים, והעצה היא להתפלל עליהם שיחזרו בתשובה, וכתוב שם כי באמת ביקש רבי מאיר רחמים עליהם וחזרו בתשובה, מפני שעל ידי תפילה אפשר להשפיע על הרשעים שיחזרו בתשובה.

וכתב על זה המשגיח כי ש"ז הדרך הנכונה שיבחר בה האדם ביחס אל הרשעים, שמכיוון שאינו שונאם, משתדל ומבקש עצות ותחבולות היאך לעזור להם שישבו בתשובה, וממילא יתמעט מעשי הרשע.

והוסיף וכתב "וְעוֹבֵד קֶשֶׁה מֵאֵד, וּבֹוֹדָי שְׁלָל לִמּוּד הַמּוֹסֵר וְעוֹבֵד תַּמִּידִית וְעַל זֶה לֹא יוֹכֵל לְתַפּוֹס אֶת ב' הַדְּרָכִים הָאֵלֶּה, כִּי בִטְבֵּעַ מוֹנֵחַ בּוֹ כָּל הַמִּידוֹת הָעוֹתָּה וְנִאֲמָר כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רֵעַ מִנְעוּרָיו, וְלִדְתֵּי הַשְּׂחֵמָה לֹאִיד מוֹטְבֵּעַ בּוֹ מֵרָאשִׁית בְּרִיתוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁנִּצְמָצַח בִּי מִידַת הַשְּׂחֵמָה, יוֹכֵד בְּשֵׁעַר שִׁמְצָא אִיזֵה מְקוֹם שִׁיּוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִידוֹת רֵעוּת אֵלּוּ, הִרִי מִתְעוֹרֵר בּוֹ הַמִּידוֹת וְשֵׁשׁ וְשִׁמְעָה עֲלֵיהֶם, וְלִכְן נִלְפַתֵּס שְׂנֵאוֹת הַרְעָעִים מִקִּמָּי אֶת שְׂרֵשֵׁי מִידוֹתַי וּמִדַּם בִּנְפֵשׁ, בִּנְפֵשׁ כִּאִלּוּ וּמִצּוֹת הוּא מְקִיִּים, אֲךָ בְּאֵמַת מִשְׁרֵשׁ וּמִפְרִיחַ בּוֹה אֶת מִידַת הַשְּׂחֵמָה שֶׁקִּימַת בּוֹ".

ומסיים דבריו שם- "נמצא מעתה שחייבים אנו לחיות באופן אחר לגמרי, ראשית להקדים אהבת הבריות ואהבת התורה, ורק ממנה חייבת הנובעת ההתייחסות לרשעים, שאל תהיה באופן שגא, אלא מתוך רחמים ורצון ההטבה אליהם. "בשעה שאדם מצטער כביכול הקב"ה אומר קלני מראשי קלני מזרועי" (סנהדרין מו, א), זו הנהגת הקב"ה מרחם על החוטאים ומשתתף בצערם, וכן חייבת להיות הנהגתנו".

* * *

נ.ב. יש בנותן טעם לצטט עוד בענין זה מספר עלי שור (ח"ב עמ' ר"י) בענין מדת הנשיאה בעול עם חברו, וז"ל-

את הצדיק ואת הרשע מקיפה מדה זו, הצדיק סובל ואנו נושאים אתו, הרשע סובל ואנו נושאים אתו, מתבוננים באחריותו כי מרה היא, ומה נואלו האנשים המדמים בנפשם כי את הרשע יכולים לדון בקלות למחית שמו ר"ל, אין זאת כי אם שנעלם מהם מה איום הוא שימחה שמו של אדם!

אדמו"ר מאור עינינו הגה"ח מרן ר' ירוחם זללה"ה סיפר מרבו הסבא קדישא מקלם זללה"ה, כי ביום ש"ק תמיד זהו פניו בהוד קדושת השבת, פעם אחת נבהלו תלמידיו לרראותו בשבת כבימות חול, וזיו השבת נעלם כליל מעל פניו, כך כליל שבת ובכל אותה שבת.

במבוצ"ש אחרי הבדלה, נאנח ר' שמחה זיסל ואמר, 'פרץ סמולנסקין מת, מי יוכל ולהתבונן ולהכיל צער הנשמה בבואה לעולם האמת ובעמדה בדין!' (סמולנסקין היה מהמשכילים בדור ההוא, מפורסם בשנאה עיוורת לתורה ולמדינה). ע"כ מס' עלי שור.

'וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנְנִי בָנִי'

וכבש רחמיו לעשות רצונך

צריך ביאור כל המשא ומתן שמתחילה הקדים ואמר "אב", ומדוע לא אמר לו מיד איה השה לעולה, וגם צריך ביאור מה שענה לו אברהם "הנני בני", ומה ענין כל ההקדמות הללו.

ושמעת לבאר בזה מאמור"ר זצ"ל (בשם הגאון בעל נחלת דוד) כי יצחק אבינו כבר ידע והבין מתחילתו שהוא אמור להיות הקרבן, ולכן פנה אל אברהם ושאל אותו "אב"י, כלומר כיצד יתכן שאתה אבי, עם מידת הרחמים של אב על בן, ואתה עושה דבר כזה שיש בו כביכול אכזריות, לשחוט אותי ולהעלותי לעולה, ועל זה השיבו אברהם ואמר לו "הגני בני", היינו שאני עושה כן דווקא מתוך רחמי האב על בן, ומידת הרחמים היא מהחייבת אותו לעשות כן. מפני כן ציווה השם ית'.

וועל דרך זה ביאר בכלי יקר "וויאמר אבי" - לא אמר יצחק עדיין כלום אלא קראו אבי ושתק, לפי שהרגיש יצחק שרצון אביו להעלותו עולה וחשב אם כן אינו מרחם עלי כלרחם אם נעול או בנים ונהפך לו לא לזכר, כי לא ידע עדיין שזה רצון בוראו, ע"ל קראו אבי לנסותו אם יענו שיעדיין קבוע בלבם שהוא אביו, או אם כבר הסתיו מלבו כאילו איננו בנו, וכאשר ענה לו הנביא בני הוהרה לו שעדיין כל געגועיו עליו, אמר לו אם כן איה האלה לעולה, ואמר לו אלוקים יראה לו השם להעלה בני, לא אבי בחתית בד כי אם אלוקים, ואני ואתה שינוי חייבים כבודו, ע"ד.

יוש לבאר הענין על פי משל, כשיש חולה רח"ל, והעצה להצילו היא רק על ידי ניתוח, מחפשים את המנתח הכי טוב, ובטוחים שהניתוח יצליח בסייעתא דשמיא, אבל בשעת הניתוח הרי יש כאבים, שכואב למי שמתנתח אותו, וגם כואב למי שאוהב אותו ומרגיש בכאבו, אבל אף על פי כן ודאי שהניתוח אינו אכזריות, אלא זו ההצלה שלו, שבזה מאריכים את חייו, ודאברה זה בא מצד מידת הרחמים, ומידת הרחמים מחייבת גם את זה, אמנם יש כאב מצד אחד, אבל מצד שני יש חסד הרחמים של אריכות ימים. ולכן כשיש דבר כזה רח"ל, האב שמח בזה שמתנתח את הילד, ואמנם גם כואב לו על הצער והייסורים שהבן סובל, אבל זו לא סתירה, מצד אחד יש שמחה על אריכות החיים ומצד שני כאב על הצער, אבל זו לא אכזריות.

ומעשה שהיה בתקופת השואה שהנאצים ימ"ש לקחו להריגה את הילדים תחילה, והיה שם יהודי אחד שהיה לו כסף ויכול היה לשחד אותם שיצילו את בנו, אבל ידע כי שחררו את בנו יתפסו להקמו ילד אחד, מפני שאותם הרשעים היה להם מספר קבוע של ילדים לקחת להריגה בכל יום רח"ל, והלך לשאול את הרב אם מותר לו להציל את בנו על חשבון ילדים אחרים, והרב לא ענה לו על שאלתו, וחתבני. מה זה כי על פי ההלכה אסור לעשות דבר כזה, והתגבר וכבש רחמיו ולא הציל

זו היתה מדרגתו של אברהם אבינו, שעליו נאמר (נחמיה ט, ח) ומצאת את לבו נאמן לפניך, שלמות האמונה, להרגיש ולחיות שכך היא האמת, וכל כלל ישראל יש לו את הדרגה הזאת ביושרה מאברהם אבינו, אמנם כל יחיד ויחיד זה תלוי בבחירתו. אבל הכלל יש לו את המדרגה הזאת.

וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעוֹלָה תַּחַת בְּנוֹ'

כאילו דמו זרוק

פירש רש"י: "מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר יהי רצון שתהא זו כאילו היא עשויה בבני, כאילו בני שחוט, כאילו מני דורו, כאילו מן מופשט, כאילו הוא נקטר ונבשר דשן, ע"כ." והיינו שהיה צריך להיות כבוד שמים על ידי יצחק בזה שהוא יהיה עולה, קרבן לה', אבל הקב"ה אמר לאברהם שלא לקרב את יצחק, אלא יעלה את האיל לעולה במקומו, ובזה יהיה כבוד שמים במחשבה, "תחת בנו", כאילו בני שחוט וכ'.

כלומר שבאמת האדם חייב למסור את כל מהותו לכבוד שמים, אבל אסור לו להקריב עצמו, והוא חייב לחיות, וחי בהם ולא שימות בהם (יומא פה,ב). לכן במקום זה הוא מביא קרבן, ומה שהיה ראוי לעשות לו עושים לקרבן, ועל ידי זה יש כבוד שמים, וענין הקרבנות שהאדם יחשוב ויתבונן בכל זה ויתעורר לתשובה שלמה.

בעקבי הצאן - מדור השקפה וחינוך לאורו של מרן זצוקללה"ה יסודות החינוך התורני (מאמר שביעי)

לאחר תקופה של הפוגה, נשתדל לשוב בס"ד לסדרת המאמרים בדרכי ההנהגה בעקבות שיחותיו של רבינו זצ"ל, מאמרים אלו אשר מתפרסמים בזאת כבר כשנה מדי שבת בשבתו, נתקבלו בס"ד בחבה בין מבקשי ה', ואי"ה עוד יצאו לאור יחד בכריכה אחת לתועלת חינוך וזיכוי הרבים.

הנה במאמרים הקודמים עסקנו 'בדרכי החינוך' בהם הרחבנו בדמותו של המתן ובהעמדת הגישה הראויה לעבודת החינוך, והיה מן הראוי להיכנס כעת לתוכן עבודת החינוך עצמה, ומה מתאים הדבר לעסוק במצות החינוך בשבוע זה בו אנו קוראים, כי הסיבה שפחתה חשק ה' באברהם היא פחמת שהיה מחנך את ביתו בדרך ה', וככתוב 'כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושפרו דרך ה'.'

רבינו זצ"ל בבואו להעמיד את העקרונות עליהם מושתת החינוך היהודי, הגדיר זאת (בשיחה שנתפרסמה בע"פ ולא עברה תמלול מדויק, ולכן ללא הבאנו ממנה ציטוטים מודגשים) ע"פ המשנה באבות האומרת כי על שלשה דברים העולם עומד, על התורה, על העבודה ועל גמילות חסדים. כך גם חינוך הבית היהודי, אמר רבינו, חג סביב שלשת עקרונות אלו, תורה, יראת שמים ומדות טובות, וכמו בכל עניין חינוכי, כך בשלושת אלו הרחיב רבינו לבאר כי צורת החינוך היא בעיקר ע"י אוירה ודוגמה אישית.

רבינו זצ"ל במעשיו גם על בני הבית, שרואים את הנהגתו ביראת שמים, ולמדים ממנו להתנהג כמוהו. וכך גם במידות טובות, אם ראש המשפחה מתנהג במידות טובות, ואינו כועס על שום אדם, הרי הוא משפיע בדוגמתו האישית על כל בני הבית...

וכל זה גם בנוגע לביטול תורה: "כך גם בחינוך לתורה, צריכים כבר מגיל צעיר לחנך ליראת שמים... צריך שבבית יראו את היראה, שהאבא מפחד מביטול תורה..."

[וכמובן כל המדובר הוא בנוגע לדוגמה אישית, אבל בנוגע לדרישה מהילד (שעוד ידובר בנושא זה בהמשך בעז"ה), כמובן לא שייך לדרוש אלא לפי השגתו של הילד, ולא של האבא... וכמו שהזהיר רבינו על כך: "...יש דברים שילדים צריכים אותם, ואילו המבוגרים אינם זקוקים לזה. למשל מה שילד נהנה ואוהב לשחק... כל אחד יש לו את הדברים שמשמחים אותו לפי טבעו, וכשם שאדם מבוגר נהנה לנוח ולטייל ולשוחח עם אנשים, כך גם ילד צעיר יש לו הנאה לשחק, והרי הוא זקוק לזה כדי שיהיה בשמחה ויתנהג כראוי.

ואם ההורים מבקשים מהילד ללמוד, והוא רוצה להמשיך לשחק, אין הדרך להכריח אותו להפסיק את המשחק ולשבת ללמוד, שאם יכריחו אותו בכפייה אזי יעשה דווקא להיפך ולא ילמד, אלא צריכים להסביר לו ולמשוך אותו בדברים עד שיבין שצריך ללמוד, ועל כל פנים אין שייך לדרוש מילד צעיר שילמד בהתמדה ולא ישחק כלל במשחקים שמוכרים את לבו, מפני שטבע הילד שהוא זקוק גם למשחקים...

ובאמת גם אדם מבוגר זקוק ל"מיעוט שיחה" כדי שדעתו תהיה מיושבת עליו לעסוק בתורה כראוי... ומה שצריך ומוכרח לדבר בשביל יישוב הדעת אין זה דברים בטלים, אלא כמו תרופה שלוקח לצורך הבריאות, ואמנם יש להיזהר שלא לדבר דברים בטלים יותר מן הצורך, אבל מה שזקוק ומוכרח אי אפשר שלא לדבר.

וכך גם ילדים קטנים, לא שייך לדרוש מהם שלא ישחקו ולא ידברו דברים בטלים, אלא יש להניח להם כפי הצורך ליישוב דעתם...]

עוד היה רבינו אומר כי מלבד השפעה ע"י הנהגה של יראת שמים, ישנה השפעה ע"י דיבורים דשל יראת שמים, דיבור על שכר ועונש, על גן עדן וגיהנם, על מסירות נפש ליהדות כדוגמת עקידת יצחק... אלו דברים שראויים להחרט גם על גבי נפשותם של ילדים רכים, וזהו יסוד חינוך ילדי ישראל כפי שהיה מאז ומעולם, ובא רבינו לשלול בזה את פחדם של אלו אשר ניסו לשנות את דרכי החינוך המקובלים בזה.

ומתאר רבינו כי כך היה החינוך בילדותו "...גם דיברו על הגיהנם, שיש שכר ועונש, דיברו על זה גם עם הילדים הקטנים, כשילד התחיל להבין משהו, מיד כבר ידע שיש גן עדן ויש גיהנם, יש מצוות ויש עבירות, על מצוה יש גן עדן, ועל עבירה יש גיהנם, ואפילו היו ממחישים את הגיהנם..."

וכנגד החוששים שדבר זה גורם לפחדים או לריחוק, מעמיד רבינו ברורות כי זהו חשש של הבל "זה לא גרם לעצבות ולהחזיק עצמו כרשע... מפני שלימדו והמחישו גם את גודל שכר התורה והמצוות, שמידה טובה מרובה ממידת פורענות, ולכן ידיעת העונשים רק הוסיפה יראת שמים ולא גרמה לעצבות...", וככלל, מעמיד רבינו תדיר כי יראת שמים אינה גורמת לפחד לעצבות, כאשר מעמידים אותה באופן ראוי, וכן לימוד המוסר אינו גורם לעצבות, ואלו דבריו: "שמעתי שיש כאלה שאומרים כי בזמננו אסור להפחיד עם הגיהנם, שאם מפחידים את האנשים הם נשברים לגמרי... אבל באמת זה לא נכון! ובוודאי צריכים גם יראת העונש, כמו שאמרו חז"ל (ירושלמי סוף ברכות) "עבוד מאהבה עבוד מיראה, עבוד מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא, עבוד מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט".

וכנגד החוששים שדבר זה גורם לפחדים או לריחוק, מעמיד רבינו ברורות כי זהו חשש של הבל "זה לא גרם לעצבות ולהחזיק עצמו כרשע... מפני שלימדו והמחישו גם את גודל שכר התורה והמצוות, שמידה טובה מרובה ממידת פורענות, ולכן ידיעת העונשים רק הוסיפה יראת שמים ולא גרמה לעצבות...", וככלל, מעמיד רבינו תדיר כי יראת שמים אינה גורמת לפחד לעצבות, כאשר מעמידים אותה באופן ראוי, וכן לימוד המוסר אינו גורם לעצבות, ואלו דבריו: "שמעתי שיש כאלה שאומרים כי בזמננו אסור להפחיד עם הגיהנם, שאם מפחידים את האנשים הם נשברים לגמרי... אבל באמת זה לא נכון! ובוודאי צריכים גם יראת העונש, כמו שאמרו חז"ל (ירושלמי סוף ברכות) "עבוד מאהבה עבוד מיראה, עבוד מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא, עבוד מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט".

רק יש קצת אנשים שאינם בריאים בנפשם, שגם אינם יכולים ללמוד מוסר, שאם ילמדו מוסר יכנסו למתח ויתבלבלו לגמרי, ועבורם הדרך היא לעסוק בתורה מאהבה, מתוך מתקנות והתעניינות בדברי תורה, ועל ידי זה במשך הזמן יקבלו מדרגת אהבה ה'... אבל כלל בני האדם בודאי שצריכים גם את יראת העונש" כך היה מורה רבינו ובא תדיר, כי אין שינוי ח"ו בדרכי החינוך בזה, ויראת ה' תוסיף ימים.

וכמובן כל ערום יעשה בדעת, וכפי שהזכיר רבינו עצמו "צריכים כבר מגיל צעיר לחנך ליראת שמים, ואמנם אין להפחיד יותר מדי את הילדים, אבל צריך שבבית יראו את היראה, שהאבא מפחד מביטול תורה, ומלשון הרע, ומפחד לדבר דברים שלא כהוגן, וכשהילדים רואים שיש בבית רק מידות טובות, ורואים כיצד מגיבים על ההגת מידות רעות שזה לא טוב, הם מתחנכים ומפחדים ממידות רעות וממעשים רעים..."

ונסיים בדברי רבינו: "אבל יחד עם זה צריכים גם אהבה, כי היראה מועילה בעיקר למנוע בשב ואל תעשה, אבל לקיים בקום ועשה, אם יעשה רק מיראה לא יהיו לו כוחות, ובמשך הזמן ייחלש, כי היראה לבד אינה נותנת מספיק כוחות לקיים את המצוות, וצריך גם אהבה, שהאהבה תמשוך אותו לזה...", וזה כתחילת דברינו, שעיקר החינוך לתורה הוא לאהבת תורה, וכמשנ"ת.

בענין החינוך לתורה דקדק רבינו כי החינוך לתורה צריך להיות חינוך לאהבת תורה, הוא שב ועורר כי החינוך לתורה חייב לבוא ע"י חיבור והנאה, דבר שתלוי כמובן בגישה נכונה ללימוד המתאימה לפי טבעו של הלומד. היינו כשיראה הילד את אביו לומד הרי גם הוא ילמד, ואם ילמד אדם בצורה הראויה והמושכת את לבו, שוב יראה הילד כי לימודו מתוך אהבת תורה ואז יתחדד גם אל לבו אהבת תורה.

ואין הדבר אמור רק באדם תורני אשר לימודו ברמה גבוהה, אלא אף במי שלא זכה לכך ורק קובע עיתים לתורה, אך אם לימודו יהיה באופן של אהבת התורה ישיפיע הדבר על חינוך בניו, והזכיר רבינו בהקשר לזה את ספרו של החפץ חיים 'תורת הבית' שמיסוד על ענין לימוד התורה כבסיס להעמדת הבית היהודי. וענין זה שייך גם לגבי שאר המחנכים לתורה, כמו מורים ומלמדים, שלפי הנהגתם בלימוד התורה יושפעו מחונכיהם לאהבת תורה.

וראוי לצטט בזה עוד את אשר כבר הבאנו במאמרים קודמים, שרבינו סבר כי רבות מהבעיות הרוחניות נגרמות עקב חוסר טעם בלימוד התורה, שמחמת כך מבקש הילד דברים רעים להשיב בהם את נפשו, ואם רק יאה לו טעם כראוי בתורה אז לא יחפש סיפוק אחר.

"הבעיה בזמנינו היא שרבים לומדים בצורה שאינה מתאימה לפי טבעם, ומחמת זה אינם נהנים מהלימוד, וזה גורם שנמשכים לדברים אחרים, כי כנגד אהבת התורה יש גם אהבת העולם הזה, והיצר הרע ממציא המצאות חדשות לבקרים, וחלקם נמצאים בקירוב מקום בתוך הבית, כל מיני דברים שמושכים ומעניינים מאד, והם כביכול "תחליפים" לתורה ולמצוות ולכל המעשים הטובים.

ידוע כי אלו שאינם נהנים מלימודם, ולומדים רק מתוך יראה, מתוך החיוב, ולא מתוך ה"אשריך בעולם הזה" ששייך שיהיה, הרי הם נמשכים יותר אחר המכשירים האסורים, הגורמים אסונות שאין לשער ואין לתאר, חושבני כי הדברים ידועים ואין צורך להאריך על זה ברבים.

והעצה היא להגביר את אהבת התורה כנגד אהבת העולם הזה, היינו ללמוד בצורה המתאימה לפי הטבע שמרגישים בה טעם ומתיקות, וככל שיש יותר טעם ומתיקות בלימוד ולומדים מתוך אהבת התורה, זה מושך יותר, וממילא נמשכים לתורה ולא לדברים אחרים" דבר נוסף שהזכיר רבינו בענין החינוך לתורה, הוא ענין ביטול תורה, וענין זה נקשר עם החינוך ליראת שמים שעוד נרחיב בו בהמשך.

רבינו נודע בחדרתו מפני איזהו ביטול תורה, עד כדי שימת לב וחשבון הנפש לרגעים של ביטול תורה בגיל בר מצוה... ומאד נגע ללבו הזלזול הרווח בענין זה גם בקרב תופסי ישיבה ובני תורה, כנראה, סבר, זו היא תוצאה של חוסר חינוך בענין זה.

כיצד מחנכים שלא יהיה ביטול תורה? אמר רבינו כי זהו ע"י יראה, פחד מביטול תורה... וגם זה בדוגמה אישית, ובהשראת אוירה של יראת שמים וכמו שנבאר, אך תחילה נקדים את דברי רבינו בדרכי החינוך ליראת שמים:

"הנה מאחר שהחינוך הטוב ביותר הוא על ידי דוגמה אישית, שהילד רואה את הנהגתם של ההורים בבית, ומתנהג גם הוא כמוהם, ועושה כמעשיהם, אם כן צריך שיראו אצל ההורים הנהגה של יראת שמים שמפחדים מכל חשש עבירה, ומבררים על כל דבר אם אסור או מותר, ונזהרים ומפחדים מכל דבר אסור. באופן כזה הילדים רואים בבית הנהגה של יראת שמים, וכיון שרואים כך אצל ההורים, ממילא גם הם מתנהגים ככה, ומתחנכים לחיות ביראת שמים.

וכדי להשפיע יראת שמים על בני הבית, צריך תחילה להשפיע על עצמו שמים, וזה שייך על ידי שילמד ספרי מוסר, ויעסוק בענייני היראה, וכמו שכתב רבינו יונה בכמה מקומות בשערי תשובה שצריך להוסיף יראת שמים בכל יום שנאמר (דברים י, כ) "את השם אלוהיך תירא", וכן כתוב (שם יב) "ועתה ישראל מה השם אלוהיך שואל מעמך כי אם ליראה", והדרך לקיים את מצות היראה היא על ידי שעוסקים בקביעות בספרי המוסר ומוסיפים יראת שמים.

ולאחר שאדם נעשה ירא שמים בעצמו, ומתנהג בכל מעשיו על פי היראה, אז הוא

חשבתי דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

חובתנו בעניינו של ישמעאל - גלין מס' 251

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוינ' ע"ה

ישמעאל הוא המלך קשה כהמן' שעל ידו נגיע לתפילה ותשובה ומכוחם ניגאל

אנו מוכרחים לעשות זאת ולהיות מצפים לישועה

וגם ברור יותר לאחרים, אכן, הבעיה היא גם איתנו. גם לנו נראה, כאילו, שייחכנו פתרונות אחרים. אם לא זה, אז זה. כל אחד מציע פתרון משלו ומראה לנו שמכל צד שנסתכל זה פתרון יותר טוב ויותר הגיוני מהשני. אכן באמת, הנסיגות לפתור את הבעיה בצורה אחרת זה זלוזל במינימום של אינטליגנציה. אלו דברים בטלים. עתה נבא רק להראות מעט שבדברי חז"ל הדברים ברורים לגמרי. בגמרא כתוב דבר סתום, מעמיד להם מלך קשה כהמן, והלא המן עצמו לא היה מלך, אכן הכונה היא מנהיג קשה כהמן, ואז, ישראל עושים תשובה ומחזירין למוטב.

ישמעאל נברא כדי להביא לעולם תפילה שתתקבל

נתבונן, בפרקי דרבי אליעזר כתוב (פל"א או ל"ב לפי המהדורות) "ששה נקרא בשמותיו עד שלא נולדו", והתנא הולך ומונה אותם. אחד מהם זה ישמעאל, וכתוב שם "ישמעאל מנין שנאמר ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה ויולדת בן וקראת שמו ישמעאל, ולמה נקרא שמו ישמעאל שעתידי לשמוע הקב"ה באנקת העם ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים, לפיכך נקרא שמו ישמעאל שנאמר ישמע א-ל ויענם".

כאן כתוב, כך חז"ל מגלים לנו, שהשם "ישמעאל" נקרא על שם תפילה שהתקבלה, תפילה שמתקבלת. "וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל עניך", כך אמר המלאך להגר, תקראי את שם הנולד הזה ישמעאל, משום שבורא העולם שמע את תפילתך. הוא נקרא על שם שמיעת התפילה של בורא העולם.

אבל חז"ל מגלים, כי הנה, על פי לשון הפסוק כי שמע ה' אל עניך, היה מן הראוי לקרוא לו ישמעאל. כשכתוב ישמע, כדכתיב ישמע אל ויענם, הכוונה היא לעתיד. היצור הזה, האדם הזה, הפרא אדם הזה, נקרא על שם שעתידי הקב"ה לשמוע את נאקת העם ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים. יש כאן הבטחה. עניינו של היצור הזה שנולד, היצור הזה צריך להביא לעולם תפילה שמתקבלת. הוא בעצמו נולד בתפילה שהתקבלה, ולכן הוא נקרא על שם תפילה שמתקבלת, וממנו תצא עוד תפילה שתתקבל. "ישמע א-ל ויענם", תבוא תפילה והיא תתקבל, כי עתיד הקב"ה לשמוע בקול נאקת העם. נאקת העם זה לשון שנאמרה ביציאת מצרים (שמות ב' כ"ד) "וישמע אלקים את נאקתם". הרמו שמדובר פה בלשון הזה הוא שמדובר פה על הגאולה השלימה. הגאולה העתידה שהיא כימי צאתנו מארץ מצרים. נאקת העם, ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים.

כתוב כאן, שהיצור הזה, הפרא אדם הזה, נברא בעולם כדי לגלות תפילה שמתקבלת. הוא נברא כדי להביא לעולם תפילה שמתקבלת. הוא בא בתפילה שהתקבלה, והוא, תפקידו בעולם, להביא תפילה שתתקבל. עתיד הקב"ה לשמוע בקול נאקת העם ממה שבני ישמעאל עתידים לעשות בארץ באחרית הימים. כאן זה כתוב בלשון עתיד, מה שישמעאל עתידים לעשות בארץ באחרית הימים.

אנחנו, זה מסתמך, רואים את העתיד, מה שכתוב כאן 'עתידים', חלקים מזה כבר ראינו, ורואים לאן זה הולך. אנחנו יודעים בדיוק מה עתידים בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים. בדיוק, כי כבר ראינו את זה, הם כבר התחילו את זה. חלק מזה זה כבר עבר, חלק מזה זה הווה, ואנחנו יכולים לעשות שלא יהיה חלק מזה עתיד. זה תלוי בנו. אבל בינתיים כמו שנראה, אז חלק מזה זה עוד עתיד. עוד יש עתיד.

כשחז"ל אומרים שזאת כביכול תהיה צורת ההנהגה, כך כביכול בורא העולם יביא אותנו, שניגאל. ניגאל, בין נעשה תשובה מעצמנו בין לא נעשה מעצמנו, אנחנו עתידים שיבוא מישו ויכפה אותנו לחזור למוטב. כל בר דעת מבין, זאת הפרשנות האמת והיחידה למה שקורה פה, אין פרשנות אחרת.

מה שכתוב כאן זה דברים מפורשים. זה דברים להדיא. כביכול, בורא העולם מינה את ישמעאל להיות אותו מלך קשה כהמן, שעל ידו נצטרך, נהיה חייבים, להתפלל, והתפילה תתקבל. עתיד הקב"ה לשמוע בקול נאקת העם ממה שבני ישמעאל עתידים לעשות בארץ באחרית הימים.

בורא העולם מביא אותנו למצב של בעיה בלי פתרון

זה נראה נחוצך לבאר עד כמה שאפשר, לפי ערכנו, את הסוגיה של ישמעאל. כמו שמסתמך, איננו נכנסים כאן להערכות, בכל אופן, כמו שנראה, לפי השכל הישר, בדרך הטבע, כמו שהדברים נראים, אנחנו בבעיה בלי שום אפשרות של פתרון. פתרון, בכמה וכמה מרכאות כפולות ומרובעות, דוגמת הפתרון שחווינו אותו, זה דבר שלא יכול להימשך. אולי עוד פעם, אולי עוד פעמיים, אבל זה לא פתרון. ופתרון אחר, כל מי שמעלה זאת על הדעת, כאילו, לשבת, לדבר, להסכים, לשוחח, כפי שנראה זה עלבון לאינטליגנציה של ילד בן עשר, אלו דברי הבל.

בורא העולם שם אותנו במצב שאנחנו בבעיה בלי פתרון, היינו, פתרון בדרכי הטבע, בדרכי העולם. פתרון מעין הפתרונות שמחפשים פה. מיני דיבורים או נקרא לזה הבלים, על כח הרתעה, עוד יותר כח הרתעה, עוד עוד ועוד יותר, אלו דברי הבל. כאמור, איננו מתעסקים בזה, אבל המצב כפי שנראה לעין, שבפעם הבאה, תוך כדי ההרתעה, כל הארץ כולה תהיה מכוסה, נצטרך לחיות במצב הזה, כמו שחיים אחינו שבדרום.

בקיצור, המצב הוא ללא פתרון, וכביכול בורא העולם דוחק אותנו לפינה יותר ויותר ויותר, זה נראה לעין. מכאן ואילך, כמו שהדברים נשקלים ברחוב, הכוונה היא מעתה ועד עולם, אנחנו במצב הזה, ופתרון אין. אין פתרון.

הקב"ה מעמיד מלך קשה כהמן ועושי תשובה ומיד הן נגאלין

משום מה לא רוצים לדעת שהתורה כבר דיברה על זה מזמן, והדברים האלה הם דברים מפורשים. לימדו אותנו את זה. הדברים האלה כבר כתובים על ספר לפני יותר מאלפיים שנה. הדברים ברורים, הדברים מפורשים בדברי חז"ל, והכיוון של הפתרון הוא אחד ויחיד. אין פתרון אחר, הכיוון הוא אחד. נקרא אותו מתוך הגמרא (סנהדרין צ"ז ע"ב) "רבי אליעזר אומר אם ישראל עושים תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין, אמר ליה רבי יהושע אם אין עושים תשובה אין נגאלין", האם זה אפשרי, היתכן, "אלא, הקב"ה מעמיד להן מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושים תשובה ומחזירין למוטב".

וכך נפסק להלכה ברמב"ם בפרק ד' מהלכות תשובה "כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבתי עד ה' אלהיך ושב ה' אלהיך וגו'". מובטחים ישראל כי בסוף הגלות עתידים לעשות תשובה ומיד הם נגאלים. הדרך להביא את כלל ישראל לעשות תשובה זו דרך קשה, אבל הדרך היא על ידי שמעמידים להם מלך קשה כהמן.

קשה כהמן, פירוש הדבר, צא ולמד מה ביקש המן. "ביקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד". מחפשים מלך קשה כהמן, אבל בני אדם קשים כהמן יש כפי הנראה מאות מליונים, שכל אחד ואחד מהם רוצה בכל ליבו, מוכן גם להשתדל, ויש כאלה שמוכנים גם למסור את הנפש, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, מנער ועד זקן, טף ונשים, ביום אחד. המלך קשה כהמן הזה, צריך להביא אותנו לחזור בתשובה, ואז, כשאנחנו נחזור בתשובה, מובטחים ישראל שמיד הם נגאלים, מיד, על אחר.

כאן נמצא הפתרון, כאן נמצא הפתרון הודאי, הוא כבר נמצא המון שנים, אלפי שנה. הפתרון נמצא בצורה ודאית, בצורה ברורה, בצורה מפורשת שאין מפורשת ממנה, ואף אחד לא מסתכל בכיוון הזה בכלל.

גם זאת אנו לומדים מכאן, שאין פתרון אחר, וכל מחשבה בכיוון של פתרון אחר היא שטות, שאנו רואים איך זה מתקדם. זה מתקדם בצורה ממש ברורה. צעד אחרי צעד. נדחקים לקיר, יותר ויותר ויותר. זהו. אין פתרון. כך לחיות אי אפשר. משהו לעשות כנגד זה, אי אפשר. הפתרון הוא בכיוון אחד בלבד. לשם, כביכול, בורא העולם מוביל אותנו.

כיון שאנו קהל עדת מקבלי התורה, אנחנו מאמינים בני מאמינים, אנחנו יודעים את זה. אם אנחנו נפנים את זה, אם אנחנו לעצמנו נדע זאת ברור, הדבר יהיה קל יותר

הקול קול יעקב – כשיבדוד קרא בלב שלם מיד הוא נענה

בפרשת חקת כתוב "וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום כה אמר אחיך ישראל אתה ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו, וירדו אבותינו מצרימה ונשב במצרים ימים רבים וירעו לנו מצרים ולאבותינו, ונצטק אל ה' וישמע קולנו וגו'", אומר על כך רש"י "וישמע קולנו, בברכה שברכנו אבינו הקול קול יעקב, שאנו צועקים ונענים".

כאן כתוב חידוש מרעיש. כתוב כאן שהמילים שאמר יצחק "הקול קול יעקב" זאת היתה ברכה. פשוטו של מקרא אינו כך. לא היתה שם שום ברכה. זה היה דיון אם כן לתת את הברכה ליעקב או לא, ו"הקול קול יעקב" זאת נטיה לא לברך את יעקב אלא שהידיים ידי עשו הכריעו כן לברך את האדם הזה שידיו ידי עשו. הקול קול יעקב היה סיבה ללא ברכה. אכן, כאן כתוב ש"הקול קול יעקב" בעצמו היה ברכה. יש ברכה שנתברכנו מאבינו "הקול קול יעקב", היינו, יש דין שהתברכנו בזה שאנחנו צועקים ונענים.

לכאורה איפה קיבלנו ברכה כזאת. ואף עצם הברכה שאנחנו צועקים ונענים, הרי זה לא תמיד, לפעמים כן, ולפעמים לא. הלא רק על נכרי שבא לבית המקדש ומתפלל, התפלל שלמה המלך "אתה תשמע השמים מכון שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי" (ע"י רש"י בראשית כ"ז כ"ח).

אכן, הדין הזה נפסק להלכה ברמב"ם בהלכות תשובה (פ"ב ה"ו) "כמה דברים אמורים ביחוד אבל ציבור כל זמן שעושים תשובה וצועקים בלב שלם הם נענין שנאמר כה' אלקינו בכל קראנו אליו". יחיד צריך זמנים מיוחדים שבהם בורא העולם שומע את התפילה, אבל בציבור, בכל קראנו אליו. בכל עת שצועקים, בלב שלם, הם נענים, ונענים מיד. זה נפסק להלכה.

העניין בזה. יעקב זה כלל ישראל, אנחנו נקראים על שמו, כל שמותינו כעם הם שמותיו הפרטיים של האדם יעקב. אנחנו נקראים יעקב, אנחנו נקראים ישראל, אנחנו נקראים ישורון. אלה הם שמותיו של יעקב, ואלה הם השמות שלנו, כעם. והנה, בכל פעם שאנו משמיעים קול שנשמע בו הקול של יעקב, הקול הזה נענה מיד, עתה, ציבור, שצועקים בלב שלם, כאן נשמע קולו של יעקב. אצל יחיד זה יכול להיות, אבל זה לא הכרח, אבל בציבור, קולו של יעקב בוקע ויוצא מכל ציבור בישראל. ציבור זה בזעיר אנפין כלל ישראל, כל ציבור הוא כלל ישראל, כל ציבור הוא יעקב. למדנו כאן, כשקולו של יעקב נשמע, ובציבור הרי נשמע קולו של יעקב, הוא נענה. לכן, כשציבור צועק בלב שלם, הוא נענה מיד. זאת הברכה שנתברכנו. הקול קול יעקב.

כך הרי מפורש בפסוק, זה כמו שהיה כשיצאנו ממצרים, כמו שנאמר בכי תבוא בפרשת מקרא ביכורים שאותה אנו אומרים בהגדה של פסח, "ונצטק אל ה' אלקי אבותינו וישמע ה' את קולנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו". רש"י רק מוסיף שמה שקרה במצרים זה ונצטק אל ה' וישמע קולנו, כי כאן בקע אותו הקול. הקול היה קול יעקב. קול יעקב תמיד נשמע ומתקבל.

ישמעאל יביא אותנו לתשובה ולתפילה וכך ניגאל

מה שאנו מובטחים, מה שכתוב כאן, הרי זה מפורש בדברי חז"ל. אנו מובטחים שישמעאל יפיק ויוציא מאיתנו את קול יעקב. זה מה שראינו בפרק ל"ב בפרקי דרבי אליעזר.

שם, באותה ברייתא, בפרקי דרבי אליעזר, פרק ל' מסתים "רבי ישמעאל אומר חמשה עשר דברים עתידים בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים, ושם הוא הולך ומונה את אותם חמשה עשר דברים שצריכים ביאור, אכן, חלק מהם מאד ברור מה זה, אלו דברים שכבר נעשו. אחד מהמפרשים, [פר אחד, לרבי חיים פלאגין], אומר כאן "והוראה יראה דכמה מהני ט"ו כבר התחילו לעשות ויורה זה ניצוצי החיות ציצת פורקניה ויקרב משיחיה".

ומשך שם התנא "ובימיהן", אחרי כל הדברים שהם עושים, "יעמוד צמח בן דוד, שנאמר (דניאל ב' מ"ד) ובימיהן דמלכיא אינון יקים אלה שמיא מלכות די לעלמין לא תתחבל". צמח, כידוע, זה שמו של המלך המשיח, "איש צמח שמו" (זכריה ו' י"ב), ובימיהם, כאן מדובר פה על המשיח, בימי אותן פעולות שיעשו בני ישמעאל וכל זה יקרה בארץ באחרית הימים. הדברים שכתובים כאן לא לגמרי מובנים, אבל בכל אופן המסקנה היא "ובימיהם יעמוד צמח בן דוד", כך כתוב.

בהמשך שם כתוב, ועוד היה רבי ישמעאל אומר "שלש מלחמות של מהומה עתידין בני ישמעאל לעשות באחרית הימים שנאמר מפני חרבות נדרו ואין חרבות אלא מלחמות", ובהמשך "ומשם בן דוד יצמח ויראה באבדן של אלו ואלו, ומשם יבא לארץ ישראל שנאמר מי זה בא מאדום וגו', כך מסתים פרק ל'.

מה שאנו לומדים מדברי חז"ל, והדברים ברורים, מפורשים, כתובים, וחלקם כאמור גם נפסק להלכה שמובטחים ישראל שבסוף הגלות יעשו תשובה. ההבטחה הזאת יכולה להתקיים רק על ידי מה שכתוב בגמרא, ואנו רואים שמה שכתוב בגמרא, מסתמן באופן ברור מי יהיה זה שיהיה אותו מלך קשה שהוא זה שיחזיר אותנו למוטב. מי ילחץ אותנו אל הקיר כך שאנחנו נראה שאין מוצא אחר. אז אנחנו נחזור למקור. זה כבר היה פעם. זה כבר קרה פעם. אצל המן הראשון זה כבר קרה.

אנו מוכרחים לעשות את התפקיד שאלינו מביאים אותנו

מה עלינו לעשות, מה אנו צריכים לעשות. כך הם פני הדברים, מה מתחייב מתוך זה. הדבר הראשון שמתחייב זה לא לקרוא עיתונים. לא ללכת אחרי שום פרשנות. אנחנו כבר קראנו את הכותרות הרלבנטיות. מה שהבאנו כאן אלו הן הכותרות הרלבנטיות, וכך זה יהיה, עד שיתקיים מה שכתוב כאן. כך או כך, הדברים ברורים, חד משמעיים. השאלה הגדולה היא, מה עלינו לעשות, איך אנחנו צריכים להתחיל, איך אנחנו צריכים להצטרף להמלך הזה וללכת לקראתו.

הרי זה התפקיד, זה מה שאנחנו צריכים לעשות. וכי נשב ונחכה עד שיעמידו עלינו מלך קשה כהמן כדי שנעשה תשובה. איך, לאן אנחנו נוביל את החרפה שכשיבוא היום וישאלו אותנו איפה הייתם כשהכל היה כל כך ברור, איפה הייתם. מה אנחנו נשים, האם נשים שהיינו טרודים, בלכתוב מאמר לעיתון או בלקרוא אותו.

מה אנחנו צריכים לעשות, שוב אני חוזר ל"א"א נגמרו. בזה מודה כל בר דעת. כל אחד מבין, הסיפור לא נגמר, ולא שזה לא נגמר. אלא זה מתחיל, בעוצמה יותר גדולה, וזהו.

מה עלינו לעשות, מה צריך לעשות במצב כזה, במציאות כזאת. אנחנו נמצאים באחרית הימים, וישמעאל עושה בדיוק את מה שחז"ל כתבו. זה נראה שהם למדו מה שכתוב פה והם מקיימים את זה, ואילו אנחנו באמת קוראים את מה שכתוב פה ולא מקיימים את החלק שלנו.

צפית לישועה – אם איננו מחכים הרי שאנחנו המעכבים

כשמכניסים אדם לדין הדבר הראשון ששואלים אותו זה ציפית לישועה. ציפית לישועה שואלים מישוה שהוא באמת רוצה בזה, אבל הוא לא יושב ומצפה לזה. אז שואלים אותו ציפית או לא ציפית. חייבים כנראה לצפות. לצפות זה נקרא, כמו שכתוב בגמרא (שבט מ"ו ע"ב) שאדם יושב ומצפה מתי הדבר הזה יבוא. באופן כללי אני רוצה בזה. אולם לגבינו יש מקום לחשוש שישאלו אותנו האם באמת רצינו את הישועה. לא האם ציפיתם אלא האם רצינו אותה, או ציפיתם שהיא לא תבוא. שהיא תבוא בימי הנכדים שלכם. זה הדבר הראשון. זה האל"ף, בלי זה אי אפשר להתחיל.

נפסק להלכה ברמב"ם (הל' מלכים י"א א') שמי שלא מחכה לביאתו של המלך המשיח נקרא כופר בתורה. "כל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו". מי שאינו מחכה לביאתו פירוש הדבר שהוא לא מאמין בו. להאמין, הכוונה היא שזאת המציאות האמיתית וכך העולם נברא. לזה העולם נברא, אין מציאות אחרת בעולם. מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו, זאת כפירה. וכמו שנפסק להלכה ברמב"ם, לא בדברי הנביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו הוא כופר.

זה הדבר הראשון. אנחנו קודם כל צריכים לחזור ולהיכנס למציאות האמיתית, לא לחיות בדמיונות. האמת היא כך. האמת היא אחת, היא ברורה. מי שמצפה לישועה יזכה לה.

ושוב, כל מי שחולם היום שיתקיים עוד פעם ותשקוט הארץ ארבעים שנה, שיהיה שקט, הכל יהיה בסדר. הרי יש הרתעה, איני מאמין שיש פה מישוה כזה, שלדבר כזה הוא מחכה, בשביל זה צריך להיות חסר דעה לגמרי. פני הדברים הם כמו שדיברנו. לוחצים אותנו אל הקיר, וזהו. אנחנו נמצאים במצב, והמצב כבר התחיל, וזה כבר התחיל מזמן, רק שכעת אנחנו רואים שזה תהליך, וזה לא יגמר. זה יגמר, רק כמו שכתוב כאן. זה יגמר רק כמו שהובטח. כמו שמובטחים ישראל, כך זה יגמר. כך ולא אחרת. וחלילה, מי שמחכה למשהו אחר, אז חלילה לזה הוא לא יגיע.

בפסוק בנבואת חבקוק (ב' ג') כתוב "כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב, אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר". בגמרא בסנהדרין (צ"ו ע"ב) כתוב "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: תיפח עצמן של מחשבי קיצין, שהיו אומרים: כיון שהגיע אל הקץ ולא בא שוב אלא חכה לו שנאמר חכה לו יתמהמה חכה לו. שמה תאמר אנו מחכים והוא [היינו, בורא העולם] אינו מחכה, תלמוד לומר לכן יחכה ה' לחננכם ולכן ירום לרחמכם, וכי מאחר שאנו מחכים והוא מחכה מי מעכב, מידת הדין מעכבת".

מפורש כאן בגמרא, הקושיה לא היתה, ולא צריך להגיע למידת הדין שתעכב, אלא רק אם אנחנו מחכים והוא מחכה. הוא, היינו, בורא העולם, הוא תמיד מחכה. אולם אנחנו, האם אנו מחכים או לא. הקושיה של הגמרא מאחר שהוא מחכה מי מעכב, אם אנחנו לא מחכים היא לא חלה עלינו, התירוץ על השאלה הזאת הוא שאנחנו מעכבים. לא מידת הדין מעכבת, גם למידת הדין יש גבול, וגם את מידת הדין אפשר להעמיד מכסא דין ולהושיע על כסא רחמים, אבל אם אנחנו מעכבים, אז אנחנו מעכבים.

הקושיה של הגמרא היתה, מאחר שאנו מחכים והוא מחכה, מי מעכב. כאן כתוב, שלולא שאנחנו והוא מחכים יחד אז כל צד מעכב. אנחנו מעכבים. עלינו להבין קצת את המשמעות, שאנחנו מעכבים את גאולתנו. אנחנו, אנחנו מקבלי התורה שמוכנים למסור את הנפש על התורה, אנחנו מעכבים את גילוי כבודו יתברך בעולם. אנחנו מעכבים את הגאולה של כל העולם כולו, בעובדה שאנחנו לא מחכים. העובדה שאנחנו לא מחכים, היא בעצם עושה אותנו לשופכי דמים. לא שופכי דמים סתם, אלא רוצחי המונים.

אני מבקש להבין, באמת, להבין, הדברים הם ברורים לגמרי, והדברים רציניים. אין כאן שום שעשוע, אין כאן שום משחקים. הדברים רציניים כמוות עצמו. אנחנו רואים שזה התהליך. אם את זה איננו רואים.. אף אחד כאן לא חשוד על חוסר דעת כזה, אז איפה אנחנו. אפשר לוותר על רוב החיזוקים ורוב ההתעוררויות, ורוב הדברים, ועוד ההוספה של עוד שני פרקי תהילים. לא זה המבוקש, המבוקש הוא שלא נעכב.

חז"ל אומרים, זה במילים מפורשות. זה כתוב בזהר חדש בפרשת נח, שם כתוב "אמר לו רבי אליעזר, חיך, דאי יחזרון בתשובה רישי כנישתא, או חדא כנישתא, בזכותם יתכנס כל גלותא. דקב"ה איסתכי תדירא, אימתי יחזרון, ויעבד להון טבא, דכתיב ולכן יחכה ה' לחננכם, מחכה תמיד אימתי יעשו תשובה". כתוב כאן שאם ציבור אחד מישראל, חדא כנישתא, בית כנסת אחד, ישוב בתשובה אמיתית ויתפלל מעומק הלב, ציבור אחד, די בזה, שיתקיים ישראל עושים תשובה והם נגאלים. בציבור אחד די שיתקיים וישמע ה' קולנו, מברכתו של יצחק, כאמור, ברכתו של אבינו, הקול קול יעקב. זה יהיה קול יעקב, הרי כל ציבור יכול להשמיע את קול יעקב, ובכל פעם, בכל מקום שקול יעקב נשמע, הוא מתקבל, הוא נשמע.

אנו מוכרחים להתבונן בזה, לחיות את זה, ולהתקדם בכיוון הזה. זאת עבודתנו בימים האלה. בימים האלה הדברים מתבררים למעלה מכל ספק, הדברים מתבררים בהדיא, מתבררים בעליל. אנו רואים לאן זה הולך, לאן זה מוביל, ואנו גם יודעים נאמנה שהסיפור הבא יהיה קשה בהרבה מהסיפור הזה. כמו שהסיפור הזה קשה בהרבה מהסיפור הקודם. הרי כולם יודעים את זה, אז למה מחכים.

ה' יעזורנו שמידת הדין לא תעכב, אבל זה בתנאי שאנחנו לא נעכב. אז, תחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים. במהרה בימינו.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

תלמידיו של אברהם אבינו

מחזה רחוק הוא לראות צדיק ורע לו, שכל חייו בעולם הזה מסובלים בצער וביסורים. אם כן בשלמא כלפי העולם הבא שייך לומר שהצדיקים עתידין לנחול נחלה ומנוחה, אבל היאך רואים כבר לגבי העולם הזה שהם אוכלים את הפירות. ושנית יש לתמוה על לשון המשנה מהו זה שכתבה על תלמידיו של בלעם הרשע ש'יורשין גיהנום ויורדין לבאר שחת', לכאורה היינו גיהנום והיינו באר שחת, ומהו החילוק ביניהם שכופל וכולל את שניהם. ומלבד זאת הדבר לשכעצמו צריך ביאור, שכן לכאורה המשנה באה לומר דבר והיפוכו - כנגד זה שהצדיקים 'נוחלין עולם הבא' הרשעים 'יורדין לבאר שחת', וכנגד זה שהצדיקים 'אוכלין בעולם הזה' הרשעים 'יורשין גיהנום', ואם כל עונשם של הרשעים הוא לירש את הגיהנום לעתיד בעולם הבא, היכן יש כאן מידה כנגד המידה שהצדיקים אוכלין את פירותיהם כבר בעולם הזה.

ב. 'מה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך':

ולעיקר דברי המשנה, מדוע החילוק בין תלמידיו של אברהם לתלמידיו של בלעם נמדד דוקא בשלושת המידות האמורות, כתב רבינו יונה (וכעין זה הביא בספר מדרש שמואל בשם המהר"ם אלמושיניו) 'שג' דברים האלה אשר זכר ראשונה כוללים כל השלימות, וכן השלשה דברים ההפכיים להם כוללים כל הפחיתות'. והיינו ששלושת המידות שנאמרו באברהם שייכות כולן לשורש אחד, שהוא היה המקור למעלתו של אברהם אבינו, וכן שלושת המידות שהיו בבלעם שייכות כולן לאותו שורש שמחמתו נקרא בלעם הרשע.

ומהו אותו שורש, דבר אחד ויחיד: כיצד האדם מסתכל על העולם. האם הגישה שבה הוא חי היא שהכל שייך לו ואין עוד מלבדו, או שמא לו עצמו אין כלום, והכל שייך לכולם. האם הוא האדם היחיד שקיים על אדמות, וכל השאר נספחים אליו, או שמא כולם הם בעלי זכות קיום בדיוק כמוהו, והוא רק בריה נוספת שחיה מידו הפתוחה של בעל הבריה.

מעלתו של אברהם אבינו התבססה על העולם הרוחני שבו הוא חי, שיש מנהיג לבריאה שהוא מלך העולם, ובלעדיו לא ירים איש את ידו ואת רגלו. כל מה שיש לו הוא רק ממנו, והוא מצד עצמו אינו זכאי למאומה. ממילא אין לו מה לדרוש מהעולם, כי אם להודות על מה שניתן לו וממנו לעבוד את ה'.

כך נמצא שכל המידות כולן שהיו באברהם יצאו מאותו מקום - היתה לו 'רוח נמוכה' שהכירה במה שהוא לשכעצמו 'עפר ואפר', אין לו כלום משלו, וממילא מחמת כן לא היה לו מה לדרוף אחרי העולם ולהתענג בתענוגים, כי אין לו אלא את מה שגזרה חכמתו ית' לתת לו, יותר מזה כלום הוא לא צריך וכלום לא אמור להגיע אליו. ואחרי שכן היתה צורת חייו, לא היתה שום ריעותא בעיניו לפזר מממונו ולתת לאחרים, הרי הכל משלו ית' שנמסר בידיו כפקדון בעלמא.

לעומת זאת בלעם הרשע חי כאילו הוא בעל זכות הקיום היחידה ואפס זולתו. הוא הכל והכל שלו. כולם כפופים אליו ואין דבר שלא מגיע לו. גם הגאווה, גם התאוה וגם חמדת הממון הגיעו כולם מאותה יהירות של אני ואפסי עוד שרצתה לדחוק את רגלי השכינה ולהוכיח כביכול הוא הזכאי להכל.

בגמרא בפרק קמא דסנהדרין (ה', ב') מובא מעשה ברבי חייא, שראה אדם שעומד בבית הקברות ושאל אותו וכי אינך בן של איש פלוני כהן, הכיצד מותר לך לעמוד כאן ולהטמא למתים. השיב לו אותו אדם 'אין', אכן אני בנו של אותו כהן, אלא 'אביו' ההוא גברא גבה עינים הוה, נתן עיניו בגרושה וחיללו - אבי היה איש 'גבה עינים' ועל כן הוא נשא גרושה.

ולכאורה מה השייכות בין גבהות עיניים לבין התאוה להנשא לפסולה, אלא הם הם הדברים, שכל כולה של התאוה נובעת מהגאווה - כאילו הכל מגיע לי ואין דבר שאמור להמנע ממני. מה שאני רוצה צריך להגיע אלי, ואם הוא צריך להגיע אלי, מי ימנע זאת ממני... לכן מי שנשא פסולי חיתון שאסורים לו, בהכרח שהוא גבה עיניים שחומד את מה שלא אמור להיות לו.

הן זאת כבר מודעת לכלל דברי האבן עזרא על מצות לא תחמוד, שהובאו כמה פעמים, שהאדם חומד רק את מה שהוא חושב שהוא יכול להשיג. גם אם יהיה אי מי מתוכנו בעל חמדה גדולה, לעולם לא תעלה בליבו התשוקה להיות מלך על אחד השבטים באפריקה... רק מה שנמצא בתוך תחום שאיפותיו של האדם עולה על ליבו וגורם לו לרצות אותו. כל דבר אחר שהוא מבין מלכתחילה שאין זה נוגע אליו, לא תהיה לו סיבה לחשוק בו.

כעין זה נלמד מהמעשה שסיפר שמעון הצדיק, כפי המובא בגמרא (נדרים ט', ב') ונזיר ד', ב'); "פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום וראיתיו שהוא יפה עינים וטוב רואי וקוצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו בני מה ראית להשחית את שערך זה הנאה, אמר לי רועה הייתי לאבא בעירי, הלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי ופחז עלי יצרי וביקש לטורדני מן העולם, אמרתי לו רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה, העבודה שאגלחך לשמים" וכו'.

"כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה - מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה - מתלמידיו של בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע, תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא שנאמר (משלי ח', כ"א) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנום ויורדין לבאר שחת שנאמר (תהלים נ"ה, כ"ד) ואתה אלוקים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח כך" (ה', י"ט).

א. תלמידיו של אברהם אבינו ותלמידיו של בלעם הרשע:

שלושת המידות של תלמידי אברהם אבינו הן 'עין טובה, רוח נמוכה ונפש שפלה'. 'עין טובה' הכוונה היא למידת הנדיבות, שליבו של האדם טוב עליו לתת לאחרים ואין עינו צרה בשלו. והמקור למידה זו אצל אברהם הביאו המפרשים ממאי דכתיב (בראשית י"ד, כ"ג) 'אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך', דמינה חזינו שאברהם הסתפק בשלו ולא חמד את של אחרים. אמנם קשה שמפסוק זה עדיין לא נתבאר שאברהם נתן משלו, ושמא יתכן שכלפי זה לא היה צריך מקור, שכן כל מהותו של אברהם היתה מידת החסד, להכניס את האחרים לתוך אהלו ולהתחסד עם הבריות (ועל פי מה שיתבאר להלן יובנו הדברים ביתר ביאור).

המידה השניה של 'רוח נמוכה' פירושה מידת הענוה והשפלות, וזאת נלמד ממה שאמר אברהם אבינו על עצמו (שם י"ח, כ"ז) 'ואנכי עפר ואפר', שלא היה הוא חשוב בעיניו לכולם.

ולגבי המידה השלישית של 'נפש שפלה' ביארו המפרשים שזוהי מידת הפרישות מן התאוות, להסתפק במועט ולא לרדוף אחרי תענוגות העולם, ודבר זה מצינו אצל אברהם שאמר על שרה (שם י"ב, א') 'הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את', ועד אותה שעה לא הכיר בצורת פניה.

לעומת כל זה מצינו אצל בלעם הרשע את כל המידות ההפוכות, 'עין רעה רוח גבוהה ונפש רחבה', 'עין רעה' - שלא היה די לו בממונו אלא רצה להשיג גם את ממון אחרים ואמר (במדבר כ"ב, י"ח) 'אם יתן לי בלק כסף וזהב וגו', הכל כדי לנסע לעצמו כמה שיותר עושר ונכסים.

'רוח גבוהה' - שהיה בלעם רודף אחרי הכבוד, ואף כאשר שלח לו בלק שרים ממלכותו מאן להלוך עממה עד שהוסיף לשלוח 'שרים רבים ונכבדים מאלה', מכיון שרוחו היתה גבוהה ולא רצה לגלות שהוא הולך ברשותו של מקום, וכמו שפירש רש"י שם (פסו' י"ג), וכמו כן התרברב ואמר על עצמו 'נאום שומע אמרי א-ל ויודע דעת עליון', כאילו הוא יודע הכל ואין בלתו.

'נפש רחבה' - היינו שמוש שבלעם היה רודף אחרי התאוות, ואם כי לא מצינו זאת מפורש בכתובים ביארו הראשונים שדבר זה למדנו ממה שיעץ בלעם להכשיל את ישראל בזנות, כי אין אדם מוציא את דבריו אלא מהרהורי ליבו, ומאחר שהוא גופו היה שקוע בזנות לכן עלה במחשבתו להפקיר את בנות מואב.

אלו הן שלושת המידות שעומדות זו כנגד זו דבר והיפוכו, ומכאן אנו למדים לדורות עולם שמי שיש בו את שלושת המידות הטובות של 'עין טובה רוח נמוכה ונפש שפלה' הרי הוא מתלמידיו של אברהם, ומי שיש בו 'עין רעה רוח גבוהה ונפש רחבה' הוא מתלמידיו של בלעם.

אולם עיקרו של דבר צריך ביאור, וכי זהו ההבדל בין אברהם אבינו לבלעם הרשע. בשביל להגדיר את החילוק ביניהם אין צורך להביא שום מידות כאלו ואחרות, אלא ההבדל הוא בהא גופא - שאברהם היה אברהם ובלעם היה בלעם... מה שייך לבטא את זה לעומת זה רק בשלושה מידות פרטיות ועל פיהם לקבוע מי תלמיד של מי.

ולא עוד אלא שלשון המשנה בהמשך דבריה הוא 'מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע', ומשמע כביכול ישנו איזה שהוא קו המשווה המשותף ביניהם, ועל כך אנו צריכים להביא חילוק שהוא ההבדל בין זה לזה. וכי מה שייך להשוות את תלמידיו של אברהם לתלמידיו של בלעם.

ואגב אורחא יש שאמרו, שאכן המשנה אינה שואלת 'מה בין אברהם אבינו לבלעם הרשע' אלא רק מה החילוק בין 'תלמידיו' של זה ל'תלמידיו' של זה. כי אכן בין אברהם לבלעם לא היה נראה הבדל, בלעם הציג את עצמו כאדם גדול בדורו, חסיד המתחסד עם קונו, והיה נראה כאילו ערכו גדול כמו אברהם בשעתו... האמת התבררה רק לאחר מכן בדורות הבאים, או אז יכלו כולם לראות היאך יצאו תלמידיו של אברהם והיאך יצאו תלמידיו של בלעם...

ועל כל פנים תשובת המשנה היא ש'תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא, אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנום ויורדין לבאר שחת'.

ולכאורה הדברים קשים להולמם, ראשית כל מעשה לסתור, האם באמת כל 'תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה', והרי צדיקים תחילתן יסורין, ולא

אנשים שכל חייהם רצופים מקשה אחת של 'אשכולות מורורות' למו', הם עברו שבעה מדורים של יסורים בעולם הזה, אבל תמיד תהיה צהלתם על פניהם, ואם ישאלו אותם שמחה זו על שום מה, התשובה תהיה - שצער ובכי על שום מה. אמנם האדם תמיד צריך להתפלל על הטוב שיגיע, אבל אחרי שנגזר עליו מה שנגזר עליו - הוי אומר שזוהי צורת החיים הטובה בשבילו. אין סיבה בעולם שהיה אמור להיות אחרת, ומה יש להצטער על דבר שמעולם לא היה מגיע לו?

בסוף מסכת ברכות (ס', ב') אומרת הגמ' מה הנפקא מינה במה ש'חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה', לא לענין גוף הברכה, אלא לענין 'לקבולנה בשמחה'. כשאדם מכיר שהכל מגיע מאותו מקום - גם הטובות וגם הרעות, השמחה שתהיה לו על הרעות תהיה כמו על הטובות. כי לא שהיה אמור להיות טוב וכעת הוא קיבל רע, אלא שאפילו הטוב לא היה אמור להגיע אליו, ורק חסדיו של מקום נתנו לו את כל מה שיש לו.

בגמ' בתענית (כ"ה, א') מובא המעשה על רבי אלעזר בן פדת שחי בעניות נוראה והוא 'דחיקא ליה מילתא טובא'. כאשר חלה נכנסו רבנן לבקרו וראו אותו בוכה וצוחק מתוך שינתו, וביאר להם רבי אלעזר שהקב"ה נגלה אליו, והוא רבי אלעזר שאל אותו 'עד מתי אצטער בהאי עלמא'. אמר לו הקב"ה: 'אלעזר בני, נחא לך דאפכיה לעלמא מרישא, אפשר דמתילדת בשעתא דמזוני, ביכולתי להעזיב אותך מן העולם ולברוא אותך מחדש, וגם אז יתכן רק בתורת שמוא שמזלך ישתנה... שאל רבי אלעזר את הקב"ה, כמה שני חיי שנותרו לי לחיות - יותר ממה שחייתי עד הנה או פחות, השיב לו הקב"ה שפחות, אמר רבי אלעזר 'אם כן לא בעינא' - אם נשאר רק מעט השנים, עדיף כבר להשאר באותו המצב ולהמשיך לעבוד מתוך הקושי... הרי לנו שאפילו אצטער מדובר על אמורא קדוש שחפץ לעבוד את בוראו ובכל זאת כמעט שהיה מעדיף לעזוב את העולם, לא היה שייך לשנות את מצבו, ובכדי לתת לו פרנסה היה צריך להפוך את העולם מתחילה ולברוא אותו בצורה אחרת... כל אחד הוא חלק מצורת העולם, ומקבל בדיוק את מה שנקבע עבורו, לא יותר ולא פחות, ואם זה מה שניתן לו - בהכרח שזוהי פקודתו ומשאו בעולם הזה, ולא יכולים להיות לו חיים טובים יותר מאלו.

מי שחי מתוך האמונה שאין רע יורד מלמעלה, והכל קצוב ומושגח, הוא אדם שלעולם לא חסר לו מאומה, ותמיד יש לו הכל בכל מכל כל. מה שיש לשני לא נועד עבורו, ואין לו במי לקנא או את מה להמוד. לעצמו הוא יודע 'כי חנני אלוקים וכי יש לי כל', ולשני הוא אומר 'יהי לך אשר לך'. הוא לא הבעלים, ואילו הבעלים האמיתי יודע יותר טוב ממנו מה לתת, כשאין רצונו שיהיה פקדונו ביד אחר.

על פי זה יובן היטב מדוע שלושת המידות שמובאות במשנה על אברהם אבינו, אינן פועל יוצא מתוך עבודת חייו, אלא הן מבטאות את עצם מעלתו - המעלה של אברהם אברהם, שכל חייו היו מסורים לקב"ה, מתוך האמונה שעמד והכיר את בוראו. אחרי שהציץ עליו בעל הבירה, ממילא היו לו את כל המעלות של 'עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה' - 'אנכי עפר ואפר', ואם אקח מכל אשר לך'.

וזהו שכתן של תלמידיו של אברהם אבינו, 'אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא', ומדוקדק במשנה לא נקטה לשון 'ירושא' לשון 'נחלה' - כמו שנאמר 'להנחיל אברהם ישי', דהנה הדבר ידוע שנחלה הוא דבר שאין לו הפסק, כמבואר בגמ' בב"ב (קל"ג, א') לענין הנחלה דרבי יוחנן בן ברוקה, וכן בגמ' בראש השנה (י"ב, ב') לענין שנות מעשר ראשון, 'מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק'. 'דבר שאין לו הפסק' פירושו דבר ששייך לאדם מצד עצמו, הוא שלו בעצם בלי סיבה שתפסיק ממנו את השייכות אליו. ו'נחלה' כזו היא הגמול שמגיע למי שמכיר מהיכן הכל בא, הוא לא לוקח מאחרים ולא משיג את מה שהוא לא צריך להשיג, מה שמגיע אליו יורד אליו ישירות מלמעלה בתורת נחלה עולמית שמשמשת אותו לנצח, ומה טוב חלקו וחבלו.

זוהי גם המעלה שמובאת במשנה לעומת תלמידיו של בלעם הרשע, 'ואני אבטח בך' לעומת 'אנשי דמים ומרמה'. כי מי שחי מתוך בטחון, יש לו את שלות נפש הבוטח שאומרת ששום דבר משל אחרים לא שייך לו, ומי שלא חי כך - בטוח שלא יבצר ממנו מאומה, והוא רשאי לבוא גם לרשות אחרת כדי לספח אליו את כל מה שראוי לו.

על מרן הגרי"ז מסופר, שבזמן המלחמה כאשר ניתנו פגזי האויב על הבתים, הודרו האנשים לרדת לתוך המקלטים. אולם מרן הגרי"ז חישוב ברוחב דעתו שאין עדיפות לקומה התחתונה, על פני העליונה, ומצד חובת ההשתדלות יוצאים ידי חובה גם בלי לרדת למטה... וכך, בעוד שריקות הפגזים נשמעות נחמדה לחלוץ, צעד הגרי"ז אל מיטתו, נשכב, ונרדם בשלוה... הרי הוא את שלו עשה, ומה יש לו לחשוש? הקב"ה אינו דורש ממנו לעשות אחרת, ואם כן מה אכפת לו מה מתרחש בחוץ...

ואגב ידוע עליו על מרן הגרי"ז שהיה מרבה לעשות הטבת חלום לאחר שהתעורר משנתו. ואמרו האומרים, שהגרי"ז אינו חושש כלל וכלל מהחלום עצמו, אלא מהדינא דגמרא שיש לעשות הטבת חלום...

אלו הם החיים של 'האוכלין בעולם הזה' שמבטיחה המשנה לתלמידיו של אברהם אבינו. חיים של מי מנוחות, בלי קנאה ובלי מאכזבים, כשהגן עדן נמצא כבר כאן בזה העולם. הן הכל מושגח מלמעלה, וה' לי לא אירא מה יעשה לי אדם.

וכפי שאמרנו בלעם, ידוע הדבר שהיה מרן רה"י הגרא"מ שך מזמיר עליו השכם והערב: לא להסתובב כל היום עם קפידות. מה משנה אם פלוגי עשה לך כך ואלמוני חשב עליך אחרת, אתה תעמוד בשלך, שום דבר אינו נוגע אליך.

וכאשר האדם מסתובב מתוך התחושה הטבעית של 'מה טוב חלקנו ומה יפה ירושתנו' אין לו צורך לעמול יתר על המידה על מעלת הנתינה של 'עין טובה' ועל העונה וההסתפקות של 'רוח נמוכה ונפש שפלה', הכל כבר טוב לו ואין דבר שחסר לו. כך הוא יכול לחיות חיים עליונים של תורה עם אהבת הבורא ואהבת בריותיו, כשכולו שבע רצון ומלא ברכת ה'.

באותם מיילים ספורות שאמר הנזיר מן הדרום מבוארת לנו דרכו של היצר הרע: 'רשע מה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך'. היצר גורם לאדם להתגאות, וכך לבוא מתוך הרגשה כאילו הכל מגיע לו - גם אותו עולם 'שאינו שלו'. אם האדם מבין שהוא עפר ואפר 'שעתיד להיות רימה ותולעה', וכל מה שיש לו אינו שלו - מעיקרא הוא לא נסחף ולא משתוקק למה שהבורא לא הועיד עבורו.

לפיכך גם המידה של 'גבה עינים' וגם המידה של 'רחב לבב' שתיהן מגיעות ממבט מעוות על צורת הבריאה, ושתיהן סותרות את ההכרה שהאדם אינו אלא עבד של מלך מלכי המלכים. לא זו בלבד שהוא לא זכאי ליותר ממה שיש לו, אלא גם מה שיש לו הוא מתנה גמורה שניתנה לו בחן בחסד וברחמים, אף על פי שאינו כדאי.

ככל שהאדם יכיר יותר שהוא חי בתפקיד לעבוד את אדונו, כך יותר הוא יגיע מתוך נקודת המבט שכולם שלצידו שווי ערך אליו, והוא רק משבצת אחת מתוך המכלול הגדול של הבריאה. ולא ידך גיסא, ככל שהאדם יותר יכפור ויותר יאמר שכוחו ועוצם ידו עשו לו את כל חילו, כך הוא פחות יכיר בנוכחותם של האחרים שחיים לצידו, ופחות יראה בהם אנשים בעלי ערך שזכאים לדבר מה מן העולם.

ג. 'כי כל ימיו מאכזבים':

אחרי שזהו ההבדל בין אברהם לבין בלעם, האם שום דבר לא שלי או שהכל מגיע לי, באה המשנה ושואלת 'מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע', מהו החילוק שיש ביניהם למעשה, שבו ניכרת התוצאה בין צורת החיים הראשונה לצורת החיים השנייה.

ומשיבה המשנה: 'תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא שנאמר להנחיל אוהביו ש' ואוצרותיהם אמלא, אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנום ויורדין לבאר שחת שנאמר ואחת אלוקים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימייהם ואני אבטח בך'.

תלמידיו של אברהם אבינו, שמכירים שאין שום דבר ששייך להם והכל הוא מתנה מאת הבורא, זוכים לבוא על שכרם לעתיד לבוא 'ונוחלין בעולם הבא'. אך קודם לכן, עוד לפני ביאת השכר, הם 'אוכלים בעולם הזה'. לא שהם אוכלים את הגמול שמגיע להם, זה שמור ומתוקן להם לעלמא דאתי, וכאן בעולם הזה יתכן באמת שיהיו להם יסורים וחולאים רעים, אבל כבר בעודם בעולם הם מרויחים את החיים המאושרים באמת - על ידי עצם ההכרה שהכל מנוהל מלמעלה על ידי בעל הכוחות כולם.

כאן במשנה של מדובר על הבלי החומר ועל עניני הגשמיים, אלא על ההרגשה שאיתה האדם מסתובב על אדמות. יכול אדם לאכול לחם צר ולשתות מים לחץ, אבל יהיו לו חיים של 'אשריך בעולם הזה'. הוא יהיה מאושר במה שיש לו וישמח בחלקו, ולא יצטרך גרגיר יותר ממה שנמסר לו.

מן הצד השני עומדים תלמידיו של בלעם הרשע, שלעולם לא מסתפקים במה שיש להם ובטוחים שהם הבעלים על הכל, שיכולים להושיט את ידם לכל מה שיחפצו. עליהם אומרת המשנה: 'יורשין גיהנום ויורדין לבאר שחת'. כלומר, שלעתיד לבוא יהיה עונשם שיפלו לבאר שחת, אבל כבר לפני כן הם 'יורשין גיהנום'. לא הגיהנום של העולם הבא, אלא הגיהנום של העולם הזה. כבר בחיי חיותם יהיו להם חיים קשים ומרים שלא יתנו להם ליהנות ממאומה.

וגם כאן, לא מדובר על עונש אלא על מציאות, שמי שמסתובב בעולם בתחושה שהכל מגיע לו - אף פעם לא יגיע לתחושה שבאמת קיבל את מה שמגיע לו. 'אין אדם מות וחצי תאוותו בידו', וגם אם נדמה לאדם שהשיג את כל חללא דעלמא, תמיד ימצא לבסוף משהו לידי שלכאורה יש לו יותר... כל רגע ורגע מימי חייו הוא יסתובב עם תחושה מרה של קיפוח והחמצה, למה לשני יש ולי אין, למה את זה לא קיבלתי ולמה בזה נכשלתי. לא יתכן ולו ליום אחד שתהיה לו הרגשה מלאה של שביעות רצון - הנה, יש לי חיים מושלמים כמו שרציתי.

אדם שחי עם שורש המידות הרעות של קנאה תאוה וכבוד מוכרח להיות אדם מריר, שכל ימיו מאכזבים וכעס ענינו. הכל אצלו קפידות, טענות ומענות, כל הזמן הוא פוזל לכיוון של אחרים, ואין לו מנוחה שחתן לו להביט על מה שיש לו. וכשקורים לו חלילה מקרים רעים והוא אינו רואה כיצד שאיפותיו מתמלאות - הוא יכול להגיע לטענות כלפי מעלה, למה לא מגיע לי... הרי כל דבר שהוא רוצה אמור להגיע אליו, וכאשר מתרחש אצלו פגע רע, ואפילו קושי קטן - אין לו דרך להכיל את מה שקורה איתו. מבחינתו הוא המנהל את עולמו, והמנהל כבר קבע שאמור להיות אחרת...

המליצה מספרת על אותו פלמוני, שכל ימיו רדף אחרי הכסף והזהב ולא הניח לעצמו רגע אחד לעסוק בחפצי שמים. הגיע אליו אדם ושאל אותו, רבי יהודי, אתה מתאמץ מאד בעניני העולם הזה, אבל מה עם העולם הבא שלך? מתי תתן גם בשבילו איזה משהו? השיב היהודי, וכי מה עם כח האמונה שלך, להיכן הלך? בעולם הבא - יש את הקב"ה שיעזור לי, ומה לי לטרוח ולדאוג, כשיש את הבורא מלמעלה?...

כל עוד האדם לא חי את האמת לאמיתה - שהכל מוכן ומזומן לו משמים ואין לו כח לזקוף כנגד ואפילו אצבע קטנה, כל חייו יתנהלו במרדף אחרי ההבל, כאילו הוא בעל הכח ובעל היכולת ומי יאמר לו מה תפעל. אבל תמיד, בכל מצב ומצב, המציאות תטפח על פניו ותוכיח לו שהוא לא יכול להשיג את הכל. וכך הוא ימשיך הלאה, שוב ושוב, ויחיה חיים שלמים של קנאה ותחרות מלאי צער ויגון.

מרן רה"י הגר"ש רוזובסקי הקשה על הפסוק (תהלים ל"ד, י"ג) 'מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב' מהי הכפילות, גם 'חפץ חיים' וגם 'אוהב ימים'. וביאר הגר"ש שאין כאן כפל לשון אלא שני דברים שונים, 'חיים' הכוונה לחיים ארוכים ביום שכולו טוב, לעולם הבא המזומן לצדיקים, ו'ימים' הכוונה לימים ספורים - כאן בפרוודור החולף. מי שסר מרע ועושה טוב, הוא לא רק מי שמצפה לשכר העתיד לבוא, אלא מי ש'אוהב ימים' - הוא מבין שכבר כאן בעולם הזה, אלו הם החיים הטובים באמת...

ד. 'אוהב ימים לראות טוב':

אין צורך להרחיק לדורות קודמים ולהביא מעשים יוצאי דופן, אפשר לראות זאת בכל דור ודור אצל עובדי ה' ולהבין היכן נמצאים החיים הטובים. יכולים להיות

תורת המידות

פרקי יסוד בעבודת המידות על פי ספר 'אמונה וביטחון' לחזון-איש

שיעורי המשגיח הגאון רבי יונתן אבר שליט"א

צריכת הנאות הגוף לפי דעת התורה

פרק י"ט

הרמב"ם ממשיך ומסביר, כי דרך התורה איננה כך. אדרבא, הפורש מענייני העולם הזה, לא רק שאינו נהיה 'רוחני' יותר, אל שהוא נקרא 'חוטא'!

"גם זה דרך רעה היא ואסור לילך בה, המהלך בדרך זו נקרא חוטא, שהרי הוא אומר בנזיר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, אמרו חכמים ומה אם נזיר שלא פירש אלא מן היין צריך כפרה המונע עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה, לפיכך צו חכמים שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו התורה בלבד, ולא יהא אוסר עצמו בנדירים ובשבועות על דברים המותרים, **כך אמרו חכמים לא דיין מה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים."**

המקור ליסוד זה הוא, מחובתו של הנזיר להביא קרבן לכפרה אחרי שהשלים ימי נזירותו. בשביל לכפר על 'חטאו' - שמנע את עצמו מן היין. ואם האדם שרק ציער את עצמו בהימנעות משתיית יין, צריך כפרה, קל וחומר למי שמונע את עצמו מכל הצרכים הנורמליים שאדם זקוק להם.

הרמב"ם נותן דוגמא נוספת (בנושא זה הוא עוסק בכמה מקומות): **"ובכלל הזה אלו שמתעניין תמיד אינן בדרך טובה, ואסרו חכמים שיהא אדם מסגף עצמו בתענית, ועל כל הדברים האלו וכיוצא בהן צוה שלמה ואמר אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשומם."**

וכך כתב בהמשך הפרק:

"אלא ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה', שאי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא רעב וחולה או אחד מאיבריו כואב".

הצורה לידיעת ה' איננה עוברת דרך סיגופים ועינוי הגוף². הסיבה לכך, כפי שהוזכר בפרק הקודם, כי אדם רעב וכאוב אינו יכול להתרכז וללמוד כראוי.

קיום מצוות התורה מביא לדרך הממוצעת

מסכם הרמב"ם, מתוך בירור השקפה יסודית: מה היה רצון התורה, בכל המצוות שנצטוונו לעשות ובכל האיסורים שנצטוונו להימנע מהן?

בפרק הקודם, למדנו את המשך דברי הרמב"ם על דרך ה'מידה הטובה'. ה'דרך האמצעית', היא המידה הטובה בכל חלקי עבודת האדם. הן במידות ותכונות הנפש, הן בהנהגות, והן בסיפוק צרכי הגוף.

אמנם, ישנה 'מידת חסידים'; דרך עבודה שאינה שייכת לכל ישראל (- במסילת ישרים כתב, שדרך החסידות היא 'יחידי סגולה'). דרכם של החסידים הייתה להוסיף מעט גדר וסייג, לבל יכשלו ליפול למידה הרעה אליה הם נמשכים בטבעם.

הרמב"ם מתאר, כי היו מעט 'חסידים' בזמנים מסוימים, שנהגו בהנהגות קיצוניות, מאחת משתי הסיבות הבאות: א. לצורך רפואת מידות מקולקלות שהיו בהם. ב. בשל חשש שיושפעו לרעה מסביבתם המקולקלת. אך היו 'סכלים', שחיקו את מעשיהם מתוך הבנו שזו היא דרך התורה, וכביכול התורה מחייבת פרישה מענייני העולם הזה. רק שהם לא ידעו, שהפעולות הקיצוניות יכולות גם להזיק להם, היות והן בעצמותן **פעולות רעות** ומביאות לפחיתות בנפש.

הרמב"ם הביא לכך משל מדרך רפואת הגוף: לפעמים רופאים נותנים לחולה מסוכן תרופות חריפות, שאילו הוא היה בקו הבריאות, בכוחן של התרופות הללו להרוג אותו! כך הן ההנהגות הקיצוניות: החולה - בעל המידות המקולקלות, זקוק להן לרפואתו, אך הבריא - המתוקן במידותיו, אם יעשה וינהג בהן מסתכן בנפשו!

בפרק זה נלמד את סיום דברי הרמב"ם, המלמד את השקפת התורה בהתעסקות וצריכת ענייני העולם הזה.

"אל תהי צדיק הרבה"

הרמב"ם מביא את הדברים גם בהלכות דעות (פרק ג'), ומתאר את דרכם של כהני העובדי כוכבים, שבכדי להראות שהם כביכול "רוחניים", פרשו מכלל ענייני העולם הזה בצורה קיצונית.

וכותב שם כך:

"שלא יאמר אדם הואיל והקנאה והתאוה והכבוד וכיוצא בהם דרך רעה הן ומוציאין את האדם מן העולם, אפרוש מהן ביותר ואתרחק לצד האחרון, עד שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה ולא ילבש מלבוש נאה אלא השק והצמר הקשה וכיוצא בהן כגון כהני העובדי כוכבים."

¹ וכע"ז כ' הרמב"ם בתחילת פרק ד' (מהלכות דעות), "הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מידעת הבורא והוא חולה".

² כמובן, שישינה מעלה גדולה במי שלומד ועוסק בתורה מתוך ייסורים, אך לא צריך לחפש ייסורים לעצמו.

הכילות מרחק רב, ונתקרב לקצה הפזרנות, כדי שתיקבע בנו הנדיבות.

כיון שהאדם מטבעו יותר נוטה לקמצנות - לשמור על ממונו, התורה נתנה מצוות רבות המרגילות לפזרנות, ובכך יתרגל למידה האמצעית - מידת הנדיבות.

עוד מביא דוגמאות המראות כיצד דיני התורה באים לצורך חינוך האדם ותיקון מידותיו:

"ובזאת הבחינה בחן רוב המצוות, ותמצאן כולן מרגילות כוחות הנפש. כמו שנאסרו הנקמה וגאולת הדם, באומרו: "לא תקום ולא תטור", "עזוב תעזוב", "הקם תקים", וכו', כדי שיחלש כח הקנאה והכעס. וכן: "השב תשיבם", כדי שתסור תכונת העין הרעה. וכן: "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן", "כבד את אביך", "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", כדי שתסור תכונת העזות, ותיקנה תכונת בושת הפנים. ושוב הרחיק מן הקצה האחר גם כן, רצוני לומר: הביישנות, ואמר: "הוכח תוכיח את עמיתך", "לא תגורו ממנו", כדי שתסור הביישנות גם כן, ונשאר בדרך האמצעית."

תיקון המידות בשמירת ההלכה

בדומה לדברי הרמב"ם, הבאנו בפרקים הקודמים את יסודו של החז"א, כי הדרך היחידה לתיקון המידות היא על ידי קיום המצוות ושמירת ההלכה בדקדוק.

על ידי האתגרים שיבואו משמירת ההלכה, כמו בכל הדוגמאות שמביא הרמב"ם כאן, האדם יהיה צריך לעמוד ולהתמודד עם המידות שלו. ובכך יתרגל לכבד את המידות הרעות ויתרגל במידות הטובות.

סיכום: דייך מה שאסרה תורה!

לסיכום: הרמב"ם בא לחלוק על תפיסת הדתות האחרות, שסברו כי בשביל להיות 'קדוש' על האדם להיות נזיר, אסור לו להתחתן, עליו לפרוש מהנאות וכדו'.

אדרבא, אומר הרמב"ם, התורה אומרת כי יש מצווה להתחתן. וציוותה במצוות רבות בהם אנו משתמשים בענייני העולם הזה. וכל זאת בשביל לתקן את המידות ולהגיע לדרך האמצעית. התורה לקחה בחשבון, על ידי ההגבלות והאיסורים, באיסורי החיתון ובזמני האיסור, ועל ידי המצוות של חופה וקידושין, שבכך יבוא האדם ל'דרך האמצעית' ויהיה רחוק מעודף תאוה. כך בכל חלקי עבודת האדם.

זו השקפה יסודית.

אין כל צורך להחמיר ולאסור יותר ממה שאסרה תורה. מי שאוסר יותר מכך נקרא חוטא. וזו אינה דרך היהדות.

אמנם, מבחינה מעשית, כדי להגיע לתיקון מידותיו של האדם: א. צריך לקיים את המצוות כולם בדקדוק (ואת זה, בדרך כלל, אנחנו לא עושים...). ב. אדם המכיר בכך שיש לו נטייה מוגברת למידה מסוימת, צריך לעבוד עליה באופן מיוחד. כפי שהזכיר וביאר הרמב"ם לאורך כל הפרק, כי אדם שיש לו "חוללי" - מידה מקולקלת, צריך לעבוד על מידתו הפגומה בדרך רפואה, להכניעה על ידי הליכה לצד הקיצוני ואז לחזור לאמצע.

הרמב"ם חוזר ומביא את הנהגת 'אנשי תורתנו' אשר 'הידמו לאומות', אלו אשר טעו לחשוב כי רצון ה' הוא לנטות לקצה הקיצוני ולפרוש מהנאות הגוף, ואומר שוב כי זו טעות:

"ואשוב אל כוונתי. ואם יאמרו אלו אשר הידמו לאומות מאנשי תורתנו - הואיל ודברי אינם אלא בה - שהם אמנם יעשו מה שיעשו, מהטריח גופותיהם ומהפסיק הנאותיהם, על דרך ההרגל לכוחות הגוף, וכדי שיהיו נוטים אל הקצה האחד מעט, כמו שבארנו בזה הפרק שצריך שיהיה האדם כן - הנה זו טעות מהם, כמו שנבאר."

וכעת הרמב"ם יסביר, כי כל מה שהתורה אסרה והתירה, היה מתוך שקלול של השיעור המדויק, למען תיקון מידותיו של האדם, להנחותו בדרך הנכונה - כמה צריך לעסוק בצרכי הגוף, וכן בכל המידות וההנהגות.

וכלשונו:

וזה, שהתורה אמנם אסרה מה שאסרה וציוותה מה שציוותה - **מזאת הסיבה**, רצוני לומר: כדי שנתרחק מן הקצה האחד יותר על צד ההרגל.

ולכן, מי שיקיים את כל מצוות התורה - יגיע לתיקון המידות, ולא צריך לפרוש יותר ממה שאסרה תורה. אדרבא, התורה אסרה וציוותה **בעבור** שהאדם יגיע לתיקון המידות. כלומר, התורה לא ציוותה את הדרך הממוצעת בלבד, אלא, אסרה יותר או חייבה יותר, בשביל להביא את האדם אל האמצע. ולכן, אין מה להוסיף, לאסור או לחייב יותר ממה שחייבה התורה (מבחינה מעשית, חשוב להדגיש שני דברים, אשר יובהרו בסיכום הפרק).

יחס התורה להנאות הגוף

הדוגמא הראשונה שמביא הרמב"ם, היא היחס של התורה להנאות הגוף:

"שאיסור המאכלות האסורות כולם, ואיסור הביאות האסורות, והאזהרה מן הקדשה, וחייב כתובה וקידושין, ועם כל זה לא תהיה מותרת תמיד, אלא תאסר בעיתות הנידה והלידה, ועם זה סייגו חכמינו למעט התשמיש, והזהירו מזה ביום, כמו שבארנו בסנהדרין - **הנה זה כולו אמנם חייבו ה' כדי שנתרחק מן הקצה הרע מרחק רב, ונצא מן המיצוע אל קצה העדר ההרגשה בהנאה מעט, כדי שתיקבע בנפשותינו תכונת הזהירות.**"

כלומר, כל מה שכלול בדיני התורה הנוגעים להנאות הגוף, כפי שפירט ויפרט הרמב"ם, איסור מאכלות אסורות, איסור ביאות אסורות וכדו', כבר מרחיקים את האדם מנטייה לעודף ההנאה. מי שינהג על פי דין התורה, על יד כך כבר תיקבע בנפשו המידה הממוצעת - מידת הזהירות.

זו השקפת התורה על קיום המצוות ועל החיים כולם!

ממשיך הרמב"ם ומביא דוגמא נוספת, דיני תורה המביאים את האדם למידת הנדיבות:

"וכן כל מה שבא בתורה מנתינת המעשרות והלקט והשכחה והפאה והפרט והעוללות, ודין השמיטה והיובל, והצדקה די מחסורו - אמנם זה כולו קרוב לפזרנות, כדי שנתרחק מקצה

וזאת למודעי!

הדברים נכתבו לפי הבנת הכותב וע"כ, כל טעות, שגיאה או קושי בהבנה יש לתלות בו בלבד. נשמח לקבל כל הערה והארה!

בית ועד'

השיחה השבועית ושיעורי המשגיה שליט"א
מידי שבוע במייל
להצטרפות: 4160846@gmail.com

© כל הזכויות שמורות למכון 'ישרים דרכי השם'

להנצחות פניות והערות:

053-31123-76 | 02-567-24-74
y0533112376@gmail.com

חשבון החטאים של ה"מקום"

העבירות שלו כבר נאבד זכות הקיום שלו, ומחריד שהקיבוצים בקום המדינה, עסקו בעוון רע ומר של גניבת ילדי תימן, מה שלא יכילנו הרעיון צער איום של הורים צדיקים שנחטפו מהם ילדיהם, בלי יכולת להתנגד! (והספר "הילד איננו" אומד מספר נורא של 4500!! תינוקות שנחטפו, וזה מלבד ריבוי עצום של יהודים תימניים שחתכו פיאותיהם ועקרו בכוח את יהדותם, ואילו היו כל אלו בונים משפחות חרדיות הרי היה להם היום מליונים! של צאצאים שומרי תורה ומצוות, שאת כל אלו עקרו ומחקו הקיבוצים ברשעותם המפחידה), ולכן בעת שנתמלא סאתם עלה עליהם הכורת, ופגע אף בילדיהם מידה במידה.

[ואולי הטיילים מארץ תימן שנשלחו לכאן לפתע, בא לאותן לנו על הקשר לפרשת חטיפת ילדי תימן, (ואף כי נשתלשל הדבר ע"ארגון ה"חותים" שפועלים ע"האירניים, אבל הרי בכל דבר מסתתר ענין עמוק), ומעניין לציין את דברי הגמ' בחולין (סב) שבין ששת סרני פלשתים נמנים "עוים", ודעת רב שהעוים מתימן באו ולמה נקרא שמן עוים שעיותו את מקומן (לעזה), דבר אחר, "עוים" שכל הרואה אותם אוחזתו עוית, וביאר שם ר' יוסף שיש לכ"א מהם שש עשר שורות שיניים, והכוונה שהם דומים לחייתו ארץ ע"ש. ובזה מצינו מקור שיש פלשתינאים גם בתימן.

ועוד אודות ה"עוים" נציין לדברי הרמב"ן (דברים כג) שהם מעזה, שבפס' שם נאמר: "והעוים הישבים בחצרים עד עזה" ופי' הרמב"ן: "ועל דעתי העוים הם החוים, כי המנהג בכתוב שיחליפו השמות... בהיותם מורים על ענין אחד, והנחש יעות עצמו בדרך. ובב"ר (כוז) א"ר אלעזר ברבי שמעון שהיו בקיאים בעפרות כנחש בגליל צוחין לחויה עויה... ובב"ר מצאתי כי העוים הם רפאים, אמרו בפס' "הנפילים היו בארץ" (בראשית וד), רפאים הם העוים, רפאים שכל מי שרואה אותם לבו רפה כשעוה, עוים שהיו בקיאים בעפרות כנחש וכו'... ועל דעתי הוא שם מכונה מן החויה, ע"ש חור פתן ומאורת צפעוני (ישעיה יא, ח), כי הטמונים בעפר יקרא הלשון רפאים, כמו הרפאים יחוללו מתחת מים ושוכניהם (איוב כו, ה), וארץ רפאים תפיל, עכ"ל. א"כ לא יפלא שכנחשים הם טמונים בעפר במחילותיהם ויצאו ממאורתם להכיש, הי"ת ישמידם].

ולעומתם, עסקני השמיטה מספרים על שמונים חקלאים! ביישובי עוטף עזה, שקידשו את אדמתם, ובכל גיבורי כוח אלו לא נגעו הפורעים ימ"ש, כי שבו וטיהרו את קדושת המקום.

א. כאשר המלאכים הורו ללוט להמלט מסדום ההרה, הפציר בהם שרצונו לנוס לעיר הקרובה מצער, ונימוקו בפיו "אמלטה נא שמה הלא מצער היא ותחיי נפשי", והגמ' בשבת (יב) למדה מזה המלצה בבחירת מגורים, שעדיף לגור בעיר חדשה מאשר בעיר ישנה, וז"ל: ואמר רבא בר מחסיא א"ר חמא בר גורי' אמר רב, לעולם יחזר אדם וישב בעיר ששיבתה קרובה. שמתוך ששיבתה קרובה עונותיה מועטין. שנא' "הנה נא העיר הזאת קרובה לנוס שמה והיא מצער". מאי קרובה, אילימא קרובה דמיקרבה וזוטא והא קא חזו לה, אלא מתוך ששיבתה קרובה עונותיה מוצערין. אמר רבי אבין מאי קרא, דכתיב "אמלטה נא שמה" נ"א בגימט' חמשין וחד הוי ושל סדום חמישים ושנים.

ומבואר שהבדל של שנה יותר שנה פחות, נחשב כמכריע מבחינת סאת העוונות של המקום, ובחתם סופר שם ביאר לפ"ז עוד דבר בבחירת יעקב לגור בארץ כנען, וז"ל: "...אפשר משו"ה רצה יעקב להתגורר בארץ כנען ולא במצרים אעפ"י שמעשי מצרים וכנען שוים בתיעוב, מ"מ כנען ישיבתה קרובה ממצרים כפירש"י בפס' "וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים" שהיה בהיפוך, מצרים נבנה לפני אותו כנען, ומשו"ה נתמלא סאה של מצרים מ' שנה קודם שהושלם עון האמורי.

וכל זה חידוש מופלא, שמלבד החשבון הפרטי שיש לכל אדם מבחי' ריבוי זכויותיו כנגד עוונותיו, יש חוץ מזה חשבון של מקום, והוא נצבר מסך האנשים שגרו בו, ואפי' אם הם כבר אינם דרי המקום סו"ס העוונות שלהם נותרו ונספגו במקום, וכן להיפך גם כשמדובר בתושב חדש כמו לוט שהגיע להתגורר בה כעת, או בנכד ונין של אותם חוטאים שלא היה בשעתו כמו צאצאי כנען, בכל זאת המקום הופך להיות מסוכן עבורם עקב כך שנצברים בו יותר מדי עבירות, כי אז מתחייב כלייה ותיקון.

ב. ניקח דוגמא עכשוית מחורבן הקיבוצים בפרעות שמחת תורה, חוץ מדקדוק פרטי על כל אחד מהנפצעים, נחטפים, נעדרים, והרוגים רח"ל, עד טיפת דם האחרונה שלהם, יש חוץ מזה חישוב סאת עבירות של ה"מקום" שברגע שנתמלא סך

מִן הַגֶּרֶב "מִזְלָה"

א. כשלוט ניצל מן ההפיכה, הועילה זכותו בתחילה גם לאשתו ובנותיו, אך מבנותיו וחתניו נותרו בסדום, בשונה מנח שזכותו הועילה להציל גם את כל משפחתו אשתו בניו וכלותיו, ויתכן שעמדה לו לנח זכותו שעמד והזהיר לבני דורו לחזור אל דרך טובה, ובזה"ק כתב שבמשך שלש מאות שנה! הלך וקרא לבני דורו לשוב ממעשיהם הרעים, ונורא לחשוב שאפילו אחד לא השתכנע מנח הצדיק, וכולם ספו וכלו במבול, אבל הנה לכל הפחות הועילה לו מסירותו להציל את משפחתו, בבחינת ואני וביתי נעבוד את ה', שכאשר ראו בני משפחתו את מסירותו, הפנימו את המסרים שלו, והועיל להם שלא להיות מושפעים.

אבל יש אימרה חסידית חריפה להבין מדוע נח לא הצליח מאומה ודבריו לא השפיעו על איש, ואילו אברהם אבינו היכן שהלך פעל והשפיע, אברהם מגייר את האנשים ושרה את הנשים, ומבארים, שנח עמד וצעק ולחם והם היו שקועים בכל חומריהם ולא שמעו בכלל, אבל אברהם ושרה פתחו אוהל ענק של הכנסת אורחים עם שולחנות ערוכים וזה כבר משפיע.

ב. **אולי** מזה למד מִן הַגֶּרֶב העצום "מִזְלָה" צוּק"ל את הרעיון האדיר של מחנה בני תורה, כי ניתן להביא רחוקים ולדרוש בפניהם, אבל אפשר גם לערוך להם שולחנות ודרך זה לפעול ולקרובם אל היכלי התורה, והענין כאן לא רק האוכל, אלא החוויה, שיחות הנפש ושיירי הרגש, כל אלו פתחו את ליבם ומשכו אותם אל ספסלי הישיבה, ומאות הקימו בית של תורה.

ובכלל כל גישתו לשקיעות בתורה ועמלה, תפילה ועבודת ה', היה הכל בנעימות אין סופית של אחד ומיוחד מאסכולת סלבודקה, כמאמר המפורסם של הסבא שהתכלית של ישיבה הוא "להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים", והוא היה מלך הגישמאק והחיות בכל חלקי היהדות, כשעם צעקת א-ל-ו-ל-ל המפורסמת שלו, יכלו כבר לשמוע את הדי הנעימות של ימים נוראים, ולכן זכה להיות ראש המדברים בכל מקום, כי דבריו משכו וריתקו את המוני שומעיו ע"י נעימותם וחביבותם, ועם כשרונם ידע ליצוק גם לכתובתו את החן המיוחד של מסירתו, מילים שלא מדברות, רק שורות, מנגנות ומנעימות את הרעיון.

ג. **נאה** היה דורש, אבל עוד יותר נאה היה מקיים, בשקיעותו המבהילה בלימוד מה ששייך לדורות קודמים, ביכולתו להיות בריכוז ובתפיסת המחשבה לאין שיעור, ופעם באמצע שיעור כללי דפק בעוז וחדווה על הסטנדר, ומרוב התלהבותו נפצע ידו ממסמר סורר, וקילוח של דם פרץ מידו ונטף על חולצתו ועל

הפראק והגמ' והוא לא ראה ולא הרגיש ולא שם לב, רק המשיך בחדווה בהרצאת החידוש של השיעור"כ, ממש כמעשה שארע עם רבא (כדאי' בשבת פח,א) שראה אותו מין אחד דקא מעיין בשמעתא, ונפצעה ידו מרגליו ונטפה דם, אמר לו: עמא פזיזא דקדמיתו פומיכו לאודניכו, אכתי בפחזותייכו קיימיתו...

ופעם אחד הגיע בבוקר עם תפילין של יד, כשמרוב שקיעות שכח להניח את התפילין של ראש, או אז ניגש אליו בחור והחל לדבר עימו על הל' תפילין, ובגאונותו תפס מיד את הטעות ולא הגיב כלום, רק שב לביתו ואח"כ חזר גם עם התפילין של ראש.

ד. **וכבר** נתפרסם בחיים חיותו שהיה עשרות שנים שוקד על תלמודו לילות כימים ולא עולה על מטה משבת לשבת, וזה דרגה מופלגת מדורות קודמים, אבל המיוחד אצלו שלא ראו עליו איזה נחפזות ולחץ, כי הכל היה מתוך תכלית הנעימות וההנאה מעומק דברי התורה, וכמו שפירש על רב יוחנן בן זכאי שמכר את כל הונו ורכושו כדברי המדרש (שמות רבה כי תשא פמ"ז): "מעשה ברבי יוחנן שהיה עולה מטבריא לציפורי היה רבי חייא תלמידו אצלו והיה רבי יוחנן רואה כרם, אמר לרבי חייא אין אתה רואה כרם זה שהיה שלי ומכרתי אותו בכך וכך, אותה שעה בכה רבי חייא בר אבא ואמר לו, לא הנחת לעת זקנותך כלום? אמר לו, וכי קלה היא בעיניך שמכרתי דבר שנברא בששה ימים וקניתי דבר שניתן לארבעים יום", ושאל במתיקותו, וכי ר' חייא לא היה מוכן להקריב לתורה את כל הונו וזהבו, והשיב: הנקודה שאצל ר' יוחנן זה לא היה ענין של "הקרבה" אלא "כדאיות", א"כ בהקרבה אולי צריך להשאיר קצת לזיקנה, אבל כשמדובר בכדאיות משקיעים בהכי ריווחי.

ושבועיים לפני פטירתו ביקר אצלו אחד מראשוני תלמידיו שבהיותו בחור לפני ארבעים שנה התנצח עימו בריתחא דאו' בשיעור כללי עד שבלהט הויכוח הניף סטנדר כבא להשליכו, וכשבא עתה והזכיר את שמו, קרץ הגרב"מ ואמר: אתה הבחור שרצה לזרוק עלי סטנדר בשיעור כללי...? אבל אני צדקתי...!

והזיסקייט הזאת ליוותה אותו בכל שיחותיו הפרטיות עם כל קהל מעריציו ותלמידיו לאלפים, שזכה על ידי זה להאהיב את התורה על לומדיה באופן מופלג ביותר, וראו עליו באתגלי' את עוצמת החשק שלו והריכוז הנורא בלימוד, כפי שהעיד אחד שראה אותו בטיסה של 12 שעות יושב במחלקה הרגילה בין שני אנשים לחוץ, עם גמ' פנינים, בריכוז מלא כל הטיסה!! רבינו הגרב"מ, מי יוכל להשיג דרגתו, למד-ווניק' היה, כי כיסה ברוב כשרון תחת מעטה השנינות שלו, את גדלותו. **ת.נ.צ.ב.ה.**

חצי ש"ס

ד' קליפות שנזכרו ב"והוא רחום" וסימנם שבמ"ה שהיא עיר מערי הכנעני. והגר"י אייבשיץ כתב שהם ד' חטאים גדולים שעלינו לתקן, השור רומז לחטא העגל כמ"ש "וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב". הבור רומז לחטא מכירת יוסף שהשליכו אותו לבור, מבעה זה אדם או השן ושניהם לדבר אחד נתכוונו לרמוז לחטא אדם הראשון שהיה עם השן שאכל מעץ הדעת, אך האחרון הכביד מכולם הוא ההבער רומז לחטא המרגלים שהוציאו דיבת הארץ שאחרי שבכו בכיה של חנים נגזר עליהם בכיה לדורות, נמצא שחטא לשה"ר שמבעיר בעירות ושריפות של מחלוקת, הוא זה שהחריב לנו את בתינו.

ב. גם רמזו לנו חז"ל בתחילת סדר ישועות שמבעה זה אדם, והוא פלאי שנקרא שמו של אדם ע"ש מבעה אם תבעיון בעיו, וכתב השפתי חיים שמזה שלא מצאו חז"ל שם אחר לאדם, הרי מזה ראייה שתכונה זו של "מבקש" ממצה ומגדירה את כל מהותו של האדם. כי השאיפה והרצון הם מהות החיים ועצם ביטויים, וכל עוד שיש לאדם שאיפות הוא נקרא חי, עיי"ש.

ופשט הפס' שם מדבר ע"ז שצריך לבקש גאולה, וכן אמרו חז"ל (זו"ח בראשית טו,א): "...רבש"ע אתה הוא שומר ישראל ה'. עד מתי אנו בזה הגלות שדומה ללילה, אמור לנו מה מלילה, מה תהא מזו הלילה אימתי תוציאנו ממנה? בא וראה מה דכתי' בתריה "אמר שומר אתה בוקר וגם לילה" אמר הקב"ה שהוא שומר ישראל: אתה בוקר, הבאתי והוצאתי אתכם מן הגלות ולא זכיתם להיות בבקר. וגם לילה, הבאתי לכם הלילה והאפלתי אתכם בבור הגלות הזה שהוא כלילה. אם תבעיון בעיו, אם אתם מבקשים לדעת קץ גאולתכם אימתי תהיה ואימתי תבואו לארצכם, שובו אחיו, כי הא דא"ר יהודה אין קץ הגלות נתלה אלא בתשובה שנא' היום אם בקולו תשמעו...". ורש"י פירש (עי' סנהדרין צד,א) דהיינו בקשה ע"י תפלה, ואכן המילוי של תיבת אד"ם (אלף ד' לת מ'ם) הם אותיות מתפלל"ל, והסביר הגר"מ שפירא זצ"ל שבמילוי נמצא כל יסוד הכוח של הדבר, ובאו ללמדינו שכל יסוד כוח האדם הוא היותו מתפלל.

וזהו הזמן היותר מתאים להצטרף לכלל ישראל בלימוד הדף היומי, להתחבר ללימוד נזיקין, להספיק מסכת ב"ק בארבעה חדשים (כ' חשוון-כ' אדר א'), ולזכות לישועות רבות ברוחניות ובגשמיות. ונוכל להמליץ והיה חוסן ישועות, מי שיש לו חוסן שהחלטה שלו זה החלטה, להספיק דף יומיום, זוכה לישועות!

א. רכבת הדף היומי העולמית, במסעה הי"ד, עוצרת כעת על תחנת חצי הש"ס, בסיומו של סדר נשים, והתחלת סדר נזיקין, ומפורש בחז"ל (הקדמת תיקו"ז) שו' סדרי משנה הם נוטריקון זמ"ן נק"ט, א"כ אנו בין זמן לנקט, רומז אולי שכבר נשלם הזמן ובא העת של הגאולה, והפתיחה לסדר נזיקין באה בשלש שערות (בבות בארמית), שבס"ד יהיו שיערי גאולתינו.

והראיה לדברינו דהנה בשבת (לא,א) אמרו חז"ל שיש רמז לששה סדרי משנה בפסוק: "והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת" וגו' - אמונת - זה סדר זרעים, עתיך - זה סדר מועד, חסן - זה סדר נשים, ישועות - זה סדר נזיקין, חכמת - זה סדר קדשים, ודעת - זה סדר טהרות. ע"כ. והנה פשוטו של פס' עוסק בגאולת ישראל כדפי' האלשיך שם (ישעיהו פל"ג): "מרגלא בפומא דרבותינו ז"ל, כי בזכות האמנה נגאלו ממצרים ובזכות האמנה יגאלו. כי עצות מרחוק אמונה אומן, וזהו "והיה אמונת עתך" שהוא אמונת עת השמור לך, הוא עת קץ אמונתך על העת ההיא, תהיה לך חוסן ישועות, שהן שתי ישועות תשועת השכינה כביכול ותשועת ישראל... וזהו אומרו חכמת ודעת כו' כלומר כי אמונת עת הגאולה תהיה לך חוסן ישועות".

וכן רימז מרן החיד"א בספרו חומת אנך (בישעיה שם) והיה אמונת עתך ס"ת גימט' משיח בן דוד עם הכולל, ועי' גם בפ' אברבנאל (שם) שפירוש הפס' על עת הגאולה כמבואר בפס' שלפנ"כ: "נשגב ה' כי שוכן מרום" להגיד כי במפלת האויבים יתגדל ויתקדש הי"ת ויהיה שמו נשגב, ו"מלא ציון משפט וצדקה". וכנגד ישראל אמר והיה אמונת עתך וגו', רוצה לומר שאז יהיה אמונת קיום זמן הצלחתם וחוסן ישועתם לא בחרב ובחנית, רק בחכמה ודעת ויראת ה' היא אוצרו, וכאי' אמר הנה בהיותך בגלות לא יהיה לך רגע מבלי פגע ושעה מבלי צרה, אבל בזמן הישועה תהיה אמונת עתך חוסן ישועות... עכ"ל.

א"כ עתה בלימוד סדר נזיקין נזכה שיפתחו לנו כל הישועות והנפלאות, להנצל ולהוושע מכל הגויים והצרות, לא ע"י חרב וחנית, רק ע"י עמל התורה בסדר נזיקין שמושך ענין זה בפרט. כדפי' המהרש"א, שנקרא סדר נזיקין ישועות כי בתחילתו מנה שם ד' אבות נזיקין שהן ד' פורעניות שיזכה להוושע מהן (יעוי' בדבריו בב"ק ג,ב). וכבר מצינו לרבותינו שדרשו את ד' אבות נזיקין על כל מיני צרות ופורעניות שארעו לאבותינו בכל דור. הגר"א כתב שהם כנגד ארבעת גלויות. השל"ה כתב שהם כנגד

לא לעשות צחוק

והנה הח"ח תמה בדבר זה מדוע התורה מתחה ביקורת כל כך חריפה על הצדקת הזאת, וכתב שאחר ההתבוננות בזה הבין שהתורה רצתה לרמוז **רמז לדור האחרון שיהיה קודם הגאולה**, שיקומו בו גדולים שהם יעוררו בדבריהם דברי כיבושין והתעוררות כמו הנביאים בשעתם ויזהירו את העם לעשות תשובה כי קרוב יום ה', שהגאולה דומה לפקידה וללידה, אולם יקומו אנשים ויצחקו ויאמרו מה יום מיומיים? ומהיכי תיתי שעכשיו זה יקרה? הרי כבר היה שואה? הרי כבר היה קורונה? ובאה התורה ללמדנו שזה לא מגיע מריאליות או מחכמה יתירה, אלא מאותו כוח דחיה ולגלוג שקיים בנו אשר ממאן לקבל מהפכות, ולכן האריכה התורה בתביעת היפלא מה' דבר.

ג. ובאופן דומה לזה יתפרש הצחוק של חתני לוט, כי אם היו אומרים לו הבא ראייה, או מנסים להסביר לו את חוסר ההיגיון שלטענתו היה עוד מה לדבר איתם, אבל באו בליצנות גמורה, וכמבו' במדר"ר שאמרו לו מיני זמר וצחוק רבים יש בעיר ואיך פתאום תהיה הפיכה, כלומר, לא באו בכוח ההיגיון והסברא הצרופה, אלא בכוח הדחיה שבנפש המסרב לקבל מהפכות, ודיברו אליו בליצנות מלגלגת, שהנה יש כאן ריקודים ולהקות זמר עליזות, ואיך לפתע הכל יתהפך... לכן לא זכו להנצל.

ד. ואודות צחוק ישמעאל כתב הספורנו שחזר על בדיחת ליצני הדור שהיו אומרים מאבימלך נתעברה שרה, ולמעשה כבר מהלידה ריננו זאת, אבל שרה היתה אז טרודה בענייני הברית, וכעת בעת הגמל את יצחק התפנתה להתבונן במעשיו של ישמעאל והתרגזה לשמוע דברי ליצנות, ומכיון ששותא דינוקא מהוריו בא, לכן סברה שיש לגרש גם את הגר, עיי"ש.

והנה בכל פעם שמתעורר האיום הערבי, הרי זה בבחי' "דודי שלח ידו מן החור ומעי המו עליו" (ושמעתי ש"והוא יהיה פרא אדם" בגי' "אחישנה" וגם גי' דעאש), שמציאות זו של זריקת טילים ורקטות, עם יבבות האזעקות, משברת לבבות ומחזירה את ישראל לאביהם שבשמים, וכבר אמר מרן המכתב מאלהו לבחור חוצניק שחזר לחו"ל בששת הימים, שהפסיד מאד, כי כל אזעקה זה כפרת יוה"כ, ואי' בחז"ל שתפקידו של ישמעאל לגרום לישראל שישמע-אל את תפילתם, וחלילה לנו לזלזל בכח מצוותינו ובמעלת תורתנו ותפילתנו, רק עלינו להתחזק ולהאמין שתיכף משיח יתגלה למרות מצב דורינו השפל מאד, ויה"ר שנזכה לראות ב"מהפך", בביאת משיח צדקינו במהרה.

א. בפרשת וירא חזינו צירוף ג' ענייני צחוק לפונדק אחד: א. שרה שצוחקת על בשורת פקידתה בזיקנותה, ב. חתני של לוט שצוחקים עליו מפחדו מהפיכה, ג. ישמעאל שמצחק בעת הגמל את יצחק. ולמרות שחלוקים ענייניהם, נתבונן במשותף אחד להם, כי בוודאי לא בכדי נצטרפו כולם יחד לפרשה אחת.

ונקדים, שאחד מן הקשיים הגדולים של האדם להאמין שהוא מסוגל להיות שותף למהפכות שמיימיות. כלומר, אדם מוכן לקבל שהקב"ה מנהיג את העולם והוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים, אבל כל זה לגבי מה שנוגע להנהגה הרגילה היומיומית, אך כאשר ידרש ממנו להצטרף למהפכה אלקית, יתעורר כוח מתנגד שיסרב לקבל זאת. ואבוא דכולהו, הוא מה שמצינו ארבע חמישיות מישראל שמתו במכת חושך, אנשים אלו למרות שחוו כמעט שנה של גילויים אלקיים מבהילי-רעיון, משהו בתוכם סירב להאמין שהנה היציאה הולכת וקריבה, ובשל חוסר השלמתם עם המהפך הקרב ובא, נגזר עליהם כליון מוחלט, ונמנעה מהם היציאה לחירות עולם.

כך מבארים, שהסיבה שנח לא הצליח במאה עשרים שנות פעילות הקירוב שלו בעסק בניית התיבה, לקרב ולו אדם אחד לאלקיו, כי בעצמו מקטני אמנה היה מאמין ואינו מאמין, מפני שלקבל מציאות של מחיקת כל העולם ע"י מבול אימתני, זהו מהפיכה שהדעת ממאנת לקבל, ואף שהיה צדיק תמים ועשה תיבה, לא היה לו חיבור למהפכה שהוא עמד להיות שותף בה.

אחד מהכלים הרעים בהם משתמש היצר בכדי לעולל זאת לאדם, הוא כוח הליצנות, עי"ז ניתן לגמד כל דבר, ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות, לא בכוח הגיון וסברא, אלא בכוח ביטול והפקעה, הלץ יכול להעמיד פנים מלאי לגלוג וזלזול, ולהפגין שויון נפש ואדישות גם מול המציאות החזקה והרצינית ביותר.

ב. ואמנם אצל שרה אימנו הענין הופיע בדקות, אבל התורה העמידה זאת כתביעה, וכמבו' בסוף לך לך כשנתבשר אברהם בבשורת הזרע שנא' "ויפול אברהם על פניו ויצחק", ופרש"י: זה תרגם אונקלוס לשון שמחה 'וחדי', ושל שרה לשון 'מחוך', למדת שאברהם האמין ושמח, ושרה לא האמינה ולגלגה, וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה ולא על אברהם, עכ"ל. והנה באמת יש לתמוה טובא, שהרי שרה אימנו היתה גדולה בנבואה ממנו, ואיך לא האמינה כאברהם, ועכצ"ל כנ"ל שניעור בה אותו כוח בנפש שממאן לקבל מהפכות, ולא עמדה בניסיון כראוי לה.

הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הרב"ג חנוך דרורי שליט"א

חנוך לנער

גליון 23 | פרשת וירא

בס"ד

"מזקנים אתבונן"

מה נהדר המראה, נפלאים היו חיים כאלה, אילו היינו "רואים" ו"שומעים" את כל מצעדי העולם, באיזה אמונה חיה היינו חיים כשהיינו שומעים כל גזירה וגזירה מן השמים, ואיך שדבר ה' מתקיים בכל פעם, ושבלעדי דבר ה' לא נעשה כלום, הלא במו עיניים היינו רואים את האין עוד מלבדו, אימה ופחד תאחזנו לקבל עולם כזה, ואוי לנו למצבנו אנו, אלא - "וצדיק באמונתו יחיה"! {דעת תורה - פרשת וירא}

סיפר לי מלמד לפני כמה שנים, באחת הכיתות, תפילת שחרית, לפני קריאת שמע, המתנתי שכל הילדים יקחו בידם את הציציות, אוי!, תינוקות של בית רבן, כמה מרגש המראה הזה בכל בוקר מחדש. והנה בסקירה מהירה אני מבחין שאחד הילדים אינו לוקח את ציציותיו בידיו, יענקי! פניתי אליו, נו.. כל הילדים מחכים.. אבל יענקי מושך בכתפיו לאות סירוב, היה נראה לי שהוא ממאן לעשות את המוטל עליו, נס! נס! אמר לי המלמד, שישנתי טוב בלילה ואכלתי ארוחת בוקר.. הייתי רגוע, זכרתי שאתה מבקש התבוננות מעבר.. סימנתי לשאר הילדים להמשיך בתפילה וקראתי ליענקי אלי לשולחן, יענקי! פניתי אליו: "אתה כועס"! לא, ענה לי. "אתה עצוב"! כן, השיב לי. למה? מה קרה? ניסיתי להבין.. להתבונן.. "אמא שלחה איתי לחם לבן.. נו.. נו.. אמרתי, מה רע בלחם לבן? והבלעתי חיוך, "אני לא אוהב!!". אמרת לאמא? שאלתי, מנסה לסיים את הסיפור, "כן" הוא ענה, "אמא אוספת כל השבוע את האוכל שנשאר מהצהרונים והשבוע זה הלחם שהיה". תגיד, המשכתי לחקור עם דמעות בעיני, ובשבת?? מה קורה בשבת קודש? ברבורים, שליו, דגים? יענקי השפיל את מבטו ולחש: "בשבת אנחנו אוכלים מה שנשאר מכל השבוע".. הביט בי המלמד עם עיניים מלאות בדמעות ואמר: "תחשוב מה היה קורה אם לא הייתי בוחר לעצור, להתבונן.. ואולי אף

בכניסה לבית כנסת באחת מערי ישראל, ישב יהודי מקבץ נדבות ובפיו בקשה: סליחה אדוני, הוא פנה אלי, יש לך אולי שקל? אין לי בית! עצרתי, ניסיתי להתבונן, אין ליהודי הזה בית! בית קטן או גדול, מסודר או לא.. משרה ביטחון מסוים בחיי העולם הזה. אין לו בית! חיפשתי מטבע בכיס ומצאתי עשרה שקלים, נתתי לו את המטבע בתוספת חיוך, הוא הביט אל המטבע ואלי, ואמר: סליחה זה עשרה שקלים. זה בסדר, עניתי לו, לאדם מיוחד כמוך, בשמחה. הוא החזיר לי את המטבע, הבטתי בו ושאלתי למה, מה לא בסדר. אולי פגעתי בו, חשבתי, הוא השיב: "מי אמר לי פעם יהודי מיוחד, נתתי לי מיליארד, אני צריך עשרה שקלים!?"

ההתבוננות זה החיים עצמם, זה נתינה אין סופית לעצמי ולסובבים אותי.. אם כך מה מפריע לנו להתבונן בכל הנקרה בדרכנו?

"וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק, ויאמר אברהם אל נערי שבו לכם פה עם החמור {כ"ב}, ד - ה}. וכותב ר' ירוחם ממיר זצ"ל: ובמדרש {בר"ר נ"ו, ב} אמרו: ראה ענן קשור בהר וכו' אמר ליצחק בני רואה אתה מה שאני רואה א"ל הין, אמר לשני נערי רואים אתם מה שאני רואה אמרו לו לאו, **אמר הואיל וחמור אינו רואה ואתם אין אתם רואים שבו לכם פה עם החמור. - אתם והחמור שווים. להשתומם על מאמר זה, והערה נוראה לאדם עד היכן הדברים מגיעין, שבאם איננו מן ה"רואים" הנהו כבר בבחינת "דומה לחמור". - מבהיל מאד.. והנה מזה כי "לשמוע" ו"לראות" הנם דברים פשוטים מאד, אם רק אין דבר חוצץ לעינים ולאזנים, ומי שאינו רואה ואינו שומע הרי כי משהו מבדיל בעדו, ומה הוא זה? הלא הוא החומר, הוא הגוף, כי על כן פשוט ודאי כי נקרא "דומה לחמור".**

הגדולים והתחיל להרהר בקול: "הנשמה גדולה ממלאכים, נמצא, שאם יש לאדם גילוי בעצמו, גדול גילוי זה מגילוי אליהו... {עלי שור}

כדי להעשיר אצל ילדינו ותלמידנו את מתנת ההתבוננות, צריכים אנו לתווך להם נכון את האירועים והמאורעות מחיי היום יום. ללמד לעצור, לאסוף נתונים, לנתח ולהפנים. לעיתים אף לעסוק "בשעת הצורך" באמצעי המחשה איכותיים.. ובכך לחדד את ההתבוננות כראוי.

סיפר תלמיד שקיבל מר' גד'ל אייזנר זצ"ל המחשה ברורה על הנעשה עימם בשואה:

הקב"ה מנהיג את העולם, אמת זו קיימת אף אם היא תוסתר. וכאן נטל ר' גדל ספר בידו ואמר: "הספר הזה יותר ספר בין אם אכסנו במפה קלילה אשר אפשר להסירה ברגע קט. ובין אבנה עליו בנין שיסתיר כליל כל זכר לספר - כך האמת נותרה אמת, בכל מצב".

ביקש להמחיש עוד את הדברים: נטל מהשולחן מכסה בקבוק, הניחו בכף ידו וסגר עליו באצבעותיו, הושיט לעברי את כף היד הסגורה ושאל: "האם יש כאן מכסה לבקבוק?" - עניתי שכן. "הרי", אמר, "שעבורך סגירת היד אינה מסתירה, יודע אתה שהמכסה ישנו כאן אף אם אינך אינו רואה. אולם, הוסיף, אילו יבוא כאן מאן-דהו מן החוץ ואשאל אותך האם לבקבוק הזה יש כאן מכסה - הוא יחפש ויתבונן סביבו, ירים חפצים ויפשפש בכל הפינות, בלי לדעת שמבוקשו נמצא בסמוך לו ממש, בתוך כף ידי. עבורו שלא ראה - יש כאן הסתר מוחלט. ברם אם תאמר לו כי במו עיניך ראיתי מכניס לידי את המכסה - הרי שאז בטל יהיה ההסתר גם מעיניו, אף אם עוד תישאר כף קמוצה... כך נתן לי שיעור בהתבוננות..

שוכן מעונים

העשירנו כבנים.

בחיים של אמת אני מבקש

את הרדידות לנכש.

רוצה אני, לחוש טעם ומתיקות

מחשבה ועמקות.

לדעת לחוות ולהרגיש

פלאי היקום והתורה להמחיש.

הייתי מוציא אותו החוצה, שולח הביתה..

הגאון ר' ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל לימד אותנו "פשט" במלאכת ההתבוננות, בכל דבר, רוחני וגשמי, איזו בינה, איזה בנין, איזו עוצמה, איזה "גישמאק".. טעם ייחודי של חיים, חיבורים של דורות, שאגות ר' יצחק אלחנן והתבוננות מכאן לחיי עולם הזה מול נצח נצחים! להחזיק בחומר ולא לתת לו לחצוף! לקדש את החומר ולהעלותו לפסגות של התבוננות. שירה ייחודית של ר' ברוך מרדכי שהלהיבה, ששברה מחיצות, שקירבה קרובים ורחוקים. לא צריך היה להיות קרוב פיזית, מלאכת ההתבוננות שלו, שינתה חיים, נתנה לכולם חיות והרגשים..

תראה, אמרתי לידיד שלי, תראה כמה גוונים יש לעצים בשלכת, "מה רבו מעשיך ד'" איזה מראה מרהיב! אתה יודע, הוא אמר, אני נוסע פה כל בוקר, מעולם לא ראיתי שיש פה עצים..

מי שמלמד את עצמו ואת בניו ותלמידיו, התבוננות מהי, נותן להם חיים! הם יוכלו לחיות, להתרגש, לחוות, ללמוד, כמה עצוב לראות ולדעת שיש כאלה העוברים ליד החיים..

וכפי שכתב הרב וולבה זצ"ל: שני שורשים מרכיבים מילת "התבונן": בנין ובינה. המתבונן בונה את עצמו על ידי בינתו בכל הסובב אותו. הרגלנו עצמנו להתבונן בעלה, בפרח ופרי. עכשיו ננסה לקיים "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה" {ישעיה מ' כ"ו}

"א"ר יוחנן אלמלא לא ניתנה תורה היינו למדים צניעות מחתול וגזל מנמלה.. {עירובין ק' ע"ב} תורה שלימה למדו חז"ל מבעלי חיים! הסתכלו, התבוננו, וגילו סגולות רוחניות ברוחש באדמה, בחי, בציפורים! כשאנחנו נתלמד להתבונן בהם, נפיק מזה חיזוק באמונה.. **הן ההתבוננות הוא כח העשירות הפנימית של האדם. מי שאינו יודע להתבונן והולך כעיוור בעולמו - מה דלים הם חיייו!** קורא אני עליו "פה להם ולא ידברו, עיניים להם ולא יראו, אזנים להם ולא ישמעו.. השמנו לב אי פעם לנשימתנו, האם היינו מאזינים אי פעם לדפיקת הלב?.. הגיע הזמן שנהיה ערים לעצמנו ונתבונן בנפלאות גופנו בכובד ראש. מי יודע כמה יראת שמים גנוזה בהתבוננות זאת! שום דבר בעולם אינו פעוט מידי או גדול מידי להתבוננות בו, ומכולם יפיק דברים נפלאים..

הגר"י הוטנר זצ"ל בעל פחד יצחק מסר, כי פעם ישב הסבא מסלובודקה, הגרנצ"פ זי"ע, עם תלמידיו

אוסף הדרכות והנהגות

מרבנו מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל גליון ט"ו

תהיה צמוד למה שאתה יודע, למה שלמדת, אל תשכח, הוא היה יחידי שדיבר על הדברים האלה, ר' גרשון לא ביטל רגע, אם רק הבראות מרשה לו הוא ישב ולמד, לא ביטל שיעור מעולם, הוא אמר שיעור ביום האחרון לימי חייו, הוא ניצב על משתרו, הוא יודע שלכל אדם יש משמרת, והמשמרת של כל אדם זה הוא עצמו, הקב"ה ברא אותו, מילא אותו בכל דבר נפלא ברוך ד', מה חסר לו לאדם? איזה אוצרות יש בפנימיותו? איזה אוצרות ומה ולב יש לאדם בתוך תוכו? למה מנצלים אותם? תעשה חשבון בשביל מה נתנו לך את כל הדברים. סיפר לי אחד שהוא הלך עם ר' גרשון בחזרה לביתו מהישיבה, ר' גרשון אמר לו: פעם ההליכה היתה אורכת 2 וחצי דקות והיום שבע דקות, אתם יודעים מה יש כאן במילה הזאת, ההליכה שלו ארכה שתיים וחצי דקות, וחצי, זאת אומרת שכל יום זה היה כך, אני רוצה לומר לכם, אמא שלי ע"ה היתה ילידת קלם, הסבתא שלי שגידלה את האמא שלי סיפרה לי, היא אמרה לי לא היו לנו אז שעונים, מי שהיה לו שעון זה היה יוצא מן הכלל, ליחידים היו שעונים, ומי שהיה לו שעון הוא לא היה שעון מדויק, היה מקדים או מאחר, איך ידענו שעה, ראינו את פלוני (היא פירשה את שמו) כשהוא הולך ברחוב, זאת אומרת שהוא הולך למנחה, זאת אומרת שהשעה כך וכך, ולפי זה כיוונו את השעון, אדם שולט על עצמו ולוקח בחשבון את כל מה שנותנים לו כדי לשלוט על עצמו, "לרגעים תבחננו", בוחנים את האדם ברגעים שלו, גם בעיניי בריאותו של גרשון, סיפרו לי בני הבית אם אמר לו הרופא שצריכים לנוח כשהגיע אותו רגע יהיה מה שיהיה הוא שם משהו על הגמרא כדי לכסות אותה ונכנס למיטה לשכב, ולא הוציא גנה מהפה כמה זמן שצריך, וקם חזרה לאותה גמרא, כל יום בדיוק, בקלם היו מאד מקפידים על הזמנים, זה דברים של פעם, ר' גרשון שיך באמת לגדולים של פעם, והוא עצמו עניו, כל הנהגה שלו מלאה ענוה, אף פעם שום התנשאות או החשבה עצמית, שום מעשה כזה, החשיבו אותו, אבל הוא ממנו והלאה, עניו, ממש עניו, ר' גרשון עבר הרבה הרבה בימי חייו, ר' גרשון עבר הרבה מאד גם בחיי הישיבה, ראינו אותו פעם מתרעם? כועס? שמעתם אותו אומר משהו לא טוב על מישהו? לא!!! היה תמיד נסוג כדי להפסיק את העניינים ובלבד שלא להשמיע קול מחלוקת, זה הרי נפלא, אדם שאינו שליט על עצמו לא מסוגל להיות כך, לא מסוגל, שוב, שלא נחשוב שאני מדבר על הצד המוסרי שבו ולא על הצד הגאוני שבו וההלכתי שבו, לא ולא, ר' גרשון היה גאון גדול, ומגיד שיעור מיוחד, שיעור כללי ושיעור פרטי וכל מה שצריך, ר' גרשון היה גם ואולי בגלל, המוסריות שבו, והנהגה של ר' גרשון, הנהגת הציבור, ההתחשבות עם הציבור, הדאגה לציבור, אני חושב שהיו רואים בו את הדאגה כשהוא היה דואג, והוא לא עזב את הדאגה ליחיד בגלל הציבור, כתוב בחז"ל שאדם זוכה לגדולה כשהוא דואג לדברים הקטנים, כמו שמשו רבינו דאג לכבשה קטנה, הנהגה של ר' גרשון נבעה מכך שהיה צמוד לתורה, 100% צמידות, שום פינה לא היתה ללא מסגרת והחזקה של תורה, כל דבר נבע מתורה, הנהגה בחיי הכלל בחיי היום יום ובחיי הישיבה, הכל תורה, והוא ידע הרבה הרבה בגאונות גדולה את התורה, והכל קודם כל הוא מקיים, א"א להגיד לו קשוט עצמן ואח"כ קשוט אחרים, מפני שהוא מקושט בכל מה שהוא אומר לאחרים, והרבה יותר מזה הוא עושה בעצמו, וכל זה אבד לנו, מי הפסיד בזה? כולנו, כל אחד מאיתנו, שלא לדבר על הישיבה, שלא לדבר על הציבוריות, שלא לדבר על מועצת גדולי התורה, שלא לדבר על כל העניינים הגדולים שמנהלים אותם במקומות האלה, הרבה עניינים, ולא על הכל אפשר לדבר ולספר, כמה דברים עברו תחת ידו, הרבה עניינים, מנהיג גדול היה, ראש ישיבה גדול, ואיש גדול, ואם תימצא לומר כשהאיש גדול יותר גם ראש הישיבה גדול יותר, והמנהיגות טובה יותר, מורי ורבותי צריך לזכור וצריך להתחזק בכל דבר שהוא רצה לחזק, כי אם הוא רצה זה כנראה נכון, כולם צריכים להתחזק כדי שהקב"ה ירחם עלנו וימשיך לתת לנו את הכח הזה, שימצא לנו מי שיוכל לומר על עצמו שהוא מקושט והוא יכול כבר לקשט אחרים, הקב"ה יודע איפה אפשר למצוא דבר כזה, יהי זכרו ברוך.

המשאות הציבוריים האחרונים של מרן הגרב"מ אזרחי זצוק"ל היו משאות ההספד שנשא לאחר פטירתו של מרן רשכבה"ג זצוק"ל, להלן חלק מהדברים שדיבר מרן הגרב"מ זצוק"ל במשאות ההספד:

ר' גרשון היה גאון בתורה שאין כדוגמתו, צדיק תמים שאין כדוגמתו, ומנהיג וגדול בתורה שלא מצינו דוגמתו. היו לו שני תפקידים עיקריים בכלל ישראל, ראש ישיבה של הדור, ומנהיג של הדור, והוא לא ויתר על תפקיד ראש הישיבה שלו אפילו בכהוא זה, בשלימות נוראה, ומאידך גיסא כשהיה מנהיג, איזה הנהגה, ראינו אותו בכמה דברים מיוחדים, איזה שיקול דעת, איזה רוגע, אדם כ"כ סוער שיהיה כ"כ שקט, היה לו סער פנימי, הוא בער בתורה וביראת שמים, בער בסברא טובה ובאמירת שיעורים, לא ויתר על אמירת שיעור עד יומו האחרון, ואולי אף פעם לא, ומאידך גיסא ההנהגה לא הפריעה לו בכי הוא זה, הוא היה מנהיג הדור עם כל האחריות, אחז הכל בחשבון, כל הצדדים הקטנים והגדולים, וכל דבר שעשה היה מחושב מכל צדדיו ועורר מכל צדדיו. איזה גאונות בלימוד, איזה מחשבת מוסר, כל אחד הוא ראה בעין טובה, דמות פלאים של אדם שידוע להחזיק את עצמו בצבחות, יודע איך לשלוט על הדבר הקשה ביותר בעולם, לשלוט בעצמו, לא להגביה את הקול, לא להוריד יותר מידי, לקבל כל אחד בסבר פנים יפות, לשמוע כל אחד, חשוב על כל אחד, וחשב עד שהוציא את הדברים אל הפועל, הוא איננו, אבל תראו את המשפחה שלו, איזה משפחה הוא הקים, עם כל הלייגן אין לערנען (השקיעות בלימוד) שלו, עם כל הווארימקייט (החמימות) שלו, עם כל האחריות שלו, איזה משפחה של גדולי תורה, הוא לא הניח את המשפחה, עשה הכל בשיקול הדעת, במידה הנצרכת.

פטירתו של ר' גרשון זו אבידה שאין לה תמורה, אבידה גדולה מהרבה בחינות, אבידה גדולה לעולם התורה, ולישיבת פוניבז', המנהיג, שעמד בנשיאות מועצת גדולי התורה, בזמן האחרון חיינו בצל פקחותו, א"צ לדבר על גאונותו, גאון גדול היה, א"צ לדבר כאן על היראת שמים שלו, צדיק גדול היה, אבל נדבר על האיש, רבינו גרשון, הוא היה איש מיוחד מאד, מעטים דוגמתו, בזמן האחרון הרבה להטיף על לימוד המוסר, לימוד המוסר בעם ולימוד המוסר בישיבות, ולא הפסיק, אני חושב שהיתה לזה הצלחה גדולה. תדעו לכם המלחמה נגד המוסר בזמננו היא בראש מעייניו של היצר הרע, יש לנו מושג מה כוחו של היצר הרע? הקב"ה מסר לו כח אימים, הוא מנסה להשתלט על כל חלקה טובה, ושומה עלינו להלחם בו ולגרש אותו ולנצח אותו, ר' גרשון נלחם בו, באישיות שלו המאופקת, מה פירוש הדבר מאופק, מעולם לא הרים את קולו, אמר לי ידידי שיבדל לחיים הגאון הגדול ר' ברוך דב פוברסקי שליט"א, שהיה 80 שנה יחד עם ר' גרשון, הוא לא שמע ממנו אף פעם הערה אחת, ר' גרשון היה מנהיג על הדבר הקשה ביותר, על עצמו, היצר הרע מפתה את האדם להתיר את הכבלים, להוריד, אבל ר' גרשון נלחם בו, היצר הרע בא אלינו במצוות הקב"ה כדי שנלחם בו, אולי יש הרבה שידעו את זה, אבל רק יחידים מנצחים, בראשם ר' גרשון, הוא היה דמות של אדם מלפני כמה דורות, כמו ראש ישיבה בליטא, הוא לא שינה מאומה, גם ההטפה שלו על לימוד המוסר היא בדיוק כמו שר' ישראל סלנטר עשה, לכולם, הנהגה שלו הציבורית, כמה פיקח וחכם היה, בתקופה האחרונה כשעשו הפגנות מתחת הבית שלו והוא אמר שהדרך שלנו היא לשתוק, כמה מחוכם, אבל רק הוא יכול להגיד את זה, אדם צריך לעשות דברים מחושבים, אני חושב שהוא לא הוציא דבר מפיו שאינו מחושב לפרטי, הדרשות שלו היו רשומות על פתק ארוך, תכנן כל דרשה, לפרטיה, זהו בעל מוסר, א"א להצליח בלי לימוד המוסר, ר' גרשון ידע את מה שר' ישראל סלנטר ידע בשעתו, אני מתאר לעצמי שהם דיברו אותם המילים ואותה הדרך, בלי מוסר אי אפשר, זה מה שהוא צעק יומם ולילה, ר' גרשון היה איש מוסרי במלוא המשמעות של המילה, הוא זרם מוסר, הוא זרם מוסר גם בשעה שהוא אמר את סברותיו הגאונות או את שיעור הגאוני וכו' וכו', ר' גרשון מטיף לך, בן אדם תדע תחזיק את עצמך ביד, אל תתן לעצמך לעוף פה ושם לכל צד בלי חשבון, תחזיק אותו, תכוון אותו,

לימוד התורה לאורו של מרן הגרב"מ אזרחי זצ"ל

שאלה

פתחנו בשבוע שעבר בסדרת מאמרים בנושא ידיעת התורה, ולפי סדר הדברים תוכנן ללמוד כיצד פועל הזכרון, אלו דברים משפיעים על הזכרון, ואח"כ לעסוק בס"ד בדרכים המעשיות להצליח לזכור את הלימוד. אך עם הסתלקותו של מרן הגרב"מ אזרחי זצ"ל לשמי רום, שעמל ויגע ושקד על לימוד התורה ועל הרבצת תורה לתלמידים בצורה חיה ועוצמתית, נקדיש השבוע את המאמר להתבוננות בגישה היסודית של מרן הגרב"מ זצ"ל לתלמוד תורה, בהעמדת התורה כמרכז ההתעניינות וכהנושא החשוב ביותר בחיים, שמביאה לחיות בלימוד ומשפיעה גם על זיכרון הלימוד.

בימים אלו נפתח צוהר לאורחותיו ולגודל התמדתו של מרן הגרב"מ אזרחי זצ"ל, כאשר במשך שעות רבות ברציפות ביום ובלילה ואף בטיסות ארוכות, היה הוגה בתורה בעומק העיון, כותב ומחדש במשך טיסות של 21 שעות ללא הפסק. ונתפרסם שלא סר לשינת לילה במשך השבוע כלל (והיה אומר 'לשון לא הולכים, לישון נופלים...') והכל בחיות בוערת ובמלאו הרענונות. בשיעוריו ושיחותיו היה חי כל סברא וכל חידוש בשמחת לב, והעמיד והגיש את הדברים חצובים מתוך אישיותו בבהירות ובחדות.

נפתח בסיפור ששמעתי מת"ח אחד מתלמידיו שמסר את אשר סיפר לו הגרב"מ בעצמו כיצד זכה לאהבת התורה וכה היו דבריו:

בילדותי נסעתי באוטובוס לביתי, בקידמת האוטובוס ישבו שני בחורים עילויים מיישיבת חברון, האחים למשפחת זולטי (שנקראו בחביה הזילטאלאך) שנודעו באותה תקופה בשקידתם ובעומק עיונם. תוך כדי הנסיעה באוטובוס דיברו האחים ביניהם בלימוד והקול העולה מביניהם נתעצם מרגע לרגע, עד שהיכוח הסוער נשמע בכל האוטובוס. הנהג פנה אליהם וביקש מהם שידברו זה עם זה בשקט ובנימוס, והם ביקשו את סליחתו והמשיכו לשוחח בקול נמוך. אולם לאחר זמן קצר טון היכוח חזר ועלה ושוב להתנצח בקול רעש גדול. הנהג חזר וביקש לדבר בשקט, אך התופעה חזרה על עצמה פעם נוספת. הוקסמתי מהאש היוקדת ולא הסרתי את מבטי מהם, וגם כאשר האוטובוס הגיע לתחנה הסמוכה לביתי, לא ירדתי אלא המשכתי בנסיעה עד שהאחים זולטי ירדו מהאוטובוס, ואז גם אני חציתי את הכביש, והמתנתי לאוטובוס אחר שיחזיר אותי לביתי. המעמד הזה נתן לי חשק ומושגים, עד היכן יכולה להגיע 'אהבת תורה', אמרתי לעצמי - כך אני רוצה להיות כשאגדל ואהיה ישיבה בוח"ר...

רבי יהושע קנל שליט"א חתנו של הגרב"מ באר שלימוד התורה הנלהב של חמיו לא היה רק תוצאה של התלהבות פנימית, אלא הוא גם היה הסיבה לאותה התלהבות. והיינו שכאשר האדם רוצה וחותר שהדברים שלומד יהיו חלק ממנו, עליו לומר אותם בהתלהבות, ולעורר את ההתפעלות החיצונית ומתוך כך הדברים משפיעים על פנימיותו ומביאים לחיות אמיתית בלימוד.

אדם שלומד את דברי הגמרא בצורה מונוטונית ויבשה, ומסכם נתונים בלי להרגיש את הטעם שבהם - הדין הוא כך, הגמרא שואלת כך ומתרצת כך, וכו' - יקשה עליו מאד לזכור את הלימוד. אך אם יתפעל ממה שלומד, יחוה את קושי הקושיה וירצה מאד ליישב אותה, וגם ישמח בתירוץ, הדברים יכנסו לתוך תוכו ויזכרו לאורך זמן.

הגמרא (קידושין ל:) מפרשת את מצות 'ושננתם' - שיהיו דברי תורה מחודדים בפיו, שאם ישאלך אדם אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד, ומיד לאחמ"כ ממשיכה ודורשת שיהיו דברי התורה ביד האדם - כ'חיצים ביד גבור' - ללחום מלחמתה של תורה, עד כי 'לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער' - אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה את זה, ואינם זים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה. בתוספת זו מבארת הגמרא את הדרך לשינון הלימוד, כאשר דברי התורה חקוקים וחשובים על לב הלומד עד שנלחם עליהם מלחמתה של תורה ויהיה כאויב למי שיאמר אחרת... הם חודרים אל עצמותו ונעשים חלק ממנו.

ויש להוסיף על הדברים את מה שאמרו חכמים בסנהדרין (כד.) "מאי דכתיב 'ואקח לי שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים', נועם אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שמנעימים זה לזה בהלכה, חובלים אלו תלמידי חכמים שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה". ופירש רש"י, מחבלים - בלשון עז וחמה מקשין זה לזה, ובני ארץ ישראל נוחים יחד ומעיינים יחד ומתקן זה את דברי זה והשמועה יוצאה לאור. מבואר שמלבד הדרך להיעשות כאויבים זה לזה, ישנה דרך ללמוד זה עם זה בהיותם נוחים זה לזה ולעין יחד. אך הצד השווה שבשני הדרכים הוא שיהיה אכפת מכל חידוש ומכל סברא, לעין ולתקן כל פרט על מכונו. ואכן, המציאות מוכיחה שללא האכפתיות לדברי תורה, דברי התורה הנלמדים מצטרפים לשאר פרטים שאדם רואה ושומע שאין ליבו עליהם ונשכחים ממנו, מכיון שאינם משמעותיים וחשובים עבורו.

[ויש להוסיף בזה, את מה שאמרו חז"ל (ברכות סג:) "אין התורה נקנית אלא בחבורה". אפשר ללמוד לבד, אבל קנין אמיתי של התורה הוא רק בחבורה. ע"י לימוד בחבורות הדברים מתחדדים, אם מתוך הויכוח שבו עומד כל אחד בעוז על סברתו עד שהדברים מתבררים, ואם ע"י עמל משותף בו חושבים ומעמיקים יחד, וכל אחד מתקן את רעהו ומעמידו על האמת. וכאמור].

כ"כ מרן הסטייפלר (ברכת פרץ לך לך) "והנה ידוע שהדבר שעושה על האדם רושם גדול של שמחה (וכן ח"ו להיפך) את זה הוא זוכר זמן רב, שהדבר נשאר חקוק מאד בזכרוננו, אבל דבר שאינו משתוקק עליו והשגתו אינו משמחו, זה הדבר אינו עושה רושם עמוק בנפשו ובזמן קצר הוא משכחו, על דרך שאמרו חז"ל בפ"ו דשבועות מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה, וממילא יוצא מכאן שהזכרון לזכור את תלמודו הוא לפי ערך רוב תשוקתו והשתדלותו להשגת התורה, ולפי רוב השמחה שבאה לו בהשגת דבר מדברי תורה כן יהיה זכירתו במה שלמד".

עצה נוספת לחיות בלימוד, מצינו בדברי חז"ל (עירובין נ"ד.) "תלמיד אחד היה לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש, לאחר שלש שנים שכח תלמודו". כאשר האדם מוציא את הדברים בפיו ומשמיע לאזניו, וכ"ש אם מטעים את הדברים בניגון המתאים ובהדגשות נכונות, בחן ובחיוניות, הדברים נחרטים בליבו לאורך ימים ושנים.

ידועים דברי האגלי טל בהקדמה לספרו שכתב "עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעים בדמו, ומאחר ונהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה".

כדאי מאד לשים לב ולנצל ימים אלו שבהם ניתן לרשת ולרכוש את מעלותיו של מרן הגרב"מ זצוק"ל (כמ"ש בספרים), לקנין אמיתי בתורה ע"י שימת תלמוד תורה בראש מעיינינו, ובחתימה לחיות בלימוד בלי להרפות, כמו שדרש ותבע כל חייו באימרותיו השנונות ובדרשותיו הנלהבות על כך ש"המקסימום האפשרי הוא המינימום הנדרש". ובסיעתא דשמיא נזכה להתענג על תלמוד התורה, ועל ידיעתה הברורה.

{ אז נדברו }

פרשת וירא תשפ"ד | גליון מספר: 624 | לסדר: "למען תביא ד' על אברהם את אשר דבר לו"

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

נודה להשתתפותכם

בהוצאות הגדולות!!!

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת

להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

בשורות טובות

ישועות ונחמות!

(רק לא) ביחד (איתם) ננצח!!!

קראת את הכותרת?? זו סוגיה מאוד מהותית שמקורה בפרשת השבוע והיא רלוונטית במיוחד בימים אלו... ובכן: מצד אחד מקובלנו: שאם יש רשעים בדור ויש חרון אף ונגזר ח"ו עונש... אז גם הצדיקים נענשים בעוון הרשעים מדין ערבות ועל זה נאמר כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע... **זה מצד אחד!!! ואילו מצד שני מקובלנו ההיפך הגמור** ש-צדיק יסוד עולם!! ואדרבה... הצדיק מגן על כל הדור... ואם אמצא בסדום עשרה צדיקים ונשאתי לכל המקום בעבורם... אז יש פה סתירה... תכל'ס... מי יותר חזק ממי??

זו שאלה מהותית... ואם תעיין תגלה שאפשר למצא ראיות לכאן ולכאן... במעשה של סדום משמע בפירוש שהרשעים ניצלים בזכות הצדיקים!!! ואילו בקורח, האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף... כך גם במעשה דעכן שאיש אחד חטא וכל ישראל לקו, כך גם בחטא העגל שמעט חטאו וכולם נענשו... ומצד שני יש בגמ' על שאמורא או תנא שהגיניו בצדקתם על כל העיר וכו' וכו'... אז מתי כך ומתי כך??? מתי הרשע ניצל בזכות בצדיק... ומתי הצדיק לוקה בעוון הרשע?? ומתי צדקת הצדיק עליו תהיה ורשעת הרשע עליו תהיה??

ולכאורה התשובה היא די ברורה: (אדרבה...) אשמח לשמוע דעות בעניין)

דבר ראשון: יש פה באמת קונפליקט מסובך... מדובר בשתי כוחות מנוגדים שכביכול נאבקים זה בזה ומנהלים כיפופי כוחות... מצד אחד ה' נתן כח השפעה לצדיק שבכוח צדקותו יכול להגן על הרשעים שבדורו כרשב"י שיכול לפטור את כל העולם כולו מן הדין... דא עקא!! שבמקביל לצדיק... מה לעשות שגם לרשע יש כח!! שהחרון אף שהוא מעורר יכול להביא אנדרלמוסיה שהורגת גם טובים וצדיקים שנתפסים בעוונם... **אבל עדיין!!!** יש הבדל גדול בין הכח של הרשע לכח שניתן לצדיק... הכח שניתן לצדיק זה אנטנה!! הזכות שלו פשוט מקרינה ברכה ושלום וחיי ומזוני על כל מי שסביבו... (תבין: הרשע לא צריך בהכרח להיות צדיק בשביל להיות מוקרן מהצדיק... זה פשוט מקרינ...) לעומת זאת הכח שניתן לרשע לגרום שגם הצדיק נתפס בעונו... זה לא עובד כמו אנטנה שמקרינה חרון אף... זה מגיע ממקום של תביעה!! כשצדיק חי בשכנותו של הרשע הרי 'כל מי שיכול למחות באנשי עירו ואינו מוחה נתפס בעונו'!! ולכן נדרש מהצדיק להוכיח את הרשע ולנסות להחזיר אותו למוטב... וברגע שהצדיק לא מצליח להשיב את הרשע למוטב... כאן הוא צריך לעבור לשלב של **מחאה!!** מחאה פירושו: מפגן ברור ומוצהר של ניתוק והתנערות... אני מוקיע את מעשיך ואין לי עסק איתך... הפרד נא מעלי... זה מתבטא ביצירת חומה וחץ שמפריד באופן ברור בינו לבין הרשע **ולא קל לעשות את זה**... כל זמן שהצדיק לא עושה את זה... הוא נתפס בעוון הרשע... והאמת היא שלא כ"כ בעוון הרשע כמו בעוון עצמו!! (שהוא לא מחה ברשע... כלומר: זה שהצדיק נתפס בעוון הרשע זה לא שהצדיק עבר ברחוב ופתאום הרשע הקריין עליו קרני ליוז... אלא יש כאן תביעה על הצדיק שהוא לא התנער נכון מהרשע...) אבל ברגע שהצדיק עשה מה שמוטל עליו והתנתק מהרשע לגמרי... אוהו... כעת הצדיק כבר משוררין ולא נתפס בעוון הרשע... ברגע שהצדיק נשאר נקי!! טהור!! ולא מושפע מהחרון אף של הרשע... כעת הצדיק נשאר עם זכותו נטו להשפיע שפע של שמירה והגנה גם!!! גם על הרשע **שמעבר לגדר... אבל זה רק בתנאי שהרשע הזה הוא כעת מעבר לגדרו**... כי כל זמן שהרשע הזה נוכח כאן ומתערבב פה יחד עם הצדיק... אז לא זו בלבד שהצדיק לא יכול להגן על הרשע... אלא הצדיק בעצמו נתבע בעוון הרשע...

הבנת את המנגנון?? זה בדיוק כמו שיש הפסקת חשמל!! וכעת מגיעים טכנאי החשמל ורוצים לתקן את החשמל... אבל בשביל זה גופא הם צריכים חיבור לחשמל... אתה מבין לבד שהם לא יכולים להתחבר לחשמל כי... כי הרי יש הפסקת חשמל... פה הם צריכים איזה מישור שיש לו מערכת גנרטור ואנרגיה שמנותקת מהחשמל ורק הוא כעת יכול להושיע ולספק אנרגיה נחושה... דווקא הניתוק שלו ביום יום מהחשמל!! הוא זה שמועיל ביום פקודה שהוא לא נופל יחד עם כל החשמל ויכול להועיל בשעת צרה... על אותו משקל: כשרח"ל גרמו עוונות פושעי ישראל ונוצר קצר בין ישראל לאביהם שבשמים ונפל כל החשמל... וברגע שיש הפסקת חשמל בסדום... גם ללוט נפל החשמל... גם לצדיקים אשר בה... כעת מי יציל את המצב?? דווקא אותו אחד שגם כשהחשמל עדיין לא נפל... הוא כבר אז נבדל והתנתק והשתמש עם גנרטור משלו... ביום יום הוא היה אמנם מנותק מהחשמל של כולם... אבל כעת שיש הפסקת חשמל דווקא הוא זה שיכול למשוך חוטים ולהמשיך חשמל על כולם... הצדיק שהתנתק מהרשע ולא היה מושפע מעונו... דווקא הוא זה שביום פקודה יכול להגן על הרשע...

זאת אומרת: יכול להיות מצב של שני צדיקים שוים!!! אחד מגן בזכותו על כל העולם ואילו השני בדיוק הפוך... נתפס בעוון הדור... **מה ההבדל ביניהם? ההבדל הוא אבסורדי:** הצדיק שמגן על הדור זה דווקא הקנאי הזה שלא נשא פנים... ומוחה בכל כוחו נגד פושעי ישראל ובונה חומת ברזל של ניתוק וניכור בינו לבין חטאי עמי... ביום יום הוא היה באמת מנוכר אליהם לחלוטין ושוררת ביניהם איבה... אבל ביום פקודה... כשכלל ישראל צריך רחמים דווקא לצדיק הזה יש את הכח להגן על אחרון נדחי ופושעי ישראל!! כי הוא לא נתפס בעונו... ואילו דווקא הצדיק שהיה מעורב איתם... לא רק שלא יוכל להגן עליהם אלא הוא גם יתבע בעונו... תכל'ס - **כלפי מה הדברים אמורים??**

ההמשך בעמוד 2 בגיליון זה...

וכי אברהם מכניס אורחים חד פעמי...??

בפרשת השבוע קרה משהו מאוד 'לא שגרתי'!! אברהם יושב פתח האוהל וחפש אורחים... וירץ לקראתם... קח נא מעט מים... ואל הבקר רץ אברהם... והתורה סוקרת כל תנועה של אברהם באותו יום... ועל כל תנועה הוא מקבל שכר לדורות... קח נא מעט מים - זכו בניו לבאר 40 שנה במדבר... ואקחה פת לחם - זכו בניו לכן 40 שנה... ויש כאן שתי שאלות שזועקות לשמים: רבש"ע: מה שונה היום הזה מכל יום שגרתי אחר אצל אברהם? וכי זה היום הראשון שאברהם מכניס אורחים? ? כבר שששנים שהוא מכניס אורחים... הוא כבר שנים רץ אחרי הבקר... ולוקח פת לחם וסועד ליבם של האורחים... אז מה קרה בדיקו ביום הזה שכל המצלמות מתעדות כל תנועה של אברהם כאילו קורה פה משהו היסטורי...??

והשאלה השניה שזועקת עוד יותר: הרי דווקא ביום הזה ה' הוציא חמה מנרתיקה כדי להקל על אברהם שלא יצטרך לארח... ותכל'ס... בסוף מתברר שאברהם רק מצטער מזה שאין אורחים... ואז ה' בסוף 'כנע' ומביא לו אורחים... אני לא מבין: מה... היה פה כביכול טעות באיסטרטגיה... ה' 'חשב' שחופשת מחלה תשמח את אברהם ובסוף המקבל הקיש ביטול??

ואולי אפשר לומר תשובה אחת על שתי השאלות:

בשביל אברהם לרוץ אחרי הבקר, ולהגיש עוגות לאורחים זה טרפיה! זה כיף!!! הלוואי... תבואו כל יום... מה לעשות שביום יום אין לאברהם אבינו את הלוקסוס לעשות את הכיף הזה... כי ס'ס"ס גם בגמילות חסדים אברהם אבינו עושה מה שצריך ולא מה שכיף!! ולכן ביום יום השוטף אברהם עסוק בגמילות חסדים מול כל מיני טיפוסים מאתגרים ולעשות שירות סוציאלי מתיש ולהיות אוזן קשבת לכל סוגי הבעיות... ואת הגמילות חסדים הפוטוגניות והיפה הוא משאיר לאחרים שרק את זה הם יודעים לעשות... והנה!!! הגיע יום השלישי למילה... הקב"ה רוצה לשלוח את אברהם אבינו ל'בית החלמה'... מה ה' עושה? ? מוציא חמה מנרתיקה וכל האובייקטים והתיקים הקשים נשארים בבית... ואברהם לראשונה נשאר עם ההכנסת אורחים הטהורה!! הנקייה!! לרוץ אחרי בקר ולהגיש כוס מים צוננים... אה... אמחיה... כזו הכנסת אורחים עושה את אברהם בריא... ואז!!! אז באמת ה' שולח את כל המצלמות לתעד את החלק היפה של ההכנסת אורחים הפוטוגנית במיטבה!!! לא אברהם אבינו במיטבו... אלא גמילות חסדים במיטבה... אבל יום לאחמ"כ אברהם שוב חזר לשיחות טלפון הארוכות והמוכרות... שוב חזר להיות אוזן קשבת ולעשות את החסד האמיתי!!! מה שבאמת צריך לעשות בגמ"ח ולא רק מה שכיף ונותן הרגשה טובה... כן... צריך לדעת שגמילות חסדים זה משהו אמיתי!! זה משהו שאברהם אבינו הנחיל לעם הנבחר...

גמילות חסדים זה לא רק משהו יפה!!! זה גם מה שצריך!!! המבחן האמיתי של גמילות חסדים זה לעשות את החסד הנכון!! את מה שצריך לעשות!! וברוב הפעמים הגמילות חסדים האמיתית זה בבית... מול האנשים הקרובים ביותר... מול המשפחה המורחבת... ובכל מיני סיטואציות שלא תמיד אפשר להעלות אותם על נס... גמילות חסדים נכונה זה גם לדעת מתי לעשות חסד... אברהם לפעמים נאלץ לכבוש את החסד ולצייד את השפחה בלחם וחמת מים ולשלוח אותה... לפעמים צריך להגיד לאיש הקרוב ביותר 'הפרד נא מעלי'!!! בקיצור: מי שמחפש את הגמילות חסדים של כלל ישראל לעיני המצלמות... שידע לו שזה קורה פעם או פעמיים בחיים... הגמילות חסדים האמיתית והעצומה של כלל ישראל זה אותה אמה שעליה נאמר 'עושי צדקה בכל עת' שמגדלת את הילדים שלה במסירות, זה אותו אברך ש'חרפה לא נשא על קרובו' והוא עוזר לקרוב משפחה נזקק שאפילו תודה לא תמיד אומר לו ודווקא בגלל זה צריך דווקא אותו... זה גמילות חסדים יומיומית נוחת אברהם!!! וזה מצולם 24 שעות בשמים.

(רק לא) ביחד (איתם) ננצח!!!

(המשך מעמוד 1) כלל ישראל צריך בימים אלו המון רחמי שמים!!! יש צורך באנשי אמנה שיבואו בכח מעשיהם יגשו לעמוד בפרץ ושהיו לנו לחומה ומחסה ביום זעם... כעת מי הוא הצדיק שיכול הכי הרבה להגן ולהתפלל ולעורר רחמי שמים על הצבא ועל הציונים ועל החילונים ועל הנשמות הכי נדחות של אחרון השמאלנים ופושעי ישראל הכי גרועים?? מי יתיר עליהם?? דווקא אותם גדולי ישראל שכל השנים ירו בהם גיצים והתנערו מהם מכל וכל!!! דווקא אותם תלמידי חכמים שגם בימים אלו ממשיכים להתנער בכל עוז ותעצומות מכל סרך של שייכות לצבא ולמדינה וכו'... הם הם אלו שיש להם את הכח להגן בימים קשים אלו על אחרון נדחי ישראל... כי דווקא בזכות זה הם לא נתפסים בהפקרות החילונית ומשם יש להם את הכח להגן עליהם בזכות תורתם... ואילו דווקא כל החרדים המתוקים והחמודים שכעת מנסים ללקק ולהתחנף לציונים ולתת להם תחושה ש"ביחד ננצח..." תדעו לכם שרק לא ביחד איתם ננצחו!! אם אנחנו רוצים שהיה לכלל ישראל את הזכות לנצח זה רק בתנאי שנמשיך להעצים את הניתוק והניכור המוחלט שיש לנו מהם... ומשם!!! מעבר לגדר והחומה הבצורה שחצצנו בינינו לבניהם... דווקא מעבר לגדר נעמוד ונעתייר עליהם בהמון אהבת ישראל כנה וחומלת... אנה ה'... חוס על הבנים שלך... תחזיר את אחרון נדחי ישראל הבייתה בריא ושלם... אנחנו פה בשבילם... ושים לב: זה מאוד מאוד מבלבל!!! כי זה באמת סוגיה סבוכה!!! בשבילי באופן אישי התפיסה הזו היא רעידת אדמה... כי ס'ס"ס במושכל ראשון השכל הישר אומר ההיפך לגמרי: מי שעד היום אהב את ככלל עם ישראל... חיבק אותם וחיפה עליהם... הוא זה שאיכפת לו בימים אלו מהציונים והצבא וממילא הוא זה שאמור להעתייר עליהם ברחמים... ואילו מי שתמיד דיבר נגדם אש וגפרית... הוא מצידו יקוב הדין את ההר וכו'...

אבל לא!!! ההיפך הגמור!! מי שעד היום נתחבר עם הרשעים... בימים אלו עדיף שיתפלל על עצמו שינצל... אבל דווקא אברהם שאומר ללוט הפרד נא מעלי... רק בזכות ההיפרדות הזו יש לו כעת את הכח להציל את לוט ביום פקודה... רק אחרי שמשו ואהרן מקבלים הוראה הרומו והבדלו מתוך העדה הזאת... רק אז יש לאהרן כח לקחת מחתה ולעצור את המגיפה... זו הסיבה שרשב"י יכול לפטור את כל העולם כולו מן הדין כי הוא זה שהכי הסכים להתנתק ולהיבדל ולגנות את מעשיהם של אומה זו... ביום יום רשב"י מצטייר כאופוזיציה לוחמת נגד אלו שיעוזבים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה... ודווקא בגלל זה... כשיש גזירה הוא נשאר המאגר דלק היחיד שכלל ישראל האיר בסוד תורה הבהיר...

אשר ע"כ טייער יידן... אם אנחנו באמת באמת אוהבי ישראל... אם באמת איכפת לנו שמאות אלפי בנים של ה' יחזרו הבייתה לחיים ולשלום ולא תיפול משערת ראשם ארצה... אז אנא... לפחות בתקופה זו נתבצר בניתוק המוחלט שיש לנו מהצבא... לפחות בתקופה זו נוציא מהבית את ההשקפה החדה כתר שקבלנו מכל גדולי ישראל שחינו אותם להיבדל ולהתנתק לגמרי מכל שייכות לצבא ולמדינה שכל עניינה מרד במלכות ה'... נעמוד מהצד!!! ומשם!!! משם נעתייר עליהם בהמון דאגה ואכפתיות אהבת ישראל כנה... אנה ה'... חוס על הבנים שלך... תחזיר לנו את אחרון נדחי ישראל הבייתה בריא ושלם...

וכמובן: שהצבא והמדינה זו אולי דוגמא עדכנית... אבל פחות נוגעת אלינו... הדוגמא היותר נוגעת אלינו... זה אותו אברך בן עליה שניגש אלי ושאל אותי: המשפחה המורחבת שלי כולם פושים... רובם מחזיקים איפיון פרוץ... ואנחנו הזוג היחיד שנשארו חרדים לדבר ה'... ותכל'ס... כשהמשיח יגיע... מקובלנו שרוב כלל ישראל ימות... (וישאר רק שלוש ועל זה נאמר 'ואשלם ניהומים לו ולבאביו' בקיצור: יצטור ניהומים) ותכל'ס... שואל אותי אותו אברך: שני דברים אני רוצה לדעת!! דבר ראשון: מי אמר שאני לא אתפס בעוונם... הרי כפי שהזכרתי מקודם 'כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין וכו', דבר שני: נו... נניח שהצלחת להרגיע אותי ולשכנע אותי שאני מסודר... אבל אבאלע... מה יהיה עם כל המשפחה שלי... מה... המשיח יגיע ואנחנו נשאיר אותם בעזה?? זו שאלה מאוד כואבת... יש המון יהודים שמפחדים על הקרובים לליבם... אז דבר ראשון: נא לא לשכוח שיש פסוק אחר שמוכר לנו... וקיים לנו את הדבר שהבטחנו ע"י צפניה חוזק כאמור בימים ההם ובעת ההיא, 'בוקש עון ישראל ואינו ואת חטאת יהודה ולא תמצאנה כי אסלח לאשר אשאר'... אה... פה כתוב מנגינה אחרת... שגם החוטאים יקבלו זיכוי וחנינה... כי אסלח לאשר אשאר... נו... אז איך זה מסתדר??? אז הנה... שוב הגענו לאותה נקודה: החוטאים והנושרים והתניקות שנשבו זה לא הסיפור! הסיפור העיקרי הוא אותם צדיקים שיהיו שם בשבילם ויגנו עליהם!!!

אם אתה מצייד תתנהל נכון ותיצור את החומה הנדרשת בינך לבניהם... (כמובן שחומה שנבנית בתוך המשפחה זה משהו שצריך לווי צמוד של רב פיקח שבקי בתחום וידע להתנהל ברגישות את בנחישות)... ואם אתה תצור את הגבולות הברורים של 'והיה מחניך קדוש' שמפריד בינך לבין ה'ערוות דבר' שיש אצלם... הרי לא רק שאתה לא תתפס בעוונם... אלא אתה תהיה הצדיק שיכול להגן עליהם!!! אדרבה... תעתייר עליהם... תתפלל עליהם ש... ישיב אותם בתשובה ושיסלח להם... ואת תתלהל הזה תעשה רק אחרי שהצבת את הגבולות הברורים... כל נשכח שגם אברהם וגם לוט סגור והתפללו על סדום... כשאברהם מתפלל על סדום ה' מקשיב לו... ואילו כשלוט מתחיל לסגור עליהם המלאכים סוגרים לו את הפה... למה?? כי אברהם לקח מאה צעדים מרחק מסדום וחטאיה ואז יש לו רשות להעתייר עליהם... אבל לוט שחי עם סדום ומתערבב איתם... ורוצה להתפלל עליהם... המלאך משתיק אותו... עדיף שתתפלל על עצמך שלא תתפס בעוונם... זה היסוד!! זה הכלל ברזל!! ממילא דווקא בימים אלו שיש איזושהי נטיה ואווירה כללית של "ביחד ננצח"!! כן... זה טוב להם... ה' רוצה שהם יפסיקו לריב ויהיו ביחד וזה חשוב... אבל אצלנו זה ההיפך הגמור... אנחנו רק לא ביחד איתם ננצח!!! אם אנחנו באמת רוצים להועיל להם זה רק אם נתבצר בעמדתנו ומשם נרעיף עליהם המון המון אהבת ישראל ללא תנאים... וזו עבודה פנימית עמוקה מאוד שהיא סוג של נקודת מבחן!!! אתה מסוגל לאהוב יהודי תוך כדי שאתה מתנער ממנו מכל וכל...?? זו אהבת ישראל המאתגרת שנדרשת מאיתנו!! אנחנו נתפלל גם עליהם וגם על החרדים האלו שמנסים להתחנף עליהם... (עד שהם יקבלו יריקה בפרצוף ויברחו משם... תשמע לי... חילוני לא רואה בעין יפה חרדי רופס שמלקק אותו... נפגש...) נתחזק באהבת ישראל אמיתית!! לאהוב את הבנים של ה' כמות שהם ולהעתייר עליהם!!

אחת מיטתו של מרן ר' ברוך מרדכי אזרחי זצוק"ל.

עומדים אנו בתוך ימי השבעה להסתלקות מרן ר' ברוך מרדכי אזרחי זצוק"ל... שהיה לפיד האש וקידש מלחמת חורמה ועמד בחוד החנית בכל עוז ותעצומות נגד... נגד מה?? נגד... תגיד אתה נגד מה??

נגד הקטנות!!! השפלות... הנחיתות וחוסר כבוד שבני התורה ומבקשי ה' לא נוהגים בעצמם... הוא עמד בחוד החנית ונלחם בעד כבוד התורה ולומדיה!!! ואת המצביא והגנרל הזה איבדנו בדיוק בתקופה הכי רגישה... בתקופת מלחמה שהנצחון תלוי באופן קריטי במורל של הצבא והחיילים... ומי יתן ל'נוחותינו' האמיתיים את הכח?? מי ה'משוח' מלחמה' שיזכיר לנו בקולו החוצב שה' אלוהין מתהלך בקרב מחניך-!!! מחנה בני (ה)תורה להצילך ולתת אויבך לפניך והיה מחניך קדוש...

בחורי ישראל אל ר' ברוך מרדכי זצוק"ל בכו המלבישכם גדלות ורוממות... המעלה על נס את נזר הבריא על צאוורכם הזקוף (שלא יהיה כפוף.)

זה לא סוד שר' ברוך מרדכי היה הסמל ודוגמא למייצג שיטת סלבדקא שדגלה בגישה של 'גדלות האדם' ומהמקום הזה להתרומם בעבודת ה'... ולעומתה עומדת שיטת נובהרדוק שזה הקצה השני לבטל ולהביל את כל ענייני העולם הזה וממילא לא נשאר שום דבר חוץ מ'התורה הזאת'.

על פניו... ב'סידור מדפים' היהודי שני הדרכים האלו נתפסים כויכוח פנימי בתוך ה'מגירה' של 'תנועת המוסר'... אז זהו שלא!!!

צריך שהשתי גישות האלו לא נולדו ב-150 שנים האחרונות... הם היו קיימים מאז ומעולם וזה גם לא שתי גישות אלא הכל תלוי בנסיבות... ואיפה רואים את שתי הגישות האלו בצורה ממש בולטת וחדה??

מצינו שני מלכי יהודה!! שני מלכים שהיו צדיקים מאוד והקימו עולה של תורה ורוממו את דרך ה'... יהושפט!!! וחזקיהו!!! וההבדל ביניהם בגישה הוא כרחוק מזרח ממערב... נתחיל עם חזקיהו שהוא יותר מוכר לנו... חזקיהו היה מלך בתקופה הכי שברירת בהיסטוריה... שנחריב באותו זמן משל בכיפה וטלטל את כל העולם ובלבל את כל האומות... הוא כבר הספיק להגלות את עשרת השבטים בשלוש נאגלות... והנה הוא כבר בדרך לנאגלה הרביעית... להגלות את מלכות יהודה... וכאן חזקיהו נהיה מלך!!! וכעת הוא אמור איכשהו להתמודד מול סנחריב... האיש החזק ביותר בעולם!!! חזקיהו הודיע מראש: רבותי!!! אנחנו אבודים... אין לנו שום סיכוי מול סנחריב... חבל להשקיע משאבים... חזקיהו נעץ חרב בבית

המדרש והכריז: מי שלא עוסק בתורה ידקר בחרב... במילים אחרות: הוא לקח את כל התקציבים של תחמושת וצבא ונשק ואת הכל הוא הזרים לבית המדרש... חובל עול מפני שמן- שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי מדרשות... חזקיהו הבהיר חד משמעית לכל יושבי יהודה... אין צבא... אין גדר הפרדה... אין הרתעה... אין ירוטים... אין כככלום... יש רק דבר אחד!! בית המדרש!! תעסקו בתורה וה' יעזור... חזקיהו הוא אבי תורת נובהרדוק... אצל חזקיהו אין התפתלויות ואין הסברים שבזכות התורה שלנו חיל האוויר מצליח להרוג את המחבלים... ואם הצבא מנצח זה בזכות אלו שלומדים תורה... לא!! אצל חזקיהו אין את הלומד'ס הזו... כי אין!! אין כלום!! כי באמת אין כלום... כל התקציב הלך רק לתחזוקה של הבית מדרש... רק מה?? אני הולך לישון על מטתי וה' ילחם בעדי... אצל חזקיהו הבטחון זה עד הסוף!! זה נובהרדוק על כל הקופה!! עד הסוף!! ללא השתדלות ולא כלום... וחזקיהו באמת מנצח בגדול!! בענק!!!

חזקיהו הולך לישון ובבוקר הוא מגלה את עזה שטוחה לפניו... (איזה עזה... רוסיה וארה"ב!!! צבא סנחריב זה רוסיה וארה"ב ביחד...)

חזקיהו הוא אבי תורת נובהרדוק! עד כאן חזקיה המוכר לנו...

כעת נעבור למלך יהושפט... יהושפט קצת פחות מוכר לנו מהסיפורים... אבל יש משפט אחד ששגור על לשוננו והוא לקוח מיהושפט... **ויגבה לבו בדרכי ה'!!** כן... הפסוק הזה שכולם התבטאו על דמותו האצילית של ר' ברוך מרדכי שכל כולו היה "ויגבה לבו בדרכי ה'!!" אז זהו!! שהפסוק הזה נאמר על המלך יהושפט... אבל לא כולם יודעים מה הרקע שעומד מאחורי הפסוק הזה... אז בקצרה ממש... יהושפט היה הניגוד הגמור לחזקיהו (חזקיהו היה נין של נין של יהושפט) יהושפט היה מלך מאוד חזק ועוצמתי... "ויהי יהושפט הולך וגדל... ויהי לו עושר וכבוד" והפלשתים היו כנועים לפניו והערביים היו מעלים לו מס כבד וכל העמים רעדו ממנו...

אבל זה לא נגמר בזה!!! ליהושפט היה את הצבא הכי גדול מכל המלכים שהיו לפניו ואחרי!! בדקתי את זה... יותר מדוד ושלמה ואסא... תן ניחוש כמה חיילים היו בצבא של יהושפט??? תזרוק מספר...

מיליון מאה ששים אלף חלוצי צבא!!! (זה לא המצאה שלי... זה פסוקים מפורשים... אתה מוזמן לעיין בפנים דה"י ב' פי"ז... רק לשם השוואה... לדוד היו בערך 330.000 חיילים, ולאסא שהוא אבא של יהושפט היו 580.000) יש לך מושג מה זה 1.160.000 חיילים?? רק שתבין... כל חיילי צה"ל כולל הכל... הם פחות מרבע מה... בקיצור: מדובר היה במלך עצום ואדיר!!! מעצמה אדירה של כסף וצבא ומשאבים... ועל אותו יהושפט מלך יהודה!! אומרים חז"ל: **כשהיה רואה תלמיד חכם היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו ומגפפו ואומר: אבי אבי, רבי רבי, מרי מרי**, (אני מחכה בכיליון עיניים למישהו שילחין שיר על המילים העצומות האלו... אנא... שמעוני ופגעו לי...) מה כתוב כאן??

מיליון מאה ששים אלף חיילים עומדים במשמר של כבוד מול יהושפט!! מחכים לפקודה מהוד מלכותו...

ולפתע יהושפט מזהה שם מרחוק איזה אברך בן עליה שחוזר מהכולל עם קרטונים של 'משנת יוסף'... באותו רגע יהושפט קם מכסאו ורץ אליו... רבי רבי... מרי מרי... בא... שב על הכסא שלי... מאן מלכי רבנן... **אז הנה!! על זה!!!** על זה נאמר "ויגבה לבו בדרכי ה'!!" גובה זה מילה יחסית!! גבוה הוא בייחס ל-מה שנמוך ממנו... אצל יהושפט יש!!! יש מה לראות!!! יש כסף... יש כבוד... יש ליהושפט צבא אדיר... ומעל הכל!!! **גבוה** מעל **גבוה**!! הוא מציב את התלמיד חכם **ומגביה** את קרנו גבוה מעל כל הערכים האחרים... לזה קוראים **ויגבה** לבו בדרכי ה'!!! עכשיו אתה קולט מה ההבדל בין חזקיהו ליהושפט?? חזקיהו המלך גם היה משתוקק להגביה ולרומם קרנה של תורה... אבל מה אפשר לעשות שבנסיבות הקיימות אין לו... אין לו עם מה... כי בשביל שבחור ישיבה ידע שהוא **גבוה**... בשביל זה צריך שיהיה מישהו נמוך ממנו!! צריך צבא... חיילים... שהם קיימים ויש להם נוכחות!! וכל זאת אתה יותר גבוה מהם!! אבל מה לעשות שבדורו של חזקיהו אין... אין צבא... אין חיילים... אין כלום... אין לנו שיוור אלא התורה הזאת... ממילא בחור יקר... צר לי... להגיד לך שאתה גבוה?? אין לי דרך איך להגיד לך את זה... אבל מה אני כן יכול להגיד לך...?? שחוץ מתורה ולומדיה אין אף אחד!!! אתה היחיד שנשארת פה!! (אגב: זה גם ההבדל בין נח לאברהם... הנביא מכנה את אברהם 'אדם גדול בענקים' ואילו נח?? האם נח גם נקרא גדול? לא... מה אפשר לעשות... 'וישאר אך נח'!! אם רק נח נשאר אין לו על מי להיות גדול... זה מה שיש... תיבת נח...) ממילא הדור של חזקיהו היו דור שכולו תורה... דור של נובהרדוק'רס... אבל אם אתה מחפש "ויגבה לבו"?? את זה הם לא יכלו לספק!! כי אין!! אין משהו אחר!! (אגב: במאמר המוסגר... זה לא נכון לומר שחזקיהו ככה נקט כתוצאה מחוסר ברירת מחדל... היה פה משהו מעבר לזה... חזקיהו היה צריך להקים עולה של תורה ולשקם אותה מאפס לאחר פטירת אביו... לכן הוא היה צריך לשים את התורה במרכז החיים ולדחות את כל הערכים האחרים והדברים ארוכים ואכזריים...)

אבל אצל יהושפט יש!!! יש מה להציע... יש מה למכור... יש צבא אדיר... יש עושר וכבוד... יש מנהיגות חזקה... יש משילות... ו... וכאן מופיע יהושפט ולוקח את התלמיד חכם ושם אותו גבוה מעל כולם!!! כאן יש **ויגבה** לבו בדרכי ה'... כאן יש את ההירייה... את נמוך שמנשא מעליו את הגבוה...

ר' ברוך מרדכי היה ה-יהושפט של דורנו!! מעבר לגדלות העצומה בתורה ורבות בני תורה שכל עמידתם הרוחנית נזקפה אליו... הוא היה עמוד אור יחיד בדורו שהעניק **גובה** ורוממות לדרכי ה' ובני תורה!!!

הוא לא היה התמקד בלבטל ולהביל עד כמה שאין כלום חוץ מתורה... לא!! יש עולם... יש חומירות... יש יפת אלוקים ליפת... אבל וישכון באהלי שם!! כן... ה-יפת המיופיף הזה מזהה ש-שם גבוה ומרומם ממנו... זה מה שעושה אותו כ"כ כ"כ אנטי-שם!!! את זה ר' ברוך מרדכי הנחיל... הוא אף פעם לא דיבר על דרך השלילה... הוא לא מחק את כל מה שבחוץ... הוא לא ביטל את ההכרה בחומירות... אדרבה... יש הכרה... יש עולם... ומצידי יש גם חיילים... אבל כל העוסק בתורה הרי הוא מתעלה!!! אתה מעל זה!! אתה גבוה מזה!! ויגבה לבו בדרכי ה'!!!

וירוס אלים חדר לתוככי 'גדלות האדם' ורוקן אותה מכל התוכן...

מה שקרה זה ש... שהרבה בחורים יודעים לתאר איך שר' ברוך מרדכי עמד בתור בחור מול המראה וסידר את הבלורית כי... כי גדלות האדם... אבל יש כמה פרטים שוליים שנשכחו משום מה... באיזה שעה הוא עשה את זה?? בארבע לפנות בוקר!!! כשכולם מסביבו המשיכו לישון... והוא קם!!! למה?? כי... כי גדלות האדם!!! היות ואני גדול... אז אני מחוייב יותר מכולם!! אני מוכרח לשלוט בעצמי יותר מכולם!! הפרט הזה משום מה נשכח... יושב לו בחור רגל על רגל ו... ואני אעשה מה שאני רוצה... ושאל אחד לא יעז להגיד לי מה לעשות... ולמה??? כי גדלות האדם...

אני אחזיק מכשיר שיואמי... ואני אעשה בזה מה שאני רוצה... ושאל אחד לא יגיד לי מילה כי... כי... גדלות האדם... אני יודע מה שאני עושה...

עוד גדלות האדם אחת כזו והנמלה והגוף כבר יותר גדולים ממנו...

אתה קולט מה קרה?? אתה קולט איזה וירוס אלים נכנס פה??

כשר' מרדכי העצים את גדלות האדם הגישה הייתה: אני גדול!! ולכן אני חייב יותר!! דורש מעצמי יותר!! אפשר לצפות ממני ליותר!! גם אם אני מוקף באנשים פחותי ערך שהם מובלים ונגררים... אני לא מובל אלא מוביל!! אני לא נגרר אלא גורר!! הראשון בהיסטוריה שדגל בגדלות האדם היה יוסף הצדיק שאומר לפוטיפר "איננו גדול בבית הזה ממני..." במילים אחרות: אין עעעעעלי!! אני הכי גדול פה... אבל באיזה הקשר הוא אומר את זה?? הוא אומר את זה מול הסמארטפון המצרי... הוא אומר את זה מול היצרים שלו שלופתים אותו וכמעט מכריעים אותו... ויוסף מרים ראש ואומר: לא!! אני גדול!! אני ענק!! אני פה המנהיג והמושל!! ויש לי כח למאן ולהגיד לא!!!!!! שם המוצלח הגדול בהיסטוריה שולף את המסמך ומכריז: אני גדול!!!! מת?? כשנדרשים ממנו תעצומות הכי גדולות... כשנדרש ממנו היאבקות ומלחמת יצרים אדירה... שם הוא שולף את גדלות האדם!!! זה גדלות האדם!!! זה היה ר' ברוך מרדכי...

את זה הוא הנחיל לנו!!! בחור יקר: אתה מגיע מבית מודרני... גדלת בבית פתוח... קבלת חינוך פשוט... (ו) ותוצאה מזה אתה מתמודד... כל שבת חופשית ולאו דווקא... ויש לך מלחמות עולם... דמותו של ר' ברוך מרדכי תעמוד לך מול העיניים: אני גדול!!! איננו גדול בבית הזה ממנו... אני המוצלח פה... אני מנהיג ומושל... יש לי כח לשלוט על עצמי והנה אני אוכיח מנהיגות ואני לא אגרו... גם אם כל השלושה שסביבי בחדר ימשיכו לחרופ... אני גדול!! אני יכול להתגבר כארי!! יש לי ר' ברוך מרדכי שלימד אותי להיות גדול!! יש לי את ר' ברוך מרדכי שלא ההביל ולא זלזל בחומריות... אבל הוא לימד אותי שאני גבוה יותר!! למעלה מן השמש...

יהושפט מלך יהודה היה רואה תלמיד חכם... והיה עוזב את כולם ורץ אליו ומחבקו ומנשקו ומגפפו ואומר: אבי אבי רבי רבי... זה הרבה יותר מדבר אלי!! הרבה יותר קונה שביטה בלבי!! וזו הייתה הסחורה שר' ברוך מרדכי סיפק!!!

ר' ברוך מרדכי לא היה עסוק בלהביל ולבטל... לא בגלל שזה לא נכון!! אלא בגלל שאנחנו לא באמת אווזים שם... ר' ברוך מרדכי לא אמר שהחיללים הם כלום... הוא אמר שבחור ישיבה הוא **גבוה** מהם!!!

את זה אני יכול להבין... בפרט בדורנו שהכל עובד עם שלט רחוק!! כולם מבינים שהחילל הקרב הוא הטכנאי ואילו המוחות שמפעילים אותו והדרג שמנהל את הקרב האמיתי נמצא אי שם בבור הפיקוד... אפילו החמאסניק שההשכלה שלו שואפת לאפס... גם הוא מבין שלא זורקים טיל עם תנופה של יד... לוחצים על שלט מרחוק... כיום שום דבר כמעט לא עובד עם פטיש ומסמר... ולא מזגן דינמי... וגם לא אקדח דינמי... ממילא כשר' ברוך מרדכי הסביר לי שאני נמצא בבור הפיקוד מול העושה מלחמות האמיתי... ומתוך השמירת עיניים שלי ועסק התורה שלי... שם מתקבלים ההחלטות האם ישוב חרון אפו מעמו מעירו מארצו ומנחלתו... את זה אני מבין!! אבל להגיד לי שכל הצבא הוא גאנישט... לקחת את נושאת המטוסים האמריקאית ולהטביע לי אותה בים ולהגיד לי שזה שווה כמו פליימוביל... הלוואי!!! הלוואי והייתי אווזת באמת האמיתית הזו... מה אעשה שאני לא אווז שם... מה כן?? תדע לך שעם כל הנשק וכל התחמושת שיש לצה"ל בסופו של דבר ה' הוא העושה מלחמות האמיתי וכשאתה יושב ושונה כנגדו!! אתה מקבל ההחלטות האמיתיות... ולפי גודל הנחת רוח שתעשה לפניו ה' יהיה בצד שלך והוא ינצח בבית מלחמתם...

ושוב!!! קח את הדברים בפרופורציות... אני לוקח בחשבון שיש הרבה שאווזים במדרגה רוחנית יותר גבוהה משלי... מי שמסוגל לאחוז באמת שאין שום דבר... אין צבא... אין הרתעה... אין כלום ויש רק תורה... מי שאווז שם שיחזיק בזה!! אני מקנא בו!! כי אליבא דאמת כולנו מבינים שזו האמת... אבל מי שלא אווז שם... נוצר מצב שהוא יצא קרח מכאן ומכאן... כי לשכנע אותך שהצבא זה כלום לא הצלחנו... ומה אתה שווה? גם כלום... אבל ברגע שר' ברוך מרדכי הגיע והוכיח לי ש-כן... יש צבא... ואני גבוה מזה!!! הנה... כאן יהושפט מלך יהודה עומד מכסאו ומצביע על נזר הבריהא ואומר: רבי רבי מרי מרי... יוגבה לבו בדרכי ה'.

אתה מבין לבד שהדוגמא מהצבא והחיללים זה בסה"כ מדגם אחד... ר' ברוך מרדכי הלך בקו הזה בייחס לכל הגישה לחומריות של העוה"ז...

ר' ברוך מרדכי לא שידר זלזול לחומריות... לא ההביל את המראה החיצוני... רק מה?? כל פועל ה' למענהו!!! הכל נועד לרומם ולשרת ולהגביה את האדם השלם!!! וכאן אולי ננסה לגעת במילה אחת בנקודה עצובה ורגישה... בעשור האחרון משהו קרה לגדלות האדם!!

ומכאן ואילך זה פתוח... כל אחד יבחר לעצמו את הדרך שיותר מדברת אליו... האם חזקיהו או יהושפט... האם נובהרדוק או סלבדוקא... לי באופן אישי... עצם נוכחותו של ר' ברוך מרדכי מאוד השפיעה עלי!! עצם ההופעה שלו נתנה לי באופן אישי המון גובה בעבודת ה'...

כלפי מה הדברים אמורים?? אני אתן לך דוגמא אקטואלית מאוד...

אנחנו נמצאים בעיצומה של מלחמה... צבא הגנה לישראליי נכנס קרקעית לעזה... וכאן אנחנו מתחילים להתפתל... הוי... שום דבר... כוחי ועוצם ידי... אין להם שום כח... רק בזכות התורה כלל ישראל ניצלים... המשפטים האלו הם אמת ואמונה!!! כולנו מאמינים בזה ויודעים שזו האמת... ובינינו... מי שהכי מבין את זה בימים אלו זה הקדקודים הראשיים בצבא... (בעלי האיסטרטגיה שקיבלו לפרצוף את הכשל ואת איבוד האמון בכל המערכות הכי משוכללות... הם הראשונים שמבינים עד כמה אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים) אבל מה לעשות שאני טיפוס שמאוד מדבר אלי תותחים ופגזים וטנקים ובום בום ופייו פייו... כן... את חטאי אני מזכיר היום... כבר מגיל שלוש שנים הייתי משחק כל היום באוטואים ובגי'פים וכל הזמן הייתי דורס איתם את הבובות של אחותי... וכשהייתי קצת יותר גדול תמיד שיחקנו שוטרים וגנבים... (בלי שום קשר למשטרת ישראל... שוטרים של גנבים) ובפורים היה לי אקדח עם 'קבצונים'... בקיצור: לא תשנה אותי!! בסופו של דבר נולדתי גבר!! ולא סתם גבר אלא ישראלי... כי שריתי... אני מדמיון מלחמות... מדמיון הפגזות... אני רק מדמיון מה שהולך בעזה, זה מעלה לי את האדרנלין במוח... וגלגלי המוח שלי מתחילים לעבוד במהירות... יאללה... שיכנססחו איתם... שיכנסו מפה... שיגיעו אליהם מהצד וכו' וכו' ואכמ"ל... סליחה על השאלה: מישוה מבין על מה אני מדבר?? לא יעזור לנו כלום!! אני גבר ואתה גבר... וצבא וחיללים ונגמשים"ם ותותחים זה משהו שמדדבר אלינו בלי שום קשר לציונים ה'אלו... בסופו של דבר גבר נמשך לכח זרוע ושלטתה... (אז ביישיבה זה מתבטא בלהחזיק מפתחות... אח"כ בלעשות כסף ולקבל תיקים בעיריה... אח"כ זה להתחנף ולקבל עמדות השפעה... והשיא זה בכח הזרוע שמתבטא בנשק ויצאה לקרב)

ומעתה: לקשור לי מטפחת על העיניים ולסגור לי בכח את הראש ולקחת את כל הצבא והחיללים והנגמשים"ם שחולפים לידי בכביש שש... ולזרוק את כולם לפח ולהגיד לי שטויות... הם שוים כקליפת השום... הם לא עושים כלום... הכל כוחי ועוצם ידי... הלוואי!!!!!! אני בעד... מי יתן... הלוואי והייתי מספיק בעל מעלה לקלוט עד כמה שוא תשועות אדם... כי סו"ס זה נכון... והוכח עד כמה שום דבר לא הציל ולא עזר וממילא גם לא יעזור... (סו"ס כל אלו לא הצילו אותנו מהשוואה שהתרחשה כאן במשך יום אחד) אבל מה לעשות שלמרות הכל זה לא לגמרי עובד עלי... עדיין ריח הקרב זה משהו שמרצד לי מול העיניים וזה כן מדבר אלי... ולהדחיק לי בכח את כל האימביציות האלו ולבטל אותם לגמרי זה... זה... זה לא תמיד חכמה... (זה בסה"כ מצטרף לעוד רשימה ארוכה של הדחקה רגשות עם טיוח של דבק אפוקסי...) וכאן מגיע יהושפט מלך יהודה ואומר לך: כן!! יש חיילים... יש צבא אדיר... יש תותחים... יש חיל אוויר... ועדיין!!

שבו לכם פה עם החמור בואדי

סילואן...

אנחנו צריכים לדעת שלמרבית האבסורד אנחנו נמצאים כעת במלחמה דתית!!!! החילונים לא יודעים איך לאכול את זה... הם מנסים להתנער מהשיח הדתי שיש כאן... אבל מה אפשר לעשות!! כמו שהמאס גרר אותנו למלחמה... ככה הוא גרר אותנו לשיח דתי מובקק... החמאס כל העולם הערבי... הם לא מדברים על שטחים וגדל"ן... הם לא מחפשים קרקעות... הם רוצים אל אקצא!!!! זו המילה שלהם!! את זה הם משננים יומם ולילה... ומוכנים להחרים את כל העולם על הפרנציפ הזה... אל אקצא שייך לנו!! זה לא יאומן!! יש פה ויכוח סופר עקרוני... הויכוח פה הוא מי הוא עם הנבחר... מי רשום במאבוי יחד עם ה' בביתנו... האם ישמעאל או ישראל...

והערבים מבינים את עוצמת הויכוח!!! זה עולה להם בחיים ואילו אנחנו בחסות המדינה החילונית... מנסים להסיט את הנושא... אנחנו כל הזמן מסיטים את זה לויכוחים זרים... וההול... הם מדברים ברור!!! אנחנו רוצים אל אקצא!!!!

ואני כל הזמן מנסה להיכנס לראש של חילוני שיושב לו במסעדה בתל אביב רגל על רגל ורואה כדורגל ופתאום חולפים לו טילים וירוסים על הראש ומוגיע אליו חמאסניק עם אקדח שלו... הההה... אל אקצא שלנו... הר הבית שייך לנו...

אני יושב וחושב לעצמי... מה החילוני אמור להגיד?? קח... שיהיה לך לבריות... קח את אל אקצא... תעשה איתו מה שאתה רוצה... רק תתן לי להמשיך לאכול ולהנות ולבלות...

אבל לא!!!! החילוני לפתע נעמד על שתי רגליו האחריות ואומר לחמאסניק... לא!! אל אקצא לא שייך לכם אלא שייך לנו... זה חשוב לנו... ואני תופס את החילוני לפינה... תגיד לי: אל אקצא חשוב לך?? מה... מה זה בכלל?? מה יש שם?? מילא אני... יש לי זבחים מנחות בכורות ערכין תמורה כריתות תמיד מידות יומא פסחים חגיגה... יש לי קרוב לאלף דפי גמ' שאני פוגש שם יום יום את הר הבית... אני מבין מצוין מה יש לחמאסניק מאל אקצא...

כי האל אקצא הזה עושה לי אש בעיניים הרבה לפניו... אבל אתה?? מה לך ולאל אקצא... תן לו את זה ושירגע...

אבל לא!!!! החילוני מבין שהוא לא יכול לוותר על אל אקצא... אין לו מושג למה!!!! ואני פה בשביל זה!!!! אני פה בשביל שיהיה לך על מה להילחם!!!! אצלי נמצא המידע על איזה ערכי עולם אתה נלחם!! אתה נלחם על אבן שתיה... בית הבחירה, גורן ארן, דביר המוצנע, חנה דוד, קודש הקדשים... אז נכון שאין לך מושג מה זה... ואתה נלחם בלי לדעת על מה... אבל בשביל זה אני פה! המידע אצלי... בשביל שיהיה לך על מה להילחם!!!! אנחנו פה בפרשת וירא צועדים יחד עם אברהם ויצחק וביום השלישי הם רואים את אל אקצא מרחוק... ואז לפתע אברהם מצביע לישמעאל ואליעזר ואומר להם שבו לכם פה עם החמור... אני עולה עם יצחק לאל אקצא... ואתה ישמעאל תשאר שם בואדי סילואן עם החמור... ראיתי בסידור אוצר התפילות פיוט מיוחד שנתקן לפרשת וירא... קוראים לזה "אהבה" כי זה פיוט שנתקן לאמצע ברכת אהבה רבה לפני המילים 'וקרבנו מלכנו לשמך הגדול'!! כל הפיוט מסתובב סביב ישמעאל שטוען שהוא עם הנבחר... והפיוט מונה את כל השמות של ישמעאל ובני קטורה ומוכיח אחת לאחת שאתם מוחזין לתמונה... והפיוט של הפיוט הוא קח נא את בנך - את יצחק ולא ישמעאל... והסימט היא וקרבנו לשמך הגדול להודות לך ולחדך... בא"ה הבוחר בעמו ישראל באהבה!!!!

בית המקדש ברקע המלחמה והחזית... התפילה והזעקה...

בימים אלו בבית המקדש ישנה תכונה בכל החזיתות... מכל הכיוונים... העומס העיקרי הוא בעזרת ישראל... שם יש תיגבור משמעותי ביותר של 'אנשי מעמד'!! כל עיר ומחוז בישראל שלחו עוד ועוד חסידים ואנשי מעשה יראים ושלימים שיצטרפו לתענית מידי יום לייצא את כלל ישראל ולעמוד על קרבן אחיהם ולעורר אהבה ולזעוק ברחמים על שארית ישראל... בבוקר יש שחרית עם קריאת התורה בבריאת העולם... אח"כ יש מנחה גדולה... ולקראת בין הערביים מורגשת נהירה משמעותית של המונים... וגם נשים צדקניות שמגיעות להתפלל תפילת נעילה בציבור... לקראת נעילת שער העזרה מידי יום... לזעוק ולהתפלל על אחינו כל בית ישראל הנחונים בצרה ובשביה העומדים בין בים ובין ביבשה... ובצוק העיתים הצטרפו גם קבוצה של כהנים שהם עומדים עם הגב אלינו... מאה אמות קדימה בין האולם ולמזבח יבכו הכהנים משרתי ה' ויאמרו חוסה ה' על עמך ואל תתן נחלתך לחרפה למשל במ גוים... מאות שמות של שבויים מוזכרים... ואנשי שמות של חולים... נציגי משפחות באים בזה אחר זה... נכנסים לגזברים ומקדישים לבדק הבית... יש אחד שקיבל על עצמו שאם בנו יצא מן השבי הרי הוא מקדיש חצי שדה אחוזתו לבדק הבית... (אמנם הוא מתגורר בעוטף עזה ואולי נראה לך שדומים שם לא שווים מידי הרבה כסף... אבל זה לא קשור... כי לא מדובר פה במקדיש שדה מקנה אלא במקדיש שדה אחוזה... ובשדה אחוזה יש מחירון קבוע זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף... והערכה היא שיש שם לפחות עשרים פעמים זרע חומר שעורים... אבל עדיין לא בדקו את הנקעים ואת התלים כך שזה עשוי להשתנות) והייתה סבתא שקיבלה על עצמה דמי נכדי עלי אם יחזור בשלום... והיה גם בחור ישיבה שקיבל על עצמו נזירות י"ב חודש אם ישוב אביו בשלום... לבנתיים בשורות טובות מתחילות להגיע... מתחילים להופיע כאן כל מיני אנשים שהיו שרויים בסכנה נוראה והתחייבו נדרים ונדבות... היה אחד שהתחייב קרבן תודה על כל כדור שנורה לעברו ולא פגע... נו... לך תברר את זה... מתברר שמחבל רוקן עליו מחסנית... הרובה נלקח ונמצאו ארבעים כדורים... יש לאותו יהודי כעת ארבעים קרבנות תודה שבכל אחד ארבעים חלות!! מי שיכול להשתתף בהוצאות יבורך

אבל יש גם מחזות קשים... בימים אלו מגיעים ללשכת הגזית שאלות מזעזעות ולא פשוטות על אשה שאיבדה בעל וילד ולא ברור מי מת לפני מי... וזה נפ"מ האם היא זקוקה ליבום או לא... יש גם כמה נשים שהגיעו מזירת הטבח והעידו מת בעלי... ולא תמיד אפשר לסמוך על זה... כי נכון שבדרך כלל אשה שאמרה מת בעלי נאמנת אבל כשמדובר במלחמה יש לחשוש 'דאמרה בדמיה' - מאומד לבה, דסברה ס"ד בכל הני דאיסטול הוא פליט??!! ואכן בחלק מהמקרים ב"ה הצליחו למצא עדים אחרים שהעידו על מיתות... והיה פה גם מקרה אחד שהאשה באה לקבל היתר וכשנכנסה להר הבית לפתע קרסה מתעלפת... היא ראתה את בעלה... בא הרוג ברגליו!!! מתברר שגם הוא היה בטוח שאשתו מתה והוא רק בא לוודא ברשימות של לשכת הגזית שלא הגיע מידע אודותיה... (ישנה משמעות מסוימת שכמו רשימות של משרד הפנים כיום, הרי גם בזמן הבית היו רשימות מסודרות של אנשים עם עדויות של יוחסין וכו' וכו' כלומר: רשימות שהצטרפו מכל סנהדרי קטנה ונכנסו למאגר כללי בלשכת הגזית...) סגירת המעגל התרחשה במקדש... עין לא נותרה יבישה... יודו לה' חסדו...

הנס הגדול היה שבכל הישובים שנוכשו לשעה ע"י האויב... בכולם כבר הוכשר בור בטחון יעודי למחבא של אדם אחד לכה"פ... והמחבא הזה הציל עשרות בתי כהונה שלא נפסלו מתורמה ולא נאסרו לבעליהן...

במקביל יש את ההיערכות למלחמה... המלך כבר נתן את אישורו!!! הוא נקש בלשכת כהן גדול ואמר לו אסוף ידיך ושאל לו במשפט האורים ונענה בחיוב ע"י האורים ותומים... לאחר שעברנו את הדרג של מלך יהודה, ואורים ותומים... כעת הגיע השלב לפנות ללשכת הגזית ולקבל מהיודעי בינה לעיתים עצה מה יעשה ישראל... האם נכון לגשת למלחמה... כך או כך... ואחר שהתקבלה דעת תורה מלשכת הגזית מזעיקים את גורמי המקצוע והאיסטורטיגיה... אחיתופל מזוית של טכסיסי המלחמה ויואב בן צרויה מזוית המבצעית של הביצוע בפועל... שניהם מציגים את המפה ואת האפשרויות ולקבל אישור סופי מהנשיא והסנהדרין...

ואז מגיע השלב הסופי והקשה ביותר והוא ללכת לבית המדרש של הגיבורים אשר לדוד... ולהוציא אותם מהלימוד... משוח המלחמה אומר חלק מדבריו בעיר הספר... דהיינו בעיר קרובה לחזית... ושוב ממשיך את דבריו במחנה המלחמה עצמו בתוך החזית... זה מזירת הלוחמה... כמובן שבכל יציאה למלחמה יש את ה'ירא ורך הלבב' המפתיעים... אנשים נקיי הדעת ויראי ה' שבכל זאת נזכרו בעבירות קלות שבידם והם מקבלים רגלים קרות... יש את הזוגות הצעירים ומי שבנה בית חדש ולא חנכו... (אגב: ככל הנראה זה לא רלוונטי ביחס למלחמה מול הצר הצורר אתכם שלכאורה זה מלחמת מצוה לכל הדעות שיצא חתן מחדור וכו')

במקביל!!! בשעות אלו חיזוק עצום בעסק התורה בכל ריכוזי שבט הלוי!!! שבט הלוי עמלים בתורה ביותר שאת ובייתר עוז... חלק קטן מהם יוצאים למלחמה כדי להריע בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלוקים ונושעתם מאויביכם... אבל החלק העיקרי עסוקים בעמל שיחה וגירסה... ומחזקים ומתגברים את ידיהם של שוטרי הלויים הממונים מטעם לשכת הגזית ללכת ולסרוק כל פינה בארץ ישראל ולסקל כל 'ערוות דבר' שעלול לעלות לנו במחיר חיים... ישנם רשימות מוגדרות של סיקולים ממוקדים של מוקדי חטא ועוון ולשה"ר וליצינות... ושוטרי הלויים פועלים ללא לאות כדי להבטיח את ה'והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערוות דבר ושב מאחרך', זה בסדר... שבט הלוי תמיד היו כאן ותמיד ישארו כאן... הם תמיד ישארו צמודים ל"זרוע משפטית" ליעקב ותורתך לישראל... הם תמיד יעמדו על משמר הקדושה ודקדוק הלכה בכל עיר ועיר בישראל... ובימים אלו נעשית אכיפה תקיפה ביותר תחת משטר צבאי!! אין מה לעשות... בימים אלו אין זמן לאזהרות והתראות ולזימון בית דין וכתב סרבא... אנחנו במלחמה!! כלל ישראל שרוי בסכנה ואי אפשר להפקיר יהודים בשדה הקרב לאיש אחד יחטא ועל כל העם יקצוף'!!!! אוטוטו א"ה תסתיים המלחמה ואנשי הצבא יחזרו לכאן עם הרבה הרבה ביזה ושלל... "ואכלת את שלל אויביך..." הם יגישו את כל השלל בצורה מסודרת מול נשיאי המטות וראשי העם... אבל שבט הלוי לא יהיו בתמונה!!!! אין להם חלק לא בארץ ולא בביזה... זה זה שמזלזלים בהם בגלל שהם אברכים... אדרבה!! זה מגיע מהכיוון הפוך... היות וה' הוא נחלתם והם החיילים ואוכפי רצונו... והם תמיד עמלים בתורה לכן ארוחתם תמיד הישר מאת ה'... ולכן הם לא צריכים ליטול בביזה... (כאן אולי המקום להפסיק דעתם של נחיתים למיניהם על קיצוצי תקציב לבני תורה... גם בזמן הבית מי שה' הוא נחלתו היה אחרון ברשימת ה'חלוקות' ולא ממקום של זלזול אלא בגלל שהוא מסודר יותר מכולם)

יתן ה' שבמהרה נוכל כולנו לשמוח בישועת ה'... ואז לשכת הגזית יתכנסו ויחליטו על יום טוב חדש נוסף במגילת תענית... האם הוא יהיה יום שרק אסור בתענית... או שהוא יהיה אסור בהספד ובתענית?? על פניו לפי גודל המערכה זה נראה שהולך להיות כאן יו"ט בדרג המחמיר!!! אסור בהספד ובתענית... ועד אז מרחפת לה שאלה בחלל העולם וכולנו ממתנים לנביא ה' או לבת קול שתופיע בבית מקדשנו שתאיר את עיינינו בשאלה: ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת עבדיך ועמך ישראל כי תורם אל הדרך הטובה אשר ילכו בה!!! אנא ה'... תורה אותנו את הדרך הנכונה... שנדע להצביע מהי הנקודה העיקרית שצריך לתקן.

קנית פה שור שהדם שלו זורם שעות נוספות... יש לך בור ברה"ר שחפרת לפני חודש והלכת... ותכל'ס הבור הזה סופח אליו עוד שור וחמור שנתקלים בו וניזקים והמונה דופק... אתה תשלם על כל תקלה... ועל כל שריפה שהיצת ונעלמת מהשטח... ועל אותו משקל!!! אתה למדת לך בבא קמא והלכת... אבל עסק התורה הזה עושה פירי פירות לנטוע שמים וליסוד ארץ והמונה דופק ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך... אבל זה לא בחינם... זה בתנאי שאתה לוקח אחריות על הב"ק הזה!!!

אז ככה: ה-14 דפים הראשונים של בבא קמא לשם שינוי הם מאוד יסודיים ומקיפים! ניתן לומר שה' דפים הראשונים זה תרכיז מתוצמת של כל הששים דפים הבאים... כך גם הדפים שאחריהם הם כללים יסודיים של סדר נזיקין... (זה די שונה משאר מסכתות הש"ס שבוךר כלל המסכת פותחת עם סוגיה ספציפית ומשמעותית... אם זה הוצאה בשבת, ומורה במקצת ב"מ ולשמה בגיטין ושלא לשמה בדבחים, ואילו כאן המסכת פותחת בכותרות וכללים יסודיים כדרכו של הרמב"ם שפותח בכותרות עיקריות ומשם עובר לכותרות משנה) ולמאי נפקא מינה? **שלא תבהלו!** גם אם בהתחלה יהיה לך קשה להבין... זה רק בגלל שזה מידי מרוב... תורונו עם זה... ובעוד חודשיים-אחרי פרק הכונס... תעבור על זה שוב ו... ו'בעודו בכפו יבלענה'!

עד כאן ה-14 דפים הראשונים ש-די קשה לסקור אותם...

וכעת אנחנו נכנסים קרקעית למסכת... אז בא נגדיר את זה ככה:

בגגגלל הששים דפים הראשונים של ב"ק עוסקים בארבע זירות לחימה קבועות... **א**, כניסה קרקעית- שור המזיק... **ב**, מנהרות- נזקי בור ותקלה... **ג**, אש חיה- נזקי אש! **ד**, ביה- נזקי שן ורגל... והגמ' כל המזיק קופצת מזירה לזירה על העניין... כעת בא נתחיל מסוף פרק ראשון דף ט"ו...! כעת אנחנו מתמקדים בקצרה בזירה א'... זירת שור המזיק!! פלגא ניזקא וזבה סייענו את פרק הראשון, כעת עוברים לכיצד הרגל... 4 דפים הראשונים של כיצד הרגל זה זירה ד'!!! סוגיית שן ורגל (וחצי צרורות דרגל שזו יחידה בפ"ע שבה מתחיל הפרק...) מיד אח"כ אנחנו במעבר חד לזירה ג'... במשך שתי דפים אנחנו פותחים באש חיה!!! אשו משום חציו... לאחמ"כ עושים פרסה וחוזרים שוב לגיחה קצרה לזירה א'... לשור המזיק... לחקיקת בזק איך תם נהפך למועד ודינו של שור המזיק ברשות הניזק וזבה אנחנו מסיימים את הפרק כיצד הרגל...

כעת נתשום נשימה עמוקה... אנחנו נכנסים לזירה ב' במשך שש דפים אנחנו הולכים לטפל בביסודיות בטרור המנהרות!!! נסקל את כל הבורות והתקלות והמוקשים ועי"ז יושפע משמים שמירה מיוחדת לאחינו בית ישראל הנמצאים במקום סכנה... "כי הוא יצילך מפח יקוש..."

וכעת!!! כ"ב בכסליו... אנחנו ארבעה ימים לפני חנוכה... תתכונן!!! אנחנו לקראת כניסה קרקעית ממושכת ויסודית בזירה א' של שור המזיק... תכין שמן ול"ו נרות כי את כל חנוכה אנחנו הולכים לחגוג עם שור המזיק... ובכך: מדף ל"ג ואילך אנחנו מתיישבים על שור המזיק ומתחילים לדוור אותו לעומק רצועת עזה עד עשרה שבת... במשך שבעה עשר יום אנחנו הולכים וטובשים... נסיים את פרק המניח, נתחיל נסיים את שור שנגח ד' וה' ונתחיל את שור שנגח את הפרה עד דף נ'... (תוך כדי אחרון נציב פה ושם מוקשים ונשתמש גם באש חיה... ס"ס נפגוש שם גם נזקי אש ובור) ובדף נ' הפוגה!!! עשרה שבת... יורדים מהשור וחוזרים שוב לזירה ב'... לנזקי בור... במשך חמשה דפים אנחנו נמצה את סוגיית בור להבל, לחבטו, בור ט' טפחים או ל', ושור ולא אדם חמור ולא כלים...

ואז אנחנו מגיעים לפרק הכונס... תחילת פרק הכונס זה הפסקת אש המוניטרית... במשך ארבע דפים אנחנו עוסקים בסוגיית שמירה!! מה נחשב שמירה כראוי ומה לא... ואז!!! מתחיל שבוע ראשון של שובב"ם... ועם תחילת שובב"ם אנחנו מסיימים את סבב הלחימה האחרון והממצה הלא היא זירה ד'- סוגיית אש!! יוצאים באש חיה במשך שלוש דפים... ועוסקים בסוגיית אש וטמון... וזהו!!! בא נתפלל שעד אז תסתיים המלחמה... השור ירעה באגם... הבור יטומם... האש תושקט... וכל העם הזה על מקומו יבא בשלום... ומיד אח"כ מתחילים פרק מרובה... הלכות גב... עד אז עוד יעברו הרבה מים מתוקים בירדן...

ולרגל פתיחת החזית החדשה בסדר נזיקין... אצטט כאן משפט מדהים מהגנרל הגדול בעולם... רבי שמעון בר יוחאי!! בתחילת האידרא רבה... שים לב איך הוא פותח בדברים (תרגום ללשה"ק): פתח ואמר: עת לעשות לה'... הזמן קצר והאויב דוחק... והלוחמים מועטים והם עדיין טירונים ולא מספיק מיומנים בשדה הקרב... אשר ע"כ מכריז רשב"י: אתכנשו חברים! לבי אדרא, מלובשין שריין, סיפי ורומחי בידכון- תתגייסו למלחמה, תצטיידו במגינים וחרבות ורמחים ויוצאים לדרך... כמובן שלכל משפט כזה יש פירושים על דרך הסוד... אבל מה שבטוח: זה רוח הדברים!! יוצאים לקרב... קולו זימר עריצים והכרית את הקוצים והציל הלוחצים... עסק התורה הוא יציאה לקרב!!! קרב של ה'קול קול יעקב' שבזמן שקולו נשמע בבית מדרשות אין הידיים ידי עשיו... אין פה זמן להצטעציות... זה רציני!!! לא נותר לנו אלא לחיות את זה... להבין שהבא קמא הזה שאנחנו הולכים לפגוש שם את ר"ש הרבה... הב"ק הזה הוא קולו שזימר עריצים... זו התורה שמגנה עלינו ועל כל כלל ישראל שצריכים הרבה ישועה בימים אלו... אנחנו מתחילים כעת מסכת ב"ק, ויתן ה' שלא נספיק להגיע עד חצי המסכת וה' עושה המלחמות יתן את אויבינו ניגפים לפנינו... אף אחד לא ידע שזה אתה... אף אחד לא יחמיא לך ויתן לך עיטורי נצחון... אבל בשביל זה אנחנו בני יעקב אבינו שהוא הודה הוא זיווה הוא הדרה ללא אומר ודברים... יום יבא וה' מראה לעיני כל העולם שכל הלחצות של יוסף המשביר לכל עם הארץ... את הכל הוא שואב מכוחו של עמוד התורה שהשפע מגיע ממנו ועובר דרך יוסף... אבל זה קורה רק בסוף התהליך!!! כי עד אז יעקב נזקק ליוסף... וצריך לרדת למצרים בשביל לשבור את השבר שיוצא ממנו... וכיום שאנחנו נמצאים בבור גלות אז צינור השפע נלקח אפילו מיוסף צדיקא ונמסר בידי נשמות ערב רב... והם נוצחים במלחמות שאינם שלהם... ומחזיקים בשיבירים שמופעלים אי שם בהצנע לכת בבית המדרש... יום יבא ותזרח השמש וה' יגלה לעין כל את הקול קול יעקב.

בשם ה' נעשה ונצליח... מתחילים מסכת בבא קמא... אז לפני הכל: להוי ידוע שיש קשר נמרץ בין סדר נזיקין **לישועות!!!** חז"ל אומרים: "היה אמונת עיתך חוסן ישועות..." אמונת- סדר זרעים, עיתך- מועד. חוסן- נשים... ישועות- זה סדר נזיקין!! בקיצור: סדר נזיקין נקרא בשם ישועות מה שבטוח... כולם יסכימו איתי שבימים אלו לא 'ידיק' לנו קצת 'ישועות'... משהו הסביר לי על דרך הסלנג... היום כשמישהו מגיע לקנות איזה רהיט, הוא ניגש לקופה ושואל כן... מה "הנזק"? והוא מתכוין לשאול כמה כסף צריך להוציא בשביל זה? והנה לאחרונה השתדרגנו!!! אתה רוצה ישועות? תתרום! ממילא היום גם מ שרוצה ישועות... מגיע לקופה ושואל: מה ה"נזק"? אז הנה!!! התורה הקדושה מגיעה בימים אלו ולוחשת לך: אני מוכנה לתת לך ישועות... כן? אני כבר שואל בספונטניות... נו... מה הנזק??? הפעם הנזק הוא לא פחות ולא יותר סדר **נזיקין** אגב: מיותר לציין שצדקה זה הלילה לא נזק... אבל מה לעשות כשזה נהפך להיות תעשייה מסחרית לכל דבר... מה הפלא שבתחושה זה נכנס לרשימת 'מה הנזק'!

מסכת בבא קמא היא מסכת ססגונית... מלאה עקשען וצבע... מלחמות שוורים... הצעות או מכוונות או לא... בורות ברה"ר... יש מממצב...

ובכן: אנחנו נכנסים בסערה לטור חושן משפט!! אבל!!! נכנסים מהדלת האחורית... כי מסכת ב"ק זה אמנם חר"מ אבל על אש נמוכה... (אם תשים לב: כל הס' בשו"ע חר"מ שיוצאים ממסכת ב"ק... זה הסימנים האחרונים של חר"מ... אי שם בס' ש"נ נעמלעה...) אז גם מסכת לא קשה!!! מתוך הג' בבות היא בוודאי המסכת היותר קלה... אבל! ההלו... לא להקל ראש... יש פה שור ובור ואש... העסק פה רוחש... אי אפשר לחלוס!!! לא להירדם בשמירה אפילו יום אחד... בב"ק יש כל הזמן אזעקות... הפתעות... כל פעם מישהו אחר קופץ לך... אבל רגע רגע... לפני שנכנס לפרטים... בא קודם נקיים את המנהג הקבוע שלנו... לעשות סקירה קצרה מלמעלה על כל המסכת... בב"ק זה די קל... כי המסכת די משורטטת ומסודרת...

ובכן: ממש ממש מלמעלה... בתמונה אוירת הכוללת של כל המסכת... יש לנו **ארבעה שחקנים ראשיים ב"ק!!!** החלק הראשון: זה **הלכות נזקי ממון** שעל זה אנחנו אמורים להתמקד עכשיו... שזה עצמו מתחלק לד' אבות נזיקין- שור בור שן ורגל ואש... (נגיע לזה בהמשך)... למייעשה החלק הראשון הזה של נזקי ממון תופס **חצי** מהמסכת!!! מדף ב' עד ס"ב... חודשיים תמימים... ו' פרקים מתוך עשר... זה החלק הראשון והעיקרי!!! זהו... הגיע כ"ב טבת... סימנו עם נזקי ממון... עד עכשיו פגשנו שוורים... בורות... הצעות... תאונות... כעת תתחיל להיערץ!!! אנחנו עוברים למפגש ראשון פנים מול פנים מול יצור לא הכי סיפסטי... הלא הוא **הלכות גבול**... פרק מרובה... עשרים דפים... במשך עשרים יום אנחנו נזכה לחיות במחיצתו של האורח הנכבד - הגבול... (אגב: לפעמים ביקור של גבול בבית יכול להתברר כפ"ס משתלם כי אם הוא טבח ומכר הוא מתחייב ד' וה' וזו תשואה נבונה... אבל אני חושב שעדיין רוב האנשים היו מוותרים על המפגש הזה... יהי רצון שנמשיך לפגוש אותו רק מתוך המרחב המונן של מסכת ב"ק... תגיד אמן...)

באזור ט"ו בשבט אנחנו נסיים עם הגבול!!! כעת עוברים לפרצוף השלישי... **החובל בחבירו!!!** תגיע עם מאבטח צמוד... כעת במשך עשרה ימים אנחנו נלווה את החובל בחבירו בכל מערך התשלומים והפיצויים שהוא צריך לשלם... החל מנזק צער ריפוי שבת בושית... בקיצור: בשורה תחתונה... לא משתלם להרים יד!! בסוף זה יוצא הרבה כסף...

ואז בכ"ד שבט אנחנו עוברים לשחקן הרביעי... **הלא הוא הגזלן!!!** עם הגזלן אנחנו נצמד במשך שלוש שבועות לאורך שני הפרקים האחרונים של המסכת עד כ' באדר א' שבת פרשת כי תשא... עם הגזלן אפשר רק להתחיל... כי לגמור איתו?? לצערנו הרב הוא עדיין פה!!! אנחנו עדיין מתמודדים איתו יום יום... (ס"ס) גם הגבול, וגם החובל, וגם נזקי ממון, מדובר בתקריט פתאומיות יוצאות דופן... עם סיוט של משטרה ושמאי נזקים ויאלה מכות... אבל גזלן זה משהו הרבה יותר מעגון בחוק! גזלן זה האיש החזק או איש הקריסה שבטוח או בקהילה שנועשה מה שעולה על רוחו ולא כדאי לך להתחיל איתו ולא להיכנס לפה שלו... כי הוא יעקוק אותך בחלונות הגבוהים וזה יכאב... וזה מה שיש! זה האיש!!! הוא לא מגיע כמו גבול באשון ליל... הוא מופיע בריש גלי ויוכן שהוא גם איש חשוב... וידוע חורט שלא לחינם התורה אומרת 'לא תגזול' לשון רבים... לפעמים הגזלן זה אחד שצריך לדבר איתו בגוף שלישי... ולא נותר לנו אלא לבדוק היטב איפה זה פוגש אותי... איפה אני מחזיק בכה הדורע והשליטה שלא כהגון... תתפלל לשמוע... שי בזה הפתעות) עד כאן הסקירה האוירת של ב"ק...

וכעת נחזור לתחילת המסכת שאותה אנחנו הולכים להתחיל בשעה טובה מיד בשבת קודש הבע"ל... מקודם הזכרתי בחצי מילה שבמסכת ב"ק אי אפשר לחלוס... העסק רוחש... וא"א להירדם בשמירה... **מה אני מתכוין??** שתבין: יש הבדל בין הב"ק שלמדתי בישיבה לבין הב"ק של דף היומי... ולמה?? כי מילא כשלמדתי ב"ק בישיבה... למדנו את זה שנה שלימה!!! לפחות היה קצת זמן לנשום... בהתחלה היה לי שור תם... כל חודש חשוון חרשתי וזרעתי איתו... הכל היה טוב... ואז לאט לאט הוא נהיה אגרסיבי... העידו בי ג' פעמים... ואז הוא נהיה מועד... הייתי צריך לקנות מנעול חדש ולהזמין שער יותר אימתני... ואז הוא נרגע... קבלתי עליו ג' דרישות שלום חיוביות ואז הוא חזר להיות תם... ואז היו כמה פשלות מסוג אחר... פעם אחת הוא התיז צרורות בטעות ושבר כלים ונתחייבתי חצי נזק... (ויים אחד הוא חלף ליד עוגות עגבניות של השכן והוא חשב שזה ברכת כדורים והוא התחיל להתגלגל על העגבניות להנאתו ואז הוא גילה שיש רסק עגבניות ואכל מזה בהתלהבות וחזר אלי כמו איזה קטשופ... גם את ההוצאה הזו נאלצתי לספוג...) ואז הייתה תקופה רגועה עד שיום בהיר הגיעה אלי בבהילות והודיעה לי- השור שלך משתולל... והוא כבר פרח פרח אתה ומתה... לא הספקתי להגיע והתברר שהוא כבר הספיק לנגוח עם שור והוא כבר בדרך ל'עוד לקוח מרוצה... בקיצור... הייתי צריך לשלם לכל אחד חצי נזק מגופו... (שזה אומר שהם גובים את הנזק מהשור עצמו ממילא הם נהיו שותפים איתי בשור) עוד לא הספקנו לסדר מערכת... איזה ימים הוא אצלי ומתי אצלו... פתאום שוב עלה לו הדם לראש והפעם זה הסתיים עצוב... הוא נגח עבד כנעני והעבד מת... ועוד יצאתי בנס כי באותו שבוע השור של השכן נגח יהודי גמור וזה כבר היה תשלומי כופר...

בקיצור: אתה קולט כמה האטרקציות וההפתחות היו לי עם השור הזה?? אז תחשוב שאני לכה"פ חוויתי את כל ההרפתקאות האלו בהצטברות של חצי שנה ויותר... לפחות היה לי זמן לנשום בין פרשיה לפרשיה... אבל ההלו... אנחנו כעת נכנסים לדף היומי... זה דופק!!! תוך חודשיים אני ואתה אמורים להספיק להתחיל ולגמור את כל האטרקציות האלו... (זה עוד חוץ מנזקי בור ואש שזו אטרקציה בפ"ע...) אז ההלו... אין זמן לחלוס... אתה לא יכול להירדם בשמירה... אם תעזוב לכמה ימים את השטח ותחזור אחרי שבוע לדף היומי... לך תדע באיזה סטטוס תמצא את השור שלך... תם... מועד... נסקל... בקיצור: אדוני היקר!!! מסכת בבא קמא מלמדת אותנו שצריך לקחת אחריות!! אם קנית שור... זו אחרייתך... אתה לא יכול להיעלם פתאום ללא הודעה מוקדמת בלי לסגור קצוות...

קדושי שמך

בענין הנהרגים על קידוש ה'

מהגאון רבי צבי פלמן שליט"א

מתוך שיעור שנמסר בליל שבת פרשת נח בביהכ"ס 'נחלת משה'

[ויש להוכיח זאת דהנה הרמב"ם בהל' יסודי התורה (פ"ה ה"ד) וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר, הרי זה קידש את השם, כדניאל, חנניה מישאל ועזריה, ורבי עקיבא וחבריו, ואלו הם הרוגי מלכות שאין מעלה על מעלתן וכו', ע"כ. ולא הזכיר הרמב"ם שם גם את הרוגי לוד בכללם, ולפרש"י שמפרש דהרוגי לוד היינו שמסרו עצמם על הצלת ישראל, הרי נתחדש כאן עוד ענין, דהמסור נפשו להצלת ישראל הוא בכלל הנהרגין על קידוש השם אע"פ שלא נהרג על קיום מצות הדת בדברים שנאמר בהם יהרג ואל יעבור, וא"כ היה להרמב"ם להזכיר חידוש זה ולמה השמיטו. אבל אם נפרש, דס"ל להרמב"ם כדברי הר"ן א"כ אין כאן חידוש מיוחד בדיני קידוש ה' ולכן שפיר לא הזכירו הרמב"ם].

הנהרגין בעל כרחם האם הם בכלל הנהרגין על קידוש השם

מיהו אכתי צ"ע, דהרמב"ם שם באגרת השמד דאירי במעלת הנהרגים על קדושת השם כתב: כמו עשרה הרוגי מלכות וכו'. וכן בהמשך דבריו, כגון רבי עקיבא וחבריו כו'. וכ"כ הרמב"ם בהלכותיו שם: ורבי עקיבא וחבריו וכו'. ומבואר דכלל את ר"ע וחבריו דהם עשרה הרוגי מלכות, בכלל הנהרגים על קידוש השם, ותיקשי הא תינח רבי עקיבא, דאמר' במסכת ברכות (ס"א:): דנהרג בשעת הגזירה שגזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, ור"ע היה מקהיל קהלות ברבים עד שתפסוהו והוציאוהו להריגה ע"ש, א"כ נהרג על קידוש השם לפי שהיה שעת השמד ומסר נפשו על התורה. וכן רבי חנינא בן תרדיון אמרינן במסכת ע"ז (י"ח). דנהרג בשעה שגזרה מלכות רומי שלא יעסקו בתורה, והוא היה מקהיל קהלות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו, וכשמצאוהו הביאוהו וכרכו בס"ת וכו' והרגוהו. וכן לגבי ר' יהודה בן בבא אמרינן במסכת סנהדרין (י"ד). דנהרג בשעת הגזירה שכל הסומך יהרג, והלך וסמך חמשה זקנים וכו', וכיון שהכירו אויביהם בהן הרגוהו ע"ש. אבל לגבי שאר אותן שהיו מעשרה הרוגי מלכות, לא מצאנו שנהרגו משום מסירת נפשם לקיום הדת, ואם נהרגו בעל כרחם ולא מחמת בחירתם שמסרו נפשם על קדושת השם, א"כ למה כללם הרמב"ם בכלל הנהרגים על קדושת השם. שמעינן מהכא, דכל מי שנהרג ע"י המלכות מצד יהדותו ונהרג בתורת יהודי, הרי הוא בכלל הנהרגין על קידוש השם, אכן מפשטות לשון הרמב"ם שם נראה, דמיירי באותן שמוסרים נפשם כדי שלא לעבור על הדת, וכמו שכתב "דכל שאמרו בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר קדש את השם", ועל זה הביא הדוגמא של דניאל חנניה מישאל ועזריה ועשרה הרוגי מלכות וכו', וכתב והם הרוגי מלכות שאין מעלה על מעלתן לפי שנהרגו על קדושת השם, וא"כ משמע, דאף עשרה הרוגי מלכות הן בכלל אותן שמסרו נפשם על קדושת השם לקיום הדת, ולא שנהרגו על כרחם ע"י המלכות בכל ענין, וא"כ אין לנו ראיה מכאן דכל מי שנהרג מחמת יהדותו בגלל שהוא יהודי, אף אם לא מסר נפשו על ג' עבירות או שאר מסירות נפש לקיום הדת, הוא ג"כ בכלל הנהרגים על קיום השם.

ובשל"ה בתחלת שער האותיות כתב: ונראה בעיני מי שבא לידו קידוש השם ומקיים מצות עשה דונקדשתי בתוך בני ישראל אז קודם שיהרגוהו יברך בשמחה "בא"י אמה" אשר קדשנו במצוותיו וצונו לקדש שמו ברבים", כדין הרבה מצוות עשה שמברכין על קיומן. וכתב דהברכה היא משום מצות עשה דונקדשתי, אבל אלו הקדושים והטהורים מישראל שמענים אותם כדי שיודה על דבר מה שיהיה היזק לישראל, (פי' אפי' מענים אותם עד מוות), אין לברך, דמצות "ונקדשתי" אינו אלא כשישמעאל רוצה להעבירו על דת מדתי התורה, או מדתי ישראל הנהוגים, אבל העינויים שאינם להעבירו על דת, רק כדי שיודה, אע"פ שקדוש יאמר לו, והוא מבני עליה כמו פפוס ולוליינוס במסכת תענית, זה אינו בכלל "ונקדשתי", אבל מכל מקום שכר האיש הזה רב ועצום, וקדוש יאמר לו, ובהיכלו כבוד אומר כולו, ע"כ.

ובספר שו"ת "ממעמקים" מהר"ג ר' אפרים אשרי מארה"ב (ח"ב סי' ד'), העיד דבשעה שהוציאו את רבי אלחנן וסרמן זצ"ל להריגה אמר רבנו אלחנן לבנו ר' נפתלי, כי הולכים הם עתה לקיים מצות קידוש השם, ועליהם לברך הברכה אקב"ו על קידוש השם כנוסח הברכה של השל"ה, ואמר שכן הורה ה"חפץ חיים" זצ"ל. ואני גם כן שמעתי מנכדו של החפץ חיים הגאון ר' יהושע לעווינסאן הי"ד שהיה גם כן בגיטו, שכן שמע מהחפץ חיים זצ"ל בהיותו ברוסיה בזמן המלחמה העולמית הראשונה, בעת שהשתוללו ברוסיה מחנות המרצחים של פעטליורה מאכנא ועוד שהרגו ביהודים, שיש לברך את הברכה כפי הנוסח של השל"ה. עכ"ל. [ובקובץ שיעורים בתחלת הספר, בתולדות שנכתב ע"י בנו רבי אלעזר שמחה וסרמן זצ"ל, הביא מעדותו של הרב אפרים אשרי הנ"ל שהיה עד ראיה ליציאתו להורג של רבנו הקדוש זצ"ל, ושם לא הביא ענין הברכה, אך במקור הספר של הרב אשרי מפורש ככל הנ"ל].

ולפ"ז סבר, דכל הנהרג בתורת יהודי, הוא בכלל הנהרגים על קידוש השם, ואף

כתיב (ויקרא כ"ב) וְלֹא תַחַלְלוּ אֶת שֵׁם קִדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' מְקַדְשְׁכֶם, המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים א'.

ובספרא (תורת כהנים שם פרשה ח' פרק ט') איתא, 'המוציא אתכם מארץ מצרים', על תנאי הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתמסרו עצמכם לקדש את שמי, ע"כ. ובפרש"י עה"ת (שם) כתב: המוציא אתכם – על מנת כן. ע"כ. וכנראה כונתו לדברי הספרא הנ"ל. ובחינוך מצוה רצ"ו כתב: שנצטוינו לקדש את השם, שנאמר "ונקדשתי בתוך בני ישראל", כלומר שנמסור נפשנו למות על קיום מצות הדת וכו', שורש מצוה זו ידוע, כי האדם לא נברא רק לעבוד בוראו, ומי שאינו מוסר גופו על עבודת אדוניו איננו עבד טוב וכו'. ומבואר דמצות ונקדשתי להיות נהרג על קדושת השם, היינו למסור נפשו וגופו על קיום מצות הדת, ובה מתקדש שם שמים במה שמוסר גופו ונפשו על מצות בוראו.

הרמב"ם באגרת השמד (במאמר קידוש ה') כתב, דע כי בכל מקום שאמרו בו חכמים ז"ל יהרג ואל יעבור, אם יהרג – כבר קדש את השם, ואם היה בעשרה מישראל כבר קדש את השם ברבים, כמו חנניה מישאל ועזריה, ודניאל, ועשרה הרוגי מלכות, ושבעת בני חנה, ושאר ישראל הנהרגים על קדושת השם, ובעדם נאמר (תהילים נ', ה') 'אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח', ואמרו חכמינו ז"ל (שה"ש רבה ב' ז') 'השבעתי אתכם בנות ירושלים' – השבעתי בדורות של שמד, 'בצבאות' – שעשו לי צביוני (רצוני) ועשיתי צביונים, 'או באילות השדה' – ששפכו דמם עלי כדם צבי ואיל, ועליהם הוא אומר (תהילים מ"ד כ"ג) 'כי עליך הורגנו כל היום', והאיש שיזכרו האל לעלות במעלה עליונה כזאת, כלומר שנהרג על קדושת השם, אפילו היו עוונותיו כמו ירבעם בן נבט וחבריו, הוא מעולם הבא, ואפילו לא היה תלמיד חכם, וכן אמרו (פסחים נ. ב"ב י:): מקום שהרוגי מלכות עומדים אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם (ומקשי בגמ' מאן נינהו, אילימא) כגון רבי עקיבא וחבריו, כל שכן דאיכא תורה ומעשים טובים, אלא הרוגי לוד, ע"כ. ומבואר דהרמב"ם מפרש, דהרוגי לוד שאמרו בגמ' שם שהם בכלל הרוגי מלכות שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם, רשעים היו ואפ"ה כיון שנהרגו על קדושת השם זוכים לחיי עוה"ב, והם בכלל המעלה של הנהרגים על קדושת השם.

מיהו צ"ע שהרי הרמב"ם פירש, דהנהרגים על קדושת השם, היינו במקומות שאמרו בו חכמים יהרג ואל יעבור, ונהרג כדי שלא לעבור על הדת, אבל הרוגי לוד הרי לא נהרגו משום שמסרו נפשם על קיום מצות התורה בדברים שדינים "יהרג ואל יעבור", אלא מסיבה אחרת מסרו עצמן למיתה, כדאמרין בפסחים (נ. ובב"ב י:): הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן וכו' אלא הרוגי לוד, ופרש"י (שם) שני אחים היו שמסרו עצמן על ישראל, שהודו על עצמן הריגת בת מלך שהיו מטילין אותה על כל ישראל. וכ"כ רש"י במסכת תענית (יח): בפירושו השני ז"ל: לוליינוס ופפוס אחיו, צדיקים גמורים היו וכו', והיינו דאמרין בכל דוכתא הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן בגן עדן. ויש אומרים שנהרגו על בתו של מלך שנמצאת הרוגה ואמרו שהיהודים הרגוהו, וגזרו גזירה על שונאיהן של ישראל, ואמרו אנו הרגנוהו, והרג המלך לאלו בלוד, ע"כ. ולפ"ז הרי לא נהרגו על קדושת השם שלא לעבור על מצות התורה ומנהגיה וכו"ב, אלא ענין אחר היה בהם, שנהרגו בשביל הצלת ישראל, וא"כ תיקשי למה כללם הרמב"ם בכלל הנהרגים על קדושת השם.

מיהו בחידושי הר"ן בפסחים (שם) כתב, אמרו בהגדה, שלא רצו לשתות בכלי זכוכית צבועים, ובשעת השמד היה, והוי כערקתא דמסאנא, וכעין זה איתא בירושלמי שביעית (פ"ד ה"ב) ובסנהדרין (פ"ג ה"ה) דקאמר, אבל ברבים אפילו של מצוה קלה אל ישמע לו, כגון פפוס ולוליינוס אחיו, שנתנו להן מים בכלי זכוכית צבועה ולא קיבלו מהן. ובפני משה פירש, בכלי זכוכית צבועה שם עכו"ם בתוכה, ולא קבלו מהן וקדשו השם על זה, ע"כ. ומהר"א פולדא בשביעית פירש, שהוא חוק הגוים בימים ההם לשתות בכלי זכוכית צבועה, והוא כמו ארקתא דמסני בגמ' בסנהדרין, ולכן לא רצו לשתות ונהרגו על כך. והר"ש סיריליאנו בשביעית (שם) פירש, שנתנו להם מים לשתות בכלי זכוכית צבועה אדום, והיה זה כדי שיבינו ישראל ששתו סתם יינם כדי להמיר דתם, ע"כ. ולפ"ז הנה הרוגי לוד נמי נהרגו משום שמסרו נפשם על קיום הדת, ושפיר הוו בכלל אותן שנהרגו על קדושת השם.

ואפשר דהרמב"ם באגרת השמד שם נמי מפרש כן ולכן כללם בכלל הנהרגים על קידוש השם, והוכיח דהנהרג על קידוש השם אפילו היו עוונותיו כמו ירבעם בן נבט נמי זוכה לעוה"ב ואין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו, משום דסבירא ליה, דהרוגי לוד לא היה בהם תורה ומעש"ט, אלא רשעים היו, ואפ"ה כיון שמסרו נפשם על קדושת השם זכו למעלה העליונה של הנהרגים על קידוש השם. ודלא כרש"י שהרוגי לוד מסרו עצמם על הצלת ישראל ומ"מ זכו למעלה העליונה הזאת.

והנה בישראל המוסר נפשו על קדושת השם, כתב גם בשו"ת "תרומת הדשן" (סי' רמ"א) דקדוש איקרי, ע"ש וז"ל: אבל העומד בנסיון ומוסר נפשו על קדושת השם קדוש איקרי וכ"ש צנוע, עכ"ל. וכ"כ הב"ח ביו"ד (ר"ס קנ"ז) והש"ך (שם בסק"א) בשם הגהת סמ"ק. והשל"ה הוסיף וכתב תואר זה אף באותן המוסרים נפשם להצלת ישראל, ובחנם סופר" נראה, דאף כל אדם שהוא בחזקת כשרות ונהרג ע"י עכו"ם האורב לדם, נמי "קדוש יאמר לו", אבל לא בנהרג מתוך רשעו, דאף דנתכפר לו, ומיקרי עבדיך, מ"מ אין לו תואר זה דקדוש, ומדברי מהרי"ל בתשובה נראה דס"ל, דכל ישראל הנהרג ע"י גוי, אפילו אם נהרג מתוך רשעו, כיון דמתכפר לו במיתתו ומיקרי עבדיך כמבואר בגמ', נחשב גם הוא בכלל תואר זה דקדוש.

לפ"ז אותן שנהרגו במלחמה הנוכחית שהחלה ביום שמחת תורה אף אותן שנהרגו מתוך רשען והיו רשעים בחייהם, מ"מ כיון דלאו כי אורחיה מיית דלאו ב"ד הרגוהו אלא עובדי כוכבים קטלוהו, הוה להו כפרה במיתתן אף אי לא הוו בכלל הנהרגים על ק"ה, והם בכלל עבדיך, ומתאבלים עליהם, ואומרים עליהם קדיש, וה"חם סופר" כתב, דלכך אף נקברים בקברי אבותם לפי כבודם. והיכשרים שבהם שנהרגו מתוך צדקם כתב החת"ס שם, ד"קדוש יאמר לו", יבמהרי"ל משמע שכולהו מיקרי קדוש.

[ושמעת י מרב באחד מערי ישראל, שהיו רבים מבני עירו צעירים שנהרגו בעונם ביום שמחת תורה, ונתבקש לנסח מודעות אבל, וכתב הנרצחים בקיצור ימים ושנים ה' ינקום דמם, ולא כתב שמתו על ק"ה ואף לא הזכיר תואר "הקדושים", דבנהרגו בעונם בידי עכו"ם נראה עכ"פ דעת רוב הפוסקים דאין עליהם תואר קדוש, ומ"מ הא מיהת דנתכפר להם במיתתן והם בכלל עבדיך, כמפורש בגמ', ויהחתם סופר כתב דלכך אף קוברים אותם בקברי ישראל וכו'].

ויש שהעירו עוד, עפ"ד המהרש"א בחידושי אגדות בזבחים (קט"ז): שכתב בהא דאמר בגמ' שם, דשני בני אהרן מתו להקדיש שמו של הקב"ה, כדכתיב "ונקדש בכבודי" ודרשין במכובדי, דהיינו משום שאומרים הבריות אם בצדיקים כך ברשעים על אחת כמה וכמה, ע"ש. ולפ"ז נמצא, כי יש אופנים שנהרגים בעל כרחם, ומ"מ נתקדש שמו ית' בעולם על ידי זה. ואפשר דאף אלו הם בכלל

ובאור זרוע ה'ל' אבילות (סו"ס תכ"ח) הביא סוגיא דגמ' וכתב, הא למדת כו', נהרג מתוך רשעו בידי עכו"ם, הויה ליה כפרה כו' ומתאבלים עליו, וכ"כ בהגה' אשר"י במסכת מו"ק (פרק אין מגלחין סי' נ"ט) וז"ל: נהרג בידי נכרי מתוך רשעו, הויה ליה כפרה ומתאבלים עליו. וכ"כ הרמ"א ביו"ד (סי' ש"מ ס"ה) בשם יש אומרים. והש"ך (סק"ט) כתב דהעיקר שמתאבלין עליו, כדמסיק בסנהדרין דמומר שנהרג בידי עכו"ם, כיון דלא מיקטיל כדין הוה ליה מיתתו כפרה, וכן פסק ב"חכמת אדם" (סי' קנ"ב ס"ד). והרמ"א ביו"ד (סו"ס שע"ו) כתב, יש אומרים דמומר שנהרג ביד עובדי כוכבים, בניו אומרים עליו קדיש. וכתב הט"ז (בסק"י) דזא יש לו כפרה ע"י ההריגה, אבל מת על מטתו לא, וחילוק זה של מת או נהרג, הוא תלמוד ערוך בפרק נגמר הדין ע"כ. וכ"כ הש"ך (ס"ק ט"ו) וכ"כ ה"חכמת אדם" (כלל קע"א סי' ב).

ומבואר דישראל הנהרג על ידי עכו"ם, אף באותן שלא מסרו נפשם על קדושת השם, ואפילו אם מתו מתוך רשעם, מ"מ נתכפר להם במיתתן וקרויים "עבדיך", ומתאבלים עליהם, ואומרים קדיש, ואף נקברים בקברי אבותם, ובסתם ישראל הנהרג בידי עכו"ם כתב החת"ס, דאוקמיה בחזקת צדקות וכשרות "וקדוש יאמר לו", ובנהרג מתוך רשעו על ידי עכו"ם כתב, דאיכרי "עבדיך" ונתכפר לו, ולא הזכיר גם בזה תואר ד"קדוש יאמר לו", ומ"מ בכלל "עבדיך" הוא משום דנתכפר לו.

וחילוק זה בין נהרג מתוך צדק לנהרג מתוך רשע לענין תואר ד"קדוש יאמר לו", כן נראה ג"כ מדברי שו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' י"ד) שכתב בשם זקנו בעל ה"אור זרוע" אדם שעבר עבירה שיש בה חיוב מיתה, ונהרג בידי גוים מתוך רשע, הוה ליה כפרה ומתאבלין עליו וכו' ומעתה כ"ש מי שנהרג מתוך צדק בידי גוים, כגון אלו הקדושים שנהרגו בידי גוים על קידוש הב"ה ונתקדשו על יחוד שמו יתברך, שמתאבלין עליהם וכו', הרי דבנהרג מתוך צדק, קרי להו קדושים, אבל בנהרג מתוך רשעו כתב דהוה ליה כפרה ומתאבלין עליו, ולא הזכיר בו תואר זה דקדוש.

אכן בשו"ת מהרי"ל (סי' ע"ב אות ג') כתב וז"ל: ומה שכתבת בהני דנהרגו מתוך רשען דמיקרי קדוש וחסיד, אה"נ קרא כתיב "נתנו נבלת עבדיך" וגו' ומוקמינן בהני דנהרגים מתוך רשעו, וכל ישראל קדושים הם, ע"כ. ומבואר דאף בנהרג מתוך רשעו קרי ליה קדוש וחסיד. ואף דגוף התשובה שם איירי באותן נשי בני ישראל, וכן נראה.

כבה אורו של עולם!!!

"עלון בכות" מיוחד על הסתלקות המאור הגדול - מרן ראש הישיבה הגרבי"מ אזרחי צוק"ל זצ"ל
י"א חשוון תשפ"ד

גליון קנ"ב

"המקסימום האפשרי - זה המינימום הנדרש!" - שביבי גדלות ממרן ה'ברכת מרדכי' צוק"ל

"קשה לי - זה לא בלסקיקון של עטרת ישראל".
'בעטרת ישראל' - כל אחד מסוגל להיות ענק בכישרונות שנתנו לו מן השמים.
וזה המורשת הראשונה שחובה לקחת מרבינו, לשאוף רחוק רחוק רחוק, (אבל באופן מציאותי), ולהתקדם בכל הכח והעוצמה!!!
חד ברדא - זה מספר או תואר?

פעם אחת נסע 'מורי חמי' שליט"א עם תלמידי ה'תלמוד תורה' שהוא מנהל (תורה תמימה, בקרית אתא), להבחן אצל הראש ישיבה צוק"ל, הראש ישיבה בחן את כל התלמידים, ונתן לכולם הרגשה מצוינת. [אנכי, גם היה מיוחד מרן צוק"ל, עם היותו טרוד באופן מבהיל בענייני הכלל וישיבתו הק', היה לו תמיד זמן להתייחס בכבוד לכל אחד, ובפרט לבוגרי ישיבתו הק' - שהיה כבנים עד עולם, דבר שכל בן דור האחרון, ואכמ"ל].

בסיום המבחן, אמר להם מרן צוק"ל, **אני רוצה לדון אתכם ב"חקירה"**.

יש בגמ' (כתובות יז. עז:) מושג של "חד ברדא".
אמר מרן: יש לחקור, האם חד ברדא זה מספר או תואר?
[כלומר: האם הכוונה שיש בדור רק אחד ומיוחד הגדול מכל הדור, כמו לדוגמה, יש אחד "חד ברדא" בהתמדה, יש שני שהוא "חד ברדא" בזיכרון. שלישי "חד ברדא" בזיכר הרבים. רביעי "חד ברדא" - בניצול הכוחות שלו, או ש"חד ברדא" זה שם תואר, כמו יפה, חמוד וכדו', שהבית יפה, חפץ יפה וכו'].
מרן עבר ילד ילד, ושאל כל אחד את דעתו, כאשר בסוף ה'חקירה' היה ברור ש'חד ברדא' זה תואר, זה לא מספר.

אמר מרן:
אם "חד ברדא" - זה שם תואר, תדעו שכל ילד כאן מסוגל וצריך להיות "חד ברדא"!!!
ואף אנו נעני בשם מרן צוק"ל, ונאמר לכל קוראי העלון, כל אחד שיניצל את כוחותיו, ויאמין בהם, יהיה "חד ברדא".
יתרה מזאת, כל אחד שמנצל את הכוחות שנתנים לו מן השמים, הוא "חד בדורו".
כי אין בדור, ובכל העולם כולו, אדם שיש לו את התפקיד

רעל!!!

היתה קבוצת בחורים שהיתה דואגת לבריאות של האלטרער' מסלבודקא. סיפר מרן הגרבי"מ צוק"ל, והשווער שלי (מרן המשגיח' ר' מאיר חדש צוק"ל) היה ביניהם.
האלטרער היה כולה ובה לירושלים, כי האוויר בירושלים יותר טוב מחברון. הרופאים אז חשבו שהדייסות מרפדות את הגוף ומועילות לבריאות.

ואכן אחד הבחורים היה מכין עבורו דייסה, אבל האלטרער לא אהב דייסות. לבחורים זה היה אכפת. אמנם האלטרער השתדל לשמוע בקול הרופא, אבל לא הצליח לאכול את הדייסה.

בחור אחד חיפש ומצא עצה איך לעשות את הדייסה טעימה, וסיפר לבחורים, מצאתי פתרון להכין את הדייסה שתהיה טעימה.
באים אל האלטרער. אחד לוקח את הכפית, מגיש אותה לידו של האלטרער. האלטרער כמעט מגיש את הכפית לפיו, ולפתע מזדעק אוי! פויזן! פויזן! (רעל! רעל!)

אמרו לו הבחורים, 'רבינו זה טרי, הכל בסדר, זה לא רע', אך הוא סירב לקחת.

אמר לי השווער שלי, 'מה היה הרעל? מתכבד בקלון חברו! אם הבחור אומר שהצליח לעשות לאלטרער את הדייסה טעימה, זאת אומרת שהבחור הראשון לא הצליח. מתכבד בקלון חברו - זה רעל!!!' (ורוממתו).

וכל אדם - יכול להגיע לדרגות אין סוף!!!

"כי בצלם אלוקים עשה אותו".

משנת הסבא מסלבודקא!!!

מצד שני: "וראשו מגיע השמימה", העידו תלמידיו, שרבינו מרוב התמדה יגיעת ואהבת התורה, לא היה הולך לישון!!!
שמעתם?

ר' ברוך מרדכי לא היה הולך לישון!!!

היה יושב על כיסא, ולומד וכותב דברי תורה, ומידי פעם העייפות היתה מכרינה אותו, והיה נרדם עם העט ביד, ומתעורר ומיידי ממשיך הלאה.

בכתביו הרבים שהשאיר אחריו ברכה [מלבד עשרות (!!!) ספרי ה'ברכת מרדכי' שיצאו לאור] רואים שורות שורות כתובות, ולפתע קשקוש, ממשיכים עוד עשרות שורות, ועוד קשקוש..

מה זה הקשקוש?

"אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' ברוך מרדכי את התורה - בזה יבזה לו!"

ר' ברוך מרדכי יושב ולמד, וכתב עד שהעייניים שלו נעצמו מאליהם, ותוך כדי שינה העט קשקש, אבל להיכנס לישון? חבל על הזמן!

יש עוד מערכה ב'ברכת מרדכי' שחידש ר' ברוך מרדכי, מה עדיף? לישון במיטה, או להמשיך ולכתוב?

וכן, עוד יום ועוד לילה, שנים ארוכות שר' ברוך יושב על כסאו יומם ולילה, וכלו שיכור מאהבת התורה!!!

וכל זה - את השקדנות הנוראה הזו, מתוך מתיקות התורה, והנחת העריבות, איבדנו!!! ועל זה היה דוה לבנו ועל אלו חשכו עינינו, על הר קאסטוס ששמש, ועל העטרה אשר ניטלה...

גדלות האדם!!!

דומה, שהמשפט שהיה נקשר עם רבינו צוק"ל זה "גדלות האדם!"

מה זה "גדלות האדם"?

פראק? המבוגר? חפתיים? ענייה יפה?

לא, ולא ולא!!!

"גדלות האדם" פירושו: אתה, האדם, יכול להגיע עד שמי שמים!!! את העשה את מה שמוטל עליך, תמצה את הכוחות והכישורים שלך, אתה תגיע למדרגות עצומות!!!

אין דבר כזה קשה, "המקסימום האפשרי הוא המינימום הנדרש", היה חוזר ואומר רבינו, אמר - וקיים!!!

רבינו היה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה!!!!
ואכן, רואים על תלמידיו הרבים של רבינו [וכל מי שרק הסכים לשמוע את זעקת ליבו של רבינו] השאיפה לגדלות!!!

גם מי מתלמידיו - שלא נשאר נטוע באהלי תורה, הגיע למקום מוצלח!!!
כי הוא נתן, ביקש, האמין, תבע, דרש, תתרומם!!!

אל תשאר בקטנות!!!

אתה יכול! ואתה מסוגל! ואתה מחוייב!!!

היה נאה דורש, ונאה מקיים!

עד זיבולא בתרייתא, היה רבינו מוסיף ומחדש, מקצה הארץ ועד קצה העולם, היה נוסע, מדבר, דורש, מרומם!

בלי להגיד, אין לי כח, קשה לי.

מה נאמר ומה נדבר, גדולה ועצומה האבידה, "הצדיק אבד ואין איש שם על לב" (ישעיהו דא).

מה הכוונה "ואין איש שם על לב", הרי כולם באים ללויה ובוכים את לכתו של הצדיק?

הפשוט הוא, שאנחנו לא יודעים אפילו את גודל האבידה, אנחנו חושבים שאנחנו יודעים מה איבדנו, אבל האמת היא, שאנחנו בכלל לא יודעים מה איבדנו.

תורה, תורה, תורה, ונאך [- עוד] תורה, תורה עם יראה, תורה עם גדלות, תורה עם זיסקייט (- מתיקות), תורה עם הדר, תורה בגישמעק, תורה עם קלורקייט (- ישירות ובהירות), תורה עם גוטסקייט (טוב, הטבה. כך הספיד הגרבי"מ את מרן המשגיח' ר' דב יפה צוק"ל), ועוד שלל גוונים ומאירים של תורת חסד, תורת הדר, תורה עם גדלות, ועוד ועוד...

מה נמלץ על מרן צוק"ל לשון הגמ' (סוכה מט:) "אמר רבי חמא בר פפא: כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים, שנאמר חסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו. ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד? אלא: תורה לשמה - זו היא תורה של חסד, שלא לשמה - זו היא תורה שאינה של חסד. איכא דאמרי: תורה ללמדה - זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה - זו היא תורה שאינה של חסד".

ישנם המון מחשבות וזיכרונות, לא זכיתי לחסות בצילו ולשמוע שיעורים בישיבתו, אבל בהיות מרן צוק"ל "מדברנא דאומתיה", "קול ה' בכה - קול ה' בהדר", זכיתי לשמוע ממנו המון אורחות חיים ומוסר, [וגם בבית מר"ח שליט"א, שהינו בוגר ישיבת 'עטרת ישראל' זכיתי לשמוע הרבה דברים ממרן צוק"ל], ננסה לכתוב מספר נקודות מ'קמא קמא דמטי לידן', ובוודאי שאין בזה כדי לצאת ידי חובה על הספדו של רבינו אשר אילו היה הימים דיו וכו' אין אנחנו מספיקים להספיד כראוי את ה'ברכת מרדכי' צוק"ל... (וכבר אמרו, שאת ר' ברוך מרדכי - רק ר' ברוך מרדכי יכול להספיד...) אבל כדי שלא יהיה 'מתעצל בהספדו של חכם' נכתוב מעט מן המעט בידי יד כחה, הרחוקה מרחק שנות אור וחושך מעפר רגלי.

מלאך - שרגלי מוצבות בארץ

ידוע לשוננו של ה'חזון איש' (נבקובין אגרות) **"ואמנם האיש, הזוכה לידיעת התורה** [ר"ל שהשכל הניתן בנפש כגרגר בגומות השדה התאחד עם החכמה, הוא לבשר אדם] **הוא הולך בין אנשים, ונדמה לאדם הרוצה לעינים כבן אדם. אבל! הוא בן מלאך, וגר עם בני תמותה, וחי חיי אצילות, ומרומם על כל ברכה ותהילה.**

אך כמדומני, שאת ר' ברוך מרדכי צריך להגדיר, **"סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה"**.

ישנה הלצה על ראש ישיבה מפורסם שראו אותו באלול בים. אמרו לו: רבע', ים - באלול???

ענה להם: "אם לא צריך ללכת לים, אז גם לא ב'בין הזמנים', ואם צריך - אז גם באלול!!! (לא למעשה! לכל זמן ועת...)".

מיתת האמת!!! ההדר! והגדלות!

כל מה שר' ברוך מרדכי עשה - הוא עשה בגדלות!!!

כמו שהספידו אחיו הרה"ג ר' יצחק שליט"א [ר"י מר"ח] שר' ברוך נכנס עם התלמידים במחנה בני תורה לבריתה.

כי ראש ישיבה נמצא עם התלמידים בכל מקום!!!

מצד אחד: "סולם מוצב ארצה" - התפרסם אחרי הפטירה תיעוד של ילד חלאק'ה שהגיע אליו, ר' ברוך מרדכי, כדרכו להתייחס לכל אחד במלוא הסבלנות ותשומת הלב, התייחס אליו בחביבות, ואף דאג שייבאו לילד אוזיה צעצוע קטן, תוך כדי שר' ברוך מרדכי, ה'ספר תורה החי'!] מסובב את הצעצוע ומראה לילד כיצד משחקים עם הצעצוע, ולא נח דעתו עד שהילד שמח, ור' ברוך מרדכי כשנראה שפוכה על פניו אומר "שימחת אותו".

כי כל ילד זה "אדם"!

שיש לך, אתה "חד בדרא", ואפילו "חד בעלמא" - לעשות את התפקיד שלך!!!
 "גדלות האדם", ניתן להגיע עד השמים עם הכוחות שנתנו לך, לא קרוב אלך הדבר מאד, בפך ובלבך לעשותו..."
 ישנו משפט שאומר "יום הולדת - זה היום שהקב"ה החליט שהעולם לא יכול בלעדך"!!!
 כן, העולם חייב אותך!!! עם כל הכוחות הכבירים שניתנו לך לשם כך! תנסה, תתאמץ, ותצלח!!!

צייד הדגים

אחד הפעמים הראשונות, שבהם שמעתי את מרן צדוק"ל, היה לפני אמרית "סליחות" ראשונות. (במצאי ש"ק נצבים תש"ט). ניתן לשמוע בקול השלשן, ערב סליחות תש"ט), מרן צדוק"ל מסר שיחה מאלפת על דברי אליהו הנביא, מובא ב"ליקוט שמעוני" (פרשת נצבים). [האמת, ששיחה של ברוך מרדכי לא ניתנת לתמלול בכלל, בפרט לא בלחץ של ההורדה לדפוס, ולכן כדאי לשמוע את השיחה בקול השלשן, אבל בכל זאת כיון שהדברים עשו עלי רושם ביד, וזה היה בבחינת משנת חיים, ניסיתי קצת להעביר את הדברים, שיר"ה שהרעיון בקצרה מודפס בברכת מרדכי - דברים. עמ' שנו].
 "פעם אחת היו רבותינו יושבין [בבהמ"ד] ואומרין **אליהו מהיכן הוא** יש מהם אומרים מזרע לאה ויש מהם אומרים שהוא בא משבט גד (וחכ"א) [ויש מהן אומרים] מזרע רחל, וכשהם יושבים ועסוקין בא אליהו ז"ל ועמד בפניהם ואמר להם רבותי מפני מה אתם **מצטערים** אין אני אלא מזרע לאה, פעם אחת הייתי מהלך ומצאני אדם אחד היה **מתלוצץ ומלעיג בדברי** אמרתי לו מה תשיב ליוצרך ליום הדין, אמר לי **בינה ודעה לא נתנה לי שאקרא ואשנה**, אמרתי לו בני מה מלאכתך, א"ל צייד, ואני אמרתי לו מי למדך שתטול פשתן ותארגנו מצודות ותשליכה לים ותעלה הדגים מן הים, אמר לי בינה נתנו לי מן השמים, אמרתי לו מה ליטול פשתן ולארגו מצודות להשליכוה לים להעלות בה דגים מן הים נתנו לך דעה ובינה מן השמים, לדברי תורה שכתוב בהם כי קרוב אליך הדבר מאד לא נתנו לך בינה ודעה מן השמים, **מיד** אמרתי לו ובה **עד** שאמרתני לו אל ירע לך שכל באי עולם משיבין תשובה זו אבל מעשיהם יהו מעידין בהם (וכי) ובושו עובדי פשתים שריקות ואורגים חור, כי היא חייך ואורך ימין..."

מקדים ר' ברוך מרדכי: בשביל לקבל את ה'ראת שמים' שחז"ל רוצים שנקבל מהם, **צריך ללמוד בלומדעס את מאמר החז"ל.**

הקשה הגרמ"מ כמה קושיות:
 במה זכה אותו לן, ה'מתלוצץ ומלעיג בדבריו' לגילוי אליהו, למה אליהו התייחס אליו? מה זה ה"אמרתני לו" - הרי "אמרתי לו" זה גילוי אליהו, למה הוא זכה?
 "בינה ודעה לא נתנו לי **שאקרא ואשנה**" - איך זה נכנס לשיח? מי דיבר על זה?

וכן ההמשך: היה מצופה שאליהו הנביא יגיד לו, אם כל הכאב והצער שאין לך בינה ללמוד ולהשכיל, למה הוא צוחק על אליהו הנביא, **הלא התלוצצות ולעג על אליהו הנביא זה כפירה?** "אמרתי לו מה ליטול פשתן ולארגו מצודות להשליכוה לים להעלות בה דגים מן הים נתנו לך דעה ובינה מן השמים, לדברי תורה שכתוב בהם כי קרוב אליך הדבר מאד לא נתנו לך בינה ודעה מן השמים" ??? ...?

שואל ר' ברוך מרדכי" איזה מין קל וחומר זה? "בינה לא ניתנו לי מן השמים שאקרא ואשנה", מה הקל וחומר שאליהו הנביא אמר לו מדיג גדים? לדוג גדים יש לו שכל, וללמוד תורה אין לו שכל? ... מה הקל וחומר כאן?
"מיד הרים קולו ובה" - מיד!

מי זה הדיג הלץ הזה? אדם ריק מן הרחוב? הוא לועג לאליהו? ואליהו עונה לו? מיד הוא לוקח לבב ובוכה?
"עד שאמרתני לו", הוא הפסיק לבכות רק כשאלהו ניחם אותו, הוא לקח לבב "אל ירע לך" כלעדי ובינה מן השמים, כלומר את כולם שואלים את השאלה הזאת.
 אבל מעשיהן מעידין בהם וכו'...

למה נבראה 'נשמה יתירה' - שתיבאר 'קיבה יתירה'???

"מדוע נבראה לאדם נשמה יתירה?", שאל מרן הגריב"מ אורחי צדוק"ל "רש"י במסכת ביצה דף ט"ז מבאר, 'רוחב לב למנוחה ולשמוחה ולהיות פתוח לרווחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצרה עליו'..."

"רבותי, אני לא מבין, אם הנשמה היתרה נבראה לאדם בשבת בשביל שיאכל מאכלי שבת ולא יקוץ בהם, **שתיבאר קיבה יתירה'???**"

"מדוע נשמה יתירה?"

"הפירוש הוא, עוד מעט כשאתם תאכלו את הצ'ולנט שמכינים פה עבורכם, אל תאכלו צ'ולנט סתם כמאכל.

"תכניסו את הנשמה במאכלי השבת!

"מאכלי השבת אינם מאכלים בעלמא, יש לאכול אותם במחשבה של שבת. "מאכלי השבת קשורים לנשמה, לא לקיבה!" עכ"ל. (מתוך הספר "ורוממתה").

וכן בתחילת הדברים, אליהו מהיכן הוא בא? מה זה משנה? הרבה קושיות ותמיהות בדברי חז"ל האומרים 'דרשני'...
 עונה ר' ברוך מרדכי:
 זה משנה אם אליהו מרחל או מלאה!
 כי השאלה היא "איך נהיים אליהו"?
 וכי חסרים אנשים לפני אליהו, שהוא צריך לשאוף לפיסגה להיות כאלהיו?

כן!!! האיש הזה לא היה לו מושג, **לא מה זה אליהו, לא מה אדם, ולא מה זה תורה! ולא מה חובבתו בעולמא.**
האלם הזה התגמז, והחובה הראשונה שלנו זה לא להתגמז.

אתה יודע מה הקב"ה נסך בתוכך?
 אתה יכול להגיע עד הדרגה של אליהו אם תעשה את כל מה שמוטל עליך...
 אליהו הגשים את מה שהיה מוטל עליו. **אתה, בינתיים לא!**
 ועוד הרבה אחרים לא, אבל זה לא פוטר אותך מלמצות את הכוחות והכישורים שלך!!!
 וזהו יסוד היסודות מה שהאלטער מסלבודקא, ותלמידיו הנחילו. את הנקודה המרכזית בגדולות הסגולית של האדם.
 לא כידיעה בעלמא, אלא כדי לשאוף!!!
 ברמב"ם שכל חכם אחד יכול יהיות כמו [צדיק] כמשה רבינו. (יש על זה כתב הסברים).

רבותי ככה לומדים רמב"ם כזה במעשה הקרבנות, ככה לומדים רמב"ם בבזקי ממון? ??
 הרב [מברסק] צ"ל ישב פעם ליד הרמב"ם הזה, קרא והתלהב עליו שוב ושוב.
 מה הפשט? בדיק!
 כל אדם יכול להיות כמשה רבינו!!!
 יכול, ומוחיב!!! [רק על נביא תשוב "לא קם עוד נביא כמשה רבינו", אבל צדיק, יכול וחיב].
 מפני מה אתם **מצטערים**? ישבו ודנו בדבר עד כדי צער...
 הם לא נדו סתם בענייני יחוס, הם נדו ורצו לדעת "למעשה" איך נהיים אליהו הנביא...

"אין אני אלא מזרע לאה" פירושו של דבר, אין לי שום יחוס יותר מאחרים, אין לי משהו מיוחד!
אלא מה? ניצלתי את מה שנתנו לי מהשמים.

זה המסר הגדול - תגיד לי בן אדם, ניצלת את מה שיש בך? למה ניצלת את מוחך הכביר?
 אתה יודע מה יש לך בראש? מח! זה הרי דבר שאין לשער!
 מה עשית עם המוח? מה תיכנתת? מה יזמת?
 וזה שאלת השאלות...

אמר אליהו לצייד, ידעת שאתה צריך להתפרנס, צריך אוכל ודירה, לכן אתה יודע לדוג גדים.
 אם יהיה לך ברור שאתה צריך ללמוד כי זה תפקידך בעולמך, כי אתה מסוגל, אתה תוכל גם ללמוד ולשנות!
 תאמין בעצמך!!! כי אתה באמת מסוגל!!!
 כמידת כמיהתך - השגתך. כמידת עמלך - הצלחתך.

שבת תשובה - בינונים תלויים ועומדים
 פעם אחרת זיכני ה' יתברך לשבות ב'שבת תשובה' ב'בית וגן'.

אמר לי חברי, כדאי מאד ללכת לשמוע את ר' ברוך מרדכי, ב'טיש' ליל שבת. (בלילות שבת מיוחדים כמו אלול וחנוכה וכדו', היה ר' ברוך מרדכי היה עושה טיש בליל שבת).
 למרות שהיה זה מרחק של 20 דקות, הלכתי, [ואני מודה לה' שנתן לי שכל וכה ללכת לשמוע את ה'טיש' של ר' ברוך מרדכי].

מרן צדוק"ל ישב בסלון מוקף מאות בחורים מיישיבתו ומהישיבות הרבות הנמצאות ב'בית וגן', ושר שירי שבת ושירי 'ימים נוראים' ברגש עצום.
 בשלב כלשהו, שעון השבת כיבה את התאורה, ומרן צדוק"ל פתח במשא מרטיט. [לקראו באופן של בעל השמועה עומד כנגדו].
 ר' ברוך מרדכי התחיל בקול מרטיט (לשמו ולזכרו תאוות נפש, אבל הותיר אחריו ר' ברוך מרדכי אלפי הקלטות ב'קול השלשן', כדאי לחטוף את מה שיש)...
 חז"ל אומרים בינונים תלויים ועומדים!!!
 מה הכוונה תלויים ועומדים?

כשרוצים תלות בן אדם, לוקחים כסא, מעמידים אותו על הכסא, קושרים את החבל לעמוד, וכרוצים להרוג אותו, מזזים את הכסא, והבן אדם נופל לארץ כשהוא תלוי רק על החבל...
 המצב שלנו זה "תלויים ועומדים", החבל סביב הצוואר, אנחנו על הכסא, ומתחננים לרחמי שמים, שיורידו את החבל מהצוואר, ונלך לחיים ולשלום, ולא שח"ו ידחפו את הכסא, ו...
 המשיך ר' ברוך מרדכי, חז"ל אומרים שני עצות כיצד להנצל מהמצב של "תלויים ועומדים".
 עצה ראשונה: להיות מזכי הרבים. עצה שנייה: להיות מעביר על מידותי.
 כאן התחיל ר' ברוך מרדכי בכוח הציור היודע שלו לספר שני

סיפורים [מכודומי שהיה מספר אותם כל שנה בשבת תשובה, זה גם היה חלק מהכוח האדיר שניתן בו, גם שהיה מספר את אותו סיפור בפעם ה-50 היה מספר באותו ההתלהבות וחשק כמו בפעם הראשונה, ומיילא ציבור השומעים היה מאזין בחשק ובדממה]...

סיפור ראשון סיפר ר' ברוך על 'כנר' של המלך שהיה מנגן ניגונים מיוחדים למלך, פעם אחת מרד הכנר, ולמרות שנגזר עליו מיתה, המלך חנן אותו, כי היה צריך אותו.
 אותו הדבר, מי שהוא מזכה הרבים, למרות שהוא "תלוי ועומד", אם המלך צריך אותו, הוא חונן אותו.
 סיפור שני סיפר ר' ברוך מרדכי, על רבינו ה'שדי חמד' שבצעירותו קינאו בו חבריו לכולל והעלילו עליו עלילה נוראה, כאשר פוטיפר שהעלילה על יוסף הצדיק. [גיוועלד, הוא נטפל אליו, לשון קודשו של הגרמ"מ...].
 למזלו, ה'ראש כולל' לא קיבל את הדברים, ואף פיטר את המשרתת שהעלילה עליו את עליות הדברים, אבל הבזיונות היו נוראים.

לילה אחד באה אליו בהיחבא המשרתת המעליה, והודתה שהכל היה עלילה שפילה, והיא רצתה לפרסם בשער בת רבים, מה היו יוזמי הרעיון, ומי האברך ששילם לה כסף תמורת העלילה. ה'שדי חמד' שמע את הדברים ונחרד, ועוד באותו הלילה הוא עצב את העיירה וברח למקום אחר, בכדי שהאברך השפל - ששכר את המשרתת להעיד עדות שקר על ה'שדי חמד' - לא יתגלה קלנו ברבים.
 "מעביר על מידותי" - בצורה נוראה...

העיד ה'שדי חמד' על עצמו, שמאותו היום נפתחו בפניו שערי החכמה, והוא זכה למה שיזכה, בזכות היותו והעברה על מידותי...

ה'אלבע' שעה

מרן צדוק"ל היה מספר תדיר, שהיה פעם אצל ר' איסר זלמן מלצר צדוק"ל ב'חבורה' והיה שם בחור ש'הפכיד' סברא טובה, וחולשה דעתה של כל בני החבורה שאינם בעלי כשרון 'מבריק' כמותו.

אמר להם ר' איסר זלמן, היודעים אתם את מעלתו של 'בעל כישרון' על פני מי שאינו בעל כישרון?
 מה ההבדל ביניהם?
 חצי שעה!!! [ה'אלבע שעה'].
 אם מי שאינו כשרוני יעמול על הדברים עוד חצי שעה, הוא יגיע לאותם דברים, כי אין מי שלא מסוגל!

בלעמיות

ידוע שאצל ר' ברוך מרדכי היה הגדרות מופלאות. אחד מהם היה הכרת כוחות הנפש!
 אחד מהם זכורה לי במיוחד (עי' ברכת מרדכי) ה'בלעמ'ות, ואכמ"ל...

הסיפור המפורסם: יצחק אלחנן - שמאלה...

"המשגיח מסלבודקא היה אומר: העולם אומר שרבי יצחק אלחנן הגדול לא היה מבריק בכשרונותיו, רק למה שהגיע - היה בכוח ההתמדה. "אמנם, אנו רואים ההיפך בכל ספריו".
 "ואמר המשגיח בשיחה: בואו נתאר לעצמנו, אשרטט לכם מה היה עם רבי יצחק אלחנן, אילו לא היה לומד בהתמדה. היו שמים אותו ב'חזיריים' הכי טובים, מלמדים הכי טובים, אבל ל"ע הלימוד לא צולח... צדיק ממש, אבל מה אפשר לעשות.
 "שילך ללמוד מקצוע, שיביא פת לחם". וכך הווה.
 לאחר מכן כאדם בוגר נהיה איש החסד בקהילה, הכול היה במרכז, דואג לכולם, ממש דמות מופת".
 קולו של מרן ראש הישיבה מתחיל לגנון בנעימת מוסר עצובה:

"ר' יצחק אלחנן בן שיישים... ר' יצחק אלחנן בן שבעים... ר' יצחק אלחנן בן שמונים...
 "הגיע הרגע, ר' יצחק אלחנן עולה לשמים, מקבלים אותו מלאכים, מכניסים אותו בכבוד, אדם מופלא, כולו חסד. בפתח הוא מסתכל בצד ימין ורואה צדיקים יושבים ועטירותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה.
 "הולך ורואה בצד שמאל פתח אחר - שם האש מתלקחת!!!
 גיהנםם!!!

"הוא הולך בחזרה אל צד ימין, אל הגעדן"...
"לפתע יוצאת בת קול ואומרת: יצחק אלחנן - שמאלה!!!
"- אינני? שמאלה???"
 מה, גם בשישים יש טעותיו?!... מה עשיתי? רצחתי? את מי לא החייתי?!!!
 " - יצחק אלחנן... רצחת את רבי יצחק אלחנן ספקטור! יכול היית ללמוד עוד קצת והיה יוצא ממך רבי יצחק אלחנן רבן של כל בני הגולה!"
 כל אחד יכול להיות מה שהוא!!!
 והוא חייב להיות מה שהוא!!!
 יעזור ה' שניקח את את הדברים "למעשה", **נדע** שיש לנו כוחות. **נאמין** שיש לנו כוחות. **ונפעל** עם הכוחות שלנו!!!

"עלון בכות" על מרן ה'ברכת מרדכי' - לא נתרם חלק קטן נתרם לע"י: משה בן חננס תורתי. וחוברת רחל זיט בת חוברת תורתי.	ניתן להירשם לקבלת העלון במייל a0548496676@gmail.com בכל ענייני העלון ניתן לפנות ל -

שיעור בינה

שיעורי רה"י הגאון רבי ישראל בונים שרייבר שליט"א

מצוה רטז

ליבם אשת אח

שנאמר יבמה יבוא עליה

גזירה ביאה ראשונה שהיא מותרת מפני שיש בה קיום עשה אטו ביאה שניה האסורה דלא מקיים בה מצות עשה. וכתבו התוס' דלאו דווקא מצד גזירה אטו ביאה שניה אסרו, אלא אפילו גמר ביאה ראשונה אסורה היות והיבמה נקנית בהעראה ומיד כשקיים את המצוה לא אתי עשה ודחי ל"ת, והו"מ למימר דאסרו תחילת ביאה גזירה אטו גמר ביאה. אולם, הרבה ראשונים (הרמב"ן הרשב"א והריטב"א) חלקו על התוס' וכתבו דביאה ראשונה מותרת לגמרי כיון דאיתא למצוה עד גמר ביאה, דבכלל משמעות קרא 'יבמה יבוא עליה' אף גמר ביאה, אלא שריבה הכתוב אף העראה. ובריטב"א כתב טעם אחר דגילה הכתוב טעם היבום להקים שם לאחיו המת, ואין הקמת שם בלא גמר ביאה, ולכך הותרה גם גמר ביאה אע"פ שקיים את המצוה בהעראה. ומוכח דאף לאחר קיום המצוה יש המשך וקיום נוסף, אע"פ שאינו חובה לצורך המצוה.

ומדברי תוס' הרא"ש נראה יותר מזה, דבאמת גם בביאה שניה מקיים מצות יבום, אלא דכיון דאינו מחויב בה אין מצותו דוחה לא תעשה, ורק מצד זה נאסרה ביאה שניה. הרי דהמצוה ממשיכה אחר ביאה ראשונה.

הוכחה דאין קיום מצוה במעשה קנין בלא דעת

ואין לומר כהצד דהמצוה מתקיימת בקנין, דהלא מבואר בגמ' דמתייבמת אף כשעשה את הקנין בעל כרחו ובעל כרחא (כדאי' בגמ' (שם נד). "כגון שנתכוון לאשתו ותקפוהו עובדי כוכבים ודבקום זה בזה"), והיאך יתכן שתתקיים מצוה במעשה שנעשה באונס ובלא דעת. ואע"פ שנקנית לו אף כשנעשה בע"כ, מ"מ קיום מצוה במעשה שהאדם נפעל ולא פועל. וכן כתב בחי' הגר"ח הלוי (פ"ד מהל' חליצה) דכל מעשה שאדם עושה שלא מדעתו, אינו מעשה קנין ואינו מתייחס לעושה כלל, ואינו יכול לעשות תנאי וכו'.

פלוגתא אבא שאול ורבנן ככונס את יבמתו לשם נוי או כל ד"א

נחלקו אבא שאול ורבנן בגמ' (שם לט:) לענין יבום שלא בכוונה - "אבא שאול אומר הכונס את יבמתו לשם נוי ולשום אישות ולשום דבר אחר כאילו פוגע בערוה, וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר, וחכמים אומרים יבמה יבוא עליה - מכל מקום". ובפשטות הוא דין דאורייתא, ומה"ט בזמן הזה אין מייבמין אלא חולצין, כדאי' התם "עכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום". והק' הרמב"ן דמתני' דהבא על יבמתו לא אתיא כוונתה דאבא שאול, דלשיטתו מצות יבום תליא בכוונה לשם מצוה, ואי אפשר שתתקיים המצוה בעל כרחו של היבם. ולכן הסיק הרמב"ן דהדבר מוכרע דהלכה כחכמים דסתמא דמתני' כוונתיהו ולא כאבא שאול. אבל הריטב"א והנמוק"י כתבו דאבא שאול כתב חומרא מדרבנן בלבד, והיכא דבא על היבמה

מצות יבום ארוכה ורחבה, ולא נעסוק בכל פרטי המסכת שנשנתה עליה, אלא בעיקר המצוה.

ספק אם המצוה מתקיימת ע"י הביאה או ע"י הקנין

נאמר בפרשת כי תצא "יבמה יבוא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה" (דברים כה ה). יש לדון, האם המצוה מתקיימת ברישא דקרא "יבמה יבוא עליה", או בסיפא "ולקחה לו לאשה".

כפי העולה מן הדברים במסכת יבמות, עיקר המצוה היא בביאה, ועל ידה נקנית היבמה ליבם. וכן מבואר בריש פרק הבא על יבמתו "הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון... קנה" (יבמות נג:), מבואר בזה דבכל ביאה נקנית היבמה, ובפשטות אף קיים את המצוה בכל גוונא.

חידושו של המנחת חינוך שהצריך כוונה לשם מצוה בביאת יבום

במנחת חינוך (מצוה תקצח) נקט כדבר פשוט דהבא על יבמתו שלא לשם מצות יבום, נהי דקנאה והיא אשתו, מ"מ לא קיים את המצוה דבעינן כוונה לשם מצוה. וכיון דחובת המצוה מוטלת עליו, לא יגרשה עד שיבוא עליה לשם מצוה. ולא זו בלבד, אלא אף אם נפלה לפניו ליבום אחת מחייבי לאוין כגון ממזרת ונתניה, דמדאורייתא עשה דיבום דוחה לא תעשה וחייב ליבמה בביאה ראשונה, אם בא עליה שלא לשם מצוה, עדיין חובת המצוה עליו וידחה העשה את הלאו, וצריך לבוא עליה שנית. ודברי המנחת חינוך תמוהים, דלדבריו יש מצות יבום בביאה אחר שקנה את היבמה, והיאך יתכן הא כיון שכנסה הרי היא כאשתו לכל דבר ולא מצינו שיקיים אדם מצות יבום באשתו.

ואמנם מצינו נידון כעין זה בגמ' (שם נח:) היכא שבא על היבמה שלא לשם קנין, דאמר שמואל דלא קנאה קנין גמור אלא לדברים האמורים בפרשה [ואינו מיטמא לה ולא מיפר נדריה ולא יאכילנה בתרומה], וא"כ מצינו ביאה שניה ליבום. אך אין לדמות כלל, דהכא אע"פ שלא נתכוון ליבום, מ"מ נתכוון לקנותה לשם אישות, והתם מיירי שלא נתכוון כלל לאישות ולא לשם יבום אלא לביאת זנות, ורק משום שאישה הקנו לו מן השמים הועילה ביאתו לקנותה לדברים הכתובים בפרשה, אך כשרצה לקנותה בביאה, ודאי כנסה לאישות ונתייבמה ולא שייך שיחזור וייעם אותה בביאה שניה.

מקום בו המצוה ממשיכה אחר ביאה ראשונה

ומצינו נידון דומה בראשונים.

מבואר בגמ' (שם כ:) דמדאורייתא חייבי לאוין מתייבמין דיבוא עשה וידחה את ל"ת, ומדרבנן חייבי לאוין בחליצה ולא ביבום,

שלא מדעתו קנה בדיעבד.

בבית שמואל (אהע"ז סי' קסו סק"ה) נקט דאף אי נימא דאבא שאול דין דאורייתא קאמר, ואסור לייבם לשם נוי וכיו"ב, מ"מ אם בא עליה לשם דבר אחר קנאה. וצ"ע דלכא' הוא תרתי דסתרי, דאם אסור לייבם באופן זה לא קיים את המצוה ולא קנאה.

אם הכוונה הנצרכת לאבא שאול שייכא למצוות צריכות כוונה

מבואר בגמ' (שם ל.) שאשה שנאסרה ליבם, אסורה עליו עולמית. כגון שנאסרה עליו שעה אחת בשעת נפילה משום אחות אישה, דאע"פ שהותרה אח"כ כגון שמתה אחותה, הרי זו אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת ונעשית כאשת אח שיש לו בנים. ואמרי' בגמ' (שם מא.) דהיכא דהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, כגון שבשעת נפילה היתה ראויה ליבום ואח"כ נשא את אחותה ומתה, תחזור להיתרה הראשון. וכתב הרשב"א דהגם שאמרו תחזור להיתרה הראשון אבל אינה חוזרת לזיקתה, והיינו שאילו רצה לישא אותה אינה אסורה לו דאיסור אשת אח שפקע בנפילה הראשונה, שוב אינו חוזר גם כשנאסרה מחמת נישואי אחותה, ואעפ"כ כשהותרה אינה זקוקה לו ואינה צריכה יבום ולא חליצה. ולכאורה חידושו של הרשב"א אינו מתאים עם שיטת אבא שאול, דאמר דהנושא שלא לשם מצוה כאילו פוגע בערוה, וא"כ איסור אשת אח אינו פוקע אלא במקום מצוה. והכא מותרת לו גם אם לא נפלה לפניו ליבום, ואם ישא אותה סתם אינו עובר באיסור אשת אח. ואין כאן המקום להאריך בקושיה זו.

וברמב"ם (בפיה"מ בכורות פ"א מ"ז ובשו"ת סי' ריח) נתבארה מחלוקת אבא שאול ורבנן כעין שכתב הרשב"א, דאבא שאול סבר דאיסור אשת אח הותר רק לשם מצוה, ואם בא על היבמה שלא לשם מצוה פגע באיסור ערוה. ולרבנן איסור אשת אח פקע מיד כשנפלה לפניו ליבום, ואף אם נשאה שלא לשם מצוה, לא פגע בערוה דאשת אח. ולשיטתו דצריך להתכוון לשם מצוה, משמע שהוא מדין מצוות צריכות כוונה, ולמ"ד דמצוות אין צריכות כוונה יקשה מדברי אבא שאול שהצריך כוונה למצוה ע"מ להתיר את היבום. ולא מצינו שום דמיון בין סוגית מצוות צריכות כוונה לדברי אבא שאול, ואף בגמ' (ר"ה כח:) בסוגית מצוות צריכות כוונה, לא הקשו תיובתא מדברי אבא שאול להוכיח דמצוות צריכות כוונה.

המצוה - לכוונס את היבמה לאישה

אך הדבר פשוט דהמצוה ביבום אינה הביאה ואף לא הקנין שעושה בה, אלא קרא כתיב "יבמה יבוא עליה, ולקחה לו לאישה, ויבמה". והיינו דהכתוב מעמיד את תכלית המצוה - לייבם אותה, והדרך ליישם את היבום היא ע"י ביאה שמקנה אותה לו לאישה, ובזה מתקיים יבום. ומהו היבום - שתהיה אשת המת קנויה לו ותהיה אשתו, והאופן להכניס אותה לרשותו נתפרט בתורה - ע"י ביאה המקנה אותה לו לאישה.

וממילא, הביאה והקנין אינם מעשים של גוף המצוה, אלא הם

הכשר מצוה, ולכך פשיטא דלא שייך כאן כלל ענין מצוות צריכות כוונה. וטענת אבא שאול דענין היבום הוא העברת קנין האישות של המת לרשותו, והאופן להחיל את היבום במעשה האישות שלו, הוא כשמתכוון לקנות את האישות המת ולא לקנין אישיות גרידא. ואין הכוונה מתלווה למעשה כמו בענין מצוות צריכות כוונה, אלא ע"י הכוונה מוגדר המעשה כיבום. ואם בא היבם על יבמתו שלא לשם יבום אע"פ שקנאה להיות אשתו, לא עשה מעשה יבום, דלא קנה את האישות המת אלא קנה אישיות חדשה באישה זו. ואהכי סבר אבא שאול דכשעושה מעשה אישיות שאינו יבום, פוגע בערוה של אשת אח שלא במקום מצוה, דעשה מעשה אחר שאינו יבום.

ביאור דעת רבנן

ורבנן דפליגי על אבא שאול סברו דכל יבמה שנפלה לפני היבם נושאת בקרבה את האישות המת, וכל שבא עליה קנה את האישות המת גם אם לא נתכוון לכך. וכיון שכן, היבום אינו צריך כוונה כלל, לא מצד הגדרת המעשה, ובוודאי שאין שייך למצוות צריכות כוונה. ולא מצאנו הסבר וטעם לדברי המנחת חינוך שהצריך ביאה שניה ביבמה כשלא נתכוון למצוה, דאף אבא שאול לא הצריך כוונה למצוה, אלא סבר דהכוונה קובעת את צורת המעשה.

ישוב שיטות הראשונים

ולפי"ז הא דנקטו הראשונים [דלא כהתוס'] דאיכא מצוה גם בביאה שניה, או בגמר ביאה אע"פ שקיום המצוה נגמר מיד בהעראה או עכ"פ בביאה ראשונה, א"ש. דעד כמה דצורת קיום המצוה בהכנסת היבמה לרשותו שתהיה אשתו לכל דבר, מצוה זו מתקיימת בכל רגע בהנהגת אישיות רגילה. ומ"מ אין חובה שתהיה אשתו לעולם ומותר לגרשה, ולכן לענין ביאה שניה אין עשה דוחה לא תעשה. ואעפ"כ מ"מ כל זמן שהיא אשתו יש בזה קיום המצוה.

ויש להוסיף הסבר בדברי הראשונים, דאחר שהביאה היא רק הכשר מצוה שתהיה אשתו, יש ב' אופנים כיצד לקיים הכשר זה - אם ע"י העראה או ע"י גמר ביאה. ומותר לו לעשות בכל דרך שירצה, ואם יש עדיפות לגמר ביאה מותר לכתחילה, וביותר לפי מש"כ הריטב"א דמקיים בגמר ביאה את המכוון במצוה האמור בתורה שהוא בכדי להקים לאחיו שם.

נמצא - מצוות יבום ענינה לקנות את האישות המת בהכנסת היבמה לרשותו ונעשית אשתו לכל דבר. האופן של היבום הוא ע"י ביאה וקנין אישיות שקונה את היבמה, והם הכשר מצוה ע"מ שתהיה היבמה לאשתו. לדעת אבא שאול - אין הקנין של האישות המת נעשה אלא כשנתכוון לשם מצוה, ולדעת רבנן - עצם הקנין ביבמה מקנה ליבם את האישות המת וקיים את המצוה גם אם לא נתכוון.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

עומק הפשוט

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

גיליון מס' 413

בס"ד, יום ג' פרשת וירא, ט"ז חשוון תשפ"ד

דבר העורך

והוא יהיה פרא אדם

בפרשת השבוע הקודם פרשת לך לך (בראשית טז) מסופר על הגר שפחת שרי שברחה מפניה, ובמדבר פגש אותה המלאך ואמר לה - ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אלי ענין: והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל-פני כל-אחיו יושפך:

בטרגדיה הנוראה שפקד בשמחת תורה תשפ"ד את יושבי ארץ הקודש, הפסוק התקיים במלואו, בידי מחבלים ישמעאלים 'חמאס' = 'דאע"ש' שרצחו מול עיני המצלמות, לא רק שאינם מתביישים עם מעשיהם אלא מבצעים זאת לעין כל, ולא שייך לחנך אותם. כלי מלחמה מתקדמים לצד סכינים 'מנהג אבותיהם בידיהם'.

ישנו הסבר נפלא מהגאון רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל מדוע אמר המלאך להגר "והוא יהיה פרא אדם", ולא כמשפט הלשון אדם פרא, שהרי צורת הדיבור בלשון הקודש, להזכיר את שם העצם לפני שם התואר הבא לתאר את אותו שם עצם, כי ישמעאל עיקרו 'פרא' ואילו ה'אדם' שבו טפל לשם פרא שבו, פראותו של ישמעאל אינה סתם תואר המתלווה, אלא עצם מהותו. הישמעאלים במהותם הם שופכי דמים, הסכסוך על אדמות פלשתי, הוא רק תירוץ להשתמש בו כאמצעי לקיום תאוות הרציחה, לשפוך דם ישראל. זה ההסבר לתופעה שהרוצחים השפלים מתעדים ומפרסמים את מעשיהם הנוראים, כפי שמכונים בפי כל 'צמאי דם'.

לפני כמעט 100 שנה אחרי הפוגרום הנורא בחברון תרפ"ט, אמר החפץ חיים לתלמידו הג"ר שמעיה אליעזר דוכובסקי זצ"ל (בנאות דשא בהקדמה), התורה הקדושה שהיא נצחית אומרת על ישמעאל 'והוא יהיה פרא אדם', ואפילו אם ישיכל ישמעאל ללמוד, ויהיה למשל פרופסור, הוא יהיה 'פרופסור פרא אדם'. ה'פרא אדם' שבו לא תסור ממנו לנצח. נאנח החפץ חיים ואמר 'אוי מי יודע מה הפרא אדם הזה עלול עוד לעשות לעם ישראל באחרית הימים'.

ההסבר היחיד לכך שכלל ישראל חי בבטחון בארץ ישראל למרות שיש מאות מיליוני ישמעאלים צמאי דם המקיפים אותנו מכל עבר, הינו השגחה פרטית שהקב"ה שומר ומציל אותנו, על נסיך שבכל יום עמנו. בברכת התורה עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'ברכת שוקולד עם דגנים'

כל שיש בו מין דגן

תקציר: סדרת הגיליונות בנושא ברכות על עיקר וטפל; הגיליון הראשון (מספר 411) בנושא 'ברכת סלט פירות'. הגיליון השני (מספר 412) בנושא 'ברכת קוגל

השיעור לעני יידידות הבית נוסח משופר בני ישיבה חק
הרב יעקב ישראל חשון זצ"ל
בן ישיבת אור חיים תל אביב
טוב ומנוח למל' ונשאר פנים לכל אדם ולבוע בשפת פתאום ביום כח תשרי תשפ"ג
נתינת עיי יידידות מוקדמי וס' ומשמחתו החשובה

הבטיח בה' חסד יסובבנו

בעקבות המאורעות הקשים כאשר מאות מבני ישראל נתונים בצרה ובשביה ואין מחזירים אימה ממסדר האויב ומור יתקיים שיעור חזק מיוחד להתחזק ולהתאמץ בביטחון בה' יתברך שהוא עשה ועושה ויעשה לכל הנעשים

הביטחון וההשגחה הפרטית בתוך תנזור מול הפחד והדאגה מפני מאורעות המלחמה ע"י מגיד השיעור הנודע ב"שער הביטחון" בקו השגחה פרטית הר"ר דוד קלצקין שליט"א
השיעור יתקיים א"י ביום ותישי ברשת ורא יחד חשון תשפ"ד בין השעות 2:00 - 3:00 בצדדים
בהתאם מינסק קלין שכונת בית ישראל ירושלים
שמעו ותחי נפשכם
בברכת התורה

הנאות השיעור נותרו לזכרתם של כנס מאזימי בני ישראל והמאזינים במקום שבה בדרום הארץ לשמירה עליהם ולחלוצה

לע"ג מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי ברוך מרדכי ב"ר ישראל אזרחי זצ"ל ראש ישיבת עטרת ישראל וחבר מועצת גדולי התורה נלב"ע י"א חשון תשפ"ד ת.ג.צ.ב.ה.
הוקדש על ידי תלמידו חביבו הר"ר ישראל קלרמן שליט"א

חברי מערכת 'הילכתא' בדברי הדרכה בנושא 'מצות תלמוד תורה' מפי מרן הגאון הגדול רבי ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל

שמעורב בו קצת קמח, ברכתו בורא מיני מזונות, כי הדגן חשוב ותמיד נחשב לעיקר המאכל.

וגדר הדין מבואר **במשנ"ב** (סימן קסח ס"ק סג, סימן ריב ס"ק א) אם יש בתערובת אחד מחמשת מיני דגן, אפילו אם הוא מיעוט הוא העיקר, ומברך מזונות ופוסט את התערובת, כי מיני דגן נחשב לעיקר תמיד, וזה מה שקרוי בספרי הפוסקים הכלל של 'כל שיש בו' וזה דוקא כשיש בדגן ממש, אבל אם עירב קמח במים הרבה, עד שהוא רך כדי שיהא ראוי לשתייה, מברך 'שהכל'.

לדבק אין לו חשיבות: מבואר **בתוס'** (ברכות דף לו: ד"ה כל שיש בו) קמח שמעורב בקטניות או קמח מעורב בשקדים לחולה, אם נועד לסעוד ברכתו 'מזונות', ואם לדבק, אינו מברך 'מזונות'.

וכתב **הרא"ש** (פרק ו סימן ז) אם העיקר מחמשת המינים, ברכתו מזונות ו'על המחיה', מכח הכלל 'כל שיש בו מין דגן ברכתו מזונות', אפילו שאינו הרוב, כי המין דגן נחשב עיקר התבשיל. אך קמח שנועד להקשות את המאכל או לדבקו, אינו נחשב עיקר, כמבואר לגבי 'תבשילא דסילקא' (ברכות דף לט.) שמברכין עליו 'האדמה' כי הקמח הוא רק לדבק.

וכעין זה כתב **המאירי** (ברכות דף לז.) תבשיל שעירב בו ממיני דגן עם דברים אחרים, הולכים אחרי המין דגן, אפילו שרוב התערובת הוא ממאכלים אחרים, כי עיקר התבשיל קרוי על שם הדגן, כלשון הגמ' סמידא עיקר. אבל אם עיקר התבשיל מדברים אחרים ומכניס בו קמח הרבה למתק את הטעם או לעבות התבשיל אין הקמח עיקר ואין הולכין אחריו.

4. הלכה למעשה

נפסק בשו"ע (סימן רח סעיף ב-ג) חמשת מיני דגן

יאפצ"ק'. נושא הגיליון הנוכחי השלישי בסדרה (מספר 413), ברכת שוקולד עם דגנים, ומדוע?

1. צדדי השאלה

מהי הברכה הראויה, על הסוגים השונים של השוקולדים, המשווקים כיום במגוון צורות, באופן שמעורב בהם אחוזים מסוימים של מיני דגן, בכמות מרובה או מועטת, כגון שוקולד עם שברי עוגיות, קליק כריות, קליק ביסקוויט, כף-כף, פסק-זמן, וופל מצופה שוקולד, וכדומה.

האם ברכתם 'מזונות' מכח הכלל של 'כל שיש בו מחמשת המינים' מברכין עליו בורא מיני מזונות, והקמח עיקר למרות שהוא המיעוט והשוקולד טפל אליו למרות שהוא הרוב. או ברכתם 'שהכל', כי בדרך כלל השוקולד הוא הרוב, ועיקר כוונת האוכל לשוקולד ונטפל הדגן לשוקולד, או שנשאר ספק מהו הברכה וצריך לפוטרו בשתי ברכות על מאכלים אחרים?

קיים שאלה דומה לגבי גלילות עם שברי עוגיות, וסלטים שמכניסים בהם מיני דגן לטעם, כמו קרוטונים, או נשנושים, וכדומה. וצריך לשים לב לחילוקים בין המקרים השונים.

2. עיקר וטפל

תמצית היסודות, חלקם כבר התבארו בגיליונות הקודמים ונוגעים גם לגיליון הנוכחי:

מופרך: כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוסט את הטפל. באופן שאין המאכלים מעורבים, נאמר דין עיקר וטפל, רק כאשר חפץ באכילת האחד ואינו חפץ באכילת השני שבא רק להכשירו, כמו בדין של המשנה עיקר וטפל בפת ומלית, שאינו תערובת אלא שהאחד הוא העיקר בעצם. אבל כאשר שניהם עיקרים מברך שתי ברכות.

תערובת: כאשר המאכלים מעורבים, צריך לקבוע מיהו העיקר ומיהו הטפל בתערובת, אם מין אחד הוא העיקר אפילו שהוא המיעוט, והשני אינו בא אלא לתקנו ולהכשירו אפילו שהוא הרוב, מברך על העיקר ופוסט את הטפל. ואם שניהם עיקרים, הולכים אחרי הרוב, או אחרי החשוב אפילו שהוא מועט. **מגן אברהם** הובא **במשנ"ב** (סימן ריב ס"ק א).

3. כל שיש בו מחמשת המינים

דגן נחשב לעיקר: מקור הדין הוא **בגמ'** (ברכות דף לו: לז:) רב ושמואל דאמרי תרוויהו 'כל שיש בו מחמשת המינים מברכין עליו בורא מיני מזונות', ולכן מסקנת רבא לגבי 'ריהטא' שהוא חביץ קדירה העשוי מקמח ודבש, בין 'דחקלא' שמעורב בו הרבה קמח, ובין 'ד'מחוזא'

את הכמות על ידי שמוסיפים פירורי לחם, ברכתם כברכת הדגים, כי קוראים לזה דגים. כלומר, הוספת הלחם היא לעבות את התבשיל, בשביל שהמנה תהיה מכובדת, ואין לו ענין בדגן בפני עצמו.

ולדעת הג"ר נסים קרליץ זצ"ל (חוט שני ברכות עמודים רד-רה ושער הציון רנז, עדות השואל) לאחר שהביא את הדיוקים מלשונות הראשונים, כתב שדוקא כאשר כוונתו לאכילת מזון הדגן בעצמו, להרגיש טעמו או לשבוע קצת ממנו, ברכתו 'מזונות' למרות שהוא מיעוט. אבל בממתקים שמוסיפים להם קמח כדי שהמאכל יהיה רך או פריך או קשיח וכדומה, ואין מטרה וכוונה באכילת הדגן עצמו, אין ברכתו 'מזונות'. וכן גלידה עם שברי עוגיות ברכתו 'שהכל', כי העיקר הוא הגלידה, וכסברת החזו"א לגבי קציצת דג.

וכעין זה כתב בתשובות והנהגות (חלק א סימן קפא) דגים טחונים שמעורבים עם פירורי לחם, אם כוונתו להשביח את טעם הדגים ברכתו 'שהכל', וכשכוונתו לטעם של שניהם, ברכתו 'מזונות'.

7. 'כיף-כף' ו'פסק-זמן'

לדעת הגר"צ ובר שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא) גלידה או שוקולד עם שברי עוגיות חשיבותו מועטת וברכתו 'שהכל', וסברתו כיון שאדם רוצה לאכול שוקולד ולא עוגיות (וכסברת החזו"א הנ"ל), ולכן למרות שבא לטעם, ברכתו 'שהכל'. ופוק חזי, שמאכל זה מונח בחנות במדפי השוקולדים ולא במדפי העוגיות, ולגבי חטיף שוקולד הנקרא 'כיף-כף', המורכב מוופל ומצופה בשוקולד חלבי, ברכתו 'מזונות', ואילו לגבי 'פסק זמן', מכיון שהוופל שלו יותר קטן וטעמו פחות מורגש, יש להסתפק בברכתו. ולדעת הג"ר מאיר סירוטה שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), בכל חטיפי השוקולד אין את הכלל של כל שיש בו כיון שלא נתבשלו ולא נאפו ביחד, וחוזר לכללים הרגילים של עיקר וטפל, שהולכים אחר הרוב או אחר החשוב, ולכן צריך לבדוק בכל חטיף מי הוא עיקר המאכל ומי בא לטפל, ומסתבר שהולכים בזה לפי דעת בני אדם הכללית, שיש חטיפים שעיקרם המיני דגן, ויש חטיפים שעיקרם השוקולד, אבל כאשר אדם חפץ באופן מיוחד בשוקולד ולא במיני דגן מברך עליו 'שהכל'.

ולדעת הג"ר נתן קופשיץ שליט"א בכל אופן שיש דגן וחפץ בטעמו ברכתו 'מזונות', ולכן גם גלידה או שוקולד עם שברי עוגיות יש בו צד גדול שצריך לברך עליהם 'מזונות' ולכן טוב לברך ב' ברכות על זה קודם האכילה.

חולקת על שיטת הרא"ש, כי לדעת הרשב"א, מברכים 'מזונות' אפילו כאשר המין דגן אינו עיקר המאכל אלא הדבש עיקר, כיון שסוף סוף תפקידו להשביח את הטעם, ואינו סותר את הכלל שעיקר וטפל מברך על העיקר ופוסט את הטפילה, כי מיני דגן חשובים מאוד ונחשב עיקר לעולם חוץ מניתן לדבק. אבל לדעת הרא"ש רק אם העיקר מחמשת המינים מברכין עליו, אבל אם אינו העיקר מברכין על העיקר, מכח הכלל 'כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוסט אף הטפילה'.

מאידך פשטות לשון הבית יוסף (סימן רח) משמע שחולק על העולת תמיד, כי ציטט את הרא"ש והרשב"א כאחד, משמע שגם הרשב"א סובר כשיטת הרא"ש, שברכתו 'מזונות' רק באופן שכוונתו גם לאכילת הקמח, ולכן הוא נחשב לעיקר המאכל. וכפי שדייקו בדברי הבית יוסף בוזאת הברכה (בירור הלכה סימן יט) ובמגילת ספר (ברכות סימן ח).

6. אימתי הדגן טפל

האור שמח (הלכות ברכות פרק ג הלכה ו) מדייק מלשון הגמ' (ברכות דף לט.) לגבי ברכת סילקא המעורב בקצת קמח, שהקמח עיקר רק באופן שאילו היינו מוסיפים עוד קמח היה משביח את המאכל, אך באופן שאילו היה מוסיף הרבה קמח היה מגרע את טעם המאכל, אין ברכתו 'מזונות', כי מעט הקמח שבו אינו חשוב, למרות שניתן לטעם ולא לדבק, שאינו עדיף מאילו היו מוסיפים בו קמח. ומסיים כן נראה לי ברור להלכה. וכן צירפו להלכה הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שעורי הגרי"ש אלישיב ברכות עמוד תכג, מכתב בתחילת ספר אור שמח על הש"ס ברכות) והגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני ברכות עמוד רג) את דברי האור שמח שאם כוונתו רק להטעים את המאכל אין אומרים בו את הכלל של 'כל שיש בו'.

מדויק מלשונות הראשונים, שגם באופן שהדגן בא לטעם, צריך שיתכוין גם לאכילת הדגן, ואם אינו מתכוין לאכילתו, אינו נהפך לעיקר אפילו שבא לטעם, וכמבואר בלשון תוס' (ברכות לו:) 'כדי שיסעוד הלב'. ובלשון הרמב"ם (הלכות ברכות פרק ג הלכה ו) שעירב כדי ליתן טעם בתערובות. וכן מלשון השיטה מקובצת (ברכות דף לט.) שהקמח מעיקר התבשיל, שמכוין אפילו קצת לאכילת הקמח ברכתו 'מזונות'.

ידוע הוראת החזון איש (מעשה איש חלק ב עמוד ק, ארחות רבינו חלק א מהדורה חדשה עמוד קעא, קובץ זכרון מרדכי עמוד טו) לגבי קציצות דגים, שמגדילים

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן
הזוכה בהגרלת גיליון 412 בסך 100 שקל מזומן
כמו יעקב צבי אייזנשטיין הי"ו
תלמוד תורה 'תורת עולם' בית שמש

שאלה: מהם הכללים לקביעת ברכת מזונות בחטיפים למיניהם?

האם קביעת הברכות תלוי בכוונת היצרן, או באדם שאוכל מה יותר חביב עליו בשעת האכילה, או תלוי בדעת בני אדם איך אנשים מתייחסים לזה, באיזה מדף בחנות מונח בדרך כלל. והאם אפשר ללמוד מהגדרת המאכל המופיעה על גבי האריזה, או מסדר הרכיבים? האם צריך טעם של דגן, ומהי כמות האחוזים הנצרכת לקביעת ברכת מזונות?

מקורות: מראי מקומות שצינו בגיליון הנוכחי. ובנוסף - ט"ז (סימן רח"ס ק"ג), משנה ברורה (סימן רח"ס ק"ח, ס"ק מה), ביאור הלכה (סימן רח"ס ק"ח, ס"ק מה), שער הציון (סימן ריב"ט ק"ו), שיערי הברכה (פרק טו הערה ג, פרק כג).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות יושלחו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שילוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

המדור הוקדש לע"נ הגאון הגדול בעל ה'בן מלך'
רבי נתן יהודה לייב ב"ר אלימלך מינצברג זצוק"ל
נלב"ע ט"ז חשון תשע"ט ת.נ.צ.ב.ה.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. מתכוין לדגן: מאכל שמעורב בו מין דגן אפילו שהוא המיעוט ברכתו 'מזונות' כי הוא נחשב לעיקר המאכל. ודוקא באופן שניתן 'לטעם', אבל 'לדבק' אין ברכתו 'מזונות'.
- ב. אור שמח: רק באופן שריבוי הקמח משיב את המאכל גם במיעוט 'מזונות', אבל באופן שריבוי הקמח מקלקל את המאכל, במיעוט אין ברכתו 'מזונות'.
- ג. דגים: הורה החזו"א 'כל שיש בו' הוא רק באופן שמתכוין באכילתו גם למין דגן, אבל דגים עם קמח ברכתו 'שהכל' כי מטרת הדגן היא רק להרבות את הכמות.
- ד. ממתקים: חטיפים וממתקים שמעורב בהם קמח, אם נועד לטעם עיקרי ברכתו 'מזונות', אבל אם תפקידו לרכך או להקשות את המאכל, מברכים כברכת הרוב ולא 'מזונות'.
- ה. שברי עוגיות: שוקולד או גלידה עם שברי עוגיות וכדומה, ברכתם 'שהכל' כי עיקר כוונת האכילה היא לשקולד וגלידה, ואילו שברי העוגיות המועטים רק משפרים את האכילה, ויש אומרים שברכתם 'מזונות'.
- ו. חטיפי שוקולד: כיף-כיף ופסק-זמן ברכתם 'מזונות', ויש אומרים 'שהכל'. ויש אומרים כיף-כיף 'מזונות' ופסק-זמן 'שהכל'. ויש אומרים כיף-כיף 'מזונות' ופסק-זמן ספק.

עדכוני הלכה

ידע הלכתי ופרקטי

עם התפתחות תעשיית המזון, בהרבה מהמאכלים המיוצרים כיום, יש שאלות וספיקות לגבי ברכתם, ולעיתים כשלא יודעים את ההכרעה הברורה, צריך לפטור אותו בשלש ברכות אחרות, ולא תמיד מתאפשר לברך את כל הברכות המסופקות, [ועצה טובה לכך שיהיה לו 'ערכת ברכות'].

ולכן דרוש ידע פרקטי רב עם דגש מיוחד על העדכונים ההלכתיים, בנוסף לידיעת הכרעות המשנ"ב וגדולי הפוסקים, ומבואר בהסכמות לספר 'וזאת הברכה' מאת הג"ר רפאל שמואלביץ זצ"ל והג"ר חיים פנחס שיינברג זצ"ל חשיבות העסק בהלכות ברכות שהמציאות מתעדכנת ללא הרף.

נושא הגיליון הבא:

'כללי קביעת ברכת מזונות'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון נודב על ידי הגה"ח רבי רוד שמעון מינצברג שליט"א
לרגל שמחת נישואי בנו החתן המופלג הר"ר חיים ישעי' שליט"א
עב"ג בת הגה"ח אריה מרדכי קרישבסקי שליט"א
יהי רצון שיזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות אמון

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
בירורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פנינו הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 253

פרשת וירא

תשפ"ד

אם מצות תפלה דאורייתא צריכה כוונה לעיכובא מדין מצוות צ"כ ♦ הרב אורי יצחקי
טעות בברכות החופה והאופנים לתקן את הדבר ♦ הרב יעקב דומב
בדין השלמה לחיוב תפילה שלא בזמנה ♦ הרב אליסף פרלמן
ספק חלב שרשאי ליתן לחבירו רק אם יודיענו שחלב הוא ♦ הרב זאב פראנק
להרוג מחבלים המחזיקים בבני ערובה וייהרגו עמהם חלק מבני הערובה ♦
בחידוש החזו"א דמותר להטות חץ ולהרוג יחיד כדי להציל רבים ♦ הרב אברהם זנגר

הרב אורי יצחקי

אם תפלה דאו' צריכה כוונה לעיכובא

א. ידוע מה שנחלקו הראשונים אם חיוב תפלה דאור' או דרבנן, דעת הרמב"ם והסמ"ג ועוד דתפלה היא מ"ע מדאורייתא, ולדעת רש"י ותוס' רמב"ן והרשב"א ועוד היא אסמכתא מדרבנן. הנה קימ"ל להלכה בסימן ס' ס"ד דמצות צ"כ, וצ"ע איך מתקיים דין זה במצות תפלה. ולדעת הרמב"ן לכאורה יש מקום לומר דכיון דמצות תפלה רק מדרבנן הרי שיטת המג"א כהרדב"ז דבמצות דרבנן א"צ כוונה, אך לדעת הרמב"ם דעיקר מצות תפלה דאור' לכאורה אם לא כיון לצאת יד"ח המצוה לא יצא יד"ח, וגם להרמב"ן התינוח למג"א אך לפי מה שהביא המשנ"ב את דעת הגר"א שאין לחלק בזה הדק"ל, דכמדומה שרוב העולם אינן מקפידים לחשוב בדעתם קודם התפלה "הריני מכוין לקיים בזה מצות תפלה כאשר צוה השם" כמוש"כ המשנ"ב בסימן ס' ס"ק ז' [ובמצוה דרבנן לכאורה יש לכיון "הריני מכוין לקיים בזה כאשר צוה אותי חכמים"].

ולכאורה צריכים אנו ליסוד החיי אדם בכלל ס"ח שהביא המשנ"ב בסימן ס' ס"ק י', דמה דמצרכינן ליה לחזור ולעשות המצוה היינו במקום שיש לתלות שעשייה הראשונה לא היתה לשם מצוה, כגון בתקיעה שהיתה להתלמד או בק"ש שהיתה דרך לימודו וכדומה, אבל אם קורא ק"ש כדרך שאנו קורין בסדר תפילה וכן שאכל מצה או תקע ונטל לולב אף על פי שלא כיון לצאת יצא שהרי משום זה עושה כדי לצאת אף על פי שאינו מכוין עכ"ל, ור"ל היכא שמוכח לפי הענין שעשייתו הוא כדי לצאת, אף על פי שלא כיון בפירוש יצא, אבל בסתמא בודאי לא יצא כדאיתא בתוס' סוכה [דף ל"ט ע"א ד"ה עובר ע"ש], וכ"ז לענין בדיעבד אבל לכתחילה ודאי צריך ליזהר לכיון קודם כל מצוה לצאת ידי חובת המצוה וכן העתיקו כל האחרונים בספריהם עיין בח"א בכלל כ"א ובדה"ח הלכות ק"ש ובמעשה רב, עכ"ל.

מעתה כל הניגש להתפלל כסדר התפלות הרגיל מוכחא מילתא דכוונתו לקיים מצות תפלה, ואפילו מתפלל ביחיד בביתו כיון שעושה מעשה מובהק של תפלה שאינו יכול להתפרש באופן אחר חשיב כונה לדעת החיי אדם דע"כ כל העולם סומכים עליו, ואע"פ שכתב המשנ"ב דכ"ז לענין בדיעבד אבל לכתחילה ודאי צריך ליזהר לכיון קודם כל מצוה לצאת ידי חובת המצוה, לכאורה צ"ל דלפי מצב הדור כולנו במצב של דיעבד, והדיעבד הפך אצלנו לדין לכתחילה, וצ"ע.

ב. ויש קצת להעיר כי קצת לא מתישב על הלב להחיל את הדין של מצות צ"כ על מצות התפלה, ומאוד היה נראה לומר ולבאר דכיון דתפלה כל ענינה הוא דיבור ישיר עם הקב"ה, הרי המצות מתקיימת בעצם המעשה ולא שייך לומר שלא יצא יד"ח בלא כוונה לצאת יד"ח שהרי סו"ס דיבר עם השם וביקש ממנו ושיבח אותו שזוהי עצמות התפלה.

אך אם נבוא לסברות אלו מה נעשה למש"כ המשנ"ב דכל הברכות הן בכלל הדין של מצות צ"כ [אלא שדן שם שתלוי אם מצות דרבנן צ"כ], ולכאורה גם בכל הברכות יש להבין כמו בתפלה דעצמות הברכה לקב"ה היא המצוה ולא שייך לדון בה שבלא כוונה לצאת יד"ח לא יצא יד"ח, וע"כ דאין לחלק בזה, והדק"ל.

עוד מצינו דוגמתו במה שכתב הח"ח בפשיטות דמצות צדקה צריכה כוונה, וידועה מש"כ בפשיטות בקובץ שעורים היפך זה דכל מצות חסד וצדקה דענינה הוא ההטבה לזולת לא שייכא כלל בדין מצות צ"כ דהא סו"ס קיבל העני את הצדקה ונהנה ממנה שזוהי עצמות המצוה, אך מדברי הח"ח חזינו לא כך, וקשה כנ"ל.

ג. יש קצת לקרב אל השכל את שיטת המשנ"ב, דהנה לכאורה יש להקשות כיון דמהות התפלה היא דיבור עם הקב"ה בצורה של בקשה או שבח, הרי דבר זה אינו שייך כלל למערכת של ציוי ששייך למימר ביה "לצאת ידי חובה", דממ"נ אם מתעורר באדם צורך כלשהו והוא מבקש ממי שיכול למלא בקשתו או מתעורר אצלו רגש הודאה לקב"ה והוא משבח על שמיטיב עימו, א"צ לצוותו ע"ז, ואם אין מתעוררים לו רגשות לו מה יועיל הצייו.

וע"כ דמייירי במי שמתעורר אצלו הצורך לבקש או לשבח ולהודות, והצייו הוא שפ"נ צורך זה למי שביכולתו להיטיב עימו ולמלא בקשתו ולהפיק רצונו שהוא הבורא יתברך שמו, וזהו יסוד האמונה, וא"כ כבר שייך לומר בזה שכשעושה כן צריך לכיון לקיים רצון השם שציוה על דבר זה.

ד. הנה ידוע שאע"פ שנחלקו הפו' בחיוב התפלה בכל יום, מ"מ התפלה בעת צרה לכר"ע מצוה מן התורה, והיינו להתפלל ולהריע עד שיענו מן השמים, כמוש"כ הסמ"ק עשה י"א והוב"ד לדינא במג"א סימן ק"ו סק"ב, דאף דנקט כרוה"פ דתפלה דרבנן מ"מ הביא בשם הסמ"ק דתפלה בעת צרה היא חיוב מדאורייתא, ובבאר היטב סק"א וכה"ח סק"ח, וכן מבואר להדיא ברמב"ן כשהשיג על הרמב"ם במ"ע ה' וס"ל לרמב"ן דתפלה בכל יום הויא מצוה מדרבנן, וכ' שם דרק תפלה בעת צרה היא מצוה מדאורייתא, וז"ל: ואם אולי יהיה מדרשם בתפלה עיקר מה"ת נמנה אותו במינו וכו' ונאמר שהיא מצוה לעת הצרות שנאמין שהוא יתברך ויתעלה שומע תפלה והוא המציל מן הצרות בתפלה וזעקה, עכ"ל.

מעשה יש להסתפק איך מתקיים בתפלה דאור' בעת צרה הדין של מצות צ"כ, ולכאורה גם בזה אנו נזקקים לדברי החיי אדם דמוכח לפי הענין שעשייתו הוא כדי לצאת אף על פי שלא כיון בפירוש יצא, והכא נמי מוכח מנוסח התפלה וצורתה שזועק אל השם שיושיע אותו מצרתו שעשיתו לשם מצוה.

ד. אך מה שיש להסתפק בזה לכאורה – והוא נוגע מאוד לזמנה, האם יוצאים יד' תפלה דאור' בעת צרה ומלחמה (כמו שהוא בעת הזאת ה' ישמרנו), במה שמתפללים את נוסח התפלה הרגיל, והתינוח אם הינו מקפידים לקיים את דברי המשנ' ולומר בפה או לחשוב בלבבנו לפני התפלה "הריני מכוין לקיים בזה מצות תפלה דאור' בעת צרה כאשר צוה השם", אבל למה שאנו סומכים על החיי אדם דכל שניכר ממעשיו שעושה לשם מצוה חשיב ככוונה לצאת יד' ח, הרי במה שמתפלל את נוסח התפלה הקבוע לכאורה אין ניכר כלל שמתפלל וזועק לשם בעת צרה, וא"כ לכאורה לא יצא יד' ח, וצ"ע, ועיין בחינוך במצוה תל"ג, אחר שהביא את שיטת הרמב"ם והרמב"ן בענין חיוב תפלה, כתב וז"ל: ומי שצר לו ולא קרא אל השם"ל להושיעו בטל עשה זה כדעת הרמב"ן ז"ל ועונשו גדול מאד שהוא כמסיר השגחת השם"ל מעליו, עכ"ל.

ועלה בדעתי כי כיון דמהני סברת החיי אדם על עיקר מצות תפלה, שוב אין חסרון בדין מצות צ"כ על תוספת הכוונה למצוה המיוחדת של תפלה בעת צרה, אך אחר העיון קשה לומר כן דהא סו"ס לגבי התפלה בעת צרה תפלתו הרגילה הקבועה היא בגדר "אינו מחויב", ויותר מסתבר שצריך כוונה מיוחדת על המצוה של "תפלה בעת צרה" כדי לקיים את הדין של מצות צ"כ, וצ"ע.

ה. ובספר "שערים בתפלה" להגרש"ד פינקוס זצ"ל [אות "ביצור" אור"ק ד'], כתב וז"ל: ויש להעיר כאן הלכה נוראה למעשה, דכל אימת דאירע לאדם איזה ענין של צרה, הרי נתחייב הוא מיד במצות עשה מן התורה של תפילה. והיא נפק"מ גדולה למעשה, כגון מי שכבר התפלל בבוקר, ואח"כ בדרכו לעסקיו נזדמנה לו איזו צרה, כגון כאב גדול, או עכוב בעניניו החשובים לו מאד, הרי לשיטת הרמב"ן שהביאו החינוך להלכה, נתחדשה לו ברגע זה מצוה וחייב מהתורה של תפילה מחמת שהיא לו עכשיו עת צרה. אמנם לשיטת הרמב"ם כבר יצא ידי חובתו במה שהתפלל כבר באותו היום, אבל להרמב"ן נתחייב מדאורייתא להתפלל עכ"פ תפילה קצרה, וצריך עיון בדין זה לדעת מהו השיעור שתהא נקראת צרה להתחייב עליה מן התורה לדעת הרמב"ן, עכ"ל, [ועי"ש מה שהביא מהנהגת מרן הגר"ז בזה].

ו. ויש להעיר על דבריו דלכאורה גם להרמב"ם יש חיוב תפלה דאור' בעת צרה, כמוש"כ בפ"א מהל' תענית הל' א' ג' וז"ל: מצות עשה מה"ת לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הציבור שנא' על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות וכו' ודבר זה מדרכי התשובה הוא שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן וכו' וזהו שיגרום להסיר הצרה מעליהם, אבל אם לא יזעקו ולא יריעו וכו', עכ"ל, אלא דלהרמב"ם מצוה זו דוקא בצרה שלא תבא על הציבור אבל צרת היחיד בכלל חיוב תפלה דבכל יום כמפורש ברמב"ם פ"א מתפלה ה"ב חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקב"ה ואח"כ שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה כו'...", אבל להסמ"ק והרמב"ן הוא לעת צרה של כל א' וא' שולמד מקרא ד'ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך", ע"כ, כמו שהעיר לנכון הגרמ"מ קארפ שליט"א בספר הלכות יום ביום פ"א הערה 7, ובנידוד' לפי מצבנו הרי אנו בצרת ציבור ולכו"ע גם לרמב"ם יש חיוב תפלה דאור', וצ"ע איך יוצאים יד' ח בתפלה הקבועה כיון דדברי החיי אדם לא שייכי הכא כיון דאין ניכר שעושה כן מחמת המצוה דאור' של זעקה בעת צרה, וכנ"ל.

ז. הנה נוהגים בכל תפוצות ישראל לומר שני פרקי תהלים אחר התפלה ולסיים בתפלת "אחינו כל בית ישראל וכו'...", ולכאורה בזה ודאי מתקיים החיוב של תפלה דאור' עכ"פ לפי החיי אדם, כי ניכר ממעשינו שתפלה זו ובקשה זו באה מחמת הצרה, ואם כנים אנחנו הרי לפ"ז יש לכל אדם להקפיד לומר את פירקי התהלים

הללו בסוף התפלה שבזה יוצא יד' ח תפלה דאור'!!! (ובלבד שגם פרקים אלו לא יאמרו באופן של "מתעסק"...).

עוד י"ל בלימוד זכות על כלל ישראל דבאמת לא מצאנו גדר ברור לתפלה בעת צרה, ובשלמא בצרות המתחדשות [כמו שצייר הגרש"ד פינקוס זצ"ל] לא שייך לומר שיצא יד' ח תפלה בעת צרה על צרה אחת במה שהתפלל לפני"ז על צרה אחת, אבל בצרה שאנו בתוכה כעת ה' ישמרנו הרי הצרה נמשכת כבר כמה שבועות רח"ל, ויתכן שיצא יד' ח במה שהתפלל פעם אחת שלא מן המנין, ומי הוא בעת הזאת שלא התפלל תפלה אחת מחמת המצב הנורא של כלל ישראל.

ח. עוד י"ל דבאמת גם בתפלה הקבועה יוצא יד' ח בנוסח התפלה גם בלא כוונה "לצאת ידי חובה", במה שמוסיף כוונה והתרגשות בעת התפלה, בעיקר כשעושה כן בברכות שהנוסח שלהן מתפרש באופן ברור על מצבי צרה של כלל ישראל, כגון ברכת "ראה בעונינו" שכתבו בה המפרשים שהכוונה להתפלל אל השם שיושיע אותנו מהצרות המתחדשות בכל עת ורגע, ויזכור כי רק הקב"ה יכול להושיע והוא יושיענו בנסים גדולים כמו שעשה עמנו ביציאת מצרים (כמבואר בצדה לדרך וסדר היום ופרוש תפלת שמונ"ע בספר יערות דבש, הובא אצלנו במאמר מיוחד), ובכוונה זו הרי מוכח שמתפלל משום הצרה, ויוצא יד' ח תפלה דאור'.

ובאמת ע"ד זו יש להראות קטעים שלמים בתפלת בברכות השחר ופסוד"ז וברכות ק"ש ושמונ"ע, שעל ידי תוספת כוונה בהם מקיים את החיוב של תפלה דאור' בעת צרה, וכל ערום יעשה בדעת לכוין לכה"פ במקום אחד בתוספת הכוונה לישועה בעת צרה, ויקיים בזה מצוה גדולה, ומלבד שינצל עי"ז מן הצרה עצמה עוד ינצל גם בחומר העונש שהזכיר החינוך על המבטל מצוה זו.

ט. הנה כל דברינו עד עתה לפי שיטת המשנ"ב בדין מצות צ"כ, אך לא אימנע מלהעיר שיש החולקים בזה על המשנ"ב, וביניהם מרן הגריש"א זצ"ל כמובא בספרי תלמידיו, והם ס"ל דכדי לצאת ידי חובת הדין של מצות צ"ע לא בעינן מחשבה מפורשת לצאת יד' ח, אלא מספיק שיודע בשעת עשיית המצוה שעושה מצוה ואינו כמתעסק, [עיין מה שכתב בזה בספר פיסקי תשובות בסוף חלק א'], ולכאורה לפי דבריהם יצא יד' ח בכל אופן.

שוב התבוננתי שלכאורה גם לשיטה זו ופרוש זה בגדר מצות צ"כ לא העלינו ארוכה לכל הקושיות, דסו"ס מאן לימא לן שהמתפלל את נוסח התפלה הקבועה יודע את גדר החיוב המיוחד של תפלה בעת צרה, ונהי דאינו בגדר "מתעסק" על עיקר התפלה, אך לכאורה אכתי הוא בגדר מתעסק על הדין והמצוה המיוחדת של "תפלה בעת צרה", ושוב נזקקים אנו לתירוצים שכתבנו לעיל, וצ"ע.

הרב יעקב דומב

טעות בברכות החופה

[א] המנהג הרווח היום הוא לחלק את ברכות הנישואין בין המכובדים ובני המשפחה הנוכחים במעמד החופה, מלבד ברכת האירוסין וברכת הגפן שעמה שנהגו שמברכם הרב המסדר קידושין. והמברך ברכת שהכל ברא לכבודו מברך קודם אליה את ברכת בורא פרי הגפן של סדר ברכות הנישואין. ולאחרונה הייתי בחופה, ובברכות הנישואין אירע טעות, שטעה המברך ובמקום להתחיל בברכת בורא פרי הגפן התחיל בברכת שהכל ברא לכבודו, ומיד כשסיים תיקונו בני החופה, ותוכ"ד תיקן וסיים בורא פרי הגפן ואח"ז בירך שוב את ברכת שהכל ברא לכבודו.

ובשעת מעשה הסתפקתי אם עשה כדיו, וסברתי הייתה שאף שמצינו שהתחיל בברכה ע"ד יין וסיים בשכר יצא, י"ל שהיינו מפני שהתחלה לעולם הייתה ע"ד ברכת הנהנין, אך מי ימר שה"ה היכא שהתחלה הייתה ע"ד ברכת השבח וסיים בברכת הנהנין, וכשהצעתי הדברים בפני חכ"א בשעת מעשה אמר לי שלא שנא'.

עצמה אלא על קיום המצוות ולכן יכול להחליף את סוף הברכה אבל בברכת הנהנין הברכה היא על הפרי עצמו ואם תחילת הברכה היא על פרי אחד אינו יכול להחליף סופה לפרי אחר אא"כ עליו נתכוין מעיקרא כמו בברך על שיכרא הגפן, עי"ש. ולפי"ז יש לחזור ולדון בברכה שהתחיל לברכה ע"ד ברכות השבח אם יכול להחליף סופה

¹ שו"ר בזאת הברכה סוף פכ"ה שהביא להקשות, מ"ש שבסי' ח' כתב המ"ב שאם בירך על טלית ולקחוה מידו יכול לסיים את הברכה על תפילין ולהניחם, ואילו גבי בירך על פרי ונפל מידו לא אמרינן שיסיים את הברכה על פרי אחר שמונח אצלו, כמבואר בסי' ר"ו ס"ו. והביא לחלק בשם הגר"ש אלישיב, שבברכת המצוות אין הברכה על המצוה

וכשעיינתי בדברים ראיתי שיש לדון בהם וכדלהלן.

בש"ע סי' ר"ט ס"ב איתא, לקח כוס של שכר או מים וברך ברוך אתה ה' מלך העולם בורא פרי הגפן ותכ"ד נזכר שטעה ואמר שהכל נהיה בדברו יצא. ובמ"ב כתב שאפילו היה בדעתו בתחילת הברכה שהוא יין ונמצא שתחילת הברכה וסופה הוא שלא כדון, כיון שעקר בתוכ"ד וסיים כהוגן יצא. ולפי"ז נראה שה"ה במקרה הנ"ל, כיון שתיקן בתוכ"ד את הברכה לבופה"ג יצא יד"ח בברכת הגפן ויברך אחריו את שהכל ברא לכבודו.

אמנם עו"כ המ"ב, כתבו האחרונים, מי שאומר אחר ברכת היין בורא מאורי האש, ונזכר שצריך להקדים בשמים וסיים בורא מיני בשמים יצא ידי בשמים, וחוזר ומברך בא"י בורא מאורי האש. ודווקא שנתכוין בשעת הזכרת שם ומלכות על הבשמים שנקט בידו ונכשל בלשונו ואמר ברוך מאורי האש, אבל כשנתכוין לברך על האש יצא ידי ברכת מאורי האש ואח"כ מברך ברכה אחרת על הבשמים. דהא על האש ג"כ צריך לברך, והסדר אינו מעכב.

ומבואר מדברי המ"ב, שרק מפני שבתחילת הברכה היה דעתו על בשמים יכול לתקן בתוכ"ד ולסיים בשל בשמים, אך אם בתחילת הברכה היה דעתו לברך על האש וסיים בעל האש ונזכר שלפי הסדר עליו לברך על הבשמים ותיקן בתוכ"ד לבשמים לא מהני. וטעמא שבכה"ג הרי הברכה שבירך על האש היא ברכה כהוגן ורק בסדר ברכות אינה נכונה וכה"ג ל"מ לתקן בתוכ"ד.

וכן מבואר במ"ב בסי' מ"ו ס"ק כ' גבי טעות בברכות השחר, וז"ל, אם בשעה שאמר בא"י מלך העולם היה בדעתו לסיים מלביש ערומים ואחר שסיים מלביש ערומים נזכר ואמר תוכ"ד פוקח עורים, לכולי עלמא יצא ידי ברכת מלביש ערומים וחוזר ומברך פוקח עורים, כי אין הסדר מעכב.

ולפי"ז נראה שכן הדין בברכות הנישואין שכיון שאין סדר הברכות מעכב בהם, וכשבירך שהכל ברא לכבודו בירך ברכה נכונה וכשאמר שם ומלכות היה בדעתו לברך שהכל ברא לכבודו, אז אף אם תיקן בתוכ"ד וסיים בפופה"ג לא מהני תיקונו, ויצא בברכת שהכל ברא לכבודו. וא"כ הוא צריך לברך שוב ברכת בופה"ג, ואינו צריך לחזור ולברך את ברכת שהכל ברא לכבודו. ונמצא שטעה בשתיים, א' שחסר לו את ברכת הגפן שלא בירכה וב' שבירך לחינם שוב את ברכת שהכל ברא לכבודו.

[ב] ויש לדון, מה יהיה הדין אם בשעה שהתחיל בברכה היה בדעתו בזמן אמירת שם ומלכות לסיים בברכת הגפן, וטעה וסיים בברכת שהכל ברא לכבודו ותיקן בתוכ"ד ואמר בופה"ג.

ונראה שדבר זה תלוי בפלוגתא שהביא המ"ב שם בסי' מ"ו. וז"ל, אם בשעה שהגיע לפוקח עורים ורצה לסיים פוקח עורים נכשל בלשונו וסיים מלביש ערומים, ותוכ"ד נזכר וסיים פוקח עורים, י"א שיצא בזה ידי ברכת פוקח עורים כי בזה עקר סיומו הראשון, ויש מסתפקין בזה [השע"ת בסי' זה, והדגמ"ר (בסי' ר"ט)].

וא"כ ה"ה הכא נימא כן, שהיכא שבתחילת ברכתו היתה דעתו לסיים בופה"ג וטעה וסיים שהכל ברא לכבודו תליא בפלוגתא זו של הפמ"א עם המ"א הדגמ"ר והשע"ת. ולמעשה צ"ע מה יעשה, שמשמעות המ"ב היא שיש לחוש לספיקא של המ"א והדגמ"ר.

והמ"ב בסי' ר"ט כתב, שאם נתכוין לברך בשמים וטעה וסיים בהאש ותיקן בתוכ"ד יצא בברכת הבשמים. וצ"ע מ"ש הכא בברכות השחר שנקט שהוא ספק. אמנם אחר העיון בדגמ"ר ושע"ת בסי' ר"ט הדברים מבוארים, שהם נקטו שבעיני תרתי כדי שיהיה תיקונו, שיטעה בסיום הברכה אך בתחילתה יכוין נכון, וגם שיהיה מוכח כן מחמת שבשמים בידו. וכן הוא לשון המ"ב בסי' ר"ט, שנתכוין בשעת הזכרת שם ומלכות על הבשמים "שנקט בידו" ונכשל בלשונו ובירך על מאורי האש ותיקן בתוכ"ד יצא ידי בשמים.

ונראה לפי"ז שבחופה יש לדון מה הדין, ש"ל שכיון שהכוס היא בידו כשמברך וטעה ובירך שהכל ברא לכבודו הוי כדון טועה

בהבדלה שמודו בה המ"א והדגמ"ר, אמנם יש לדחות שכאן אף שהוא מחזיק את הכוס אינו בדווקא מברך עליה, שהוא נוהג כמנהג כל המברכים את הז' ברכות שהם אווזים את הכוס כדי שתהיה ברכתם על הכוס, וא"כ אין הוכחה מאחיזת הכוס שהוא טועה בלשונו, ובכה"ג הוי בכלל ספק המ"א, וכן הדעת נוטה.

[ג] העולה מכל הנ"ל, שבטעה המברך בחופה ובירך ברכת שהכל ברא לכבודו קודם שבירך ברכת הגפן, בין שטעה בסיום הברכה ובתחילת הברכה רצה לברך בופה"ג, ובין שמעיקרא חשב לברך שהכל ברא לכבודו, אף אם תיקן את הברכה בתוכ"ד לא מהני, ויצא ידי חובת ברכת שהכל ברא לכבודו וידי ברכת הגפן לא יצא. וצריך לברך שוב ברכת הגפן.

ובש"ע אבעה"ז סי' ס"ב מבואר, שבברכת חתנים שבחופה סדר הברכה הוא שמברך הגפן ואח"כ את השש ברכות הנוספות, ובברכת חתנים שאחר הסעודה מברך קודם שש ברכות ואח"כ ברכת הגפן. וביאר בב"ש סק"ב שטעמא מפני שבברכת חתנים שבסוף הסעודה רצו שיהיה ניכר שבאה ברכת הגפן מפני הברכת חתנים ולא מפני בהמ"ז, ולכן מאחרים אותה אחר כל סדר ברכת החתנים.

ויש להסתפק בכה"ג שטעו וברכו והקדימו את ברכת שהכל ברא לפני ברכת הגפן איך יהיה סדר הברכות האם יברכו עכשיו ברכת הגפן קודם ברכת יוצר האדם, או שלא יבלבלו את סדר ברכת החתנים ויברכו את ברכת הגפן בסוף כל הברכות כמו בברכת חתנים שבסוף הסעודה.

ובשבה"ל ח"ט סי' ע"ר שכתב שיברך הגפן במקום שנזכר. אמנם בתוס' כתובות ח' ע"א מבואר שברכת שהכל ברא וברכת יוצר האדם הם ב' ברכות סמוכות, ולפי"ז נראה שאין להפסיק ביניהם בברכת בופה"ג, וצ"ע.

[ד] ובעובדא שעסקנו בה כבר הזכרנו שטעו בשתיים, א' שלא יצאו בכה"ג בברכת הגפן כיון שייצאו יד"ח בברכת שהכל ברא לכבודו. וב' שברכו ברכת שהכל ברא ב' פעמים. וא"כ כששתו את הכוס בסוף הברכות זה שתיה בלי ברכה, ולכאורא לא יצאו ידי חובה של סדר ברכות על הכוס.

ובאבעה"ז סי' ס"ו נחלקו הח"מ והב"ש בברכת חתנים שאמרוה בלי כוס אי יצאו ידי חובה, ובדה"ח בהוספות המגיה [הגר"ש גנצפריד מחבר הקיצושר"ע] הכריע שייצאו. אמנם בערוה"ש הכריע שלא יברך. וראיתי בספר ברכת חתנים סי' כ"ח [להגר"נ קפלן] שהכרעת הפוסקים שאם אין לו כוס לא יברך. אמנם כאן שהוי כבר דיעבד שבירך הברכות בלי כוס יצא יד"ח.³

ועוד יש לדון, אם יצאו ידי חובת ברכות על כוס, באופן שבירכו הברכות על כוס כשהיא בידיהם אך לא בירכו עליה ולא שתו ממנה, או ששתו ממנה בלי ברכה. ולגבי קידוש והבדלה כבר האריכו הפוסקים שיש סתירה אם מהני לצאת באופן ששותה מהכוס בלי ברכה. שבקידוש שבסי' רע"א מבואר שבפורס מפה יוצא יד"ח בקידוש אע"פ שלא בירך בופה"ג על הכוס, ובסי' רצ"ט מבואר שאם מבדיל באמצע הסעודה יברך שוב על הכוס ולא מהני לו מה שכבר בירך על היין בסעודה.

ובברכת חתנים סי' כ"ח הביא, שהגרש"ז אורבך חקר בברכת חתנים בכה"ג מה הדין, והיינו כשהחתן והכלה כבר בירכו הגפן ואינם צריכים לברך שוב על הכוס שתחת החופה האם בעיני בברכת האירוסין והנישואים שיברכו על בכוס או שדי בזה שישתו מהכוס בלי ברכה.⁴ וע"ע במנח"ש ח"ב [במהדורה הישנה] ס' ה' שהאריך הגרש"ז לדון בקידוש היום מה יעשה אם הוא כבר פטור מברכת היין, ונקט שם שאם שותה יין בקידוש בלי ברכה יצא יד"ח חובת קידוש על היין,⁵ אף במקום שהשתיה של הכוס מחייבת ברכה, וכן בקידוש היום אם הוא פטור מברכת היין יקח יין וישתה אותו על דעת חובת קידוש ויצא ידי חובה. וא"כ י"ל שה"ה הכא כיון ששתו לבסוף מהיין אהני למיקרי שבירכו את הברכות על יין אף ששתו ממנו בלי ברכה.

שמחת חתן שבה אין הכוס מעכבת.

⁴ וע"ע במנח"ש ח"א [מהדור"ח] סי' י"ח הערה 15.

⁵ שו"ר בתהיל"ד סי' רע"א סק"ח ורע"ב סק"ו, שנקט שאם עשה קידוש ולא בירך הגפן ושתה את הכוס נחלקו בדבר הח"צ והשווע"ה אם מהני כקידוש במקום סעודה. ובאמרי יוסף להגר"מ אריק סי' קע"ג הכריע שלא יצא יד"ח.

לברכת הנהנין. ובמ"ב מהדורת דרשו בסי' ר"ט שהביאו מהגר"ח קנייבסקי, שמי שטעה והתחיל לברך ברכת ברוך שאמר בשם ומלכות ושוב נזכר, יכול לסיים שהכל נהיה בדברו ולשתות מים.

² שו"ר שכן נקט במעדני יו"ט אבהע"ז ח"ב סי' ל"ד, להגר"ז זנגר.

³ ובסי' ל"ח שם הביא מהפוסקים לחלק בין ברכת הנישואין שתחת החופה שבה כוס היא לעיכובא, ובין ברכת הז' ברכות בסוף סעודת

תפילה שלא בזמנה אבל חיוב תפילה בזמנה כלל לא חל עליה, ומבואר דעכ"פ גם להך חיוב תפילה שהוא חיוב שלא בזמנה איכא דין השלמה ויש לבאר מהו מקור הדברים דשייך דין השלמה על חלק זה של תפילה שכל עיקרו הוא חיוב תפילה שלא בזמנה.

ב[ומה שנראה בזה הוא, בהקדם מאי דיש להקשות סתירה בעיקר פסקי המגן אברהם בדין תפילה עד חצות, וכפי שתמה בזה בספר כנסת אברהם סי' כח, ובהקדם, דהנה בהך דין תפילת שחרית עד חצות מצינו שנחלקו הפוסקים בגדר דינו האם אכן כמו שביארנו לעיל הוא דין תפילה בפני עצמו של תפילה שלא בזמנה, או דילמא כל דינו הוא חיוב השלמה לתפילה בזמנה, ואין זה חיוב בפני עצמו, והך דין השלמה הוא דומה לדין השלמה שמצינו לאחר שהגיע זמן מנחה אלא שהאופן של השלמה לאחר מנחה הוא ע"י שמתפלל מנחה שתיים דכיון דהגיע זמן מנחה כך הוא הדרך של השלמה, ואילו עד חצות יכול הוא להשלים בתורת תפילה שלא בזמנה, ועיין בית יוסף ריש סי' פ"ט שהביא את ב' הדרכים.

וב' דרכים אלו תלויים במחלו' גדולי הפוסקים בעיקר דין תפילה זה, דהנה הר"ף פסק 'היכא דטעי וצלי לאחר ד' שעות שכר תפילה יהי ליה שכר תפילה בזמנה לא יהי ליה, ע"כ, ומבואר דס"ל דהך דין תפילה שלא בזמנה שייך היכא דטעי דוקא, אבל הרמב"ם פ"ג מהל' תפילה ה"א כתב ואם 'עבר' או טעה והתפלל אחר ד' עד חצות היום יצא ידי חובת תפילה אבל לא יצא ידי חובת תפילה בזמנה וכו' ע"כ, ומבואר דעתו דגם אם עבר במזיד ולא התפלל בזמנה יש לו דין תפילה שלא בזמנה, וכן פסק השו"ע, והרי בדין השלמה מצינו דלא שייך השלמה אם הזיד ולא התפלל ועל כרחך דס"ל דהוא דין תפילה בפני עצמו.

והנה לפי שיטת הר"ף דס"ל דזהו רק דין השלמה ועל כן יכול להתפלל רק אם טעה בתפילת שחרית בזמנה אבל לא אם עבר במזיד ולפי"ז פשוט דבאונן עד ד' שעות, ונקבר מתו קודם חצות שוב אין לו כלל דין תפילה שהרי אין דין תפילת השלמה שהיה פטור בזמן עיקר חיובו, והמגן אברהם שהבאנו לעיל דפסק דמתפלל עד חצות זה מתאים כפי מה שפסק השו"ע דגם בעבר ולא התפלל בזמנו מתפלל לאחר זמנו עד חצות דזהו דין תפילה בפני עצמו, וממילא דשייך זאת גם בדין אונן.

ג[אלא דמעתה יש להקשות בזה מדברי המגן אברהם סי' פ"ט, ובהקדם, דהנה השו"ע פסק בסי' פ"ט דתפילת שחרית שלא בזמנה היא עד חצות, והנה בביאור הך דינא דהוי עד חצות ולא עד זמן תפילת מנחה שהוא כחצי שעה לאחר חצות דהיינו בשש ומחצה, כתב הבית יוסף לבאר לפי הדרך הזאת דהוי כדין תפילת שחרית שלא בזמנה ובכדי להיחשב תפילת שחרית אין שייך זאת לאחר חצות, דאע"ג דעבר זמן תפילה שלה לאחר ד' שעות אבל זמן שחרית לא עבר והוי עכ"פ תפילת שחרית שלא בזמנה, אבל לאחר חצות עבר זמן שחרית לגמרי, ואין זה תליא בזמן מנחה.

אכן המגן אברהם שם כתב לבאר הא דיכול להתפלל רק עד חצות וז"ל דבאמת זמן מנחה מתחיל אחר חצות עמ"ש סי' רל"ג, והב"ח חולק ואין דבריו מכוונים עכ"ל המבואר בדבריו דלעולם הדין נותן שיכול להתפלל עד זמן מנחה אלא מאחר דמעיקר הדין זמן מנחה מתחיל מחצות על כן כבר אינו יכול להתפלל בו שחרית, ומוכח מזאת דאילו זמן מנחה היה מתחיל רק משש ומחצה א"כ היה שייך להתפלל שחרית עד שש ומחצה.

וביאור הדבר הוא בהכרח כהך צד דתפילת שחרית עד חצות הוא דין תשלומין ובידין תשלומין אין הגבלה להיות מתפלל רק בזמן שחרית עצמה, וכל דינו הוא דכאשר מגיע זמן מנחה הרי אופן התשלומין הוא ע"י שמתפלל מנחה שתיים משא"כ עד זמן מנחה דיכול להתפלל תפילת תשלומין בפני עצמה, ומעתה תיקשי דהנה כל זה סותר למה שלמדנו מדברי המגן אברהם בסי' ע"א דאונן מתפלל תפילת שחרית עד חצות גם אם נקבר מתו לאחר ד' שעות, ומוכח דס"ל דאין זה תפילת תשלומין אלא חיוב תפילה בפני עצמו וצ"ע בשיטת המג"א בזה.

ד[והנראה ליישב בזה, בהקדם מאי דיש להקשות כבר בדברי הגמ' ברכות כו. דאיתא בגמ' כולי עלמא עד חצות ותו לא, והאמר רב מרי בריה דרב הונא בריה דרבי ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן טעה ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרית שתיים, שחרית מתפלל

והעירונ', דאחר שלמעשה נחלקו הפוסקים אם מהני ברכת חתנים בלי כוס, יש בכה"ג לומר לחתן ולכלה שיכונו בברכות הסעודה לצאת ידי חובה של ברכת חתנים, ועי"ז ייצאו מחשש ביטול ברכת חתנים ומחשש כלה בלי ברכה ש"א שאסורה לבעלה אף לאחר שנישאת אם לא ברכו ברכת חתנים⁶. ונראה לדון שאכן כן הוא לכתחילה, אמנם היכא שכבר בירכו בסעודת הנישואין את הז' ברכות על הכוס ה"ז עולה להם גם במקום ברכת חתנים, וצ"ע.

הרב אליסף פרלמן

בדין השלמה לחיוב תפילה שלא בזמנה

א[כתב השו"ע סי' פט ס"א זמן תפלת השחר, מצוותה שיתחיל עם הנץ החמה, וכו' ונמשך זמנה עד סוף ד' שעות שהוא שליש היום. ואם טעה, או עבר, והתפלל אחר ד' שעות עד חצות, אף על פי שאין לו שכר כתפלה בזמנה, שכר תפלה מיהא איכא. עכ"ל, המבואר דיש ב' דינים בתפילה האחד הוא תפילה בזמנה אשר על זה פסק השו"ע דתפילת שחרית בזמנה היא עד ד' שעות והיינו משום דהלכתא כרבי יהודה ודלא כחכמים דזמנה עד חצות, ויש עוד דין תפילה שלא בזמנה ועל כן מתפלל שחרית עד חצות ושכר תפילה בידו.

וכתב המגן אברהם סי' ע"א סק"א בדין אונן וז"ל ומיד כשמתחילין להשליך עפר על המת יקרא ויתפלל וכן עשה מהר"ל ונ"ל דקודם חצות יתפלל שחרית כמ"ש סימן פ"ט אבל ברכות השחר נ"ל דלא יאמר כיון שבשעת חובתו היה פטור כמ"ש ב"ד סי' שמ"א ס"ב לענין הבדלה עכ"ל, ומבואר בדבריו דאע"ג דכל זמן תפילה בזמנה היה פטור לגמרי מתפילה ולא שייך על כך דין השלמה שהרי אין השלמה למה שהיה פטור בזמנו, מכל מקום בתפילה הוא חייב עד חצות, והביאור בזה הוא דהוא דין בפני עצמו של תפילת שחרית שלא בזמנה שחיובה הוא עד חצות, ואינו דין השלמה.

אלא שיש לדון בזה מה הדין אם נתחייב בתפילת שחרית שלא בזמנה כגון שהיה 'אבל' עד שעה רביעית ונקבר מתו קודם חצות, דכבר נתחייב בתפילה, ואח"כ נאנס או שגג ולא התפלל עד חצות, האם אית ליה דין השלמה על תפילה זו, שיתפלל מנחה שתיים, שהרי נתחייב בתפילת שחרית ולא התפלל, או דילמא דאין שייך בזה השלמה דכל מה שלמדנו בעלמא דין השלמה הוא היכא דהחיוב תפילה שחל עליה מעיקרא הוא עיקר חיוב תפילה של תפילה בזמנה אבל בכאן שחיוב תפילה בזמנה לא חל עליו א"כ אפשר דאותו חיוב תפילה שחל עליו שהוא תפילה שלא בזמנה לא נתחדש בו דיני השלמה וכיון שאחר חצות כבר אינו יכול להתפלל תפילה זו שוב אין לו השלמה.

ומצינו לכאן בדברי המשנ"ב מפורש דס"ל דגם בזה איכא דין השלמה דכתב המשנ"ב שם סי' ע"א סק"ד וז"ל תפלת י"ח לא יתפלל רק עד חצות ולא יותר, גם א"צ להשלים אותה תפלה בתפלה הסמוכה כגון אם לא התפלל שחרית לא ישלים במנחה דלא דמי לשכח או נאנס ולא התפלל שחרית דמשלימה במנחה דהתם באמת היה מחויב רק שע"י סיבה לא התפלל משא"כ כאן דהוי פטור מדין, וכן הדין במנחה ומעריב, וה"מ אם היה מתו מוטל לפניו מעת התחלת חיוב התפלה עד השלמת זמנה כגון שהיה מתו מוטל לפניו מעלות השחר והאיר פני כל המזרח עד אחר חצות, אבל אם מת לאחר שכבר התחיל החיוב עליו כגון לאחר שהאיר כל פני המזרח אף על פי שלא קברוהו עד אחר חצות משלים בזמן מנחה דהואיל וחל עליו החיוב מתחלת עת שבא זמן התפלה אף על פי שלא היה שהות לגמור התפלה מ"מ כיון שחל עליו החיוב חייב להשלים אח"כ התפלה בזמן מנחה. עכ"ל.

המבואר בדברי המשנ"ב דנקט דכל מאי דליכא חיוב השלמה על התפילה הוא דוקא באופן שנקבר מתו לאחר חצות, ומשום דבהכי כל משך זמן חיוב תפילה דשחרית היה פטור מתפילה ממילא לא שייך בו כלל דין השלמה, אבל מדויק בהדברים בהדיא דאם היה אונן מתחילת זמן החיוב וקודם חצות נקבר מתו, הרי עדיין היה ראוי בזמן החיוב עצמו וכיון דהכי שפיר שייך בו דין השלמה, ולהנ"ל יש כאן חידוש דהא החיוב דחייל עליה הוא רק חיוב של

⁶ עיין בכל זה באריכות השיטות בברכת חתנים סי' כ"א וכ"ב וכ"ד.

⁷ וע"ע שם בברכת חתנים סי' א' וסי' י"ב שדן האם הברכה בסעודה והברכה תחת החופה הם באותו הגדר. ונראה ש"ל שאף אם גדר

הברכות שונה, היכא שהם חייבים בברכת חתנים ובירכו בסוף סעודתם יצאו בה ידי חובה [ויל"ע] אם זה תלוי בדין מצות צריכות [כונה].

שדן הרשב"א דליהו כדבר שיש לו מתירין ע"י שיוברר דכשרה היא, ולמה יאכלנה עתה באיסור ספק.

הנותן לחבירו ספק חלב מכשילו בשני איסורים חלוקים

ומעתה משכחת לה חתיכה ספק חלב ספק שומן וראובן יודע בו שחלב הוא, ויש איזה ענין סכנה המכריחו ליתנה לשמעון שיאכלנה באיסור, שמשום פיקוח נפש רשאי להכשיל את שמעון ולעבור באיסור לפני עור, אלא שאם יהא שמעון בספק אם חלב היא או שומן יעבור בשני האיסורים - איסור חלב ואיסור ספק, וממילא יעבור גם ראובן בשני איסורים דלפני עור, אבל אחר שיודיע לשמעון שהוא חלב לא יעבור אלא בעצם האיסור חלב ונמצא מכשילו רק באיסור אחד בהיתירא דפיקוח נפש.

אמנם בכגון שמשום סכנה מוכרח לאכול בשר, ולפניו שתי חתיכות - האחת ודאי חלב והשניה ספק חלב ספק שומן, ברור כשמש שחייב לאכול חתיכת הספק, ולא אמרינן דחמירא מצד תוספת האיסור ספק, התם היינו טעמא דשמא שומן היא ואין כאן אלא האיסור ספק דקיל, ואילו בחתיכה השניה עובר בודאי בעצם האיסור חלב, אבל בניד"ד הרי ראובן יודע הוא שחלב היא, ושמעון שיאכלנה בספק יעבור בשני האיסורים, למה לא יהא חייב למעט באיסור דלפני עור ע"י שיודיענו שהוא חלב דפקע איסור ספק.

אלא שאם כנים אנחנו בטענה זו, אפילו כשאנו יודע בה שהיא חלב וגם אצלו היא רק ספק, מ"מ למה לא יהא צריך לשקר ולומר לשמעון האוכלה שיודע בה שהיא שומן כדי לסלקו מהאיסור ספק ומעל עצמו האיסור לפני עור שמצד זה, וצ"ע.

האוכל ספק חלב ביודעין אם חשוב מזיד בגוף האיסור

אמנם יש כאן מקום עיון, דהלא אם יאכלנה שמעון בספק לא יהא אלא שוגג באיסור חלב, ולכשיודיענו שהוא חלב יעבור במזיד, ונמצא שכנגד מה שישתלק האיסור ספק ייעשה מזיד בעיקר האיסור, ושמא עבירה במזיד חמירא טפי ועדיף שישאר שוגג.

אלא דטענה זו לכא' תליא באשלי רברבי, אם אכן הנכנס ביודעין לספק איסור חשיב רק שוגג בגוף האיסור ולא מזיד כדלהלן. דהנה תנן בביכורים (פ"ב מ"י) גבי כוי שחלבו אסור כחלב בהמה ואין חייבין עליו כרת, ופירש הרע"ב דהיינו להביא חטאת על שגגתו, וביארו בתו"ט דאילו כרת גופיה הא קמי שמיא גליא, אבל הרמב"ם והר"ש לא כתבו כן אלא פירשו דילמא חיה הוא, ונראה לי טעמם דהא מ"מ בספק אכלו, ולפיכך אע"פ שהוא מזיד אין עונשו כרת, ע"כ, הרי שלדעת הרע"ב האוכל ספק חלב ביודעין חשיב מזיד גם כלפי גוף האיסור לעונשו כרת.

ולענין חיובי אשם תלוי וחסאת כתב החתם סופר (שו"ת חר"מ סי' כ"ט) בתר"ד בזה"ל: לפי שנלע"ד דמי שאכל חתיכה שהיה ספק חלב וספק שומן, אין חילוק בין ידע שהיה בו ספק ואכלו ובין טעה וסבר שהוא ודאי שומן, לעולם מייתי אשם תלוי אע"פ שהזיד לאכול ספיקא דאורייתא, ולכשנודע לו שהיה ודאי חלב מייתי חטאת, דלעולם שוגג היה שסמך עצמו על דעתו, ע"כ.

וגם בזה מצינו פלוגתא בין רבותינו הראשונים, שבפירש"י לכריתות (י"ז ב' ד"ה אכל) כתב שאם בשעת אכילה היתה לו ספק והזיד ואכלה מספק מזיד הוא ופטור מאשם תלוי, ובתוס' שם (ע"א ד"ה ספק) כתבו הטעם משום דלא שב מידיעתו, ומשמע דלהתוס' לעולם שוגג חשיב בעיקר האיסור, רק דפטור מקרבן משום לתא דאינו שב מידיעתו.

ובכתובות (כ"ב ב') דאמרינן מכדי תרי ותרי נינהו הבא עליה באשם תלוי קאי, והקשה בשיטה מקובצת בשם שיטה ישנה דהא ליכא אשם תלוי אלא בשוגג אבל לא במזיד, ותירץ דה"ק הרי הוא עושה איסור ששגגתו באשם תלוי, אבל בשם תלמידי רבנו יונה כתב להדיא דה"ל כשתי חתיכות אחת של שומן ואחת של חלב ואינו יודע איזו מהן של חלב ואכל אחת מהן דיש לו להביא אשם תלוי על הספק ואפילו אכלו במזיד, ע"כ.

הא קמן שלדעת הרע"ב הנכנס ביודעין לספק חלב חשיב מזיד בגוף האיסור להתחייב כרת, וכן נראה מפירש"י לכריתות והשיטה ישנה דס"ל שפטור מאשם תלוי מטעם דמזיד הוא, והשתא בנידון דידן גם אם יאכל שמעון את החתיכה בספק מזיד ייחשב, וממילא דמה

במנחה שתיים, כולי יומא מצלי ואזיל, עד חצות יהבי ליה שכר תפלה בזמנה, מכאן ואילך שכר תפלה יהבי ליה, שכר תפלה בזמנה לא יהבי ליה. ע"כ בגמ', וכבר תמחו האחרונים מאי קושיית הגמ' מהא דמתפלל מנחה שתיים והלא זהו בתורת תפילת תשלומין אבל עד חצות הוא מדין תפילת שחרית עצמה.

והנראה ליישב ולומר דיסוד תפילת תשלומין לעולם אין בכוחה לעשות יותר מאשר דין תפילת שחרית שלא בזמנה, מאחר דגם אם יש בכוחו ע"כ לעשות השלמה שיש כאן משהו שעומד כנגד ובמקום תפילת שחרית, הא מיהת דאת התפילת 'שחרית בזמנה' לא שייך להשלים, ועל כרחך מוכח מהא דשייך השלמה דהיינו משום דסגי לן במה שיש השלמה לעיקר התורה תפילה אפילו אם הוא אינו תפילה בזמנה, ומעתה י"ל דזהו גופא מה שהוכיחה הגמ' דשייך דין תפילה שלא בזמנה, וזהו קושיית הגמ' שלכ"ע עד חצות משמע דשייך רק דין תפילה בזמנה, והרי מתפילת תשלומין חזינן דשייך תפילה שלא בזמנה, ומיישב דאכן אלו ב' דינים של תפילה, ומכאן למדנו דגם לר"י דשחרית בזמנה הוא עד ד' שעות, הרי עדיין שייך תפילה שלא בזמנה עד חצות.

ובזה נראה ליישב את מה שהקשינו בסתירת דברי המג"א, ואשר י"ל דאכן יש ב' דינים בתפילת שחרית עד חצות, חדא הוא מדין תפילה שלא בזמנה ואשר זהו המחייב תפילה באונן שקבר את מתו קודם חצות ונתחייב בתפילה זו לאחר ד' שעות, ויש עוד דין של 'תפילת תשלומין' ודין זה קיים כבר לאחר ד' שעות דהוא משמש נמי כהשלמה לתפילה בזמנה, ואשר כלפי דין זה ביאר המג"א דמכל מקום יכול להתפלל רק עד חצות דהוא כבר זמן מנחה, אבל אם זמן מנחה היה בשש ומחצה בלבד א"כ יכול היה להעמיד תפילת תשלומין לשחרית בזמן זה, ואע"ג דמצד תפילה שחרית שלא בזמנה כבר אין שייך, אבל ס"ל דבתורת תפילת תשלומין אין הגבלה של זמן תפילה [וכמו שיכול להשלים במנחה, ואע"ג דהתם הוא בא מצד תורת תפילת מנחה י"ל דשייך זאת גם בלא שם מנחה אלא בשם תפילת תשלומין דהא חל עליו חובת תשלום תפילה].

[ה] ומעתה ניהדר לדברי המשנ"ב סי' ע"א שהבאנו לומר דאיכא נמי דין השלמה לתפילה שלא בזמנה וחיפשנו מקור לדין השלמה בתפילה זו מאחר שעיקר חיובה הוא אינו חיוב של תפילה בזמנה, והנראה ליישב עפ"י מה שנתבאר דכל תפילת תשלומין איננה יכולה לעשות השלמה אלא לחלק התפילה שלא בזמנה אבל לחלק התפילה בזמנה אכן לא שייך השלמה, וכיון דהכי הרי מוכח דגם חלק התפילה שלא בזמנה מצד עצמו דורש השלמה שהרי רק עליו שייך ההשלמה, וממילא ס"ל ללמוד מכך דגם כאשר כל עיקר החיוב הוא תפילה שלא בזמנה יש בו דין השלמה.

הרב זאב פראנק

ספק חלב שרשאי ליתן לחבירו רק אם יודיענו שחלב הוא

הנה י"ל דבר חידוש, דמשכחת לה חתיכה ספק חלב ספק שומן וראובן שיודע בה שהיא חלב רשאי ליתנה לחבירו שמעון, אך רק לאחר שיודיענו שחלב הוא.

ספק חלב אסור בודאי גם אי כלפי שמיא גליא שהוא שומן

והוא בהקדם דבריו הנודעים של הגר"ש שקאפ (שערי יושר שער הספיקות פ"ג ופ"ח) בגדר הדין ספיקא דאורייתא לחומרא, שהוא איסור ודאי על הספק, וגם אם כלפי שמיא גליא דשומן הוא, מ"מ כיון שלפנינו הוא ספק אסור ליכנס לבית הספק באיסור המחודש שמחמת הספק, ואי כלפי שמיא גליא שהוא חלב עובר בשני איסורים - עצם האיסור חלב והאיסור דספק.

ובזה כתב לבאר דברי הרשב"א בביצת ספק טריפה שנתערבה באחרות שדן לאוסרה משום דבר שיש לו מתירין, שיכול להמתין עד שיתברר שאינה טריפה, והלא אם ימצא שאינה טריפה איגלאי מילתא למפרע שלא היה איסור מעולם, וכבר יישבו בשו"ת צמח צדק (הקדמון סי' ס"ט) דמ"מ האוכלה כל זמן הספק עובר באיסור, ולא פקע גם אחר שנמצאה כשרה מעיקרא, וכלפי איסור זה הוא

כוונתו, הכא שחזר ונטל וכסבור שיצא ידי ספיקו אין כאן כוונה לאיסור, וכיון שחבירו יודע בו שכבר קיים המצוה יהא רשאי להביא לו לולב פסול לצאת ידי ספיקו.

מסקנת הדברים

א] בגדר הדין ספיקא דאורייתא לחומרא כתב הגר"ש שקאפ שהוא איסור ודאי על הספק גם אי כלפי שמיא גליא דשומן הוא, עד כדי דכל שעתיד ההיתר להתברר חשיב איסור שיש לו מתירין כמש"כ בשו"ת צמח צדק בביאור דברי הרשב"א. ב] אבל בתוס' דסוטה משמע שהאוכל ספק חלב וכלפי שמיא גליא שהוא שומן אינו עובר אלא מצד כוונתו שנתכוין לאכול ספק בשר חזיר. ג] חתיכה ספק חלב ספק שומן וראובן יודע בה שחלב הוא, ויש איזה ענין סכנה המכריחו ליתנה לשמעון שיאכלנה באיסור, יש לדון לדעת הגר"ש שקאפ שחייב ראובן להודיע לשמעון שהוא חלב כדי שלא יעבור באיסור הספק, ויהא מכשילו משום פיקוח נפש רק באיסור אחד. אלא דא"כ אפילו אינו יודע בה שהיא חלב למה לא יהא צריך לשקר ולומר לשמעון שהיא חלב כדי לסלק האיסור ספק, וצ"ע. ד] אמנם לכשיודיענו שהוא חלב יעבור במזיד ועתה אוכלו רק בספק, ותליא באשלי רברבי בנכנס ביודעין לספק איסור אי חשיב שוגג בגוף האיסור או מזיד כמו שנתבאר בפנים. ה] הנותן לחבירו חתיכה ספק חלב ספק שומן, לכאוף עובר בלפני עור בודאי, ואפילו הוא יודע בה ששומן היא, אי מצד שמכשילו האוכל באיסור דנתכוין לאכול בשר חזיר, אי מצד שמכשילו באיסור הודאי שעל הספק. ו] המסופק אם כבר נטל לולב בא' דסוכות וחבירו שיועד בו שכבר נטל רוצה להביא לו לולב פסול לצאת ידי ספיקו, לפי דרכו של הגר"ש שקאפ נמצא מכשילו בביטול המצוה שנתחייב בה מחמת הספק, אבל למשמעות התוס' דסוטה שהאיסור רק מצד כוונתו לאיסור, הכא שחזר ונטל וכסבור שיצא ידי ספיקו אין כאן כוונה לאיסור.

הרב אברהם זנגר

להרוג מחבלים המחזיקים בבני ערובה וייהרגו עמהם חלק מבני הערובה

בחיודו הנודע של החזו"א דמותר להטות חץ ולהרוג יחיד כדי להציל את הרבים

בעקבות המאורעות המחרידים בארץ הקודש בהריגת למעלה מאלף יהודים במיתות משונות ע"י מחבלים צמאי דם רח"ל, ועדיין נמצאים מאות יהודים בשבי תחת ידם כבני ערובה, יוצאים השו"ת במהרה מאפלה לאורה בשלום בלי פגע, נתעוררו הלומדים לדון בכמה נידונים חמורים באיסור רציחה, ונדון כאן באחד מהם.

מחבלים שחטפו בני ערובה יהודים ומאיימים להרגם, ויש אפשרות להרוג את המחבלים ולשחרר את בני הערובה, אך מסתבר שחלק מהיהודים ייהרגו יחד עם המחבלים, האם מותר הדבר.

והנה מובא בשם הגריש"א זצ"ל שהתיר את הדבר באופן שאם לא ייהרגו את המחבלים, כפי הנראה ייהרגו המחבלים את כל היהודים במקום, דבאופן זה נמצא שהוא הורג יהודי שבלא"ה עתיד למות ע"י המחבלים, וכיון שהוא מציל בזה את שאר היהודים יש להתיר. [קובץ ישרון (י"ג עמ' תקנ"ב) וקובץ ארזי הלבנון (עמ' 298)].

ונשאל הגריש"א על דבריו, שהרי ידוע הדין המבואר ברמ"א (י"ד סי' קנ"ז ס"א) דאם אמרו עכו"ם לישראל תנו לנו אחד מכם ונהרגהו ואם לאו נהרוג את כולכם, ייהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל. הרי דאסור להרוג אחד בידים כדי להציל אחרים, ואפי' באופן שבלא"ה ימות אותו אחד עמהם, אסור לנו למסור אותו בידים להריגה, ומאי שנא?

⁹ ועי' בכס"מ (פ"ה מ"סוה"ת ה"ה) שהביא קושיית הרמ"ך דהא הטעם דאיסור רציחה אינו נדחה מפני פקד' נ' מבואר בגמ' (סנהדרין ע"ד) דסברא הוא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי, וגם ברבים כנגד יחיד אמרינן מאי חזית דדמא דרבים סומק טפי מדמא דהיחיד, אבל באופן שבלא"ה ייהרג גם אותו יחיד לא שייך סברת מאי חזית כלל, [דסברת מאי חזית ענינה, דההיתר לעבור על כל

שיודיענו ראובן שהוא חלב לא יעשנו אוכל חלב במזיד, ושפיר י"ל דחייב להודיעו כדי שיסתלק האיסור ספק כנ"ל.

אכל ספק חלב וכלפי שמיא גליא דשומן הוא איסורו רק מצד כוונתו לאיסור

ולעצם דברי הגר"ש שקאפ דכל ספק בדאורייתא הוא איסור ודאי על הספק, הנה יש לעיין ממש"כ התוס' בסוטה (כ"ח א' ד"ה מה) גבי ספק סוטה בזה"ל: ואפילו אם היא טהורה נענש בב"ד של מעלה אם בא עליה כמו על חייבי עשה, ולא כשאר ספיקות כגון ספק חלב ספק שומן ואכלו ונודע שהוא שומן אע"ג דצריך כפרה וסליחה מיהו לא חמיר כחייבי עשה, ע"כ, והלשון שכתבו דצריך כפרה וסליחה לכאוף כוונתם להא דילפינן בנזיר (כ"ג א') ובקידושין (פ"א ב') מקרא דזה"ל יסלח לה במי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה שצריך כפרה וסליחה, וכבר כתב בבית אפרים (אה"ע סי' ו') ללמוד מדברי התוס' אלו דלא דוקא נתכוין לאכול בשר חזיר ודאי, אלא אפילו נתכוין לאכול ספק בשר חזיר והכניס עצמו לספק איסור ואח"כ נודע שהוא היתר ג"כ צריך כפרה וסליחה.

ולכאוף הא אתי שפיר לדעת הסוברים שהמזיד בספק חשיב גם מזיד בגוף האיסור, דהלא הך דנתכוין לאכול בשר חזיר שצריך כפרה וסליחה ודאי דליתיה בשוגג, כגון כסבור חלב הוא ושגג באכילתו ושוב נמצא שהיה שומן, שהרי מה שצריך כפרה וסליחה אע"פ שלא אכל דבר איסור הוא מצד שהיתה כוונתו לאיסור ובשוגג הא ליכא כוונה לאיסור, אבל לשיטת רש"י והשיטה ישנה והרע"ב הנ"ל שהנכנס ביודעין לספק חלב חשיב מזיד בגוף האיסור שפיר קרינן ביה נתכוין לאכול בשר חזיר להצטרף כפרה וסליחה.

ועכ"פ למש"כ הגרש"ש דבכל ספק איסור יש איסור ודאי על הספק, א"כ מהו שחילקו התוס' בין ספק סוטה לשאר ספיקי איסור, שבספק חלב אי שומן הוא אינו עובר אלא במה שנתכוין לאיסור דצריך כפרה וסליחה, והלא גם בספק חלב יש איסור ודאי אפילו אי כלפי שמיא גליא דשומן הוא, ודמאי ממש לספק סוטה, ואילו בתוס' משמע דאי שומן הוא אין כאן איסור רק כוונה לאיסור.

הנותן לחבירו ספק חלב והוא יודע ששומן הוא אם עובר בלפני עור

והנה יש להסתפק בנותן לחבירו חתיכה ספק חלב ספק שומן, אם עובר בלפני עור רק מספק להך גיסא דחלב הוא, או שמא כיון דדינו לחומרא חשיב מכשול בודאי לעבור בלפני עור גם אי שומן הוא, ושו"ר שחקר בזה הגר"א גנחובסקי (ישרון כ"ט עמוד רמ"א).

אבל לפי דרכינו פשוט שעובר בלפני עור ואפילו הוא יודע בה ששומן הוא, דהלא המבואר בתוס' דסוטה דאפילו נודע שהוא שומן צריך האוכלו כפרה וסליחה, והיינו משום דנתכוין לאכול בשר חזיר דספק חלב כנ"ל, וכבר כתב החפץ חיים (הל' לשוה"ר כלל ד' במ"ח אות מ"ו) ללמוד מדברי התוס' דקידושין (ל"ב א') דגם על איסור זה דנתכוין לאכול בשר חזיר איכא משום לפני עור, ולמש"כ הגר"ש שקאפ הרי גם עובר האוכל באיסור ודאי שעל הספק, ומצד זה יעבור הנותן לו בלפני עור אע"פ שיועד בו שהוא שומן.

מסופק אם נטל לולב וחבירו שיועד שכבר נטל מביא לו לולב פסול

והנה לכאוף גם בספק מצות עשה ישנו למש"כ הגר"ש שקאפ דספיקא לחומרא היינו שמחמת הספק נתחייב במצוה בתורת ודאי, ונפקא מינה בכגון שמסופק אם כבר נטל לולב בא' דסוכות דמשום ספיקא דאורייתא חייב ליטול, וחבירו שיועד בו שכבר נטל רוצה להביא לו לולב פסול לצאת ידי ספיקו, דלפי דרכו של הגר"ש שקאפ נמצא מכשילו בביטול המצוה שנתחייב בה מחמת הספק אפילו כלפי שמיא גליא שכבר נטל, אבל למאי דמשמע בתוס' דסוטה שהאיסור באוכל ספק חלב להך גיסא שהוא שומן רק מצד

⁸ הגריש"א זצ"ל נשאל על כך בעקבות מעשה שהיה בחודש ניסן תשס"ב שמחבלים עשו פיגוע בבית מלון בנתניה, והיה קרב יריות בין המחבלים ובין אנשי הצבא, והמחבלים תפסו שם בחור ישיבה והחזיקוהו כבן ערובה, ולמעשה נהרג הבחור יחד עם המחבלים מיריות אנשי הצבא, ונשאל הגריש"א האם היה מותר לאנשי הצבא לירות במחבלים אילו היו יודעים שיהרג גם הבחור, והשיב להתיר.

הומה אדם, והאפשרות היחידה למנוע את הדבר היא ע"י שיגור טיל כדי לפוצץ אותו קודם שיגיע למקום, אולם יש מעט יהודים בסמוך לו ומסתבר שלפחות אחד מהם ימות, לפ"ד החז"א י"ל דמות, דזהו ממש כהטיית חץ. [הגר"י זילברשטיין שליט"א בספר נס להתנוסס (סי' ס"ו) וחשוקי חמד (סנהדרין עב):].

לפנות מפולת כשהפינוי עלול להרוג יהודי

ב. רבים דנו אודות טיל שפגע בבנין וכל הבנין נפל על יושביו, ואנשים רבים לכודים תחת ההריסות, וכדי לחלצם ממוות ודאי יש צורך לפנות את ההריסות, ותוך כדי פינוי קרוב לודאי שיהרגו אנשים מחמת הפינוי עצמו, ונמצא שהורגים בידים מעט אנשים כדי להציל את הרבים [ואע"פ שגם מעט האנשים ימותו לבסוף אם לא יפנו את ההריסות, מ"מ לא ימותו מיד, וגם לגבי חיי שעה נקטו רוב האחרונים שהדין הוא יהרג ואל יעבור]. ולפ"ד החז"א י"ל דמות לעשות כן, כי פינוי ההריסות הוא בעיקרו מעשה הצלה, ובמקרה נהרגים אנשים תוך כדי הפינוי.

מעשה דהפני יהושע שהיה תחת ההריסות

סמך לדבר מצאנו בהקדמת הפני יהושע, וז"ל; 'הנה קבלתי עלי לחובה ונדרתי בדבר הנדור (להוציא לאור את הספר) בעת צרתי ביום חרון אף ה' יום ג' כסליו שנת תס"ג לפ"ק בק"ק לבוב, שליו הייתי בביתי ורענן בהיכלי עם חבירים ותלמידים המקשיבים לקולי, ופתע פתאום היתה מעיר לגל הפוכה כמו רגע לא חלו בה ידיים וכו' נהרסו הבתים ממגורותם כמה בתים גדולים ובצורות חומה עד לשמים הושפלו עד לעפר ערו עד היסוד בהן ונהרגו כששה ושלשים נפשות קדושות מישראל, ובתוך החללים אשתי הראשונה נ"ע ואמה ואבי אמה ובתי הקטנה אחת היתה לאמה וחביבה עלי ביתר שאת, וגם אנכי הייתי מן הנפילים מאיגרא רמא לבירא עמיקתא ובאתי בעמקי מצולה בארץ התחתית ממש כבתוך המכבש מחמת כובד משא הגלי גלים שנפלו עלי וקורות בתינו יותר מקורות בית הבד וכו' ומתיירא הייתי שלא יעשה ביתי קברי וכו' אמנם בחמלת ה' עלי וכו' [פינוי את ההריסות, אולם] **רבים אשר המיתו [בשעת הפינוי] יותר מאשר בראשונה, אף דלא הוי סגי בלאו הכי שכוונתם להציל ולפקוח הגל' עכ"ל.** ומשמע קצת שהסכים שכך ראוי היה לעשות לפקח הגל כדי להציל את הרבים אע"פ שע"ז הורגים בידים חלק מהאנשים.

להפיל את המטוסים שעמדו לפגוע במגדלי התאומים

ג. דנו רבים אודות המעשה הנורא שאירע במגדלי התאומים בארה"ב בשנת תשס"א, שמחבלים חטפו מטוסים ונכנסו עימם בעוצמה רבה לתוך המגדלים בשעה ששהו בהם אלפי אנשים ומוטטו אותם על יושביהם, ודנו האם היה מותר לפוצץ את המטוסים טרם יפגעו במגדלים, וכתב הגר"ח קנייבסקי זצ"ל דיתכן דדומה לדברי החז"א הנ"ל, דהפלת המטוס הוא מעשה הצלה בעיקרו, כי תכליתו היא להשבית את המטוס מפעולה כדי שלא יוכל להזיק, והרי זה כהטיית החץ, ומה שמתים יהודים הנמצאים בתוך המטוס הרי זה נעשה במקרה, [הובא בספר משנת פק"נ סי' נ'].
הפצצת מחנה אושוויץ בזמן השואה

ד. בספר מן המיצר (להג"ר מיכאל דב וייסמאנדל זצ"ל, עמ' ק"כ ואילך) כתב על מאמציו העצומים בשנות השואה לפנות אל אומות העולם שיפציצו את מחנה ההשמדה אושוויץ וע"ז יעצרו במעט את השמדת היהודים, ושמעתי להעיר דבדאי היו נהרגים ע"ז מיד היהודים הנמצאים באושוויץ באותה שעה, ואיך מותר לבקש הצלת הרבים ע"י הריגת יחידים. אכן לפ"ד החז"א י"ל נחא. [ויש לדון בזה עוד מטעמים אחרים, ואכ"מ].

הריגת תינוק בוכה כדי שלא יתגלה המחבוא

ה. בשו"ת מגיא ההריגה (סי' א') דן אודות מעשה נורא שאירע בימי השואה, כאשר התחבאה קבוצת אנשים בבונקר והרגישו

מרויח ע"ז הצלת נפש מישראל. והכס"מ כתב ליישב דאף דמבואר בגמ' הטעם הנ"ל, מ"מ אין הדין תלוי בטעם זה, וגם באופן דלא שייך סברת מאי חזית לא נדחה איסור רציחה במקום פק"נ.

והשיב הגר"ש א זצ"ל דאינו דומה, דשם מעשה המסירה הוא מעשה רציחה בגרמא, משא"כ בניד"ד הריגת המחבלים הוא מעשה הצלה, אלא שבדרך אגב נהרגים גם יהודים, אבל עצם המעשה נחשב מעשה הצלה ולא מעשה הריגה, ולכן מותר, עכ"ד.

והנה עיקר היסוד כבר מצאנו בדברי החז"א הנודעים לענין הטיית חץ (י"ד סי' ס"ט סק"א), ונעתיק את דבריו; 'יש לעיין באחד שרואה חץ הולך להרוג אנשים רבים ויכול להטותו לצד אחר ויהרג רק אחד שבצד אחר, ואלו שבצד זה ינצלו, ואם לא יעשה כלום יהרגו הרבים והאחד ישאר בחיים. ואפשר דלא דמי למוסרים אחד להריגה (דין הרמ"א הנ"ל), דהתם המסירה היא פעולה אכזרית של הריגת נפש בידים, ובפעולה זו ליכא הצלת אחרים בטבע של הפעולה, אלא המקרה גרם עכשיו הצלה לאחרים, גם הצלת האחרים קשורה במה שמוסרין להריגה נפש מישראל, אבל הטיית חץ מצד זה לצד אחר היא בעיקרה פעולת הצלה, ואינה קשורה כלל בהריגת היחיד שבצד אחר, רק עכשיו במקרה נמצא בצד אחר נפש מישראל, ואחרי שבצד זה יהרגו נפשות רבות וזוהי אחד, אפשר דיש לנו להשתדל למעט אבידת ישראל בכל מאי דאפשר וכו' וצ"ע עכ"ל.

נהג שאיבד את הבלמים האם מותר לו לסובב את ההגה כדי לפגוע ביחיד במקום ברבים

נידון זה כתב החז"א בשנתו האחרונה בעקבות מעשה שהיה באחד שנהג ברכב בעיר חיפה ובירידה מהר הכרמל איבד את השליטה על רכבו והרכב נסע במהירות עצומה לכיוון קבוצת אנשים שעמדו שם באופן שאם היה הרכב פוגע בהם היו כולם נהרגים, והחליט הנהג באותו רגע להטות את הרכב לכיוון אחר ע"מ שיפגע רק באדם אחד שעמד שם והרבים ינצלו, וכך עשה ונהרג אותו אדם רח"ל, ושאל נהג הרכב האם עשה כדן, והאם הוא צריך כפרה על הריגה בידים, מכיון שהטיית הרכב היתה פעולה שנעשתה בידים והביאה להריגה, ובעקבות שאלה זו כתב החז"א את חידושו הנ"ל אשר לפ"ז עולה דנהג הרכב עשה כדן. [הובא בספר זכור לדוד (ח"ב עמ' קמ"א), וקובץ מבית לוי (ח"ג עמ' נ"ה הערה ד') בשם בעל שבת הלוי זצ"ל. אולם הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה פסחים כה:) דן בשאלה זו וכתב דמסתבר לאסור].

הנה חידש החז"א חידוש מפליא, דאע"פ שעושה מעשה רציחה גמור בידים (דהטיית חץ היא מעשה בידים בכל דיני התורה), מ"מ אם פעולה זו היא בעיקרה פעולת הצלה, ואין ההצלה באה כתוצאה מההריגה אלא במקרה נעשו ב' התוצאות באותה פעולה [הצלת הרבים והריגת היחיד], בכה"ג מותר להציל את הרבים אע"פ שהורג את היחיד בידים במעשה זה, (אך כדי להציל את היחיד אין היתר גם בכה"ג, אלא רק כדי להציל את הרבים). והנה דברי החז"א מחודשים עד מאד, דהתעסקות במעשה הצלה מתיר מעשה הריגה אחר הכרוך בו, וברוב ככל דיני התורה אין היתר להתעסק במעשה אחד של היתר באופן שכרוך בו מעשה אחר של איסור, וגם צ"ב דאם יש היתר בדבר, מ"ט היתר זה קיים רק כשמצייל רבים והורג יחיד, ולא כשמצייל יחיד והורג יחיד, והלא בעלמא אין היתר להרוג יחיד בשביל הצלת רבים, [וגם סברת 'מאי חזית' יש בזה, דמאי חזית דמא דרבים סומק טפי מדמא דהיחיד, כדמשמע מדברי הכס"מ (פ"ה מיסוה"ת ה"ה) בשם הרמ"ד]. ורבים האריכו והעמיקו בהבנת חידושו של החז"א, ועדיין צ"ת.

ועפ"ד החז"א דנו חכמי זמנינו בכמה אופנים אם יש מקום להתיר את הריגת היחיד בשביל הצלת הרבים, ויש להציע כמה חילוקים בזה כפי שיבואר;

לפוצץ מכונית תופת כשיהודי עלול להפגע

א. אויב ששיגר טיל לעבר מקום הומה אדם וניתן לשלוח טיל אחר כדי לפוצץ אותו בעודו באויר באופן ששברי הטיל הראשון עלולים להרוג את האנשים הנמצאים תחתיו באותה שעה, לפ"ד החז"א י"ל דמות, דזהו ממש כהטיית החץ.

וכן באופן שידוע על מכונית תופת הנוסעת כדי להתפוצץ במקום

העבירות שבתורה משום פק"נ קיים רק כשמרויחים ע"ז הצלת נפש מישראל, אבל כשבכל אופן ימות אחד מישראל והיידון הוא רק מי ימות, בכה"ג לא נאמר היתר 'וחי בהם', ובניד"ד שכולם ימותו הרי

יטבעו כולם (כ"כ התפארת למשה, וציין לדבריו הפתחי תשובה יר"ד סי' קנ"ז סק"ג), וגם החזו"א הסכים לזה (שם) וכתב דדומה לדין הרמ"א דאסור למסור אחד להריגה כדי להציל את הרבים (ונחלקו התפארת למשה והחזו"א אם מותר לו להשליך לים ע"פ גורל כמעשה דיונה הנביא, והחזו"א נקט דא"א).

וצ"ע מאי שנא מדברי החזו"א לגבי הטיית חץ, דהרי גם בזה עיקר פעולתו היא הצלת הרבים ע"י סילוק כובד המשא מהספינה, ובמקרה כובד המשא הוא ע"י האנשים, והרי אין שום כוונה שימותו, דגם אם היתה שם יבשה היה זורקם ליבשה, או אם יודעים לשחות ויכולים להנצל, ולא הריגתם היא סיבת ההצלה, אלא במקרה נכרכו ב' התוצאות של ההריגה וההצלה ע"י סילוק כובד המשא, ומאי שנא, [והלא מסתבר דאם הנידון יהא על משא אחר שצריך לזרוק מהספינה והאופן היחיד לזרוק את המשא הוא ע"י שיפגע באדם ואותו אדם ימות, בכה"ג דומה ממש לסילוק מפולת (המקרה השני) ומסתבר דמותר לעשות כן לפי סברת החזו"א, וא"כ מאי שנא אם האדם הנהרג הוא בעצמו המשא הכבד של הספינה שצריך לסלקו מהספינה].

ונראה דצריך לחלק, דכל שהוא עושה את המעשה באדם בעצמו הרי זה מעשה מובהק של הריגת האדם וא"א להתעלם מכך ולומר שהוא רק מסלק את כובד המשא מהספינה ומה שהאדם מת הוא מעשה אחר שנכרך בזה¹⁰.

ומתבאר מזה שההכרעה בשאלות מעין אלו אינה תלויה רק בעצם חילוקו של החזו"א אם ההריגה היא סיבת ההצלה או שיש כאן ב' מעשים נפרדים של הצלה והריגה שבמקרה נכרכו יחדיו, אלא ההכרעה תלויה גם באובנתא דליבא המשתנה ממקרה למקרה, היכן שם המעשה נקבע כמעשה הצלה, והיכן שם המעשה נקבע כמעשה הריגה.

ומטעם זה נראה לגבי מקרה ה' הנ"ל, דאין ללמוד כלל מדברי החזו"א דלא חשיב מעשה הריגה, כי במצב שלפנינו סתימת פיו של התינוק בכר היא הריגתו, ולא מסתבר כלל להחשיב זאת כמעשה הצלה, ורק כשיש ב' מעשים שונים של הצלה והריגה שאינם קשורים כלל זל"ז חידש החזו"א דמעשה ההצלה מתיר את מעשה ההריגה, משא"כ בזה שהוא מעשה אחד במהותו.

וכמו כן יש לדון לגבי ניד"ד בהריגת מחבל עם יהודי, דאין ללמוד כלל מדברי החזו"א דלא חשיב מעשה הריגה, דדברי החזו"א הם רק באופן שתכונת ההצלה שונה מתכונת ההריגה, דההצלה היא ע"י סילוק החץ וההריגה היא ע"י שיגור החץ, ובכה"ג שם המעשה נקבע כסילוק החץ ולא כשיגור החץ, אבל בניד"ד דשניהם נעשים ע"י ענין אחד של שיגור החץ, דבאותו שיגור הוא הורג גוי ויהודי יחדיו, י"ל דא"א לחלק את הדברים ולקבוע דשם המעשה הוא הריגת הגוי בלא הריגת היהודי, ודו"ק. [וכע"ז כתב בספר שאילת החיים סי' י"ח סקט"ו, וע"ש סק"כ מה שאמר לו בזה הגר"ח קנייבסקי זצ"ל].

וכן לגבי הפלת מטוס שיש בו יהודים (מקרה ג') נראה דיש מקום לחלק, דהפלת מטוס בשעת טיסה היא מעשה הריגה מובהק לשוכני המטוס, וא"א לחלק ולדון זאת כב' מעשים נפרדים של השבתת המטוס מפעולה והריגת יושביו, וצ"ת.

דיני פקו"נ ורציחה בהלכות מלחמה

לסיום, יש לציין שבחלק מן המקרים הנ"ל יש לדון עוד צד להתיר משום דדיני מלחמה שאני, עי' להנצי"ב (מרומי שדה עירובין מה). וחיודושי הגר"ז עה"ת (סוף פ' בשלח) דבמלחמה אין משגיחין על סכנה, ולכן אע"פ שבעלמא אין אדם מצווה להכניס עצמו לסכנה כדי להציל את חבריו, מ"מ במלחמה הוא מצווה בזה, וכן משמע מדברי הרמב"ם (פ"ב משבת הכ"ג) גוים שצרו על עיירות ישראל וכו' מצווה על כל ישראל שיכולין לבוא לצאת ולעזור לאחייהם שבמצור ולהצילם מיד הגוים, ולפ"ז יתכן שגם הכלל 'אין דוחים נפש מפני נפש' אינו נוהג במלחמה, והאריך בזה בספר מנחת אשר עה"ת (דברים סי' ל"ב), אמנם הנצי"ב שם כתב דזהו רק כשיש מלך והמלחמה נעשית על פיו, והאריך בזה בספר משנת פקו"נ (סי' כ"ט).

(סי' ס"ו סק"י) כתב ליישב דשאני הכא דכל אחד מסייע ומשתתף בהריגת עצמו ע"י שמכביד גם הוא את הספינה, ואין היתר לנרדף להרוג את הרודף באופן שהנרדף בעצמו מסייע למעשה הרדיפה.

שהנאצים באים לחפשם, כל האנשים עצרו את נשימתם כדי שהנאצים לא יגלו אותם, אך לפתע פרץ תינוק בבכי. אחד הנוכחים סתם את פיו בכר, ולאחר שהסתלקו הצוררים נמצא התינוק ללא רוח חיים, ושאל האיש אם היה מותר לו לעשות מעשה של ספק הריגת התינוק כדי להציל את הרבים ממוות ודאי, ואם הוא צריך כפרה על הריגת התינוק. ובספר חשוקי חמד (ב"ק קיז:) כתב לדון בתוך דבריו להתיר עפ"ד החזו"א, דהנחת הכר על פיו של התינוק נחשבת בעיקרה כפעולת הצלה והשתקת הקול, ולא כפעולת הריגה. [ועוד האריך לדון בזה מצד דין רודף, וכבר דן בזה בשו"ת דברי רננה (סי' נ"ח, לאחד מגדולי ישראל שכתבו הסכמה להבינו הש"ך על ספרו) אודות מעשה דומה שאירע בגזירות ת"ח ות"ט, ועי' קובץ ישורון (כרך כ"ט עמ' שע"ח) מש"כ בזה הגר"א גנחובסקי זצ"ל, ואכ"מ].

ו. וזהו ג"כ יסוד סברת הגריש"א זצ"ל להתיר הריגת מחבלים באופן שייהרגו גם יהודים עמהם, כי הריגת המחבלים היא מעשה הצלה [כמו הטיית החץ או הפצצת המטוס] ומה שמתים יהודים הוא בדרך מקרה. [והנה הגריש"א התיר רק אם בלא"ה ייהרגו בני הערובה היהודים ע"י המחבלים, אולם החזו"א לא חילק בזה, וצ"ב טעמו של הגריש"א בזה].

אולם יש מקום לדון בכל הנ"ל דאינו דומה לדברי החזו"א, מכמה טעמים;

לחלק בין הטיית חץ לזריקת חץ חדש

א. החזו"א איירי בהטיית חץ, שיש כבר לפנינו דבר ההורג, והוא בא לסלקו ולבטלו ע"י הטיית החץ למקום אחר, ובזה חידש החזו"א דנחשב מעשה הצלה ולא מעשה הריגה, כי איננו מחדש סיבת הריגה אלא רק מחליף את הרבים ביחיד, אבל לזרוק חץ חדש על היחיד י"ל דנחשב מעשה הריגה גמור, [וכ"כ בספר משנת פקוח נפש (סי' מ"ט סק"ח)], ולפ"ז בד' המקרים האחרונים יש לאסור.

[והנה בספר נשמת אברהם (ח"ד עמ' ר"כ) כתב בשם הגריש"א והגרש"ז זצ"ל לגבי מפולת (המקרה השני הנ"ל) דאסור לעשות כן, ונקט דזה דלא כד' החזו"א, אולם להנ"ל אין הדברים סותרים, (אולם דברי הגריש"א לענין מפולת סותרים את דבריו לענין הריגת מחבלים), וע"ע בספר מפנקסו של רופא (פ"ג עמ' 801) בשם כמה מפוסקי זמנינו דאסור לעשות כן].

אולם מסברא נראה דאין לחלק בזה, דזיל בתר טעמא, דכל שיש כאן ב' מעשים שאינם תלויים זב"ז במהותם, פעולת הצלה ופעולת הריגה, והוא עוסק בפעולת ההצלה ולא בפעולת ההריגה הרי זה מותר, ומאי נפ"מ מהו מעשה ההצלה, אם זריקת חץ חדש או הטיית חץ קיים, והרי בכל דיני התורה גם הטיית חץ נחשבת מעשה שלו לכל דבר וענין.

לחבר זרם חשמל למחלקה של חולים מונשמים

כשאחד ימות עי"ז

ונביא דוגמא נוספת לשב"ר את האוזן; מחלקה של חולים מונשמים בבית חולים, ואירע הפסקת חשמל וכל החולים עומדים למות בכל רגע מחמת העדר זרם חשמל במכשירי ההנשמה, וניתן להדליק מיד את הגנרטור, אולם יש אדם המטפל כעת בגנרטור ואם ידליקו את הגנרטור הוא עלול להתחשמל למוות. מקרה זו הוא של זריקת חץ חדש, אבל הדעת נותנת דלא גרע כלל מהטיית חץ ויש להתיר את הדבר לפי סברת החזו"א מאחר והוא עוסק בפעולת הצלה שאינה קשורה בעצמותה למעשה ההריגה.

ספינה העומדת להטבע מכובד המשא אם מותר להשליך חלק מהאנשים לים כדי להציל אחרים

ב. דנו הפוסקים איך הדין בספינה שנקלעה לרוח סערה בים ועומדת לטבוע מכובד האנשים שעליה, וכדי להקל מהעומס חייב רב החובל להשליך לים כמה מהנוסעים ועי"ז ינצלו הנוותרים. ונקטו הפוסקים דאסור לו לעשות כן אע"פ שאם לא יעשה כן

¹⁰ ובענין זה יש לדון עוד מ"ט אין להתיר להשליך את האנשים מדין רודף, דאף רודף באונס דינו כרודף, ואף כששנים רודפין זא"ז דינם כרודפין ומותר לכל אחד להרוג את חבריו. ובספר משנת פקוח נפש

משיעוריו הנפלאים של מורנו
הגאון רבי גרשון מלצר שלישי
על חלק יור"ד שבשו"ע

גליון מס' 135

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון

- א. האם מותר לפטור עצמו ממידת ההשתדלות
- ב. גדרי השתדלות בזמני סכנה, ומה נחשב סכנה
- ג. דברים שרוב בני אדם נבהלים מהם נחשב כסכנה

הלכות מלחמה

לבטוח בה' ולפטור עצמו ממידת ההשתדלות

הרשב"א (שו"ת ח"א תיג) בתוך תשובתו בענייני סגולות ורפואות וכדו', כתב וז"ל: 'ולא עוד אלא שאסור להכנס בענייני הסכנות ולבטוח על הנס, וכו', ואמרו כל הסומך על הנס אין עושין לו נס. וכו', אך לבטוח בשם ושיעשה לו תשועה ע"י האיש הפלוני מותר ומצוה. וזה כולל כל עסקי בני האדם במלאכתם, זולתי האנשים השלמים ושזכויותיהם מרובות, כמעשה דרבי חנינא בן דוסא עם הערוד, וכו', ואפילו החסיד שבחסידים אין להם רשות לעשות במלאכתן דרך הבטחון רק כדרכו של עולם. וכו', ומביא שם כמה ראיות מדברי הגמ' יעו"ש.

ומסיים וז"ל: ואין זה ממיעוט הבטחון דאדרבא אסור להשען על הנס. שאין שום מושג שאדם יאמר אני צדיק גדול ופטור מהשתדלות, עכ"ל.

וכן כתב **המאירי** (ספר המדות פ' בטחון) וז"ל: לעולם ישים האדם בטחונו בא-ל יתברך בכל ענייניו, ולא להשתדלותו לבד עד שיאמר כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, אבל שישתדל בזה ויתלה בטחונו בהשם יתברך, כי המחשבות רבות בלב איש, ואותה שישכים עליו הא-ל - היא תתקיים, ולא שימנע ממנו ההשתדלות, כי בכל הדברים הזריזות משובח והעצלה מגונה, עכ"ל.

כתב **החזון איש** בלשונו הזהב (אמונה וביטחון ב' ו) וז"ל: עיקרי הביטחון מחובת הלב, וכו', יש בזה גם גדרים בפעולות של השתדלות המותרת, וכו', והנה, נתחייבנו לדון במחשבתנו כל פעולה טרם עשייתה אם היא מוסכמת ממדת הביטחון, וכו' וחז"ל אמרו שהשתדלותו של יוסף לבקש משר המשקים היתה זלזול במידת הביטחון, וכו', בהיות שנתחייב האדם בפעולות ולא לסמוך אניסא, חייב יוסף את עצמו לבקש משר המשקים, ואמנם בהיות שלפי תכונת הרהבים אין בטבעו לזכור ולהיטיב, אין ראוי המעשה הזה רק מתוך יאוש, עכ"ל.

ומאידך, **הרמב"ן** (ספר הביטחון פ"א) מבאר את החילוק בין אמונה לביטחון, וכותב שהאמונה היא האילן והביטחון הוא הפרי, והמאמין יתכן שיירא שמא יגרום החטא, אבל הבוטח אינו ירא שמא יגרום החטא כמו שמצינו אצל דוד המלך, יעו"ש.

ובתוך דבריו כתב וז"ל: 'ומאשר מוצא עצמו חוטא ופושע כנגד חסדי הבורא יתברך, אינו נושא נפשו לבטוח בו שיצילהו מצרתו, או שיתן לו רצון לבו ותאותו. ועל כן ישתדל בנוהג שבעולם להנצל מצרתו או להשיג שאלתו ובקשתו. ולולא היראה שמא יגרום החטא היה ההשתדלות להנצל אפילו על ידי נוהג העולם חסרון באמונתו, שהרי כתיב "ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם".'

וכן ביאר **הבית הלוי** (בראשית מא א) וז"ל: דהנה באמת התורה התירה לאדם ההשתדלות בצרכי גופו וכמש"כ "ואספת דגנך ותירושך" ואמר ר' ישמעאל הנהג בהם מנהג דרך ארץ (ברכות לה), ועיקר הענין וכו', שיהיה לבו שוקט ובוטח בה', והא דהתירה התורה להשתדלות הוא משום דלא כל אדם יכול להגיע למדרגת הבטחון הגמור, וע"כ הותר לו ההשתדלות כדי שיהיה לו סיוע שיגיע למדרגת הבוטח, וצריך כל אדם לחדש לו מלאכה ועסק כדי שיהיה נקל לו לבטוח בה'. וכו', וכמו שאמרו (נזיר כג) לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

וא"כ שיעור ההשתדלות הנרצה אינו שוה בכל אדם רק כל אחד לפי ערכו, דמי שיכול להגיע לבטוח במעט מלאכה אזי מה שירבה להשתדל יותר מכפי הנצרך לו לזה השיעור כבר יחשב לו לחטא נגד מדת הבטחון, וכו', ומי שמרבה בהשתדלות יותר מכפי הנצרך, עונשו שמן השמים יוסיפו על הצטרותו להשתדלות, ולא יזמין לו פרנסתו רק ע"י יגיעת בשר הדרך שבחר לו, עכ"ל.

ועוד כתב **הבית הלוי** (קונטרס הביטחון) וז"ל: והנה לא היה ראוי להאדם השלם להשתדל בשום סיבה מהסיבות, וכל הצטרותו היו מזדמנין לו בלא שום יגיעה, וכו' רק שלאחר שנגזר "בזעת אפך" וגו', שנענש שיהיה יגע להשיג צרכיו, וזהו בגדר עונש! וכו', ויבין כי כל השתדלותו אינם מועילות לו מאומה וכו', ויהיה כמקיים גזרת מלך, וכו', ואחרי שעשה המוטל עליו ופרע חובו בהתעסקו באיזה עסק, שוב יבטח בה' כי יזמין לו פרנסתו, עכ"ל.

הנה מצינו מחלוקת ראשונים ואחרונים איך להתייחס למושג 'השתדלות'! האם זה חיוב, שהרי אין סומכין על הנס, וצריך להשתדל בדרכי הטבע ולא להתעצל, כדברי הרשב"א והמאירי, וכן נקט להלכה החזון איש. או שהשתדלות זה חיסרון באמונה ואין ראוי להשתדל אלא כחושש שיגרום החטא כדברי הרמב"ן, או כדברי הלוי שההשתדלות הותרה לסייע להגיע למידת הביטחון, ויעשה את ההשתדלות כמקיים גזירת מלך, ויבטח בד' יתברך שיכין לו פרנסתו.

ואפשר לומר, שהרמב"ן והבית הלוי דיברו בצדיקים גמורים, וכדברי הרמב"ם (סוף זכיה ומתנה) 'הצדיקים הגמורים ואנשי מעשה לא יקבלו מתנה מאדם, אלא בוטחים בה' ברוך שמו לא בנדיבים, עכ"ל. אמנם, למי שאינו בדרגה הזאת ראוי להשתדל כדברי החזון איש ולא לסמוך על הנס, וצ"ע.

וזה פשוט שה'השתדלות' הראויה בימים אלו הוא העסק בתורתנו הקדושה, ולא חלילה להתנדב למלחמה! כמבואר **בחזון איש** (ב"ב ס"ה ס"ח) וז"ל: חכמים אין ליטול מהם לנשירותא, ואחרי שבאמת תורתן מגנת עליהן, ואינם נתונים תחת מקרי הטבע כשאר בני אדם, והלכך ראוי לפוטרו מנשירותא, עכ"ל. ועוד, דלא הם גרמו למלחמה, כמבואר בגמרא (ב"ב ח.) אין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ.

גדרי השתדלות בזמן סכנה

כתב בספר **דובב מישרים** (ח"א סי' כ) וז"ל: דלכאורה אמאי ניחוש לסכנה במקום מצוה, הא מצוה אגני ומצלי? וכו', אך באמת זה אינו, דהא במקום דשכיח הזיקא שאני, כמבואר בגמרא (פסחים ח.) ונהי דלענין סכנה חוששין למיעוטא, מ"מ כל זה שלא במקום מצוה, אבל במקום מצוה כיון דעל פי רוב ליכא סכנה, וממילא לא שכיח הזיקא, ושפיר המצוה אגני ומצלי, עכ"ל.

מבואר מדבריו (וכן בדברי החתם סופר אבה"ע סי' כד בסופו) שצריך לעשות השתדלות כדי לינצל מסכנה, ולא לסמוך על הנס, אמנם, במקום מצוה לא צריך לחשוש למיעוט של הסכנה, וניתן למעט מחובת ההשתדלות. ולכן, לכאורה אם יושב בתוך מבנה ושומע אזעקה באמצע הלימוד, לענ"ד לכאורה אינו צריך לרוץ למקלט! (לפי מצבינו כעת בירושלים, אמנם בשדרות וכיוצ"ב דשכיח הזיקא, אין לסמוך על הנס, ויש לדון לפי המקום והזמן).

גדרי סכנה

כתב **רבי עקיבא איגר** (שו"ת קמא סי' ט) וז"ל: ואפשר על צד הריחוק אחת מני אלף דיצמח מזה סכנה, דאף דאין אנו דנין אותו כעת בכלל סכנה או ספק סכנה מ"מ כיון דאיכא צד אפשרות לבא לזה קורא בלשון סכנה, עכ"ל. וכן הוכיח **בתשובות והנהגות** (ח"ה סי' שצט) וז"ל: כמבואר במג"א (סי' שצ"ט ס"ק ג) דאסור להרוג השממית בשבת, ואף דיש לחוש שיפול תוך המאכל, מ"מ מילתא דלא שכיחא היא ויכול לכסות המאכל, וגם אחד מאלף שהיא מסוכנת במאכל.

(ומעניין לציין שבסוף דבריו כתב וז"ל: ויש לציין לדברי החזון איש שנדפסו ב'תשובות וכתבים' (סי' מח), וז"ל, ההודעה לציבור למהר למקלט לפי מצב הנוכחי יש לחשוב להצלת נפשות, אך יש ליזהר ממלאכה דאורייתא בכל מאי דאפשר כיון שאין כאן סוף סוף שאלת נפשות לפנינו, ואף שאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, מ"מ בדברים רחוקים הרבה מפיקוח נפש אין דנים כפיקוח"נ ותלוי כפי מדת הבטחון, והמחמיר בכאן אין מוחין בידו, אלא לענין הוראה לרבים יש להורות בזה כדין פיקוח"נ, עכ"ל).

כל שדרך רוב בני אדם לברוח מזה כבורח מפני הסכנה

הציץ אליעזר (שו"ת ח"ח סי' טו פ"ז) מאריך בחומר פיקוח נפש, שכל ספק פיקוח נפש דוחה שבת, וגם אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, אלא חוששים למיעוט! ומעיר שא"כ נתיר להדליק אור במקום אפל, משום חשש שמא יעבור שם איש זקן ויפול ויסתכן, ובהצטננות שעלולה להסתכן ולסכנו, ובכל אלו וכיוצ"ב נתיר לחלל עליו את השבת, וזה לא ייתכן!

ומבאר הציץ אליעזר שחייש לספק ולמיעוט רק באופנים מסויימים וז"ל: 'היכא שלפנינו בפעולתו באופן מוחשי הדבר המסכן, וכן חזקת הגוף הישראלי המסתכן וכו' אבל כל שחסר אחד מב' תנאים אלה, אזי לא חיישין למיעוט, עכ"ל.

אמנם, הביא (שם: ח"ט סי' יז פ"ב) את דברי **מנחם הגדול** זצ"ל שהשיב במכתב לבעל הציץ אליעזר שלדעתו 'הגדר הוא כל שאנשים מפחדים או נבהלים מזה גם בימות החול מחשש סכנה, יש להתיר בשבת, ומסיים דבריו וז"ל: ולענ"ד הגדרה זו נכונה מאד, והוא כעין מה שאמרו בכמה מקומות בש"ס 'והאידינא שומר פתאים ד' והיינו משום דכיון דדשו ביה רבים אין זה חשיב בגדר סכנה, עכ"ל.

וכן כתב בספרו **מנחת שלמה** (שו"ת תניינא ב - ג סי' לז) וז"ל: אלא שמצד הסברה נלענ"ד דכל שדרך רוב בני אדם לברוח מזה כבורח מפני הסכנה ה"ז חשיב כספק פקוח נפש, וקרינן ביה בכה"ג "וחי בהם" ולא שימות בהם, עכ"ל.

נמצא שכיון שבמקום שרוב הציבור מפחדים ונבהלים מסכנת הטיל וממהרים לרוץ למקלט, א"כ זה נחשב להם כסכנה שיש להתחשב בה אפילו שהוא מיעוט פחות מאחד לאלף, ועוד, שכיון שרוב בני אדם נחפזים למקלט אינו נכון להתנהג באופן התמוה לרבים, כאילו הוא סומך על הנס ואינו צריך כלל להשתדלות, ולכן הנכון להיכנס למקלט, אבל באמצע הלימוד, שומר מצוה לא ידע דבר רע! (מ"מ הגדרים הללו משתנים לפי המקום והזמן, ועל כל ספק ישאל לרבני המקום). המשך בשבוע הבא אי"ה!

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

פרשת וירא

בירור הלכה

הנידון - מה ההיתר לכל יחיד לצאת למלחמה הרי הוא מכניס את עצמו לחשש סכנה ואיבוד נשמה.

כתב הרמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה א "אי זו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם...מלחמת הרשות היא המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו".

מבואר ברמב"ם שבאופן שיש סכנה מצר שבא עליהם, הרי"ז מוגדר למלחמת מצוה. ורק באופן שלא נלחמים מחמת סכנה אלא רק להרחיב הגבולות זה נחשב מלחמת רשות.

עולה מדברי הרמב"ם שכעת שהישמעלים באים להצר לישראל, וודאי הרי"ז מוגדר מלחמת מצוה.

האם החיוב לצאת למלחמה הוא רק ע"פ

בית דין או מלך

הרמב"ם שם בהלכה ב "מלחמת מצוה אינו צריך ליטול בה רשות בית דין, אלא יוצא מעצמו בכל עת, וכופה העם לצאת. אבל מלחמת הרשות אינו מוציא העם בה אלא על פי בית דין של שבעים ואחד".

יש לברר בזמנינו שאין לנו מלך, האם יש

חיוב לצאת למלחמה

ברמב"ם מבואר שבמלחמת רשות יוצאים למלחמה ע"פ ב"ד של שבעים ואחד. אולם אי"ז נוגע למלחמה כעת, דהמלחמה כעת אינה מלחמת רשות, אלא מלחמת מצוה.

ומעתה יש לברר במלחמה כעת דאין לנו מלך האם יש חובה לצאת למלחמה

הנה לשון הרמב"ם לענין מלחמת מצוה - "מלחמת מצוה אינו צריך ליטול בה רשות בית דין, אלא יוצא מעצמו בכל עת, וכופה העם לצאת".

יש לדון א' האם כוונת לשון הרמב"ם דיוצאים למלחמת מצוה, רק ע"פ מלך.

ב' אף אם נאמר שכוונת לשונו שיוצאים ע"פ מלך, האם כוונת הרמב"ם דתלוי דווקא "בדין במלך", ז"א דמכח דיני המלוכה יש למלך כח וסמכות להוציא את העם. ולפי"ז בזמנינו שאין "דין מלך" לא יהיה חיוב לצאת למלחמה.

הדבר ברור שבכל המלחמות יש סכנה ופיקו"נ, ויש לבאר כיצד אדם יכול ללכת למלחמה ולהכניס עצמו לחשש סכנה ופיקו"נ.

ידוע שיש רק ג' דברים שעבורם מחוייב אדם למסור את נפשו, ע"ז, גלוי עריות, ושפיכות דמים. ויש לברר מדוע עבור בשעת מלחמה מותר לאדם להיכנס לחשש סכנה שימות.

דברי הרמב"ם שבשעת מלחמה צריך האדם

לשים "נפשו בכפו"

איתא ברמב"ם בהלכות מלכים פרק ז הלכה טו, שבשעת מלחמה צריך האדם "לשים נפשו בכפו" ולהיכנס למלחמה אף שיש בה סכנה שימות.

ז"ל הרמב"ם "מאחר שייכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו, עובר בלא תעשה שנאמר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו, ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל, שנאמר ולא ימס את לבב אחיו כלבבו... וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא".

ודין זה דצריך להסתכן במלחמה ולשים נפשו בכפו, הוא הן במלחמת מצוה, והן במלחמת רשות.

ויש לעין - א' מה ההיתר לשים נפשו בכפו ולהסתכן במלחמת מצוה.

ב' ביותר יש לעין מה ההיתר לשים נפשו בכפו ולהסתכן במלחמת רשות.

מה מוגדר מלחמת מצוה ומה מוגדר

מלחמת רשות

בהקדם יש לבאר מה מוגדר מלחמת מצוה ומה מוגדר מלחמת רשות. והאם המלחמה כעת מוגדרת מלחמת מצוה.

ובאמת נראה, דאי"ז תלוי כלל "בדין מלך", דהרי הרמב"ם לא זכר דין זה שהוא מדיני המלך, ונראה דכוונת הרמב"ם דהיות והמלך הוא האחראי על ביטחון העם הוא זה שמוציא את העם למלחמה, וא"כ גם בזמנינו יש חיוב ללכת למלחמה.

ג' אף אם נתעקש דייצאה למלחמה תלויה דווקא "בדין במלך", מ"מ במלחמה שהגויים פתחו בה, ויש סכנה לישראל, וודאי הדין שחייבים לצאת למלחמה.

דהרי מצאנו ברמב"ם בהלכות שבת, והובא בשו"ע או"ח סי' שכט, דגויים שעשו מלחמה או צרו על עיירות ישראל עושים עמהם מלחמה אפילו בשבת, ומצוה על כל ישראל שיכולין לבוא לצאת ולעזור לאחיהם שבמצור ולהצילם מיד הגוים בשבת, ואסור להתמהמה למוצאי שבת. והוסיף המ"ב שם בס"ק יז דבזמנינו אם באו גויים מחוץ לגבול אף שבאו רק לשלול ולבוזז ממון, מחויבים לצאת בכלי זין אף בשבת.

(ז"ל הרמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה כג "גוים שצרו על עיירות ישראל אם באו על עסקי ממון אין מחללין עליהן את השבת ואין עושין עמהן מלחמה, ובעיר הסמוכה לספר אפי' לא באו אלא על עסקי תבן וקש יוצאין עליהן בכלי זין ומחללין עליהן את השבת, ובכל מקום אם באו על עסקי נפשות, או שערכו מלחמה, או שצרו סתם, יוצאין עליהן בכלי זין ומחללין עליהן את השבת, ומצוה על כל ישראל שיכולין לבוא לצאת ולעזור לאחיהם שבמצור ולהצילם מיד הגוים בשבת, ואסור להן להתמהמה למוצאי שבת, וכשיצילו את אחיהן מותר להן לחזור בכלי זין שלהן למקומם בשבת כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא"). (ז"ל המ"ב שם "ודע דהיום כשבאו מהאומות שחוץ לגבולינו לשלול שלל ולבוזז בו בודאי מחויבים אנו לצאת בכלי זין אפילו על עסקי ממון וכדינא דמלכותא").

הרי מבואר שבאופן שהגויים פתחו במלחמה, יש מצוה על כ"א מישראל לבוא ולעזור אפי' בשבת, ולא הוזכר ברמב"ם ובשו"ע ובמ"ב שיוצאים רק ע"פ מלך.

והביאור בזה פשוט דאף אם נימא דלפתוח במלחמה צריך ע"פ ציווי המלך, מ"מ כשהגויים פותחים במלחמה ותוקפים ונלחמים בישראל, פשוט וברור שא"צ דווקא ציווי של מלך, אלא חובה על כ"א לצאת ולהילחם.

התבאר שבנידון דידן שהמחבלים פתחו במלחמה ויש סכנה לישראל, וודאי יש מצוה על כ"א מישראל לבוא לעזרת ישראל.

מה ההיתר ללכת למלחמה ולהסתכן בנפשו

מעתה יש לברר מה ההיתר לשים נפשו בכפו ולהסתכן, הן במלחמת מצוה, והן במלחמת רשות.

במלחמת מצוה יש לדון

הרי בכל דיני התורה שמירת הנפש דוחה את כל המצוות, ומחללים שבת אפי' על ספק פיקו"נ. וכידוע רק על ג' דברים מחויב אדם למסור את נפשו, ע"ז, גלוי עריות, ושפיכות דמים. א"כ אף שהיא מלחמת מצוה, מ"מ מצוה לא מתירה לאדם להיכנס לחשש פיקו"נ ולמסור נפשו.

ואין לומר דההיתר להסתכן במלחמה הוא משום שהיו שואלים האורים ותומים והיו יודעים שינצחו.

א' דעת הרמב"ם פרק ה' מהל' מלכים דבמלחמת רשות א"צ לשאול באורים ותומים. וא"כ חזינן שמוותר לצאת למלחמה ולהיכנס לסכנה אף שלא שאלו באורים ותומים.

ב' הרי גם כשלא היה אורים ותומים בימי בית שני ובזמן החשמונאים נכנסו לסכנה במלחמה אף שהיה חשש סכנה ואיבוד נשמה.

ג' הרי הרמב"ם והשו"ע כתבו שאף בזה"ז יוצאים למלחמה אף שיש סכנה ואיבוד נשמה.

ואדרבא יש כמה ראיות שהיו יוצאים למלחמה אף שהיה סכנת מיתה

א' מדברי הגמ' כתובות ט', כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו וכתב רש"י שמא ימות במלחמה.

ב' כן מפורש בתורה, "פן ימות במלחמה" הרי שאף שבדרך הטבע יש חשש שהיוצאים למלחמה ימותו.

כמ"ש הרמב"ן דברים פרק כ פסוק ד "ואמר להושיע אתכם - שהם ינצלו במלחמה ולא יפקד מהם איש, כי יתכן שינצחו את אויביהם וימותו גם מהם רבים כדרך המלחמות. ועל כן צעק יהושע בנפול מהם בעי כשלים ושה איש, כי במלחמת מצוה שלו לא היה ראוי שיפול משערת ראשם ארצה, כי לה' המלחמה. והנה הכהן שהוא העובד את השם יזהירם ביראתו ויבטיחם, אבל השוטרים ידברו בנוהג שבעולם פן ימות במלחמה, כי בדרך הארץ בכל המלחמות ימותו אנשים גם מכת הנוצחים."

(י"ל"ע בדברי הרמב"ן, דאם הכהן אומר להם שיש להם הבטחה מהקב"ה שלא ימותו במלחמה, מדוע השוטרים אומרים להם שאפשר שימותו במלחמה.

ונראה הכוונה בזה, שהכהן אומר להם שאם יהיו שלמים בזכות, וילחמו במחשבה לקדש את ה', אז מובטח להם שלא ימותו, כמו שהיה במלחמת מדין שהתורה אומרת שהיה נס שלא נפקד מהם איש, כדאיתא ביבמות דף סא. אבל שלא יהיו שלמים בזכות, ולא ילחמו לקדש את ה', אפשר שימותו במלחמה.

וביאור זה למדתי מדברי רבינו בחיי במדבר פרק לא פסוק מט, "ולא נפקד ממנו איש". ז"ל "זה היה פלא עצום, ומהנסיים הגדולים שאירעו לישראל אירע להם בכאן במלחמת מדין שהיו עם רב כחול אשר על שפת הים, והרגו ישראל מהם, ושבו מהם אלפים ורבבות, והכתוב מעיד שלא חסר מישראל אחד במלחמה, וזה שאמר "ולא נפקד ממנו איש", והנס הגדול הזה לפי שהיו שלמים בזכות."

וכן מדברי הרמב"ם הלכות מלכים פרק ז הלכה טו שהבאנו לעיל, "וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה".

מבואר ברמב"ן שיש חיוב לצאת למלחמה אף באופן שבדרך הטבע יש חשש שימותו. (כ"כ המנ"ח בדברי הרמב"ן ע' להלן).

ועוד הרי פשוט וברור שבכל המלחמות שהיו לעם ישראל הן במלחמות שמובא בנביא, והן במלחמות של דוד, היה בהם סכנת מיתה, וצריך לבאר מה ההיתר ללכת למלחמה שיש סכנה שימותו.

ואין לומר שההיתר לסכן עצמו במלחמה הוא דווקא באופן שאם לא ילחם וודאי ייהרג על ידי הגויים. דהרי ההיתר להשתתף במלחמה הוא בכ"ג.

ונראה דכל דברי החינוך שמצוה להילחם עם הגויים הוא רק אם אין סכנה ופיקוח נפש, הוא שהמצוה על היחיד שלא בשעת מלחמה, ובזה ס"ל לחינוך שאין ליחיד להכניס עצמו בסכנה.

משא"כ בציבור בשעת מלחמה, אף החינוך ס"ל שבזמן מלחמה הדין שונה ולא מתחשבים בחשש סכנה ואיבוד הנפש.

ונראה להביא ראיה נפלאה לביאור זה בדברי החינוך, דהרי במצוות מחיית עמלק החינוך לא כתב הגבלה זו שהמצוה רק שאין שש סכנה. משמע שבמחיית עמלק אף שאפשר שיסתכן בנפשו ה"ה חייב. וצ"ע מדוע מצוה זו שונה מהריגת ז' עממין.

ולמשנת' אפשר לבאר דס"ל לחינוך דמצוות הריגת ז' עממין אינה חובת הציבור ואין בה דין מלחמה אלא היא חובת היחיד ולכן החיוב רק שאין סכנה. משא"כ מחיית עמלק ה"ה מלחמה של הציבור ויש בה דין מלחמה כמ"ש תורה "מלחמה לה' בעמלק", ולכן חייבים להורגם אף שיש חשש סכנה.

למשנת' עולה דאף לחינוך בשעת מלחמה הגדרים הם אחרים, ויש ההיתר והחיוב להסתכן להיכנס למלחמה אף שיש חשש סכנה ואיבוד הנפש. (כן המשמעות בחידושי הגרי"ז על התורה פ' בשלח בהפטרה שם, הבאנו דבריו להלן).

ראיות דבמלחמה הגדרים שונים

א' אפי' עבור מלחמת רשות מותר לחלל שבת.

ז"ל הרמב"ם הלכות מלכים פרק ו הלכה יא "צריך על עיירות של עכו"ם שלשה ימים קודם השבת ועושין עמהם מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת, שנאמר עד רדתה ואפילו בשבת בין מלחמת מצוה בין מלחמת רשות".

ב' אם התחילו במלחמה מותר להמשיך להילחם בשבת אף שאין כעת סכנת נפשות, ונלמד "מעד רדתה".

ז"ל הרמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה כה "צריך על עיירות הגוים שלשה ימים קודם לשבת, ועושין עמהם מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת עד שכושין אותה ואף על פי שהיא מלחמת הרשות, מפי השמועה למדו עד רדתה ואפילו בשבת ואין צריך לומר במלחמת מצוה".

דרשה זו של "עד רדתה" באה ללמד שאף אם בשבת אפשר לעצור את המלחמה ואין חשש פיקול"ג, בכ"א התירה תורה להמשיך להילחם בשבת. (דאם ההיתר להילחם הוא רק שיש חשש פיקול"ג, מה צריך לימוד מיוחד מעד רדתה", הרי מותר לחלל שבת מדין וחי בהם). מוכח שגדרי שעת מלחמה שונים.

ג' בשעת מלחמה מותר לחלל שבת לכל צורך המלחמה אף שלא מפני הסכנה.

מבואר בריב"ש בשעת מלחמה מותר לחלל שבת לכל צורך המלחמה אף שלא מפני הסכנה, ודין זה נלמד ממש"כ בתורה "עד רדתה". מוכח שגדרי שעת מלחמה שונים.

(ז"ל שו"ת הריב"ש סימן קא "לכל צרכי המצור ואפילו שלא מפני הסכנה, כמו שבה הקבלה עד רדתה ואפילו בשבת").

היה מקום לומר דבמלחמת מצוה באופן שהגויים צרים על ישראל, מותר לסכן נפשו כדי להציל את הרבים. (וזה עצמו צריך ביאור מה ההיתר לאדם לסכן את עצמו כדי להציל אחרים, הרי לא תעמוד על דם רעך אינו קיים כשיש לו סכנת נפשות. ואף כשיש למציל ספק סכנה, להלכה הוא פטור, וע' להלן).

מ"מ אף אם נאמר כן, צ"ע מדוע מותר לסכן נפשו עבור מלחמת מצוה של הריגת ז' עממין או הריגת עמלק, הרי במלחמות אלו לא עשו מלחמה מחמת סכנה מהם, אלא התורה ציוותה להילחם עימם ולהורגם, ויל"ע הרי הישראל נכנס בזה לחשש סכנה ואיבוד נפש.

במלחמת הרשות יש לדון

מדוע אף שאין מטרת המלחמה משום סכנה מהגויים, אלא רק לצורך הרחבת גבולות מותר להיכנס למלחמת רשות אף שיש בזה סכנת נפשות.

דברי החינוך

באמת מצאנו בחינוך דבר חידוש, החינוך כתב בכמה מקומות, שהמצוה להרוג ז' עממין הוא רק באופן שאין בזה סכנה ופיקוח נפש.

א' החינוך במצוה צג "ואלו הז' עממין נצטוונו להרגם בכל מקום שנוכל להם... וכל מי שבא לידו אחד מהם ויכול להרגו בלא סכנה ולא הרגו עובר בלאו".

ב' החינוך במצוה תכה במצוות "החרם תחרימם" - "ועובר ע"ז ובא לידו אחד מהם ויכול להרגו מבלי שיסתכן בדבר ולא הרגו ביטל עשה זה".

ג' החינוך במצוה תקח "שלא נחיה אחד מז' אומות... בכל מקום שנמצאם ונוכל להורגם מבלי סכנה לנפשותינו".

דברי המנחת חינוך

הק' המנחת חינוך, היות ודרך העולם שנהרגים משני הצדדים במלחמה, ע"כ מהא דציוותה תורה להילחם מוכח שבזמן מלחמה לא מתחשבים בחשש סכנה ואיבוד הנפש, וא"כ וודאי המצוה להילחם ולהרוג את הגויים אף שיש חשש סכנה ואיבוד הנפש.

(ז"ל המנ"ח פרשת ואתחנן מצוה תכה אות א "כתב הרהמ"ח ועובר ע"ז ובא לידו ויכול להורגו מבלי שיסתכן בדבר, וצ"ע נהי דכל המצוות נדחים מפני הסכנה מ"מ מצוה זו דהתורה ציוותה ללחום עמהם וידוע דהתורה לא תסמוך דינ" על הנס כמבואר ברמב"ן ובדרך העולם נהרגים משני הצדדים בעת מלחמה א"כ חזינו דהתורה גזרה ללחום עמהם אף דהוא סכנה. א"כ דחוי' סכנה במקום הזה ומצוה להרוג אותו אף שיסתכן וצ"ע").

עולה מדברי המנ"ח שבשעת מלחמה הגדרים הם אחרים ויש ההיתר והחיוב להסתכן להיכנס למלחמה אף שיש חשש סכנה ואיבוד הנפש.

ביאור דעת החינוך

וליישב ק' המנ"ח על החינוך, נראה לומר דיש חילוק מהותי בין יחיד שלא בשעת מלחמה, לציבור בשעת מלחמה.

דברי הפוסקים דבמלחמה הגדרים שונים

כתב המהר"ם אש בספרו אמרי אש יור"ד סימן נב לדון האם מותר לאיש יהודי ללכת למלחמה בין שני אומות של גויים ולסכן נפשו בעבור פרנסה. וכתב להתיר. וביאר דאין היוצא למלחמה נחשב שמאבד עצמו לדעת ואינו עובר על ונשמרתם.

והביא ראיה מדוד המלך שהרבה לצאת למלחמות רשות כמבואר בסוטה מד, וכתב עוד הרי בבית שני שלא היו האורים ותומים בכל זאת יצאו למלחמה, וכן מלכי בית חשמונאי יצאו למלחמה אף שהיה סכנת לאיבוד נפשם. והביא עוד את הגמ' בשבועות דף לה דאיתא שם "אמר שמואל מלכותא דקטלא חד משייתא בעלמא, לא מיענשא", ופירשו תוס' שמלך המוציא חיילים למלחמת רשות אף אם נופלים ששית מחייליו לא נענש. **וע"ע שו"ת חת"ס חו"מ סימן מד**, שלמד מדברי הגמ' בשבועות הנ"ל "דמלכותא דקטלא חד משייתא לא מיענשא", דיש היתר מיוחד במלחמה משום תיקון וצורך המדינה שלא לחוש לפיקוח נפש. וע"ע שו"ת חתם סופר חלק ו - ליקוטים סימן כט.

בנצי"ב בהעמק דבר פ' דברים פרק כ פסוק ח התייחס להיתר לעשות מלחמה אף שיש בה סכנת נפשות, וכתב דהגדרים במלחמה שונים ובמלחמה מותר לאדם לסכן נפשו.

(ז"ל הנצי"ב שם "אין איסור במלחמה כמו שאין המלך מוזהר מלעשות מלחמות הרשות הגורם סכנת נפשות, אלא מלחמה שאני, וע' שבועות דל"ה במלכות דקטלא, ה"נ אין איסור לאדם להכניס עצמו במלחמה ולסכן עצמו". וכ"כ בעמק דבר בראשית פרק ט פסוק ה "מלך ישראל מותר לעשות מלחמת הרשות אף על גב שכמה מישראל יהרגו עי"ז")

וכ"כ בחידושי הגר"ז על התורה פ' בשלח דבשעת מלחמה אין משגיחין בסכנת נפשות.

דאיתא בהפטרס "זבולן עם חירף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה". וביאר הגר"ז מדוע רק אצל שבט זבולן כתוב שחירף נפשו למות, ומדוע בשאר שבטים לא חירפו נפשם למות. וביאר דשבט זבולן ונפתלי נקראו למלחמה, ומי שנקרא למלחמה מדיני וגדרי המלחמה יש לו היתר לחרף ולסכן נפשו, ולכן להם היה מותר לחרף נפשם. משא"כ שאר השבטים לא נקראו למלחמה לא היה להם את ההיתר של גדרי המלחמה לחרף נפשם, ולכן היה מותר להם להילחם רק ללא שיהיה להם חשש סכנה.

מבואר דמי שנקרא למלחמה, יש עליו הגדרים של המלחמה, ובגדרי המלחמה מותר לחרף ולסכן נפשו. אולם מי שלא נקרא למלחמה אין עליו גדרי המלחמה, ואין לו היתר לסכן נפשו ומותר לו להילחם רק שאינו בחשש סכנת נפשות.

מדוע גדרי שעת מלחמה שונים

אפשר לבאר ששעת מלחמה היות ויש סכנה לכלל הציבור, גדרי ההלכה רחבים יותר והתורה הקילה הן לענין "ונשמרתם". והן ענין שבת. משא"כ מצב של סכנה ליחיד בזה גדרי ההלכה

הם רגילים ונלמדים או "וחי בהם". או "חלל שבת אחת כדי שיקיים שבתות הרבה".

אולם יש לבאר מדוע התיר הריב"ש לחלל שבת במלחמה אף שלא לצורך סכנה.

ונראה דפסוק "עד רדתה" מלמד שהיות ושעת מלחמה ה"ה מצב סכנה ופיקו"נ, לכן כל פעולה השייכת למלחמה אף שהיא עצמה אינה לצורך פיקו"נ מותרת, משום שכל שפעולה זו מסייעת לצאת מהמצב של המלחמה שהוא מוגדר לפיקו"נ ה"ה מותרת.

ויותר נראה לומר, דפסוק "עד רדתה" מלמדינו את דיני המלחמה, היות ושעת מלחמה הוא סכנה דברים נדחו כללי ההלכה המקובלים, ויש כללי הלכה שונים, והקילו במלחמה לענין חילול שבת.

ומזה נלמד דה"ה דמותר לסכן נפשו במלחמה, דבשעת מלחמה הגדרים שונים והכלל של "וחי בהם" לא חל במלחמה. ולכן אף שבמצב רגיל אדם מחוייב בשמירת גופו וזה מצוה עליונה דדוחה שאר מצוות, מ"מ בשעת מלחמה וסכנה דברים מותר לאדם לסכן נפשו ולצאת למלחמה.

מצאנו בדברי הפוסקים היתר נוסף ללכת

למלחמה

דבר שהוא דרך ומנהג העולם והוא דרך הכרח, אין לחוש בו לסכנה

בעל הערוגות הבושם בספרו שו"ת שם אריה יור"ד סימן כ"ז, כתב היתר אחר, שכל דבר שהוא דרך ומנהג העולם והוא דרך הכרח, אין לחוש בו לסכנה, וזהו ההיתר של הולכי ימים ומדברות, וזה ההיתר לצאת במלחמה.

ועד"ז כתב בנודע ביהודה (מהדו"ת יור"ד סימן י'), דהא דמותר ללכת בספינה בימים לצורך פרנסה אף שהסכנה מצויה, משום דלצורך פרנסה התירה התורה להסתכן, כמש"כ ואליו הוא נושא את נפשו, כדאיתא ב"מ דף קיב שעלה בכבש ונתלה באילן ומסר עצמו למיתה. ולדבריהם ה"ה דמותר לאדם ללכת למלחמת הרשות עבור הרווחת ממון או הרחבת גבולי הארץ, דהתירה תורה להסתכן כדרכו של עולם. (ולביאור זה אפשר דיהיה אסור להסתכן במלחמת עמלק, ובז' עממין דהרי א"י מצב של סכנה, ואין בזה צורך ודרך העולם. וע' לעיל שהבאנו מהחינוך שס"ל דבמצוות אלו אין היתר להיכנס למצב סכנה, ואפשר שזה הביאור בדבריו).

התבאר - א' שבמלחמה ובשדה קרב גדרי ההלכה שונים ומותר להכניס עצמו לסכנת איבוד נפש ואין במלחמה דין של "וחי בהם", ודין "ונשמרתם".

ב' התבאר עוד, דדבר שהוא דרך ומנהג העולם והוא דרך הכרח אין לחוש בו לסכנה ולכן במלחמה מותר להכניס עצמו לסכנת איבוד נפש.

דברים נפלאים לימים אלו מהמשגית הגה"צ רבי חזקיהו מיישקובסקי שליט"א

וכשאנו מדברים להתחזק בימי ש"ק ואנחנו לא מדברים רק על לא לחלל שבת, ואכן הגר"י זילברשטיין שליט"א יצא בקריאה ללמוד כל יום שני הלכות בהלכות שבת. פעם מרן רה"י זיע"א אמר לי איך תיתכן מציאות של חילול שבת בלי לעבור שום סעיף שכתוב בשלחן ערוך ובמשנה ברורה בהלכות שבת.

אמר הרה"י, אחד כזה ששבת אצלו זה רק לישון ולאכול גרעינים ולקרוא עיתונים - אין לך חילול שבת גדול מזה! זה קדושת השבת?!... שבת באה, הבת זוג באה אלינו, תתייחס אליה! אתה קורה לה 'בואי כלה, בואי כלה', והיא באה אליך - ואין לך זמן אליה?!...

שבת - קודם כל מכינים אותה, מרן רה"י זיע"א כבר אמר שחצי שעה קודם כבר פורשים ממלאכה, אח"כ שרים בשולחן שבת... אומרים דברי תורה... לומדים... שבת היא קודש קודשים! ויש תביעה עלינו.

הערוך לנר אומר לנו שהשבת תובעת, כל אחד יעשה חשבון נפש עם עצמו ואת הבדק בית שלו... דבר כ"כ פשוט. כשהיו מדברים עם מרן רה"י זיע"א על גזירות, הוא תמיד היה מעורר על השבת, כי שבת היא מקור הברכה... ועורר על חשיבות הלימוד בימי שישי ושבת.

פעם הייתי אצל מרן רה"י בבית ובא אליו יהודי עם סיפור נורא... הוא משקיע המון כספים שהוא קיבל מיהודים דתיים בשדות כותנה באפריקה, היו לו שדות כותנה ששוות מיליונים!!! והוא היה אמור להרוויח ע"ז בלי סוף, אבל בבת אחת הגיע ארבה ותוך דקות ספורות כילה הכל ולא נשאר כלום! הוא הפסיד, כל המשקיעים אצלו הפסידו, ואותו יהודי לא מצא את נפשו מרוב צער. שאל אותו הראש ישיבה דבר אחד, מה עם שבת?... אמר לו היהודי, אנחנו בוודאי שומרים שבת, ואף התירתי בכל העובדים שישמרו שבת ולא יעשו שום דבר בשבת. היה רק מנהל עבודה אחד שצפצף עלי והזמין את הקונים הפוטנציאליים בשבת, זה היה הזמן הכי נח בשבילם, ומיד אחרי זה הגיע הארבה. אמר הרה"י - זה התשובה, "כי היא מקור הברכה", צריך לפייס את השבת. בואו, זו עבודה פשוטה וקלה, עלינו לפייס את השבת.

דרך אגב, מספרים, שהיו לערבים רשימה של למעלה מעשרים מושבים וקיבוצים להגיע אליהם בשמחת תורה ולטבוח בהם. שנים מתוך הרשימה היו ישובים דתיים שומרי שבת, וכשהם הגיעו אל שני הישובים הללו הם נעצרו בסמוך לגדר שנסגרה לכבוד ש"ק שלא יוכלו להכנס ברכב, ונסו לפרוץ ולא הצליחו וחזרו חזרה, וכך המושבים הללו נצלו ממוות בטוח. ואפשר לראות את זה בתמונות שלהם שהם באים עד הגדר של שני הקיבוצים הדתיים וחוזרים בחזרה... שבת... שבת... כי היא מקור הברכה.

מה שקרה כאן בלבול גדול שאף אחד לא מבין אותו. אנדרלמוסיה... אלו דברים פשוטים שנוגעים אלינו. כל מה שאנחנו רואים שקרה שמה, זה כי הקב"ה תובע מאיתנו. שבת תובעת, קדושת השבת וקדושת ישראל.

(מתוך עלון ארחות חיים)

...והנה לראות אב רחמן, אחרי הסליחה, אחרי המחילה, אחרי הימים נוראים, אחרי הושענא רבא, אחרי הסרת מחיצות הברזל... שמחת תורה... כזה טבח נוראי, מי יכול לתאר... אנחנו התפללנו 'ובכן תן פחדך על כל מעשיך' - זה הולך על היהודים, 'ואימתך על כל מה שבראת' - זה אומות העולם. בינתיים התקיים בנו החלק הראשון 'ובכן תן פחדך', כעת - אנחנו מחכים להמשך התפילה ואימתך על כל מה שבראת, על הגויים...

השבת תובעת את שלה...

קיבלנו ממרן ראש הישיבה הגרמני שטינמן זיע"א, שלהגיד על מה באים צרות - רק גדולי ישראל יכולים לומר, והוסיף הרה"י, שהאחרון שעוד היה אומר זה היה החפץ חיים זצ"ל. אחרי החפץ חיים גם גדולי הדור לא אמרו למה באים צרות, אמנם עוררו על כל מיני דברים, אך להגיד על מה זה בא - כבר לא אמרו... ולב יודע מרת נפשו... כך אמר לי מרן הרה"י.

אבל בואו נראה דברים שהם כבר אמרו, יש דברים שצועקים... הדבר הראשון - מפורסם וידוע, שהערוך לנר כותב בספרו 'מנחת עני' (בפרשת האזינו) שבמשך ההיסטוריה, הרבה פעמים שקרו דברים מאד טובים ומיוחדים לעמ"י היה זה כאשר ראש השנה חל בשבת. וכן הרבה טרגדיות נוראות שקרו לעמ"י היו כאשר ר"ה היה בשבת. כאשר יש שופר בראש השנה - הוא זה שמגן עלינו, הוא הסניגור שלנו. אך כאשר ראש השנה חל בשבת ואין שופר שיגן, אז השבת צריכה להגן ולהיות ה'מליץ יושר' שלנו, וכתוב בחז"ל שהשבת היא בת זוג של עמ"י, כי באה שבת לקב"ה ואמרה, ליום ראשון יש את יום שני, לשלישי יש את רביעי, לחמישי יש את שישי, מי יהיה בשבילי?... אמר לה עם ישראל הם יהיו הבת זוג שלך!

אז אנחנו מביאים את הבת זוג שלנו שתתחנן עלינו. אז אם השבת מצהירה - עם ישראל שומר אותי, מכבד אותי, יהיה לי קשה בלי הבן זוג שלי... אז באמת באים על עמ"י כל הגזירות הטובות. אך אם חס ושלום הדברים הפוכים - אז באים הטרגדיות רח"ל.

אנחנו לא צריכים לדבר על הרחוקים מתומ"צ, ה' ירחם עליהם, זה לא השטח שלנו בכלל... אבל אנחנו יודעים שבזמן האחרון העסיק את בית המשפט העליון שני דברים: קודם כל - תחבורה ציבורית בשבת, שרצו להפעיל את הרכבת בת"א, וכן רצו לבטל את המחיצות בין הגברים לנשים בהקפות וכדומה. זה שני הדברים שרצו לפרוץ אותם, והשבת תובעת את שלה...

שוב, אני לא מדבר עליהם, אבל אנחנו יודעים שרבי ישראל סלנטר אומר שאם בן תורה מיקל פעם בהלכות שבת באיזה דבר שהוא שוגג או דרבנן, אז זה גורם שהסטודנט בפריז כבר ממיר את דתו...

אנחנו יודעים שכל הטרגדיות האחרונות מרמזות על השבת. האסון עם הילדים של משפחת פאלי היה בערב שבת כשהילדים כבר לבושים בגדי שבת, הרעידת אדמה במרוקו שאלפים נהרגו שם - הייתה בשבת. וכעת שמחת תורה היה בשבת... השבת תובעת את שלה...

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com
לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

בנתיבות העיון

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרן שורצר שליט"א

חידושים מתורת רבינו בעל ה'ברכת מרדכי' מן ראש הישיבה זצ"ל בענין תנאי במצוות, אם מועיל גם למ"ד מצוות אין צריכות כוונה.

לצאת ידי חובתו אינו יוצא, אבל כשעושה תנאי הרי דעתו לצאת לצד מסוים, א"כ לא נחשב כעשי' על כרחו ממילא יוצא ידי חובתו בכל גווני.

(ד) ועי' בקוב"ש (שם) ובחי' רבי שלמה (שם) שכתבו ליישב לפ"ז את שאלת הטורי אבן בראש השנה (כ"ח) על השיטות שגם למ"ד מצוות א"צ כוונה בכה"ג שדעתו להדיא שלא לצאת אינו יוצא, מדברי הגמרא בעירובין (דף צ"ו.) שהגמרא מסבירה את מחלוקת ת"ק ורבן גמליאל במי שמוצא תפילין אם מכניסן זוג או שתיים שתיים, שיסוד המחלוקת היא האם מצוות צריכות כוונה ונפק"מ בזה לגבי איסור בל תוסיף, שאם צריכות כוונה אין איסור בל תוסיף רק בכה"ג שיש כוונה למצווה, משא"כ למ"ד מצוות אין צריכות כוונה א"כ יש איסור בל תוסיף גם כשאין כונה לצאת, והקשה הטורי אבן הרי לפי הראשונים (רבינו שמואל ור"י ועוד) גם למ"ד מצוות א"צ כוונה בכה"ג שדעתו בפירוש שלא לצאת אינו יוצא, א"כ מדוע עובר בבל תוסיף הרי דעתו שלא לצאת, מוכיח מזה הטורי אבן שלמ"ד מצוות א"צ כוונה גם בכה"ג שמתכוין בפירוש שלא לצאת יוצא ידי חובתו. ובקוב"ש וחי' רבי שלמה כתבו לתרץ לפי זה, שדווקא למ"ד מצוות צריכות כוונה, בלי כונה חסר במעשה המצוה משו"ה אינו עובר בבל תוסיף משא"כ למ"ד מצוות א"צ כוונה אז הוי מעשה מצוה בעצם בכל גווני רק שיש הלכה שאינו יוצא ידי המצוה על כרחו, משום הכי לענין בל תוסיף עובר בבל תוסיף אע"פ שדעתו בפירוש שלא לצאת משום שעכ"פ הוי מעשה מצוה.

(ה) והנה לפ"ז שלגבי איסור ברכה לבטלה חוששים למ"ד מצוות א"צ כוונה ולא מועיל תנאי, א"כ יוצא נפק"מ לגבי עשי' תנאי בשמיעת הבדלה בבית הכנסת כגון שדעתו שאינו רוצה לצאת בבית הכנסת אם יהי צריך להוציא את אשתו, שמכיון שיש בזה חשש ברכה לבטלה חוששים למ"ד מצוות א"צ כוונה ולא מועיל התנאי, ונפק"מ בזה גם לגבי קריאת המגילה שיש שקוראים לחומרא בי"ד שעדיף שיקראו ביחיד ולא בציבור, לפי דברי הירושלמי שבקריאה בציבור יוצאים בדיעבד גם שלא בזמנה, ולא מועיל תנאי בזה למ"ד מצוות א"צ כוונה, (ועי' בשו"ת חזון נחום ח"א סי' ל"ב, וכן בשמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק ס' הערה ל"ח שכתבו שמועיל תנאי בהבדלה, כמו שמועיל תנאי בספירת העומר, אמנם דעת רבינו זצ"ל שמדברי המג"א בדעת הרמ"א מבואר שבמקום חשש ברכה לבטלה

(א) בשו"ע סי' תפ"ט סעי' ג' המתפלל עם הציבור מבעוד יום מונה עמהם בלא ברכה, ואם יזכור בלילה יברך ויספור עכ"ל ועי' מש"כ המגן אברהם (ס"ק ז') וז"ל ונראה לומר דאזיל לשיטתי' שפסק בסי' ס' סעי' ד' דמצוות צריכות כוונה, וא"כ יכוון בלבו אם אזכור בלילה אין אני מתכוין לצאת בספירה זו וכו' עכ"ל משמע מדברי המג"א שתנאי במצוות מועיל רק למ"ד מצוות צריכות כוונה, וכן מבואר בדברי המג"א בס"ק ח' בביאור דברי הרמ"א שכתב ואפילו עונה אמן על ברכת הקהל, אם ה' דעתו שלא לצאת, יחזור ויברך ויספור בלילה עכ"ל וכתב ע"ז המג"א וז"ל דעתו שלא לצאת, קשה דהא אפילו בסתם לא יצא דבעינן שיתכוין לצאת כמש"כ סי' ס' סעי' ד', ואפשר כיון שאסור לברך ברכה לבטלה, אם ה' סתם אסור לברך שני' כיוון שי"א מצוות אין צריכות כוונה עכ"ל, דהיינו שלגבי איסור ברכה לבטלה חוששים למ"ד מצוות א"צ כוונה, ולכן צריך שיהי' בפירוש דעתו שלא לצאת ולא מספיק עשי' תנאי.

(ב) וצ"ב בזה, מדוע בעינן שיהי' דעתו שלא לצאת כלל, הרי מיירי בכה"ג שעושה תנאי שאם יזכור בלילה אינו רוצה לצאת והרי גם למ"ד מצוות א"צ כוונה בכה"ג שדעתו שלא לצאת אינו יוצא, א"כ צ"ע מדוע בעינן שיהי' דעתו שלא לצאת כלל, הרי גם כשעושה תנאי אין רצונו לצאת, א"כ צ"ב מדוע כתב הרמ"א שיכול לחזור ולספור בלילה רק אם ה' דעתו שלא לצאת כלל, וע"כ שדעת הרמ"א שלגבי ברכה חוששים שמצוות אין צריכות כוונה לא מועיל תנאי ויוצא ידי המצוה בכל גווני, ורק בכה"ג שאין דעתו לצאת לגמרי אינו יוצא, וצ"ב מדוע שלא יועיל התנאי למ"ד מצוות א"צ כוונה הרי אין דעתו לצאת בכה"ג.

(ג) ושמעתי מרבינו זצ"ל לפרש בזה ע"פ מש"כ האחרונים (קוב"ש ח"ב סי' ל"ג בשם מרן הגר"ח, חי' רבי שלמה ר"ה סי' א') שלמ"ד מצוות א"צ כונה גם בכה"ג שמתכוין בפירוש שלא לצאת נחשב מעשה מצווה, רק שאינו יוצא ידי חובת קיום המצוה משום שאין אדם יוצא ידי המצוה בעל כרחו, אבל גוף מעשה המצוה נחשב מעשה מצוה גם כשאין רצונו לצאת, וכמו ששמעתי בדברי התוס' בסוכה (דף ל"ט.) בד"ה עובר לעשיתן וז"ל ואפילו נקיט להו כדרך גדילתן, אפשר שיתכוין שלא לצאת בו עד אחר הברכה, דאע"ג דאמרין בסוף ראוהו בי"ד דמצוות אין צריכות כוונה, מכל מקום בעל כרחו לא נפיק וכו' עכ"ל, וא"כ דוקא בכה"ג שאינו רוצה כלל

וז"ל משום דלפעמים שוהין הציבור, לכן יאמרו בכל פעם אך לא יכוון לצאת אלא א"כ ירא שהציבור יעברו זמן ק"ש, אבל כשלא יעברו מוטב לצאת ידי ק"ש עם הציבור ולקרות אותה כדינה בברכותי וכו' עכ"ל, ועי' בחי' הגרעק"א בשו"ע (שם) שמוסיף על דברי המגן אברהם וז"ל לענ"ד בירא שהציבור יעברו זמן קריאת שמע יכוין בדרך תנאי אם יעברו יהי' יוצא בזה, ואם לא יעברו לא יצא בזה כמש"כ הב"י סי' תפ"ט לענין ספירת העומר עכ"ל, וצ"ב מדוע לא הזכיר המג"א עשי' תנאי (וכן במשנ"ב שם לא הביא את דברי הגרעק"א שמועיל תנאי).

י) ויש שכתבו לפרש בזה, שיתכן שדווקא בספירת העומר מועיל תנאי משום שהמצווה היא לקבוע את היום ואין זה מעשה ספירה גרידא, משום הכי מועיל התנאי שכל מה שקובע את היום זהו בצד מסוים אבל בכל מעשה מצווה לא מועיל תנאי, משו"ה לא הזכיר המגן אברהם עשי' תנאי בקריאת שמע.

יא) וכע"ז שמעתי מרבינו זצ"ל (עי' ברכת מרדכי פסח סי' כ"ד) לפרש בדברי הרוקח והמשך חכמה שכתבו לפרש שהטעם שלא סופרים את יום החמישים משום שהוא מיוחד לעצמו וז"ל הרוקח (הל' ספירת העומר אות רצ"ד) תספרו חמישים יום, אבל ביום החמישים אין צריך לספור שהרי נזכר בברכה ובתפילה עכ"ל, וכע"ז כתב במשך חכמה בפרשת אמור (פכ"ג פט"ז) וז"ל תספרו חמישים יום הענין כי ספירה בכל מקום על שיהא משונה מזולתו במכוון, וזה בזב וזבה וכו' והרי הימים אלו נספרים במה שהם טהורים ומכוונים מזולתם, אבל בשבע שבתות מה ענין ספירתם מכיון שיהא נשתנה מזולתו, אם לא דזה הוי ספירה ממש בפה, וכו' ותספרו חמישים יום, שיום חמישים הוא יום טוב, והוא מכיוון בזה ונשתנה מזולתו בחגיגתו וקרבנו וכו' עכ"ל.

יב) ופי' רבינו זצ"ל בזה, שיש שני ענינים בספירה, יש ספירה לדעת את הכמות, ויש 'מספור' לקבוע מספרו של כל חפץ וכדו', ובמצות ספירת העומר המצווה היא לקבוע מספר ליום, משו"ה פי' הרוקח והמשך חכמה, שיום החמישים לא צריך ספירה בפה כי הוא כבר מיוחד לעצמו בעצם שהוא יום טוב, וזהו גם הביאור בדברי הר"ן שכתב שצריכים לדעת את מנין הימים בשעת הברכה על ספירת העומר, ופי' האחרונים בדברי הר"ן שהיו כדין ברכת הנהנין שצריך לדעת בשעת הברכה אם זה שכן או יין, ולכאורה צ"ב שאינו דומה שכן ויין הוי שני ברכות משא"כ בספירת העומר הברכה היא על מצות הספירה, ולפ"ז ניחא שכל יום הוי ספירה אחרת לקבוע את אותו היום במספרו, משו"ה כתב הר"ן שצריכים לדעת את מנין הימים בשעת הברכה, ודוק

חוששים למ"ד מצוות א"צ כוונה ולא מועיל התנאי).

ו) אמנם בדברי המחצית השקל (שם סי' תפ"ט ס"ק ז') בביאור דברי המגן אברהם מבואר שס"ל שגם למ"ד מצוות א"צ כוונה מועיל התנאי, דע"ש במחצית השקל שכתב שמה שכתב המג"א שהבית יוסף סובר כמ"ד מצוות צריכות כוונה זה לא דווקא דגם למ"ד מצוות א"צ כוונה בכה"ג שדעתו שלא לצאת אינו יוצא, משמע מדברי המחצית השקל שמועיל תנאי במצוות גם למ"ד מצוות א"צ כוונה, ולכאורה הביאור בדברי המחצית השקל שס"ל שבכה"ג שדעתו שלא לצאת לא חשיב מעשה מצווה גם למ"ד מצווה א"צ כוונה, משום הכי מועיל תנאי שלצד מסוים אין רצונו לצאת, ולא יחשב מעשה מצווה רק לצד שרצונו לצאת.

ז) אמנם לפ"ז שבכה"ג שאין רצונו לצאת לא חשיב מעשה מצווה גם למ"ד מצוות א"צ כוונה, א"כ חוזר שאלת הטורי אבן (ר"ה כ"ח) בדברי הגמרא בעירובין (צ"ו). שלמ"ד מצות א"צ כוונה עובר בבל תוסיף כשלוש שני תפילין הרי דעתו בפירוש שאינו רוצה לצאת ידי המצווה, וא"כ לא חשיב מעשה מצווה בכה"ג ומדוע עוברים בבל תוסיף, ויתכן ליישב שדווקא למ"ד מצות צריכות כוונה, לא עוברים בבל תוסיף בלי כוונה למצווה, משום שחסר במעשה במצווה בעצם, משו"ה לא עוברים בבל תוסיף דהוי חצי מעשה מצווה, משא"כ למ"ד מצוות א"צ כוונה מכיון שהמעשה מצד עצמו חשיב מעשה מצווה זה מספיק לעבור בבל תוסיף גם בכה"ג שדעתו שלא לצאת, משום שבעצם כל זמן שאין כוונה בהיפוך נחשב מעשה מצווה משו"ה עובר בבל תוסיף.

ח) ויתכן שזהו כוונת החזו"א (אור"ח סי' כ"ט ס"ק י"א) שכתב ליישב את שאלת הטורי אבן, וז"ל ונראה דבאמת אין כוונה של לעבור ככוונה לצאת, וכו' אלא עיקרא דמילתא כך הוא, דאי מצוות צריכות כוונה א"כ אין במעשה המצווה אלא חצי דבר, הלכך צריך לענין בל תוסיף גם כוונה שעושה זאת לשם מצווה וכו' אבל שפיר י"ל דאף אם מתכוין שלא לשם מצווה עובר בבל תוסיף בהוספת מעשה המצווה לחוד וכו' ואף אם מצוות צריכות כוונה מ"מ הא דלא עבר בבל תוסיף, אין הטעם דנלמד מלצאת, אלא כיון דבעיא כוונה, הלא לא הוסיף כעת כוונת המצווה עד שיוסיף גם במחשבתו, משא"כ אם מצות א"צ כוונה אף שכוונה שלא לשם מצווה פוגמת את מצותו, מכל מקום אין זה מועיל להנצל מבל תוסיף, דאין זה חשוב חסר בתכונת המצווה וצ"ע וכו' עכ"ל, ע"ש.

ט) והנה יש שכתבו להעיר בעיקר דברי המגן אברהם שפי' את דברי השו"ע מועיל תנאי בספירת העומר, מדוע לא הזכיר המג"א (בסי' מ"ו ס"ק ט"ז) עשי' תנאי לגבי קריאת שמע שכתב הרמ"א וטוב לומר בשחרית אחר שמע ישראל וגו' בשכמ"ל, כי לפעמים שוהין עם קריאת שמע לקרותה שלא בזמנה עכ"ל, ופי' המג"א

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

קידושין דף ע"א

כל הפוסל במומו פסול

כל הפוסל, פסול, ואינו מדבר בשבחה לעולם (לרש"י אין דרכו לדבר בשבחה המשפחות, והמהרש"א מחדד שלעולם אינו מדבר אלא רע על אחרים), ואמר שמואל במומו פוסל. ומכאן מקור המשפט המפורסם "כל הפוסל במומו פסול".

ברוח חיים (פ"ב מ"א) מבאר שאדם רואה את חבירו באופן שמביט על עצמו - כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, מה שרואה בחבירו משקף את עצמו. כשאדם רואה פגם בחבירו, הוי אומר שרואה פגם בעצמו.

בשם הבעש"ט מובא (ערבי נחל פ' לך לך) "כי האיש אשר הוא נקי לגמרי ולא פגם כלל מעולם אפילו כל דהו, א"א לו לראות רע בשום אדם או שישמע מרע שעשה שום אדם, כי לא יזמין לו השי"ת לראות רע או לשמוע שום רע, ולכן כשרואה האדם איזה איש שעושה רע, או שמספרים לפניו מאיזה איש שעשה רע, ידוע ידע בבירור שיש בו שמץ מנהו מאותו הדבר, אף אם הוא צדיק מ"מ יש בו קצת מהקצת מאותו הענין, והזמין לו השי"ת ראייה זו או שמיעה זו בכדי שישם אל לבו לשוב ולתקן הפגם ההוא, ואז עי"ז ישוב גם ההוא העושה רע, כי הוא תלוי בו."

ויש לצרף מה שאומר השפ"א אודות מה שנהגו לשרוף יחד עם החמץ גם את הנר שעל ידו בדקוהו, ומה רע מצאו בנר? אלא שדבר שכל ענינו הוא לחפש את המום והחסרון, יש לשרפו...

ויש כאן עוד נקודה עמוקה. רבי צדוק הכהן (דובר צדק אות ד [ריח]) מביא בשם ספר 'שושן סודות' (תלמיד הרמב"ן, מוזכר באריז"ל) וספר תורת העולה לרמ"א, על מה שכתוב בספר יחזקאל שהנביא רואה את הקב"ה בצורת אדם, וביארו בספרים הנ"ל שהדמות שהנביא רואה היא הדמות שלו עצמו. והביאור כמו שכתוב כאן בסוגיא שהאדם תופס את העולם סביבו באותו אופן שתופס את עצמו. המדרגה הגבוהה היא לראות את עצמו כגילוי של הקב"ה בעולם, שמדמה צורה ליצורה, וזה החזון הנבואי. וראיה לדבר מגמרתנו - אדם רואה את העולם כפי שתופס את עצמו.

דף ע"ב

ועמך כמריבי כהן

לפי דעה אחת כהן שהוא עז פנים יש הוכחה מכך שהוא עבד, אך ר"א חולק ואומר אם ראית כהן בעזות מצח אל תהרהר אחריו שנאמר ועמך כמריבי כהן. כלומר הכהן באופן טבעי כועס יותר. וכן מצינו שתיקנו לכהן גט מקושר, מפני שהכהנים כעסנים וממהרים לכתוב גט לנשותיהם.

מה הביאור בכך שדוקא הכהנים הקדושים, יש להם עזות פנים. המהר"ל בחידושי אגדות מביא ג' הסברים:

(א) הגמ' בחגיגה (יג, ב) אומרת שתתקע"ד דורות היו אמורים להיברא קודם העולם, אבל הקב"ה חמל על העולם ובמקום זה שתל אותם בכל דור, והם עזי פנים שבדור. כלומר יש עזי פנים שגורמים לחורבן העולם. ומבאר המהר"ל, שהקב"ה סיבב שאותם עזי פנים יהיו כהנים, שאם לא כן, עזות הפנים תחריב את העולם. קדושת הכהונה שומרת שלא יחריבו העולם, שיש שמירה על העולם בכך שכל עזי הפנים הם כהנים. נמצא שאין זה שהכהנים הם עזי פנים, אלא שעזי הפנים הם כהנים.

(ב) עוד כתב "אמנם עיקר פירושו, כי ישראל נמשלים כאילו היה איש אחד, וכמו שיש לאדם אברים מתחלפים, יש אברים חשובים ויש פחותים, כך יש באומת ישראל מדרגות מתחלפות, המלך שבהם דומה ללב שהוא מלך האברים, העיניים הם סנהדרין כדכתיב ואם מעיני העדה נעשתה לשגגה אלו סנהדרין, והכהנים הם כנגד המוח עם המצח, אשר שם הנשמה הטהורה כנגד הכהנים שהם קדושים וטהורים... ולפיכך כל כהן שיש בו עזות מצח אל תהרהר אחריו... כי כל כח שלהם הוא המצח עם המוח והוא מקבל העזות", כלומר יחד עם בחינת המוח שיש לכהנים, הם משתייכים למצח ולעזות. הכל מגיע יחד.

(ג) ועוד מביא המהר"ל את הגמ' בביצה (כה, ב), ישראל עזים שבאומות. והכהן בישראל כערך ישראל אל האומות, וכמו שישראל הם העזים באומות, כך הכהן עז בישראל. והטעם, כי כל הנוטה אל החומר הוא מתפעל ואינו עז, וישראל אשר הם נבדלים מן החומר יש בהם כוח עזות, כמו האש שהוא פועל בתוקף. והיינו שהעזות היא היכולת שלא להתפעל מהכוחות שיש בעולם. והעזות השלילית היא שמפעיל כוח זה גם כלפי דברים שהיה מן הדין שיתייחס אליהם. ועכ"פ הכהנים שהם היותר קדושים, הם היותר עזים, כי העזות כרוכה בקדושה. ונראה שפירוש זה והפירוש השני משלימים זא"ז.

ונסיים בדברים הנפלאים של הכתב סופר (פרשת פנחס). כשפנחס נתכהן הובטח לו "הנני נותן לו את בריתי שלום". ומבאר הכת"ס שהכהנים עזים, ועל כן יש צורך בברכה מיוחדת על השלום. ועל כן אחרי ברכת כהנים אומרים "שים שלום". והעזות של הכהנים יש לה תפקיד, שיקנאו לדבר ה' כפנחס. אך יש צורך בתרופה לפסולת של העזות, והיא ברית השלום.

דף ע"ג

משפחות המיוחסות

כשהקב"ה משרה שכיתותיו משרה לא על משפחות מיוחסות שבישראל. וממשיכה הגמ': אמר רבה בר רב הונא זו מעלה יתירה יש בין ישראל לגרים, דאילו בישראל כתיב בהו והייתי להם לאלקים והמה יהיו לי לעם, ואילו בגרים כתיב מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי נאום ה' והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלקים.

בפשטות המימרא של רבה בר ר"ה היא אימרה חדשה שאינה המשך למה שנאמר קודם לכן ועוד ממשיכה הגמ': אמר רבי חלבו קשים גרים לישראל כספחת. והתוס' כתבו כמה ביאורים, ובהסבר האחרון הטעימו

אנו מזכירים את הקב"ה בשם אדנות כי זו צורת הגילוי שלו, והשם יקו"ק הוא מתחת לפני השטח. אבל לעוה"ב שכולו רחמים יזכירו את השם יקו"ק ככתיבתו שהרחמים יהיו גלויים.

המהר"ל בחידושי אגדות מבאר כך: השם יקו"ק הוא שם העצם. והשם אדנות הוא כינוי. הנבראים בעוה"ז אין להם יכולת להתייחס לשם יקו"ק כי הוא רחוק מהם. על כן הם מתחברים לשם אדנות כי מידת אדנותו מתגלית כאן. אך לעתיד לבא עם ישראל יתחבר לגמרי להקב"ה ואז יוכלו לקרוא בשם יקו"ק. ועל כן בבחמ"ק מזכירים את שם ה' המפורש, ששם הוא מקום הדביקות אף שהוא בעוה"ז.

והדברים מתבארים יותר בדברי הגר"א (אסתר א, ד) על הפסוק "ואת יקר תפארת גדולתו" שמבאר שכל מלך יש לו את השם הפרטי שלו ואת שם המלכות שלו, ואין זה דרך ארץ לקרוא למלך בשם העצם אלא בשם המלכות, לכן נקרא באדנות ולא ביקו"ק. אך לא ביאר שם מה ישתנה לעת"ל. והדברים נתבארו בגר"א על היכלות (פקודי היכל ב דף יט:), שהעוה"ז הוא עולם המלכות על כן מתייחסים להקב"ה כמלך, אך לעת"ל יהיה עולם הייחוד ועל כן יתייחסו בשם העצם.

דף עא - ב

שם י"ב ושם מ"ב

בסוגייתנו מוזכרים כמה שמות: שם בן ד' אותיות (יקו"ק), שם בן י"ב אותיות, ושם בן מ"ב אותיות. ורש"י כתב ששם י"ב ושם מ"ב לא פירשו. אמנם בחיד"א ב'פתח עינים' כתב בשם האריז"ל "דע כי שם בן י"ב הוא שם הוי"ה אק"ה אדנ"י בשילוב אשר הם י"ב אותיות, והנקודות הם שהצניעו מפני הפריצים כדי שלא ישתמשו בו." וכן בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' לד) דן בשאלה איזה מן השמות נקרא שם המפורש. ומסיק ואומר כי שם בן ד', ובן י"ב, ובן מ"ב, ובן ע"ב, כולם נחשבים בכלל שם המפורש. והניקוד הוא הידיעה הגדולה. ונזכיר שבאפיקי ים (לר"א חבר) כתב ששם בן י"ב אינו כפי שהביא החיד"א, אלא הביא בשם הגר"א בכמה מקומות "ששם בן י"ב הוא יי"י הה"ה וו"ו הה"ה שהם כלל כל מהימנותא", כלומר שם הוי"ה כפול שלוש באופן הנ"ל.

לגבי שם מ"ב, מביא הבן יהודע בפירוש הראשון שהוא האותיות היוצאות מהפיוט "אנא בכח", שראשי התיבות של כל המילים הם מ"ב. וזה השם שמשמש בבוהמ"ק.

ונסיף מה ששמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל עפ"י האר"י אודות שם מ"ב, ששם זה מבטא את החיבור בין שמים וארץ. לכן אומרים 'אנא בכח' בקבלת שבת, קודם לכה דודי, כי כשמקבלים שבת מחברים את העולם התחתון לעולם העליון שכולו שבת. ומזה הטעם אומרים 'אנא בכוח' בסיום הקרבנות בשחרית, שבידוע בשם האריז"ל שהקרבנות שייכים למדרגת עוה"ז, ופסוד"ז הם עולם יותר גבוה, וכשעולים מעולם לעולם מזכירים 'אנא בכח. ולפי"ז מדויק היטב מדוע לגבי שם מ"ב דוקא אמרין בסוגיין שכל היודע את השם וזהיר בו ומשמרו בטהרה "אהוב למעלה ונחמד למטה ואימתו מוטלת על הבריות ונוחל שני עולמים העוה"ז והעוה"ב", ונפלא, שכיון ששם זה מחבר שמים וארץ, על כן הוא אהוב ונחמד למעלה ולמטה, ונוחל שני עולמים.

דף עב - א

מה שגרים קשים לישראל, פי שאין השכינה שורה אלא על משפחות המיוחסות שבישראל, וגרים אינם מיוחסים. ומשמע מתוך ד' התוס' שלמדו שכל הגמ' כאן הוא ענין אחד ארוך. שבתחילה מדברים על משפחות המיוחסות, וממשיכים שלגרים אין את המעלה של ישראל, ומסיימים בכך שגרים קשים כספחת.

וביאור הדבר עולה מדברי רבי צדוק בכמה מקומות (ישראל קדושים אות ח), שיש לעם ישראל שני סוגי קדושות. הא' קדושה התלויה במעשים של ישראל, כאשר הם לומדים תורה ועושים מצוות בכך זוכים לקדושה. הב' קדושה שלא תלויה במעשים, והיא מעבר לבחירתם של ישראל. כל אחד מישראל נולד עם שייכות להקב"ה מעצם זה שהוא בר ישראל. זה העומק של 'ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא'. ובספר קדושת שבת (מאמר ב) מבאר רבי צדוק שברית מילה עושים לילד בן שמונה ימים שאין לו בחירה, כי באים להראות בכך שיש חיבור בין הקב"ה לעם ישראל שאינו תלוי במה שאדם בוחר. אלא זה קשר בתולדה.

עוד כתב רבי צדוק שבהר סיני הקב"ה כפה על ישראל הר כגיגית. ומה הטעם בכפייה, אלא שמפני הזכות אבות שיש להם הרי הם ישראל בהכרח, ועל כן מקבלים תורה אפילו בכפייה. ואלו מדברי המהר"ל המפורסמים מדוע אין אומרים במתן תורה "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי", מפני שעם ישראל היו צריכים לקבל תורה מכח האבות, ולפיכך אינם נחשבים כדבר חדש, אלא כהמשך לדורות הקודמים, ורק מחמת כן אפשר לכפות אותם.

עם ישראל יש להם קדושה טבעית בתולדה, מעבר לכל המעשים שלהם. ונראה בדברי המהר"ל בחי' אגדות שזה הפשט בגמ' כאן "אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על המשפחות המיוחסות בישראל" - משפחה מיוחסת הפירוש הוא שיש להם את הקשר הנקי והישר לאבות הקדושים, ובכך הם מתקשרים להקב"ה באופן טבעי. ומי שיש לו את הייחוס לאבות בלי שום ניתוק באמצע הוא מתייחס להקב"ה באופן ישיר, ומי שאין לו, לא. ואומר המהר"ל שצריך שהענף יתחבר לשורש, והיינו שאם אנו מתחברים לאבות הק' הפירוש הוא שאנו שייכים באופן ישיר לחיבור להקב"ה. והמשפחות שאינן מיוחסות אין בהם השראת השכינה, כלומר אין להם את הקשר המיוחד להקב"ה.

והן הן דברי רבה בר ר"ה שאצל ישראל ה' הוא להם לאלקים עוד קודם שאתם תהיו לי לעם, ומפני שהקשר אינו תלוי במעשים, ומושרש מאז ומקדם. ואילו אצל הגרים הברית תלויה במעשיהם, ועל כן קודם צריך שיתקיים והייתם לי לעם, ורק אח"כ אנכי אהיה לכם לאלקים.

דף עא - א

לא כשאני נכתב אני נקרא

לא כשאני נכתב אני נקרא, נקרא אני ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת. המהרש"א מבאר שהעוה"ז הוא עולם של דין, שהרי עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין, ואף ששיתף עמה מידת הרחמים, סוף עיקרא דמילתא הוא דין. השם יקו"ק הוא של מידת הרחמים. והשם של אדנות הוא לשון דין. ר"ה שהוא יום הדין נקרא יום הזכרון, שזה מה שמתגלה בעולם. ומוסיף שהשם אדנ"י מלמד בראשי תיבות על ימי הדין: א' - כנגד ר"ה, היום הראשון. י' - הוא יוה"כ, וביניהם מילת 'דן' שבאותן עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ הם ימי הדין. ועל כן בעוה"ז

זרח השמש ובא השמש

"אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו, שנא' זרח השמש ובא השמש. עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי".

המהר"ל (נתיב הצדק פ"א) מבאר ש'צדק' ו'צדיק' יש לו קיום נצחי. ועל כן נאמר 'וצדיק יסוד עולם', שהוא יסוד שאין לו ביטול. ועל כן גם כשהצדיק נפטר ממשיך הקיום שלו, וכיצד? ע"י שמגיע צדיק אחר שממשיך את הדרך שלו. ואף שהצדיק הבא אינו בדרגה של הצדיק הקודם, גם הדור הבא אינו בדרגה של הדור הקודם, והצדיק מצטייר לפי מדרגת הדור.

באריז"ל (פרע"ח שער ר"ח פ"ג) מבואר, שהנקודה הזו נאמרת רק ביחס לגדול הדור ומנהיגו. ומוסיף שהכוונה שבמקום שנפטר הצדיק, משם מאיר לצדיק שנשאר במקומו, וזה המשך הפסוק "אל מקומו שואף זורח הוא שם", ר"ל שהצדיק שנפטר שואף וזורח לכיוון הצדיק שלקח את מקומו. ואח"כ נאמר "כל הנחלים הולכים אל הים", ר"ל שמלבד המנהיג הכולל יש גם חכמים נוספים שמצטרפים אל המנהיג, אל הים הגדול. ועכ"פ מבואר שהקב"ה דואג שתמיד יהיה מנהיג לדור.

המקנה מוסיף שתי הערות:

א' אף שיש 'זרח השמש', מ"מ הדבר מוגדר 'ובא השמש', ומשום שהצדיק הבא אינו בדרגת הצדיק הקודם (כדהבאנו לעיל מהמהר"ל), וכן נאמר "פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה".

ב' מדוע משווים את פטירת הצדיק לפטירת השמש? מפני שכשהשמש שוקעת אין היא עצמה נחסרת כלום, אלא שאנו לא יכולים לראות אותה. גם הצדיק כשנפטר, אבד לדורו, אך הוא עצמו מגיע לעולם העליון וממשיך את עלייתו.

דף עב-ב

ממזרי טהורים לעתיד לבא

ר' יוסי סובר שהממזרים יהיו טהורים לעתיד לבא. הרמב"ן והרשב"א מקשים וכי הפסוק "לא יבא ממזר בקהל ה'" ייבטל לעתיד לבא? ותירצו "דהוראת שעה תהא לאותן שהיו בדורות קודם ביאת אליהו, שאליהו בא ומטהרן, אבל אותם שיהיו בימי המשיח, אף אם יהיו פסולים, דמצות 'לא יבא ממזר' נוהגת היא לעולם ואפילו בימי של משיח".

בספר ניצוצי אור לרבי ראובן מרגליות, מבאר שטהרת הממזרים לעת"ל יש בה מהלך מסוים: בעצם כל ממזר יכול להיטהר משום שלב"ד יש כוח לעשות 'אפקעינהו רבנן לקידושי' ועי"ז תפקע הממזרות, אלא שכתב מהר"ם אלשקר שא"א למסור כח זה ביד כל ב"ד פרטי, שעי"ז תהיה התורה כהרבה תורות, אולם כשיופיע רוח ממרום וייסד בית דין ראשי לכל ישראל, אז תהיה לב"ד כללי זה גם הכוח להפקעת קידושין למפרע, ואז יוכלו ממזרים להטהר ע"פ התורה. וזה הביאור שייטהר, שלא יהיה זה כנגד התורה אלא עפ"י התורה.

הלשם (ספר הדעה ח"ב דרוש ד ענף יב סי' ט, יב) מאריך בענין מצוות לעתיד לבא, האם בטלות או לא. ואחת הראיות היא מהגמ' כאן שממזרים ונתינים ייטהרו לעת"ל, דמשמע שיהיה ביטול למצוות. ומבאר בארוך שכאשר יבוא המשיח, לא ישתנה העולם בבת אחת, אלא יהיה הדבר בהדרגה. בתחילה יישאר העולם בתבניתו, ואט אט יתחלף לצורה של 'לעתיד לבא'. ומוסיף, שבמשך זמן של ימות המשיח

יהיו זמנים שונים לתחיית המתים, ואלו שיחיו יעבו למהלך של לעת"ל היותר גבוה.

מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל היה מיישב בכך את הסתירה ברמב"ם, שמצד אחד פסק שאין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד, ומאידך כתב שכל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח. אלא, שבימות המשיח יהיו דרגות שונות, ובתחילה באמת לא יהיה אלא ביטול שעבוד מלכויות, ובהמשך התקופה יהיו עילויים נוספים עד למצב של קיום כל הנבואות.

ומה שנאמר על ביטול המצוות, הפירוש הוא שלעולם יהיו מצוות גם בימות המשיח, אלא שתהיה להם התגלות שונה מהאופן שהן מתגלות כיום. ומה שיש מקורות שיתבטלו המצוות, היינו במצב המתקדם של ימות המשיח.

דף עג

אבוב דשמואל

מבואר בגמ' שבדרך כלל תולין את הוולד בבעל, אא"כ הלך הבעל למדינת הים או בארוסה. והקשו התוס' דגם אם הבעל במדינת הים שמא הגיע ע"י שם ושימש "כי ההוא עובדא דאבוב דשמואל שהלך למדה"י ובא ע"י שם ושימש והוליד את שמואל. "ובתוס' מצויין שדבר זהו הוא מהירושלמי, אבל אינו נמצא בירושלמי שלפנינו.

וכבר ציין בגליון שמקור המעשה הוא בהלכות גדולות (סוף הל' גיטין), וכן מופיע בתשובות הגאונים (שערי תשובה סי' יח) בשם רב האי גאון, ונעתיק לשון תשו' הגאונים: "וששאלתם אבוב דשמואל למה נקרא בשמו, אמרו כי אביו של שמואל הלך בסחורה למקום רחוק, לימים מצאה אותו מדינת אחת שהיתה יודעת בלשון העופות, ותבעתו לדבר עבירה ונתנה לו אלף ככרי כסף, ואמר לה למה, אמרה לו שמעתי כי בזה הלילה תוליד בן שלא יהיה כמונו בחכמה, וכששמע זה הלך בקפיצה (ע"י שם) לביתו וידע את אשתו ונתעברה ושב לדרכו בקפיצה. ושבא הדבר לב"ד הלקוה וילדה בן ונקרא שמואל, ואח"כ בא אביו והעיד עליו והיה שמואל אומר אני ידעתי כשהלקו את אמי והכניתי ב"ד ברצועה על ראשי, ומקום הרצועה ניכר בראשי שפצעו אותי, ועל זה היו קורין אותו אבוב דשמואל להודיע לך כי אביו היה. ע"כ. פירוש, הטעם שאבוב דשמואל נקרא כך הוא להורות ששמואל היה בנו. וכן כתב רב הימן בספרו תולדות תנאים ואמוראים מסברת עצמו.

בגמ' ברכות (יט, א) איתא שהיה אדם שדיבר רע על שמואל ונפלה קורה מהגג וקרעה את מוחו ומת. בספר ברכת אהרן עמ"ס ברכות (אות קמט) כתב שמסתבר שהוצאת השם רע של אותו אדם, היתה השמועה ששמואל הוא ממזר דאמו נתעברה מאדם אחר. והעונש שקיבל אותו אדם משמיים הוכיח קבל עם ועדה שאין ממש בחשד. והדברים נראים.

ויש להוסיף שאולי אותו אדם קיבל מכה בראשו דוקא, כנגד המכה ששמואל קיבל בראשו במלקות שספגה אמו לשוא. דו"ק.

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון מיוחד – הקדמה למסכת בבא קמא

הקדמה לענייני נזיקין

מסכת בבא קמא עד סוף פרק שישי (ס"ב:) עוסקת בעיקר בדיני נזיקין, והיינו האם כמה ומה חייב לשלם מי שממונו או אשו או בורו הזיקו את ממון חבירו או את גופו. דיני אדם שהזיק אדם נתבארו בפרק החובל (פ"ג: - צ"ג.) ודיני גניבה וגזילה נתבארו בפרקים מרובה והגוזל עצים והגוזל ומאכיל (ס"ב: - פ"ג, צ"ג: - קי"ט:).

אבות נזיקין – שור שהזיק ע"י אכילת השן, או ע"י דריסת הרגל, חייב הבעלים לשלם נזק שלם, אם הזיק ברשות הנזיק, ואם הזיק ברשות הרבים פטור. שור שהזיק בקרן חייב חצי נזק, ואם הועד להזיק חייב נזק שלם. בור היינו שחפר בור ונפלו לתוכו בהמות ומתו או ניזוקו, שהחופר חייב לשלם. המבעיר אש והלכה והזיקה חייב המבעיר. עוד לומדת הגמ' ו. לחייב במקרים נוספים ע"י לימוד צד השוה מב' אבות נזיקין, כגון אבנו סכיני ומשאו שהניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו אחרי שנחו, או בור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה, או הסוגר ביבו בהתר בימות הגשמים כדי שיצא לרה"ר, או הכותל והאילן שבי"ד נתנו לו זמן לסלקם ולא סילקם והפקירם והזיקו. תקלה שלא הפקירה, לרב חייב מדין שור, ולשמואל חייב מדין בור, ואם הפקירה אף לרב חייב מדין בור.

תולדות נזיקין – אף בהמה שהזיקה באופנים אחרים הדומים לאופנים הנ"ל חייב הבעלים לשלם. תולדה דשן היינו נזק שיש בו הנאה לבהמה, תולדה דרגל היינו נזק בדרך הילוכה של הבהמה שהוא נזק מצוי, ותולדה דקרן היינו נזק בכונה להזיק. (ב:) תולדת אש היינו אבנו סכיני ומשאו שהניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו בדרך נפילתם, ואם הזיקו אחרי שנחו הרי זה תולדת בור. תולדות נזיקין דינם כמו האבות, מלבד צרורות שהם תולדה דרגל ומשלם חצי נזק.

לימוד אבות נזיקין זה מזה – מתני' (ב.) מביאה כמה דברים שא"א ללומדם זה מזה, ומ"מ איתא בגמ' (ה:) שמבור ועוד אב אחד אפשר ללמוד את שאר האבות נזיקין, (מלבד קרן לחד מ"ד), והתורה פירטה את כל האבות משום ההלכות המיוחדות שיש בכל אחד.

אבות נזיקין נוספים – רבי אושעיא ורבי חייא מונים אבות נזיקין נוספים, והיינו מקרים נוספים שבהם האדם חייב לשלם על דברים שעשה או שקרו בגללו, כגון שומרים וגגן וגזלן ואונס ומפתה, והכונה בזה שהם כד' אבות נזיקין לענין לשלם ממיטב. (ד: ה.)

חיוב תשלומין ממיטב – המזיק יכול לשלם את הנזק בכסף, או בשוה כסף (י"א דווקא אם הנזיק מסכים, וי"א דווקא אם אין לו כסף), ואם הוא רוצה לשלם קרקע צריך לשלם מעידית, לרבי ישמעאל היינו עידית של נזק, ולר"ע היינו עידית של מזיק, והגמ' מסתפקת אם כוונתו לעידית שמתוך נכסי המזיק, או לעידית של עולם. (ו: ח-ה.)

דיני קרן – בהמה המזיקה נזק משונה בכונה, חייב הבעלים לשלם חצי נזק בג"פ ראשונות. י"א שסתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי וממילא פלגא נזקא ממוןא והתורה פטרה מחצי נזק כיון שאינו מועד להזיק, וי"א דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי וממילא פלגא נזקא קנסא כדי שישמור את שורו, וכן הלכה (ט"ו). אם הועד השור חייב לשלם נזק שלם. קרן ברשות הנזיק, לר"ט חייב נזק שלם, ק"ו משן ורגל, ולרבנן חייב חצי נזק דאמרין דיו לבא מן הדין להיות כנדון. (כ"ד:). נחש מועד מתחילתו, וזאב ארי דב נמור ברדלס יש מחלוקת אם הם מועדים מתחילתם היכא שגידלם אדם בביתו. (ט"ז). לרבי יהודה העדאה היא דווקא בג' ימים, והגמ' מסתפקת אם צריך ג' ימים ליעודי תורא או כדי ליעודי גברא, ונ"מ כשג' כיתי עדים העידו ביום אחד על נגיחות של ג' ימים, ולר"מ אף בנגח ג' נגיחות ביום אחד הוי

מועד. ולענין חזרה מההעדאה, לר"י נעשה תם כשיראה שוורים ג' ימים ולא יגח, ולר"מ ורבי יוסי נעשה תם כשימשמשו בו התינוקות ולא יגח. ולר"ש נעשה מועד ביום אחד, אבל לחזרה בעינן ג' ימים. (כ"ג:). אין השור נעשה מועד אלא כשהעידו עליו בפני בי"ד ובפני הבעלים. (כ"ד:). תם משלם חצי נזק מגופו, והיינו עד שווי השור המזיק, לר"ע השור המזיק עצמו נעשה של הנזיק, ולרבי ישמעאל אינו אלא כבעל חוב עד שווי השור, והשור עצמו הוא כמו אפותיקי על החוב. (ל"ג). שור תם שחבל באדם, לחכמים משלם חצי נזק, ולר"ע משלם נזק שלם מגופו. (שם). שור שנגח ג"פ מין מסוים, לרב זביד נעשה מועד גם לשאר המינים א"כ ראה משאר המינים ולא נגחם, ולרב פפא אינו מועד אלא לאותו המין, ואם נגח ג' מינים אף לרב פפא נעשה מועד לכל, וכן נחלקו בנגח בשבתות אם נעשה מועד אף לימות החול. (ל"ז:). שור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור, ושור של הדיוט שנגח שור של הקדש, לת"ק פטור, ולר"ש בן מנסיא משלם נזק שלם אף בתם, (ל"ז:), ומשלם ממיטב. (ז). שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם פטור, ושל עכו"ם שנגח של ישראל משלם נזק שלם אף בתם. (ל"ח:). שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור, ושל כותי שנגח של ישראל, לת"ק תם משלם ח"נ ומועד נ"ש, ולר"מ אף תם משלם נ"ש. (ל"ח:). שור של פקח שנגח שור של חרש שוטה וקטן חייב, ושל חש"ו שנגח של פקח, במועד חייב, ובתם נחלקו תנאים אם מעמידים אפטרופוס לתם לגבות מגופו או לא. (ל"ט).

דיני שן ורגל – שן ורגל ברה"ר פטור, (ומשלם מה שנהנית, לרבה היינו דמי מה שהיא רגילה לאכול, ולרבה היינו דמי מה שאכלה במחיר הזול. כ.). ברשות הנזיק חייב נזק שלם, וברשות השותפין מצינו מחלוקת, וי"ל שבמיוחדת רק לפירות חייב לכו"ע, ובמיוחדת לפירות ולשוורים פטור לכו"ע, ויתכן שנחלקו במיוחדת

לפירות רק לאחד מהם (י"ד), וברשות שאינה של שניהם חייב. בהמה שאכלה דבר שדרכה לאכול אפי' ע"י הדחק הוי שן, אבל דבר שאין דרך שתאכל, או שאכלתו במקום (או בצורה שאין דרך שתאכל), הוי קרן. (י"ט:). אכלה בצידי הרחבה, במתני' (י"ט:). איתא שמשלם מה שהזיקה, והגמ' (כ"א.) דנה באיזה מקרה מדובר. והגמ' (כ"ג:) מסתפקת אם פי הפרה האוכלת בחצר הניזק דינו כחצר המזיק ופטור, או שדינו כחצר הניזק וחייב. בהמה שנפלה לגינה ואכלה שם פירות אינו משלם אלא מה שנהנית, (נ"ה:), שיטת רב כהנא דהיינו על אותה ערוגה שנפלה לשם, אבל אם אכלה מערוגה אחרת חייב מה שהזיקה, ולריו"ח דווקא אם יצאה מהשדה מדעתו חייב. (נ"ח:).

דברים שיש בהם נידון אם משלם נזק שלם או חצי נזק - הכלל שנטל חררה והלך לגדיש ואכל החררה והדליק הגדיש, על החררה משלם נ"ש, ועל הגדיש חצי נזק, ולר"א נזק שלם. (י"ח:). בהמה שכשכשה בזנבה כשכוש יותר מהרגיל, הגמ' (י"ח:) מסתפקת אם הוי אורחיה ומשלם נזק שלם, או שאינו אורחיה ומשלם ח"נ. חיה שטרפה בהמה ואכלה בשר משלם נ"ש, אבל אכלה כסות או כלים משלם ח"נ. (י"ט:). ואם אכלה כסות או כלים ברה"ר, נחלקו בגמ' אם חייב ח"נ כיון דהוי משונה, או שפטור משום שכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. (כ:). אכילה שע"י הדחק (פרה שאכלה שעורים וכדו') הוי אורחיה ומשלם נ"ש, אמנם חיה שאכלה פת משלם ח"נ, ובהמה שאכלה פת משלם נ"ש, ואם אכלה על השלחן משלם ח"נ. (י"ט:). כלב וגדי שקפצו מלמעלה למטה ושברו כלים, משלם נ"ש, ואם קפצו למעלה פטור (לרש"י משלם ח"נ ולתוס' פטור לגמרי), ואם נפלו ויכולים להגיע לשם בקפיצה, זה תלוי בדין תחילתו בפשיעה וסופו באונס. (כ"א:).

צרוות - בהמה שהתזזה צרוות תוך כדי עשית דבר שדרכה בכך (הליכה, נבירת חזיר באשפה, או סוס שצנף וחמור שנער, וכדו') והזיקה, חייב הבעלים לשלם חצי נזק, ואף דכווחו כגופו, מ"מ הלכה למשה מסיני שמשלם רק חצי נזק, והוי תולדה דרגל לענין שמשלם מן העליה, ולרבא שמסתפק אם משלם מגופו או מעליה הוי תולדה דרגל לפוטרו ברה"ר. ורב אשי מסתפק אם בצרוות ע"י בעיטה וכדו' שזה משונה משלם רבע נזק או לא, ואת"ל שמשלם חצי נזק מסתפק רבא אם יש העדאה לצרוות. לסומכוס בצרוות משלם נזק שלם, ורב אשי מסתפק אם בכח כוחו מודה סומכוס שמשלם חצי נזק, והיכא שדרסה על כלי ונתגלגל למקום אחר ונשבר, רבא מסתפק אם אזלינן בתר מעיקרא וחייב נזק שלם כדין רגל, או דאזלינן בתר תבר מנא וחייב ח"נ כדין צרוות. (י"ז: - י"ט:).

חייב שמירה - אם שמו את שורו לראו יצא והזיק פטור. לר"י תם צריך שמירה מעולה ומועד די לו בשמירה פחותה, ונחלקו בגמ' לשיטתו אם כששמר מועד שמירה פחותה פטור, או שצד תמות במקומה עומדת. שיטת ר"מ שתם ומועד צריכים שמירה מעולה. שיטת ראב"י שתם ומועד מספיקה להם שמירה פחותה. שיטת ר"א שאין שמירה למועד אלא צריך לשוחטו. (מ"ה:). ובמתני' (נ"ה:) מבואר שאם נעל בפני בהמה בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה פטור, והגמ' אומרת שאף למ"ד שמועד צריך שמירה מעולה, מ"מ בור ואש שן ורגל התורה מיעטה בשמירתם דסגי להם בשמירה פחותה.

אש - המבעיר אש והאש התפשטה ברוח מצויה ושרפה ממון חבירו, חייב המבעיר לשלם את הנזק, אע"פ שהאש מזיקה ע"י התערבות של כח הרוח. המדליק גדיש והוי טמונים בו כלים ונשרפו, לחכמים אינו משלם אלא כאילו היה באותו מקום חטים או שעורים, אא"כ דרך להטמין שם כלים, ור"י מחייב על הכלים, ונחלקו בגמ' אם המחלוקת היא דווקא במדליק בתוך שלו, או אף במדליק בתוך של חבירו. (ס"א:). עוד יש מחלוקת במדליק בתוך שלו, עד כמה הוא חייב אם התפשטה הדליקה. לריו"ח אפשר לחייב באש משום חיציו או משום ממון, ולחייבו בד' דברים, ולר"ל אשו משום ממון ופטור מד' דברים. וכן נ"מ בבהמה שזרקה גחלת על הגדיש, שלריו"ח חייב על כל הגדיש ח"נ, ולר"ל אינו חייב אלא על מקום גחלת. וכן נ"מ בגמל טעון פשתן שנכנס לתוך החנות ונדלק ע"י גרו של חנוניו והדליק את הבירה, שלריו"ח חייב על כל הבירה, ולר"ל אינו חייב אלא על המקום הראשון. (כ"ב:). ונ"מ נוספת שלריו"ח אע"פ שטמון באש פטור, מ"מ היכא שאפשר לחייבו משום חיציו חייב, ורק היכא דכלו חיציו, כגון שאחרי שהדליק אש נפלה גדר שלא מחמת הדליקה, פטור בטמון. (כ"ג:).

בור - החופר בור ונפלה לתוכו בהמה ומתה, אם הבור עמוק י' טפחים חייב, ואם הבור פחות מ' טפחים אינו חייב אלא בהזקה ולא במתה. אדם שנפל לבור ומת פטור, וכן פטור מלשלם על כלים שנשברו בבור, דכתיב "ונפל שמה שור או חמור" שור ולא אדם חמור ולא כלים. ור"י מחייב על נזקי כלים בבור. (כ"ח:). שיטת רבי ישמעאל שבור האמור בתורה היינו בור שהוא ברה"י ופתחו ברה"ר, ולר"ע בור האמור בתורה הוא בהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, שיטת רבה שנחלקו בהפקיר רשותו ולא בורו, אבל בבור ברה"ר חייב לכו"ע, ולרב יוסף בהפקיר רשותו ולא בורו חייב לכו"ע, ונחלקו אם חייב בבור ברה"ר. (נ:). ונחלקו רב ושמואל על מה חייבים בבור, שיטת רב שחייב בור הוא כיון שהנזק הוא מחמת ההבל שבבור, אבל על החבטה פטור כיון שהיא מגיעה מקרקע שהיתה שם מעולם והוא רק גילה אותה, ולשמואל חייב אף על החבטה, (נ:), ונ"מ ג"כ

בנתקל באדם ונחבט בקרקע שלרב פטור ולשמואל חייב, ואם הוזק בגוף החפץ חייב אף לרב. (כ"ח:). ואדם שנתקל ונפל לו חפץ והוזק בו לפני שיכל לסלקו, יש מחלוקת אם נתקל פושע וחייב או שהוא אנוס ופטור, ואם היה לו פנאי לסלק חייב, ואם הפקיר את מוה שנפל, נחלקו בגמ' (כ"ט) אם חייב או פטור, ואם לא היה לו פנאי לסלק אבל היה יכול להזהיר שלא יתקלו בזה (וכן בעמד לפוש ונתקלו בו), נחלקו בגמ' (ל"א:). אם חייב או פטור.

המניח חבית ברה"ר ועבר אדם אחר ונתקל בה ושברה והוזק, במתני' (כ"ז) איתא שהנתקל פטור מלשלם על החבית, ובעל החבית חייב בנזק, והגמ' מעמידה באופן שמילא כל רה"ר חביות או באפילה או בקרן זזית, אבל בלאו הכי פטור כיון שהיה על הנתקל לשים לב לתקלה, ובמערבא סברי שבכל גוונא חייב בנזק, דאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים.

אדם המזיק אדם חייב בחמשה דברים, נזק צער ריפוי שבת ובושת, ונתבארו דינים אלו בפרק החובל, ואדם חייב בין בשוגג בין במזיד בין ער בין ישן, אמנם בשוגג חייב רק בנזק ולא בשאר ד' דברים. (כ"ו:).

חייב תשלומין כשיש ספק - אם יש ספק האם הזיק או כמה הזיק, לרבנן המוציא מחבירו עליו הראיה, ולסומכוס ממון המוטל בספק חולקים, (מ"ו:). והגמ' (ל"ה:) דנה אם סומכוס סובר יחלוקו אף כשהמזיק טוען ברי.

המכניס שורו לחצר של אחר, אם הכניס בלא רשות הרי הוא חייב אם שורו הזיק, ובעה"ב פטור אם שורו ניזק, ואם הכניס פירות ובהמת בעה"ב אכלתם וניזוקה, לרב פטור דהוה לה שלא תאכל. ואם הכניס ברשות לרבנן אף בסתמא בעה"ב חייב אם הוזק, ולרבי אינו חייב על שיקבל עליו שמירה להדיא, והגמ' מסתפקת האם בעה"ב חייב אף בהזק מעלמא, וכאשר המכניס הזיק לבעל החצר, שיטת רבי זירא שלרבי המכניס פטור ולרבנן חייב, ולרבא רבנן סוברים שאם הכניס ברשות קיבל עליו בעה"ב שמירה אפי' אם נשברו הקדירות ברוח, והמכניס לא קיבל על עצמו שמירה כלל. (מ"ז:).

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי, משנה ברורה (לפי סדר הדף היומי בהלכה), ספרי מוסר (לפי סדר מבחני דרשו), חפץ חיים ואהבת חסד (לפי סדר הלימוד היומי), וכן את מבחני "לדעת" (דף היומי, משנה ברורה, חפץ חיים, ואהבת חסד), בלמעלה ממאה נקודות הפצה ברחבי הארץ. וכן ניתן לקבלם במייל 7692282@gmail.com.

תמצית

סיכומי גמרא, הלכה ומוסר
7692282@gmail.com

הדף היומי מבחן 200 וירא קידושין עז - פב

לדעת

מבחנים שבועיים
בדף היומי, משולב חלח ואהבת חסד
0737-289-669

לדעת חכמה

- האם המחזיר גרושתו משנישאת לאחר האשה נעשית חללה?
א' כן.
ב' לא.
ג' אם כן החזיר גרושתו כן, ואם ישראל החזיר גרושתו לא.
- איזה גיורת מותרת לכהונה לרבי שמעון בר יוחאי?
א' כל גיורת.
ב' אם נתגיירה פחות מג' שנים ויום אחד.
ג' אם אמה ממשאל.
- מקוה שנמדד ונמצא חסר, האם המהירות טמאות למפרע?
א' לרבנן טמאות אף ברה"ר, ולרבי שמעון ברה"ר תולין.
ב' לרבנן טמאות ברה"י וברה"ש ספק, ולר"ש ברה"ר טהורות וברה"י תולין.
ג' לרבנן טמאות אף ברה"ר, ולר"ש ברה"ר טהורות וברה"י ספק.
- האם מותר להתייחד עם אשה שבעלה בעיר?
א' מותר אא"כ ליבו גס בה.
ב' בכל אופן מותר.
ג' רק אם פתח פתוח לרה"ר מותר.

שאלה מדברי התוס'

מה הדין לפי שמואל כאב המקדש את בתו ביזמא דמישלם שיה, והיא לא קידשה את עצמה?
א' מקדשת.
ב' אינה מקדשת.
ג' ספק מקדשת.

-לענין ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ויל-

מבחן שבועי בדף היומי

- כהן הבא על אשה שהתגרשה כמה פעמים, כמה מלקות הוא חייב?
א' אחת.
ב' חייב על כל גירושין.
ג' חייב על הפעם הראשונה והאחרונה.
- האם הבא על אחותו היא נעשית חללה?
א' לא.
ב' רק אם הוא כהן.
ג' רק אם הוא כהן ובא עליה ב' פעמים.
- לגבי מה האב טאמן לומר זה בני בכור ויטול פי שנים בירוששה?
א' לגבי נכסים שיש לו באותה שעה שאמר.
ב' גם לגבי נכסים שיפלו לו אח"כ.
ג' גם לגבי נכסים שיפלו לו לאחר מיתה.
- היצא למדינת הים וחזר עם בנים קטנים ואומר שנשא אשה והיא מתה, על מי צריך להביא ראייה?
א' על האשה ועל הבנים.
ב' רק על הבנים.
ג' אינו צריך להביא ראייה לא על האשה ולא על הבנים.
- עיסה הנמצאת בבית שיש בו משקין טמאים ותרנגולים, ונמצאו נקורים בעיסה, מה הדין?
א' אם המשקין צלולים הוי ספק.
ב' אם המשקין עכורים הוי ספק.
ג' במשקין צלולים ודאי טמאה, ובעכורים הוי ספק.
- האם מותר לכמה אנשים להתייחד עם אשה אחת?
א' מותר בכל אופן.
ב' בכשרים בעיר מותר בשנים, ובפרוצים או בדרך מותר בשלושה.
ג' בכשרים בעיר מותר בשלושה, ובדרך מוצר בשלושה, ולפרוצים אסור אפילו בעשרה.
- האם אשה נאסרת בגלל שנתייחדה באיסור?
א' לא.
ב' כן.
ג' רק אשת כהן נאסרת.
- עם איזה ב' נשים אסור להתייחד?
א' אשה וחמיתה.
ב' אשה ובת בעלה.
ג' שתי אחיות.
- מה נאמר על הכשר שבטבחים?
א' שותפו של עמלק.
ב' לגיהנום.
ג' ליסמים.
- מהי אומנות נקיה וקלה?
א' תורה.
ב' מחטא דתלמידיא.

-לענין ר' ברוך ב"ר יוסף קם טוב ז"ל-

ניתן לעשות את המבחנים:

בטל: 0737-289-669

במעמדות נדרים פלוס' (לדעת)

במיייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:

במיייל: 7692282@gmail.com

בפקס: 0799-414-144

בנקודות הפצה להאזנה: 0737-289-669 שלוחה 4

מערכת המבחנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה

הגרלות בכל שבוע:

פרס ראשון עד 500 ₪ במזומן,

פרס שני זיכוי 400 ₪ ב"יפה נוף,

פרס שלישי: 10 זוכים ביסוי 120 ₪ ביפה נוף

משנה ברורה

סימן קע"א סעיף ב' עד סימן קע"ד סוף סעיף ו'

האם מותר לזרוק חטים או לשפוך יין לפני חתנים?

א' מותר בשביל שמחת חתן וכלה ולסימן טוב.
ב' מותר רק באופן שאינם נמאסים או נאבדים.
ג' ביין אסור ובחטים מותר.

שכח והכניס מאכלים לפיו בלא ברכה, מה יעשה?

א' יסלקם לצד אחד של הפה ויברך.
ב' יפלטם, ואם הם נמאסים יסלקם לצד אחד של הפה ויברך.
ג' גם אם הם נמאסים צריך לפולטם.

אלו נטילות צריכות ניגוב?

א' רק מים ראשונים.
ב' גם מים שניים.
ג' גם מים אחרונים.

השותה יין בתוך סעודת פת, מתי צריך לברך?

א' צריך לברך אא"כ כוונתו לשירות הפת שבמעיו או שכיוון לפוטרום בברכת הפת.
ב' בכל אופן אין צריך לברך.
ג' בכל אופן צריך לברך.

באיזה אופן יין אינו פוטר שאר משקין לכולי עלמא?

א' כששמע ברכת הגפן והמשקין לפניו אבל לא שותה מהיין.
ב' כשבירך בעצמו ברכת הגפן, והמשקין לא היו לפניו אע"פ שהיה דעתו לשתות מהם.
ג' כשבירך בעצמו ברכת הגפן וקבע לשתיית משקין אבל המשקין לא היו לפניו בזמן הברכה.

מי יש לו רק כוס אחת, ויכול לשתותה באמצע המזון או לאחריו, מה יעשה?

א' יברך עליה ברכת המזון, אא"כ הוא צמא לשתות.
ב' אף אם הוא צמא לשתות יברך עליה ברכת המזון.
ג' מה שירצה יעשה.

מתי צריך לחזור ולברך באמצע סעודת פת?

א' כשחתר חתיכה ואח"כ בא לחתוך עוד חתיכה.
ב' כשקנה פת על דעת לאוכלה כולה ואח"כ שלח לקנות עוד פת.
ג' לעולם אין צריך לחזור ולברך על הפת אא"כ הסיח דעתו באמצע האכילה.

אהבת חסד

פרק כ' "ואיתא במדרש קהלת" עד סוף פרק כ"א

מה לומד הח"ח ממה שתיקנו חז"ל שלא לתת לצדקה יותר מחומש?

א' שמותר לאדם לחיות ברחבות אבל לא יותר מדאי.
ב' שיזהר האדם שלא לפזר ממונו שלא לצורך.
ג' שעד חומש זה חיוב.

מי קודם למי לענין לקנות ממנו או למכור לו?

א' ישראל קודם לנכרי, ובלבד שהישראל עני.
ב' כל ישראל קודם לנכרי, ובלבד שאין שום הבדל במחיר.
ג' כל ישראל קודם לנכרי, אפילו אם יש קצת הבדל במחיר.

ניתן לשמוע שיעורים (בעברית ובאידיש) של סיכום שבע דפים בשעה,
ושיחות הכנה לאלול וראש השנה וביאורי תפילות יום חול שבת וראש השנה
בטל' 03-6171132
כמו כן ניתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים
בטל' 0733-718-246

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל': 0737-289-669 ☎ בעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת) ☎ במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com ☎ בפקס: 0799-414-144 ☎ בנקודות הפצה להאזנה: 0737-289-669 שיחיה 4
מערכת המבחנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה | הגרלות בכל שבוע
על 500 ₪ במזומן, וכן זיכוי 400 ₪ ב"פה נוף", ועוד 10 זוכים בזיכוי 120 ₪ ביפה נוף

מבחן 7 י"ד - כ' חשון

חפץ חיים
מכלל ד' סעיף ז' עד כלל ה' סוף סעיף ד'
אהבת חסד
ח"ב מתחילת פרק י"א עד פרק י"ג "גם שעל ידי"

אהבת חסד

על אלו ד' דברים אמרו חז"ל שהם צריכים חיזוק תמיד?
א' תורה, מעשים טובים, תפילה, דרך ארץ.
ב' תורה, שמירת שבת, תפילה, מעשים טובים.
ג' תורה, תפילה, חסד, דרך ארץ.

לענין מה נאמר "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ד' ודעת אלוקים תמצא"?
א' לענין שלא יתרפה ממצוות מחמת עצלות, ע"י התבוננות שהתורה היא חיי עולם.
ב' שלא ימנע ממצוה מחמת טירחה או הפסד.
ג' שתי התשובות נכונות.

חוב שאין הלואה רוצה לפורעו, האם עדיף לוותר עליו, או שעדיף לטרוח לגבותו כדי שיוכל לחזור ולהלוות?
א' אין עדיפות לזה על זה.
ב' עדיף להעביר על מידותיו ולוותר על החוב.
ג' עדיף לטרוח לגבות את החוב כדי שיוכל לחזור ולהלוות.

לאיזה מעלה מגיע האדם על ידי לימוד התורה?
א' קיום המצוות.
ב' אהבת השם.
ג' שתי התשובות נכונות.

מה למד החפץ חיים מדברי חז"ל כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים (בלשון עסק)?
א' שצריך האדם להתבונן בגודל הרווח שיש לו מזה בעולם הזה ובעולם הבא.
ב' שצריך להיות רגיל בזה תמיד.
ג' שצריך להתבונן כיצד לעשות מצוות אלו בצורה הטובה ביותר.

מי קודם במצות חסד, עשיר או עני?
א' עשיר.
ב' עני.
ג' שניהם שווים.

מה מציע הח"ח לעשות כדי שאנשי ביתו לא ימנעו ממנו להלוות?
א' לא יתחשב בדבריהם.
ב' ילוח מחוץ לביתו.
ג' יפריש סכום מסוים לצורך הלוואות.

חפץ חיים

איזה גנות מותר לרשום בספר הזכרונות לדורי דורות?
א' מי שאינו מקיים מה שפסקו עליו בבי"ד ואין לו הסבר על מעשיו.
ב' מי שעובר עבירה בפרהסיא, ולא שמע למוכחים.
ג' מי שרגיל לדבר לשון הרע ורכילות.

האם גאווה או כעס זה איסור או רק דבר שאינו הגון?
א' איסור גדול.
ב' דבר שאינו הגון.
ג' מידת חסידות למנוע עצמו ממידות אלו ושאר מידות רעות.

באיזה אופן מותר לברר על אדם בשביל שידוך?
א' אם הוא מזוהר את האומר שיגיד לו רק את הדברים הטובים.
ב' כאשר הוא אומר למספר שהוא רוצה לעשות עימו שידוך.
ג' כיון שיש לו תועלת בכך א"צ לספר לחבירו את מטרת הברור.

המספר על חבירו שלא היטיב לו, איזה איסורים הוא עלול לעבור מלבד לשון הרע?
א' לא תטור, אבל על לא תקום אינו עובר כיון שחבירו לא חייב להיטיב לו.
ב' עובר על לא תטור, ואם כוונתו לנקום בו עובר גם על לא תקום.
ג' בכל אופן עובר על לא תקום ולא תטור, כיון שהוא מדבר גנות על אדם שלא היטיב לו.

באר מים חיים

מי שבי"ד ציוו אותו שלא לעשות דבר מסוים, והוא עשאו ללא הסבר, האם מותר לספר בגנותו?
א' מותר.
ב' רק אם עשאו כמה פעמים מותר.
ג' רק אם עשאו בפרהסיא מותר.

האם מי שיש לו מידות רעות מותר לקרותו רשע?
א' רק אם הוא עז פנים, וגם זה רק באופנים מסוימים.
ב' רק במידת הגאווה והכעס, וגם זה באופנים מסוימים.
ג' אין לקרות לאדם רשע בגלל מידות רעות.

המספר לשון הרע לתועלת אבל המספר לא יודע מהתועלת, האם הוא צריך כפרה?
א' לא, כיון שגוף הסיפור מותר.
ב' כן, שאף שגוף הסיפור ודאי מותר יש לו מידות רעות.
ג' צריך כפרה, כיון שכוונתו לדבר אסור, ויתכן שאפילו גוף הסיפור אסור כיון שהעיקר בזה הוא הכונה.

הנמנע באופן קבוע מלהלוות לזולתו למרות שהדבר ביכולתו, האם מותר לגנותו על כך?
א' מותר, מפני שהוא עובר בזה על לא ועשה.
ב' אסור, מפני שהרבה אנשים אינם יודעים פרטי וחומרת הענין.
ג' מותר לגנותו על ענין זה, אבל לענין שאר דברים אסור לגנותו.

ולעולם ההקטרה נמשכת.

והנה בגמ' בזבחים דף ס"ב איתא דכשעלו מן הגלות מתיכן ידעו מקום המזבח היכן הוא, ורבי יצחק נפחא אומר דאפרו של יצחק ראו שמונה באותו מקום. ויש לדון בזה דזה ראה דבשעת העקידה היה זה מקום המזבח, אבל מתיכן ידעו דעד היום זהו מקום המזבח.

אכן לפי המבואר נחא היטב, דאפרו של יצחק נשאר לעולם בהקרבתו, ולעולם חשיב שהוא באמצע הקטרתו, ועל כן באותו מקום שהוא צבור, בע"כ דשם הוא מקום המזבח. ולפי זה נראה לבאר מה שאומרים בתפלת מוסף בר"ה 'ז'תראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, דתראה לפניך, ר"ל שלא רק שיוזכר את העקידה שהייתה בדורות הקודמים, אלא היא תראה לפנינו עכשיו, כיון דבאמת גם עכשיו העקידה קיימת וההקטרה נמשכת בזה שאפרו צבור ועומד על גבי המזבח, ועדיין לא נגמר עשיית מצותה.

בהקטרה, וממילא לעולם נחשב שהקרבן הוא קרבן קיים, וזהו ביאור דברי חז"ל שאפרו של יצחק יהא צבור ועומד לכפרה, ר"ל שלעולם אפרו של יצחק שם קרבן עליו, וממילא לעולם האפר עצמו מוכן לכפרה, והכפרה לא תהיה מכח זכות העבר, שבדורות הקודמים יצחק הקריב עצמו, אלא בכל הדורות אפרו של יצחק עצמו עדיין הוא בהקרבתו עומד, והאפר בעצמו נחשב קיים והוא עצמו מכפר.

והנה במדרש תהלים עה"פ 'ועולתך ידשנה סלה', אמר רבי תנחומא ועולתך ידשנה סלה, זה יצחק שנעקד על גבי המזבח כעולה, והיינו דפסוק זה נדרש על הקרבנות של יצחק, ולפי זה נראה לבאר המשך הכתוב 'ידשנה סלה', דר"ל שהדשן יהיה קיים לעולם, וידשנה, היינו שהקב"ה מודשן את הקרבן לעולם, שזהו כהפיכת איברים בצינורא, דחשיב עבודת הקטרה, וכמבואר בשבועות דף י"ז, והיינו כמבואר דאפרו של יצחק צבור ועומד, היינו דלעולם לא נגמרה עשיית מצותה,

גבור במלחמתה של תורה

הספד במסע הלווית מרן הגרב"מ אזרחי זצ"ל בהיכל ישיבת עטרת ישראל - מודיעין עילית

תורה תורה חגרי שק, מי יוכל להקיף את כל פרשת גדולתו של ראש הישיבה זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, אבל כשרבי עקיבא איגר הספיד את הגר"א אמר, איך אפשר להספיד את הגאון, אבל היות וכתוב בגמרא 'אחים בהספידא דהתם קאימנא', ממילא זה נחשב בפניו, ומקצת שבחו אפשר להגיד בפניו, אם כן נדבר רק כפי יכולתנו עכשיו על נקודה אחת, על כח התורה, שזה עיקר העיקרים. אנחנו לפני מיטתו של שר התורה, שעשרות עשרות שנים כולו עמל ויגע בתורה, וגילה סודות התורה, סודות השמועה, ויסודות הסוגיות, ומלבד שהוא עצמו למד, עוד לימד והרביץ תורה לאלפים בכל שנותיו.

כתוב בחז"ל 'כשם שיש להקב"ה חדרי חדרים בתורתו כך יש לכל חכם חדרי חדרים בתורתו', ה'חדרים' שבאים מפלפולא של תורה, מלחדש סברות, מלרדת לעומקה של הלכה, עם נפקא מינות לדינא בסברות והבנות בביור השיטות, זה 'חדרי חדרים', על ידי עמל התורה הוא יוצר 'חדרי חדרים', ולראש ישיבה זכרוננו לברכה יש 'חדרי חדרים בתורתו'. כל ימיו עמל בתורה תכלית העמל, עמקות עמוק עמוק, לגלות סברות, לגלות יסודות ליישב, להקשות, לתרץ, זה כח התורה, שתי זרועותיו כשתי ספרי תורה. למה באמת צריך את עמל התורה, יתכן לבאר לפי מאמר חז"ל שהאור שנברא בששת ימי בראשית היה אור שהאדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, וכיון שהקב"ה ראה שיהיה רשעים שאינם ראויים להשתמש באור הזה, לכן האור הזה נגנז בתורה, ואם הוא גנוז אז הוא חבוי, אבל עם עמל התורה ניתן רשות לגשת לאור התורה הזה, וע"י העמל יותר ויותר עמוק ועמוק מגיעים לגלות את אור התורה, וכאן על ידי הראש ישיבה זכרוננו לברכה התגלה אור תורה עוד ועוד, ע"י שפתח את גנוזות התורה עוד ועוד, וגילה אור תורה כאן בעולמנו. בתלמוד תורה יש ענין של מלחמה, הגמרא בקידושין דורשת את הכתוב בתהלים 'כחיצים ביד גיבור כן בני הנעורים' והכתוב 'כי ידברו את אויבים בשער' שאפילו האב ובנו הרב ותלמידו נעשים אויבים זה לזה, והמלחמה היא בחיצים, ומבואר שם עוד דפירוש הכתוב 'אשרי הגבר אשר מלא אשפתו מהם', שאשפה זה הכלי שאוספים בו את החיצים. בגמרא בשבת כתוב על הכתוב 'חגור חרבך על ירך גבור', שמדובר על מלחמתה של תורה. מבואר שבתלמוד תורה יש מהלך של מלחמה ואויבים, ויש כלי מלחמה של חיצים וחרב. על מה המלחמה, לא על קרקע ולא על ממוץ, המלחמה היא על אמינות של תורה, לאסוקי שמעתתא לאמינות, ומלחמה זה היא יותר מלחמה ממלחמות דעלמא, כי לא נלחמים לא על קרקע ולא על ממוץ, אלא נלחמים על נצח, לימוד התורה צריך להיות באופן של מלחמה וכך מתחווירים דברי התורה, אופן המלחמה הוא שזה מביא ראיות כך, וזה מביא ראיות כך, זה אומר סברא, וזה משיב לו בסברא הפוכה, זהו הדרך והאופן שדברי תורה מתלבנים ומתחווירים. שמענו מהפוסקים שיש במלחמתה של תורה שני מיני כלי מלחמה חיצים, וחרב, יש לבאר המשל בזה, על פי דברי זקני הרב זצ"ל על הפסוק בפרשת ויחי שיעקב אמר שלקח את שכם מיד האמורי 'בחרבי ובקשת', ובתרגום מפרש 'בצלותי ובעות', ומפרש זקני הרב זצ"ל דיש בתפלה שני אופנים, יש תפלה קבועה שתקנו אנשי כנה"ג, וכוחה הוא מצד עצמה, ויש תפלות שאדם מוסיף מעצמו, והם כוחם תלוי בכוונתו וצדקתו של האדם, וכפי כוונתו וצדקתו כן הם ראויים ומתקבלים. וזה המשל של חרב וקשת, שהקשת כוחה בא מהאדם היורה, וכפי הכח שהוא מכניס ביריית החץ, כן הוא כח החץ, אבל חרב אין כוחה תלוי באדם כלל, וכוחה הוא מצד עצמה. ועל דרך זה יש לבאר גם בזה, דיש בדברי תורה דברים שהם הלכות פסוקות וברורות, והם בגדר חרב, ויש דברים תלויים בפלפול וראיות, וזהו המשל לחרב וחץ, דההלכות הפסוקות, הם החרב, והראיות והפלפולים והסברות הם החיצים, כי הם תלויים בכוחו של הלומד, וכפי כוחו הוא מביא ראיות ושקיל וטרי. בגמ' ביבמות כתוב כך קבלתי מבית דינו של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית, ומי שאינו מקבל הלכה זו ידקר בחרב, לפי דברינו יש לבאר כי הם דנו בדין של עמוני ולא עמונית, בראיות ובסברות כמבואר שם בסוגיא, ועל זה אמר להם יתר הישמעאלי שהלכה זו אינה תלויה במשא ומתן שלהם, אלא קבלה היא בידו, ולכן נקט חרב, כי חרב הוא המשל להלכה פסוקה וקבועה. חרב זה של תורה מבואר בגמרא בשבת שהוא תכשיט, כמו שכתוב 'חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך'. מלחמתה של תורה, גבורה של תורה, הוא תפארת ועטרת לתלמיד חכם, הוא תכשיט לו. הראש ישיבה היה גבור במלחמתה של תורה, כל תלמודו היה באופן של גבורה, בעוז, בשמחה, זהו תפארתו, זהו כבודו, זהו הודו והדרו, הוא היה גבור חגור בחרב ובאשפה מלאה חיצים, להלחם בראיות בסברות עצמות בפלפול לאסוקי שמעתתא.

הרמב"ן כותב בהקדמה לפירושו על התורה שהוא שם למאור פניו את נרות המנורה הטהורה פירושו של רש"י, בדבריו אהגה ובאהבתה אשגה, ועמם יהיה לנו משא ומתן חקירה ודרישה. מי היה המנורה הטהורה שהראש ישיבה שם לנגד עיניו, הוא שם לנגד עיניו את זקני הרב זצ"ל בתלמודו ובהנהגתו, זה היה מעיין שממנו הוא שתה ולאורו הוא הלך ושמנו לנגד עיניו תמיד, בחודשים האחרונים הוא סיפר לי אבלח"ט עובדה מנוראות יראתו של זקני הרב זצ"ל ואחר סייים את סיפור המעשה, הפטיר ואמר 'ועל עובדא זו וכיוצא בה אנו חיים'. עוד יש להאריך, זה מה שיש בכוחנו בשעה זו. שיהיה מליץ על כל עמלי התורה, ועל כל כלל ישראל שניוועת בתשועת עולמים, ובלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים.

BEINENU.COM

נחל אליהו

משיעורי הרב אליהו דיסקין שליט"א

תורת חיים ואהבת חסד | הכנסת אורחים של החפץ חיים | הדרך לסגל לב טוב

האם יש סיבה להצטער כשאין אורחים להכניס?

רש"י בפרשה שלנו מביא דברי חז"ל הקדושים בפרק השוכר את הפועלים שהקב"ה הוציא חמה מנרתיקה כדי שלא להטריח את אברהם אבינו באורחים ביום השלישי למילתו, כיון שראה הקב"ה שהוא מצטער שאין אורחים שלח לו שלשה מלאכים בדמות אורחים, **הגר' שלמה הימן מתקשה מאד בדברי חז"ל הללו** - משל למה הדבר דומה, יהודי ירא שמים ומחבב מצוות הצטנן מאד בחג הסוכות והוא נאלץ לישון בבית, אשתו רואה שחסר לו בשמחת יום טוב ושואלת אותו: בעלי היקר למה אתה לא מספיק שמח? והוא עונה שמאד איכפת לו שהוא לא יכול לקיים מצות עשה דאורייתא לישון בסוכה, אמנם אני פטור מלישון בסוכה אבל ליהודי בעל נפש לא מספיק לו פטורים, כואב לו שהוא לא יכול לקיים מצות סוכה, הגיע חנוכה היהודי כבר הבריא מזמן ואשתו רואה שהוא עוד פעם עצוב, היא שואלת אותו מה קרה עכשיו? והוא עונה: אני מצטער מאד שעכשיו לא סוכות, אילו היה עכשיו חג הסוכות הייתי זוכה לשבת בסוכה ולקיים מצות עשה מדאורייתא, יהודי שיענה כזו תשובה הוא לא בעל נפש אלא שוטה! ומה ההבדל בין שני המקרים? אדם שחולה בחג הסוכות בעצם מוטל עליו חיוב לשבת בסוכה אלא שיש לו פטור של מצטער, אבל בחנוכה אין בכלל את מצות סוכה לא שייך להצטער על זה, האם כל השנה האדם יהיה עצוב כי עכשיו לא פסח, עכשיו לא ראש השנה? **מקשה הגר' שלמה הימן** הרי גמילות חסדים זה ממש על אותו משקל, בשלמא אם היו מגיעים אורחים לאברהם אבינו והוא לא היה יכול לקבל את פניהם בגלל שהוא חולה, אפשר להבין שהוא מצטער על זה, אבל עכשיו שהקב"ה הוציא חמה מנרתיקה, כל האנשים יושבים ספונים בביתם, אין בכלל עוברי אורח שזקוקים להכנסת אורחים, עכשיו המצוה לא מוטלת על אברהם, איזו סיבה יש לו להצטער?

החמצן של החיים

רבותי, הצער של אברהם אבינו לא היה על מה שהוא מפסיד מצות עשה של חסד, המציאות של חיי אברהם היה גמילות חסדים, כל ההווה של אברהם אבינו היה גמילות חסדים, בשבילו החסד היה חמצן שנתן לו אפשרות לחיות, הוא לא יכול לחיות בלי חסד, זה היה המהות של אברהם אבינו, **מִן הַגֵּרָא"מ שֶׁן זְצוֹק"ל** [שבימים האלו חל היארציי"ט שלו] היה עוסק ועמל בתורה הקדושה בעומק העיון, הוא נשא על גביו את העול של הנהגת כלל ישראל, בני ביתו המסורים החליטו שחייבים לדאוג לו לדאצ'ה, ארגנו לו ימי הבראה בטלזסטון של אותם ימים, הוא הגיע למקום ואחרי כמה שעות הוא מודיע לבני הבית: חוזרים לבני ברק! מה קרה? אני יושב כאן כבר כמה שעות ואין יהודי אחד שניגש אלי לבקש עזרה, אני לא מסוגל להיות במקום שאני לא יכול לעזור בו ליהודים, זה היה החמצן שלו.

איזה מצוות לא ראוי לקיים לשם מצוה

יש לנו תרי"ג מצוות, ברובם הענין הוא לקיים את המעשה מצוה לשם מצוה, אבל תורה וגמילות חסדים לא מספיק לעשות אותם לשם מצוה, מי שמקיים את המצוות האלו אבל הוא לא מחובר אליהם הוא רחוק מאד מהמטרה של המצוה, כשלומדים תורה לא מספיק ללמוד לשם מצוה, עיקר המעלה בתורה זה הלימוד במתיקות ובעריבות, אנחנו מבקשים בברכת התורה **'והערב נא'** כי העריבות היא חלק ממעלת התורה, ידוע שהאגלי טל בהקדמה כותב שעיקר מצות תלמוד תורה להיות שש וששמח ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעים בדמו, וככל שהאדם יותר נהנה מהלימוד כך זה יותר נקנה לנפשו, הרבה פעמים בחורים שואלים אותי איך כדאי ללמוד? עיון או בקיאות? מהר או לאט? לבד או עם חברותא? וודאי שיש הדרכות איך ללמוד אבל יש יסוד אחד שזה צריך להיות העיקר: ללמוד בצורה שיש בה הכי הרבה עריבות, כי כשיש עריבות חיים את התורה וזה נכנס ונדבק בנפש, **ידוע מה שכותב רבינו אברהם מן ההר** במסכת נדרים שמצוות לא להינות ניתנו לא כולל את מצות תלמוד תורה, כי בתורה חלק מהמצוה זה העריבות, וכך זה גם בחסד, מי שמקיים חסדים בלי להיות אוהב חסד, בלי להשתוקק להיטיב לזולת, יש כאן חיסרון בצורה של המעשה מצוה.

דביקות בדעתו של הקב"ה

ולמה דוקא שני המצוות האלו? כל שאר המצוות זה לעמוד לשרת לפני ה', אבל תורה וחסד זה לא רק לעמוד לשרת אלא זה בשביל שנידבק בקב"ה, הדביקות הכי גדולה שלנו בקב"ה היא על ידי תורתו, קודשא בריך הוא אוריינתא וישראל חד הוא, תלמוד תורה כנגד כולם, **ונרחיב את הדברים יותר** – כתוב '**ותלמוד תורה כנגד כולם**' ולכאורה זה פלא, היתכן שלימוד הלכות תפילין יותר חשוב מהנחת תפילין עצמה? התשובה היא: מה יותר חשוב? מי שמגיש למלך את הארוחות או מי שהמלך יושב איתו ונהנה במחיצתו, ודאי מי שהמלך יושב איתו, וזה ההבדל בין המצוות לבין לימוד התורה, כל המצוות זה לעמוד לשרת את המלך,

תעשה! את הסכום הזה אני נותן בשמחה וזוהי שאני יתן מעבר לזה זה יהיה ברוע לב.

אבל עסק התורה זה שעשוע של הקב"ה, כשדעתו של האדם דבוקה בתורה היא דבוקה בדעתו של הקב"ה, אין חיבור יותר גדול מזה.

דביקות במח ובלב

לכל אדם יש מח ולב, שכל ורגש, והקב"ה רוצה שנידבק בו בשניהם, הדביקות בדעת היא על ידי עסק התורה, והדביקות בלב היא הדביקות במידותיו של הקב"ה, מה הוא רחום אף אתה כוי, יש כאלו שחושבים שהדרך להשיג דביקות היא על ידי שיושבים ושרים 'הקב"ה אנחנו אוהבים אותך' ודאי שאי אפשר לזלזל בזה, אבל זה רובד מאד חיצוני של הדברים, הקשר העמוק עם הקב"ה בא על ידי תורה וחסד, זה השני כלים שהקב"ה נתן לנו להידבק בו, ומכיון ששני המצוות האלו הם הכלים שלנו להידבק בקב"ה, לכן את שני עמודי העולם האלו לא מספיק לעשות לשם מצוה, השלימות היא כשהאדם מחובר למעשה המצוה, אדם לומד את התורה בצימאון, השתוקקות, עריבות, אדם עושה חסד מתוך אהבת חסד, הוא נהנה להיטיב לזולתו, כך הוא דבק בקב"ה, ולא רחוק לומר שזה הפשט במטבע הברכה בברכת שים שלום 'ברכינו אבינו כולנו באור פניך כי באור פניך נתת לנו ה' אלוהינו תורת חיים ואהבת חסד' שני הדברים האלו הם אור פניו של הקב"ה, תורה שהיא תורת חיים ואהבת חסד זה אור פניו של הקב"ה.

היתכן שאדם שמפזר מליונים לצדקה יהיה בכלל מידת סדום? על המשנה באבות 'האומר שלי שלי ושליך שלך זו מידה בינונית ויש אומרים זו מידת סדום' שואל הרבינו יונה: הרי האדם שאומר שלי שלי לא נותן בכלל צדקה, איך תנא קמא אומר שזו מידה בינונית? מבאר הרבינו יונה שודאי גם לפי תנא קמא אדם שלא נותן בכלל צדקה בכלל שייך למידת סדום, אבל כאן מדובר על אדם שנותן צדקה, הוא מפזר מליונים לעניים, אבל בתכונות הוא נשאר בעל מידות של שלי שלי ושליך שלך, גם אם הוא נותן לשם מצוה ולא לשם כבוד אבל המידות שלו נשארו מקולקלות, המידות שלו נשארו רחוקות ממידותיו של הקב"ה, אפילו על כזה אדם יש מאן דאמר שאומר שזה מידת סדום, ידוע מה שכותב הרמב"ם על המשנה באבות 'והכל לפי רוב המעשה' שאם יש לאדם מאה זהובים עדיף לתת אותם במאה נתינות של זוז מלתת נתינה אחת של מאה זהובים, אמנם אין הבדל בין התועלת של נתינה אחת לבין התועלת במאה נתינות, אבל מצד הנותן כשהוא נותן מאה פעמים הוא הרבה יותר מקרב את התכונה שלו לתכונה של הקב"ה.

אל ירע לבבך בתתו לו

בשכחת הלאוין להרמב"ן הוא מונה לאו דאורייתא, בפסוק כתוב 'נתן לתת לו ואל ירע לבבך בתתו לו' שניתן צדקה יחסר לו, זה הלאו של 'נתן לתת לו ואל ירע לבבך בתתו לו', וזה לשון הרמב"ן במצוה יז' 'שנמנענו גם כן שלא יחר בעינינו בתינתו צדקה לעניים, ולא ניתן אותו אליהם בעין רעה ונחשוב אותם מיעוט לנו, אבל יהיה זה בעינינו שחר ותועלת ותוספת בממונינו לפי שהוא יתברך ישלם לנו הכל בכפל כפלים, והוא אומר יתברך נתן לתת לו ואל ירע לבבך בתתו לו כי בגלל הדבר הזה יברך ה' אלוהיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך' גם מי שנותן מליונים לצדקה אבל הוא מרגיש שנחסר לו בגלל זה, הוא לא מאמין באמונה שלימה שהוא רק מרויח מזה הוא עובר על לא תעשה, היה יהודי בעל צדקה גדול ובר אוריין שתרם הרבה לשיבת מיר, וניסו ללחוץ עליו שיתן יותר והוא אמר אתם עלולים להכשיל אותי בלא

למען נקנה בנפשינו מידות מעולות יקרות וחמודות בפרשת ראה יש מצות הענקה 'הענק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך' העבד הזה כשהוא נמכר לעבד שילמו עליו את המחיר המלא, למה כשהוא יוצא לחירות צריך להוסיף לו עוד בקשיש? למה מגיע לו עוד?? כדאי ללמוד מה שכותב על זה בספר החינוך דברים נפלאים מאד ששונים מלייארדים, ואני מציע לכל יהודי שהקטע הזה שאנחנו עכשיו הולכים ללמוד יהיה נר לרגליו, וזה לשון החינוך במצוה תפב' 'שציונו לתת ממנה שיש לנו לעבד עברי בזמן שיצא מתחת ידינו לחירות ולא נשלחנו בידי ריקניות, ועל זה נאמר הענק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך אשר ברכך ה' אלוהיך תתן לו' ממשיך החינוך וכותב מילים שכל אחת מהם היא יהלום 'משרשי המצוה למען נקנה בנפשינו מידות מעולות יקרות וחמודות' כשאנחנו לומדים את פרשת הענקה אנחנו חושבים שהתורה חסה על העבד שיהיה לו ממה להתפרנס, אבל החינוך מגלה לנו שזה טעות! התורה חסה על האדון, היא רוצה לזכות אותו לקנות מידות מעולות יקרות וחמודות, 'ועם הנפש היקרה והמעולה נזכה לטוב' הטוב הנצחי והאמיתי הוא בעולם הבא להתענג על ה', וככל שהאדם כאן בעולם הזה דבק במידותיו של הקב"ה כך הוא זוכה בעולם הבא להתענג על ה' ולהידבק בו' ממשיך החינוך 'והאל הטוב חפץ להיטיב לעמו והודנו והדרינו שנרחם על מי שעבד אותנו וניתן לו משלנו בתורת חסד מלבד מה שהתנו עמו לתת לו בשכרו' ההוד וההדר של הנפש שכשפועל עובד אצלך כמה שנים ואתה כבר שילמת לו על העבודה אבל אתה נותן לו עוד משלך, בזה הנפש קונה מידות מעולות יקרות וחמודות, והחינוך מסיים 'ודבר מושכל הוא אין צריך להאריך בו' מי שצריך להסביר לו כזה דבר הוא חסר שכל.

כרטיס כניסה לעולם הבא

ובחינוך כאן כתוב עוד יסוד גדול שהבאנו כמה פעמים מהרמב"ם, כתוב בחז"ל 'כל המלבין פני חבריו ברבים אין לו חלק לעולם הבא' והקדמונים מתקשים הרי יש עבירות יותר חמורות מזה שלא מאבדים בגללם את העולם הבא? מבאר בזה הרמב"ם בפירוש המשנה [פרק חלק לפני היג' עיקרים] שמלבין פני חבריו ברבים אין לו חלק לעולם הבא זה לא עונש אלא מי שעושה דבר כזה יש לו נפש גרועה ומי שיש לו נפש גרועה לא יכול להתחבר לעולם הבא, נורא נוראות! עד שלמדתי את הרמב"ם דמיינתי לעצמי שבכניסה לעולם הבא עומדים מאבטחים ומי שמלבין פני חבריו ברבים המאבטחים מתנפלים עליו ומוציאים אותו החוצה ומגלגלים אותו מכל המדרגות, 'שייגעץ ארויים'... אבל הרמב"ם מגלה לנו שזה לא ככה, בעולם הבא יש כניסה חופשית, אין מאבטחים, אבל מי שמלבין פני חבריו ברבים הוא יכנס לעולם הבא ולא יהיה לו מה לעשות שם, הנפש שלו גרועה ולא יכול להתחבר לעולם הבא, כולם מכירים ויודעים מה זה 'פלאפון', כשנכנסים למנהרה אין קליטה, גם הפלאפון הכל משוכלל שיש בלי קליטה לא יכול לעבוד, והרמב"ם מגלה לנו שבשביל עולם הבא לא מספיק שמקיימים תורה ומצוות ומעשים טובים, צריך שלגשמה יהיה קליטה בעולם הבא, ומי שמלבין פני חבריו ברבים יש לו נפש גרועה והנשמה שלו איבדה את הקליטה שלה לעולם הבא, בחז"ל כתוב שלעתיד לבוא כל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבריו, ובצעירותי חשבתי שבעולם הבא יש בימת כבוד ורק למכובדים נותנים לשבת בשורה הראשונה וכל אחד נכוה מהבימת כבוד של חבריו, אבל כמו שלמדנו ברמב"ם שאין מאבטחים

חכם, אמר לו ר' לייב: ידעתי שזה מה שתענה לי, אבל זה מה שמעניין אותך? רק לשמש תלמיד חכם? למה הזכות להגיש כוס שתיה ליהודי זקן וחלוש לא מקפיצה אותך? ואנחנו חייבים לזכור את היסוד הזה.

לשם מצות 'לדבקה בו'...

נפטר פעם אדם צעיר והשאיר אחריו אלמנה והרבה יתומים, ואחד מהיהודים שהיו מהסוג הזה של אנשים שמקיימים מצות חסד לשם מעשה מצוה אמר: נו נו חייבים ללכת ללוויה, הרי כך כתוב לדבקה בו, וכך הוא הלך לנחם לדבקה לדבקה, ואחר כך הוא תרם לקרן לשם מצות לדבקה, הלב נשאר לב אבן והמטרה היתה אך ורק לשם קיום מצות 'לדבקה בו', ומה הטעות שלו? כשהקב"ה עושה חסד עם בריותיו הוא לא עושה את זה לשם מצות עשה של 'לדבקה בו'..., הקב"ה הוא א-ל רחום וחונן ולכן הוא מטיב, וכשאנחנו רוצים לדבקה בו אנחנו חייבים להידבק במידות שלו להיות גם כן רחום וחונן.

מדוע לא תיקנו ברכות על מצוות שבין אדם לחבירו

בספר בני בנימין מאחיו של המהרי"ל דיסקין מבאר טעם נפלא למה חז"ל לא תיקנו ברכה על מצות צדקה, השבת אבידה, ביומו תתן שכרו, פריקה וטעינה, הוא מבאר שאת כל המצוות האלו הקב"ה רוצה שנקיים מתוך חיבור ודאגה לזולת, מי שיעמוד לפני הברכה ויגיד: 'אשר קידשנו במצוותיו וציונו' לתת פרוטה לעני' הוא מראה שעיקר מה שמעניין אותו זה הקידשנו במצוותיו, בשבילו העני הוא חפצא דמצוה, אבל לא זהו רצון הבורא, הקב"ה רוצה שנהיה אוהבי חסד, ניתן צדקה כי איכפת לנו מהזולת, על אותה דרך הוא מבאר גם במצות כיבוד אב ואם, אוי ואבוי למי שמקיים מצות כיבוד אב ואם לשם מצוה! בספר חרדים כותב דברים מבהילים כמה אדם צריך להעריך את אביו ואמו בליבו, כשהכיבוד הוא רק עם מעשים בלי לב חסר בעיקר המצוה.

וצריך להדגיש - ודאי שכל דבר שאנחנו עושים זה בגלל שהקב"ה אמר, אבל תמיד צריך לדעת מה הקב"ה אמר, ורצון ה' בתורה ובחסד שלא נעשה את זה לשם מצוה ובגלל שהוא אמר, הקב"ה רוצה שנקנה את המעלה הזו של דביקות בו, דביקות על ידי תורה ודביקות במידותיו.

איך אברהם אבינו אומר לקב"ה: תחכה בצד עד שאני יגמור?

מענין לענין באותו ענין - חז"ל אומרים גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, לומדים את זה מאברהם אבינו שהקב"ה בא לבקר אותו והוא אומר לקב"ה 'ויאמר א-ד-נ-י אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך' הוא אומר לקב"ה: סליחה, אבל יש לי כאן שלשה ערבים שאני חייב לתת להם ארוחת צהרים, תמתין בבקשה עד שאני יגמור, שאל ר' נח וינברג: אמנם הכנסת אורחים זה דבר מאד גדול אבל יש גם חיוב דרך ארץ כלפי שכינה, איך הוא אומר לקב"ה תחכה בצד עד שאני יגמור??

הביאור הוא - מה יותר קרבת אלוקים לקבל פני שכינה או להידבק בשכינה?? ודאי שלהידבק בשכינה! ואיך נדבקים בשכינה?? 'לדבקה בו' הידבק במידותיו, יש לנו טעות בהבנה מה אברהם עשה, אנחנו חושבים שהוא עזב את הקב"ה בשביל כמה ערבים, אבל האמת היא שהוא לא עוזב את הקב"ה הוא מתקרב אליו יותר, הוא אומר לקב"ה עד עכשיו הייתי עסוק בלקבל את פניך עכשיו אני הולך להידבק בך!

בעולם הבא כך גם אין סדרנים... כל אחד יכול לשבת איפוא שהוא רוצה, וכמו שלמדנו ברמב"ם שמי שיש לו נפש גרועה אין לו קליטה בעולם הבא כך זה גם במידה טובה, החיבור של הנפש לעולם הבא הוא כפי מה שהאדם יותר רגיש לחבירו, ומי שלא קנה בעצמו את המידות האלו לא יהיה לו קליטה, וזה מה שכתוב כאן בחינוך 'למען נקנה בנפשינו מידות מעולות יקרות וחמודות ועם הנפש היקרה והמעולה נזכה לטוב'.

אני לא חפצא

נחזור לענייננו - האדמו"ר מבלו'וב זצוק"ל מצדיקי הדור באמריקה שאחרי השואה, כשהוא חלה הגר' יצחק הוטנר נכנס לבקר אותו, תוך כדי הביקור התקשר משהו שרצה גם כן להגיע לקיים 'ביקור חולים' והאדמו"ר אמר שאין לו כח, ר' יצחק שמע שאין לאדמו"ר כח ואמר אם ככה גם אני ילך, אמר לו האדמו"ר לא, בשבילך יש לי כח ולא אתו אדם אין לי כח, ומה נשתנה? אתה נושא בעול איתי, אני לא מרגיש טוב ואתה מגיע לבקר אותי, אבל אותי יהודי לא מעניין אותו איך אני מרגיש, לא מטריד אותו להיטיב לי, הוא צריך למלאות את הכספת שלו לעולם הבא עם מצוות, ועכשיו יש לו הזדמנות לקיים את המצוה הזו, אין לו אהבת חסד, הוא לא נושא בעול, הוא רוצה שאני יהיה החפצא של מצוה שלו, אני לא חפצא שלו!

למה כדאי שיהיה סימן באבידה

מסופר על ראש ישיבה גדול שהגיע לבחון ילדים על כל פרק אלו מציאות, בסוף המבחן הוא אמר להם: עכשיו אני שואל שאלה שהמלמד לא דיבר עליה, אתם מוצאים שעון יקר, מה אתם מעדיפים שיהיה בזה סימן או לא? וכולם ענו בבת אחת: אנחנו מעדיפים שיהיה סימן, שאל אותם הראש ישיבה למה? וכולם ענו: כדי להרויח מצוה, אמר להם הראש ישיבה: ידעתי שזה מה שתענו, אבל אני רוצה לשמוע תשובה אחרת, נהיתה דממה בכיתה, עד שקם ילד אחד ואמר: כדאי שיהיה בזה סימן כי ודאי שאותו אחד שאיבד את השעון מצטער מאד, אם יהיה בזה סימן נוכל להחזיר לו ולא יהיה לו צער, אמר הראש ישיבה לתשובה הזאת חכמית, זה היסוד שדיברנו, לא מספיק לעשות מעשה מצוה לשם מצוה, צריך להיות מחוברים ללהיטיב לזולת.

מה קרה לנכדים של אברהם אבינו

הייתי פעם בבית כנסת ותלתה שם מודעה שהם רוצים לקנות מכשיר של מים קרים, והנוסח של המודעה היה 'תתרום כמה שקלים ותזכה להיות שותף כל יום במאות ברכות', אמרתי לבני הבית כנסת שאני לא מסוגל לראות את המודעה הזו, תראו מה קרה לנו, אנחנו נכדים של אברהם אבינו ומה שמעניין אותנו זה הברכות, לא מספיק לנו הזכות 'להשקות צמאי חסדיך' אנחנו חייבים ללכת לכיון של מאה ברכות?

מה עיקר הזכות בלהגיש כוס מים לר' לייב חסמן?

המשגיח הגר' לייב חסמן היה מחנך גדול, פעם הוא ישב ללמוד ביחד עם תלמידו הגר' שלום שבדרון וביקש ממנו שיביא לו כוס מים קרים מהמטבח, ר' שלום קפץ עם מלא מרץ והתלהבות להביא את המצוה, ר' לייב קרא לו ושאל אותו למה אתה כל כך קופץ? ור' שלום ענה מיד: מה השאלה בכלל? לא בכל יום יש לי הזדמנות לשמש תלמיד

בהלכה של להיכנס לשבת בתיאבון והוא ישב רעב עד חצות הלילה בשביל לתת לבחור הרגשה טובה בסעודת שבת.

ההשקפה האמיתית על גמילות חסדים

וודאי שכולם מתפעלים מהסיפור הזה, אבל אני יגיד לכם את האמת: אני בכלל לא מתפעל מהסיפור! ולמה? כמה הייתם מוכנים לשלם בשביל לראות בחלום את הגר"א או את הבעל שם טוב? את האר"י הקדוש? כמה הייתם מוכנים לשלם בשביל לראות תנא בחלום? לראות את אליהו הנביא בחלום 'אשרי מי שראה פניו בחלום', כמה הייתם מוכנים בשביל לראות את אליהו הנביא בהקיץ? **רבות!** אני מציע לכם עכשיו לזכות להשיג בהקיץ דבר שהוא הרבה יותר חשוב מלראות את אליהו הנביא, כמה אתם מוכנים לשלם לי? תגידו לי מה יותר חשוב: גילוי אליהו או קבלת פני שכינה?? ודאי שקבלת פני השכינה, ומה יותר חשוב: הכנסת אורחים או קבלת פני השכינה? כתוב מפורש בחז"ל 'גדולה קבלת אורחים יותר מקבלת פני השכינה', כי בהכנסת אורחים אתה דבק במידותיו של הקב"ה, זה העולם היקר שאנחנו חיים בו שאפשר להשיג כזה דבר נפלא בקלי קלות, אתה מכניס אורחים ואתה דבק בקב"ה, אנחנו רחוקים מלהרגיש ככה ולחיות את זה אבל החפץ חיים ידע את ההסתכלות האמיתית הזו, אם היו אומרים לנו שבביל שבת אליהו הנביא הולך להגיע לבית כנסת אבל צריך לתפוס מקום מיד אחרי מעריב, מי היה הולך לעשות קידוש בבית ולא לשמור לעצמו מקום?? ואם ככה למה אנחנו מתפעלים מהחפץ חיים? אם בשביל לראות את אליהו הנביא כולנו מוכנים לחכות רעבים עד אמצע הלילה, בשביל הכנסת אורחים שהיא יותר חשובה מקבלת פני השכינה על אחת כמה וכמה ששוה לחכות רעבים.

עולם יקר

רבות! הגר"א בכה לפני פטירתו ואמר: עולם כזה יקר שאפשר לקנות בפרוטות חוטי ציצית ומקיימים בזה כל רגע מצוה ששקולה כנגד כל תרי"ג מצוות, בעולם הבא גם אם נשלם מליונים לא יתנו לנו לקיים אפילו מצוה אחת, על אותו משקל - איזה עולם יקר שבהידבקות במידותיו של הקב"ה אנחנו נדבקים בקב"ה, בקלות אנחנו זוכים להיות דומים לשכינה.

דרכים לקנות אהבת חסד

ואיך קונים את המעלה הזו של אהבת חסד למעשה? הזכרנו כמה פעמים שהרבה פעמים המעלה הגדולה מגיעה דוקא על ידי המעשים הקטנים, אדם יכול להיות אחראי על פרויקטים עצומים בחסד בלי להיות אוהב חסד, החסדים הקטנים הם אלו שבונים את האהבת חסד, ויש עוד עצה - חסד בדברים, מפייסו בדברים, להגיד מילה טובה לזולת, זה דבר שדורש מחשבה ותכנון, ומי שמתרגל לזה קונה על ידי זה את המידה של אהבת חסד.

שהקב"ה יזכה את כולנו להיות דבקים במידותיו, ולהיות אוהבי חסד באמת.

המעיל המחמם של החפץ חיים

וכמה אנחנו רחוקים מההשקפה האמיתית הזו, כמה אנחנו לא מסתכלים על האמת הפשוטה במעלת הכנסת אורחים, **ההיליגער חפץ חיים זכרנו לברכה** ההכנסת אורחים שלו הייתה מופלאה ביותר, הגיע אליו פעם בחור להיבחן לשיבה והחפץ חיים שוחח איתו והוא הבין שאותו בחור קרא ספרים של משכילים והוא אפיקורס רקוב שיכול לקלקל את כל הבחורים, החפץ חיים אמר לו אני לא יכול לקבל אותך, והבחור ביקש לישון לילה אחד בשיבה כי אין לו איפוא לישון, והחפץ חיים אמר לו לישון בשיבה אני לא מרשה לך אפילו לילה אחד, האפיקורסות שלך יכולה להדביק אחרים, אבל אני מציע שתהיה אורח שלי ותישן אצלי בלילה, החפץ חיים הכין לו ארוחת ערב, סידר לו מיטה נוחה לישון עליה, והחפץ חיים עצמו המשיך ללמוד במטבח עד שעה יותר מאוחרת, באמצע הלילה החפץ חיים עבר ליד המיטה של הבחור והוא היה בטוח שהבחור כבר ישן והוא החליט שמידי קר לו והוא צריך עוד כיסוי, החפץ חיים הוריד את המעיל פרוה שהוא לבש ושם מעל השמיכה של הבחור את המעיל, ואותו בחור באמת עזב את הדרך ונהיה חילוני גמור ובהמשך חייו הוא גר באמריקה, והוא סיפר שבמהלך החיים שלו הוא רצה כמה פעמים להתחתן עם גויה אבל המעיל הזה שהחפץ חיים כיסה אותי בו חימם אותי לכל החיים, והוא היה כסדר תורם לשיבות קדושות הכל בגלל המעיל של החפץ חיים.

למה המתין החפץ חיים עד חצות הלילה לאכול סעודת שבת?

ושוב מעשה בבחור שהגיע להיבחן לשיבה ביום שישי והוא היה עייף ונכנס לביתו של החפץ חיים ושאל האם הוא יכול להתארח אצלו בשבת, החפץ חיים הסכים בחפץ לב והבחור הניח את החבילות שלו בחדר ומיד נרדם על המיטה, וכשהוא התעורר הוא רואה שהשולחן ערוך והנרות דולקים, החפץ חיים ישב על יד השולחן ואמר לו כבר התפללו מעריב בבית כנסת וראיתי שאתה מאד עייף ולא רציתי להעיר אותך, תתפלל עכשיו מעריב ואני יחכה לך, הבחור גמר להתפלל והחפץ חיים קורא לכל הבני בית ומתחילים בסדר של סעודת שבת, שלום עליכם, אשת חיל, קידוש, בשר ודגים וכל מטעמים, דברי תורה, עד שגמרו את הסעודה והלכו לישון, והבחור שכב במיטה ולא הצליח להירדם והוא החליט לקום ולקחת ספר לעיין בו, הוא מסתובב בבית ופתאום הוא רואה שעון והשעה היא שתים לפנות בוקר, ופתאום הוא תפס שהוא ישן שש שעות והחפץ חיים ראה שהוא עייף אז הוא ישב וחיכה ולא העיר אותו, ובבוקר הוא ניגש לרבנית ואמר לה שהוא שם לב שהסעודה הייתה בשעה מאד מאוחרת מה קרה עד שהתעוררתי? הרבנית אמרה לו שאמנם בעלה הזהיר אותה לא לספר לו אבל אם הוא שם לב לבד שאכלו בשעה הזאת אני כן יספר לך, והיא סיפרה שהחפץ חיים חזר מהבית כנסת ואתה עדיין ישנת, והוא הסתפק מה לעשות - להעיר אותך? הרי אתה מאד עייף וזה לא ראוי לעשות ככה לאורח, שאנחנו נאכל סעודת שבת והוא יאכל כשהוא יקום זה גם לא הכנסת אורחים, לחכות עד שהוא התעורר? איך אני יכול להיות צדיק על חשבון בני הבית ולגרום להם לצום עד חצות? והוא החליט שבני הבית יעשו קידוש יאכלו מנה ראשונה וילכו לישון, והחפץ חיים עצמו ישב ולמד וחיכה עד שהבחור יקום ובזמן שהבחור התפלל מעריב החפץ חיים העיר את כל בני הבית והם התיישבו לסעודה כדי שהבחור יחשוב שעכשיו כולם חוזרים מהבית כנסת, ודאי שהחפץ חיים הידר

גליון שבועי
מבית "בנתיבות ההלכה"
שע"י ארגון "והגית"

הרב נחום קסטנר שליט"א
פרשת וירא תשפ"ד

בנתיבות הפרשה

ותשא קולה ותבך

ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק [לשון ע"ז ג' ע' ושפכ"ד, רש"י], ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה. וישכם אברהם בבוקר, ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר... ויכלו המים מן החמת, ותשלך את הילד תחת אחד השיחים... ותשב מנגד, ותשא את קולה ותבך... וישמע אלוקים את קול הנער [כי גם הוא נשא את קולו ובכה, רד"ק], ויקרא מלאך אלוקים אל הגר מן השמים, ויאמר לה מה לך הגר, אל תראי, כי שמע אלוקים את קול הנער [וירא כא יז].

במדרש, הדא הוא דכתיב, נודי ספרת אתה שימה דמעתי בנאדך [תהלים נו ט], כאותה בעלת נוד וכו', שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה וכו', אל דמעתי של הגר לא החרשת, אל דמעתי אתה מחריש [ב"ר נג יד].

נורא למתבונן, ישמעאל נער שאינו ראוי היה, עובד עבודה זרה מגלה עריות ושופך דמים, ומלאכי השרת מקטרגים עליו אדם שהוא עתיד להמית את בנך בצמא אתה מעלה לו באר [ב"ר כג יד], עם כל זאת כיון שנשאו הגר וישמעאל את קולם בבכי שמע ה' את קול בכיים. ולא עוד אלא שהקב"ה היה סופר את דמעותיהם, שנאמר נודי ספרת אתה שימה דמעתי בנאדך. מה כוחה של בכיה שבשבילה שמע הקב"ה את קולם.

*

בגמרא, אמר רבי אלעזר, מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה, שנאמר [איכה ג ח] גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי [ברכות לב ב], סתם חלונות רקיע בפניה [רש"י שם], תפילה היא פניה של הנבראים אל הבורא. ומדוע ננעלו שערי תפילה, ולמה היה זה דוקא בעת חורבן בית המקדש.

תפילה עניינה דיבור, שיחה עם בורא עולם. תפילת מנחה נתקנה ע"י יצחק, שנאמר [בראשית כד סג], ויצא יצחק 'לשוח' בשדה, ואין שיחה אלא תפילה, שנאמר תפילה לעני כי יעטוף, ולפני ה' ישפוך שיחו [ברכות כו ב], בתפילה בני אדם מדברים עם בורא עולם, ומשיחים לפניו את אשר בלבבם, ובנוסף מודים משבחים מקלסים ומבקשים את כל צרכם.

בית המקדש הוא מקום שכינה, מקום דירתו בתחתונים [תנחומא בחקותי ג], המקום שכלל ישראל יכולים להתחבר לקב"ה ולדבר אתו, הקשר והחיבור בין כנסת ישראל לקב"ה נעשה במיוחד ע"י תפילה, כי תפילה מורכבת משני חלקים, דיבור ושמיעה. דיבור התפילה ושמיעת הקב"ה. שמיעת הקב"ה היא מקום קבלת התפילה, ושם נמצא החיבור והקשר בין המתפלל לבורא, בין ישראל לקב"ה. לכן 'בית המקדש' הוא מקום 'שמיעת התפילה', כפי שאמר יעקב אין זה כי אם בית אלוקים וזה 'שער השמים' [ויצא כח יז], 'מקום תפילה', לעלות תפילתם השמימה' [רש"י], שכל מקום שבו עומד יהודי ומתפלל, עוברות התפילות דרך בית המקדש, כפי שאמר שלמה, והתפללו אליך דרך הבית אשר בניתי לשמך [מ"א ח מת].

וכשחטאו ישראל והקשר עם בורא עולם נותק במידת מה, כפי שמובא בגמרא, אמר רבי אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים [ברכות לב ב], הוא שגרם שלא תשמע התפילה, וכיון שלא נשמע התפילה, אין עוד מקום לבית תפילה למקום שנשמעת בו התפילה, וחרב בית המקדש. מכאן אתה למד, שחורבן בית המקדש אינו ניתוח המזבח ושריפת ההיכל, אין זה אלא כלוי חמתו על עצים ואבנים, חורבן בית המקדש הוא חורבן הקשר בין ישראל לאביהם שבשמים, העמדת חומת ברזל ביניהם, וסתימת שערי תפילה.

*

בגמרא, אמר רבי אליעזר אע"פ ששערי תפילה ננעלו, שערי דמעות לא ננעלו, שנאמר [תהלים לט יג] שמעה תפלתי ה', ושועתי האזינה, אל דמעתי אל תחרש [ב"מ נט א], אם ננעלו שערי תפילה מדוע לא ננעלו שערי דמעה.

אין זאת אלא, שחלוק תפילה מבכי ודמעה. תפילה היא דיבור, בקשה שצריכה להשמע, וכדי שתשמע התפילה זקוק המתפלל לזכות, בשם הגר"א אמרו שלכך אנו מתפללים יעלה ויבוא ויגיע וירצה וישמע וכו', כי כדי שתשמע ותתקבל התפילה, זקוק המתפלל לכמה וכמה זכויות, לזכות שתפילתו תעלה, ואחרי שתעלה הוא זקוק לזכות שתפילתו תבוא, ואחרי שתבוא הוא זקוק לזכות שתפילתו תגיע, ואחרי כן לזכות שתראה, ואחרי כן לזכות שתצא, ואחרי כן לזכות שתשמע, לפני יושב מרומים, השומע תפילה.

בכיה מאידך אינה דיבור, כשאדם בוכה הוא לא מצליח באותה שעה להוציא שום הברה ושום דיבור מפיו. הבכיה היא השמעת קול, המבטאת שבר ואבדן, והיא נובעת ממעמקי הנפש, מתוך הלב, בחינת צעק לבם אל ה'.

זו הסיבה ששערי דמעה לא ננעלו.

כשבני אדם מתפללים, שמיעת התפילה מורה על חיבור בינם לבין הבורא, שבסיבתה מאזין הבורא לתפילתם ושומע את שוועתם. אולם כשבני אדם מקלקלים את מעשיהם, ואינם שומעים את דיבורי הבורא את ציווי ואת מצוותיו, מידה במידה בורא עולם אף הוא אינו שומע את דיבוריהם ואת תפילותיהם.

אולם כאשר מרימים **השאת קול בכינה** נקול שאין בת הבורא וואן עובד לבדך אך ורק נבדע ממנו ונפילה וזע הקב"ה את תפילתם. כי הבכיה חושפת את צפונות הלב, את טוהר לבבם של ישראל, והיא מראה לעין כל שעוונותיהם משפה ולחוץ, מפיתוי היצר, ובעומק לבבם הם דבוקים בבורא עולם, ואין להם אלא ה' אחד, כתפילתו של רב אלכסנדר, ריבון העולמים גלוי וידוע לפניך, שרצונו לעשות רצונך, ומי מעכב [שאינו עושים רצונך, רש"י] שאור שבעיסה [יצר הרע שבלבבו, רש"י] ושעבוד מלכיות [ברכות יז א], כלומר, אע"פ שהנראה לעין הוא השאור, כישלוננו מחמת יצר הרע, מכל מקום רצונו וטוהר לבבנו הוא לעשות רצונך בלבב שלם. כשנשמע קול בכיה, המגלה את צפונות הלב, שערי שמים נפתחים. שום עיכוב ושום חומה אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, והבכיה עולה ומתקבלת לפני יושב מרומים.

*

בשל כך, פונה הקב"ה לכנסת ישראל, ואומר: השמיעני את 'קולך' כי 'קולך' ערב [שה"ש ב יד], קולך ולא דיבורך, כי שום דבר לא ישווה ולא ידמה לאותו קול הנובע מתהומות הנפש, ומורה שאין להם לישראל בלבבם אלא ה' אחד. בהתקדש ליל יום הכיפורים, אנו נושאים תפילה, אל תבוא במשפט עמנו, כי לא יצדק לפניך כל חי, מה 'נאמר' לפניך... מה 'נדבר' ומה נצטדק... לפיכך, 'קול' שמע, וראה 'דמע' עיני... והשיבני: סלחתי.

*

בחז"ל, הואיל וגלו ישראל לבין אומות העולם, לא היתה בדעתו של הקב"ה להחזירם למקומם, עד שעמדה רחל בתפילה לפני הקב"ה וכו', מיד נתגלגלו רחמיו, ונשבע לה לרחל שיחזירם במקומם, שנאמר [ירמיה לא יד] כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי 'בכי תמרורים' רחל 'מבכה' על בניה, מאנה להנחם על בניה כי איננו, כה אמר ה' מנעי קולך 'מבכי' ועיניך 'מדמעה', כי יש שכר לפעולתך ושובו מארץ אויב [תנבא"ר כח],

במגילת קינות נאמר, בכה תבכה בלילה [איכה א ב], אומר על זה המדרש, למה בלילה. לפי שאין קול הולך אלא בלילה [איכ"ר א כד], ולמה הקול נשמע דוק בלילה. כי לילה הוא העת שבני אדם ישנים, ודיבורי בני אדם לא נשמעים, לפיכך לילה הוא העת להשמעת 'הקול'. כי המקום שלא נשמע בו הדיבור הוא המקום שנשמע בו הקול.

הגלות אומרים חז"ל נמשלה ללילה והגאולה לבוקר ולאור יום, וכמש"כ אז יבקע כשחר אורך [ישעיה נח ח], למנצח על אילת השחר [תהלים כב א], וכו'. בלילה בגלות לא נשמעים הדיבורים, כי נעלו שערי תפילה, משום כך חשכת ליל הגלות היא העת שבו נשמעים הקולות, קולות הבכי, נהי 'בכי תמרורים' רחל 'מבכה' על בניה... לפיכך, כה אמר ה' מנעי קולך 'מבכי' ועיניך 'מדמעה', כי יש שכר לפעולתך, ושובו מארץ אויב.

*

בשולי הדברים, מן הראוי להביא את דברי מרן הקהלות יעקב זצ"ל, הא דקאמר מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה, היינו שאינו מובטח שיהא נענה, אבל מכל מקום תפילתו מועלת, שהרי רחב"ח אמר אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל, ואמר ר"ח כל המאריך בתפילתו אין תפילתו חוזרת ריקם, ואפילו אם יעברו כמה ימים ושנים אשר ידמה לו שלא הועילה תפילתו כלום, אל יניח מלהתפלל, וסוף סוף יראה בעיניו שתפילתו הועילה לו מאד [חיי עולם עמ' מב].

מבואר מן הדברים, שברית כרותה שאין התפילה שבה ריקם [ר"ה יז ב], ואין תפילה שאינה מועילה, ואם לא הועילה לו עכשיו תועיל לאחר זמן, כמובא במקומות רבים בחז"ל. ועם זאת, במקום שלא התקבלה תפילתו של האדם לאלתר, נותרה בידו האפשרות להזיל דמעה ולהשמיע קול בכיה, שהיא רצויה ומתקבלת מיד, ואין שום שער ננעל בפניה. ולא עוד אלא שהקב"ה יושב וסופר דמעותיו של אדם, שנאמר נודי ספרת אתה שימה דמעותי בנאדך.

*

ויכלו המים מן החמת, ותשלך את הילד תחת אחד השיחים, ותשב מנגד 'ותשא את קולה ותבך' [וירא כא יז], עם זאת שישמעאל עובד עבודה זרה מגלה עריות ושופך דמים, וראוי למות בצמא, ומן הצד עומדים מלאכי השרת ומקטרגים מי שעתיד להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו באר. קורא מלאך אלוקים אל הגר מן השמים, ואומר לה: מה לך הגר, אל תראי, כי שמע אלוקים אל קול הנער. ללמדך, ששום דבר לא יכול לעמוד בפני קול של בכי!

נמצאים אנו בשעה, שהנה אויבך יהמיון, ומשנאיך נשאו ראש, על עמך יערימו סוד, ויתיעצו על צפוניך, אמרו לכו ונכחידם מגוי, ולא יזכר שם ישראל עוד, אהלי אדום וישמעאלים מואב והגרים [תהלים פג ג].

אין לנו אלא, להרים קול נהי, בכי תמרורים.

ליחל ולהתחנן, יהי רצון מלפניך שומע קול בכיות, שתשים דמעותינו בנאדך להיות, ותצילנו מכל גזרות קשות אכזריות, כי לך לבד עינינו תלויות.

כי זו השעה שבורא עולם סופר את דמעותיהם של ישראל, נודי ספרת אתה שימה דמעותי בנאדך, זו גם העת שבורא עולם מאזין לקול בכיותיהם של ישראל הבוקע ממעמקים, ומגלה את תהומות לבבם, ומראה לעין כל, שרצונם לעשות רצון אביהם שבשמים, ואין בלבבם בלתי לה' לבדו. כשישמע הקול, היא זאת שתעמוד לנו - שישמע ה' את קולנו להושיענו ישועת עולמים.

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

והנה שלשה אנשים נצבים עליו ♦

במיוחד, הלא כל תחלואים צריכים לה ומדוע ניתלית רפואה במילה דוקא? וביאר המו"ר זצ"ל שדברי הגמ' אינם על הרפואה שבאה מכח החולי של המילה, אלא שרפואה היא היא מילה. ביאור, עניין הערלה הוא מחסום ומניעת השפעה, כן הדבר ב"ערלת הלב" שהכוונה למחסום המונע מהלב להשפיע חיים כראוי, כן הדבר ב"ערלת הפה" המיוחס ללשון הרע, שערלה זו מונעת מהלשון להשפיע את כוחות השפעה שיש לו, וכן הדבר בערלה ממש שהערלה מסתירה ומעכבת את השפעה השייך לאבר זה, שהוא השייכות והחיבור המיוחד שיש לישראל עם בורא העולם כפי שהתבאר בארוכה במקו"א. והנה כנגד "מחסום" זה באה המילה שעניינה להסיר המחסום ולאפשר לשפעה לחול.

רפואה ומילה עניין אחד הם

וזהו עניין הרפואה הבאה לרפאות מחלה, המחלה היא מחסום המונע מכוחות החיים להשפיע כראוי, וכן ידוע היום בחכמת הרפואה שהמחלה היא כח חיצוני הנכנס לגוף ומתנגד לעצם החיים, וכנגדה הרפואה היא הכח המסיר את המחסום ומאפשר את השפעת החיים כראוי. ועניין בלשון הרמב"ם (פ"ב מהלכות רוצח ה"ח): "וכל אדם בחזקת שלם הוא וההורגו נהרג עד שיודע בודאי שזה טריפה ויאמרו הרופאים שמכה זו אין לה תעלה באדם ובה ימות אם לא ימיתנו דבר אחר" (וכן עיין בפ"ג מהלכות גו"א ה"ד), הרמב"ם קורא לרפואה "תעלה", שהיא חפירה המאפשרת זרימת מים, זהו עניין הרפואה - תעלה המאפשרת "זרימה" של החיים כראוי.

נמצא דמחלה וערלה עניין אחד הם, ומילה ורפואה עניין אחד הם. לפי"ז מבוארים דברי הגמ' הנ"ל דמה שרפואה היא בבבירה השמינית הוא משום שמילה היא ביום השמיני אינה בגלל שמילה היא מחלה הצריכה רפואה אלא שהמילה היא עצמה רפואה דהיא פועלת בפנימיות את מה שהרפואה פועלת בחיצוניות. ולשון הגמ' "צריכה רפואה" אין הכוונה שהמילה צריכה את הרפואה אלא שהמילה נצרכת משום שהיא רפואה, דו"ק.

רפואת אברהם היא גמר המילה

ולפי"ז מובן מהן עניין הרפואה של אברהם, המלאך שבא לרפאות את אברהם בא לתת לו את "חלות" עניין המילה שהיא הרפואה מהמלה הנקראת "ערלה", שלה היה נצרך אברהם, כמבואר ברש"י על הפסוק בסוף לך לך (בראשית יז, א) "התהלך לפני והיה תמים" וז"ל: "ולפי מדרשו התהלך לפני במצות מילה ובדבר הזה תהיה תמים שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני" ואע"פ שעשה אברהם את מעשה המצווה עדיין לא חל עליו חלות הרפואה של המילה עד שבא המלאך ונתנה לו. נמצא דרפואת אברהם אינה דבר פרטי אלא הוא שייך למצווה הגדולה של מילה.

א.

אנשי סדום תפסו את מידת הדין כעומדת לעצמה

והנה, התורה מדגישה את חטא סדום שהיו רעים וחטאים לה' מאד, ובמדרש מובא שהיו מתנגדים לעשיית חסד באופן מופלג, והיו מענים

תמצית: קושיות: מדוע אותו מלאך שבא לרפאות את אברהם בא להציל את לוט? מדוע המלאך שנשלח להפוך את סדום בא אל אברהם? רפאות אברהם נראה שאינו דבר גדול כשאר השליחויות - רפואה בשמיני כיון שמילה בשמיני, ביאור דרפואה הוא תעלה חיבור האדם לשפעה וכן הוא המילה ע"י הסרת הערלה - זהו הרפואה של אברהם גמר המילה - ביאור דעת אנשי סדום מידת דין העומד לעצמו, והוא טעות דעיקר הדין הוא להיות כלי שרת ביד החסד, הסרת סדום היא הסרת הערלה של העולם - העולם נברא מחדש בשביל כלל ישראל וע"כ ג' האבות הם כנגד גילוי ג' יסודות העולם, חסד דין ורחמים, בשלמות - יצחק גילוי מידת הדין הנכונה וזה מה שמתגלה בעיקת יצחק - ע"כ כשיצחק נולד מתבטל סדום מן העולם כדברי המהר"ל שגילוי צורה גבוהה יותר מבטלת את הצורה הקודמת - מתוך סדום ניצל לוט ושתי בנותיו שמשם בא מלך המשיח שמחזיר את העולם כולו לשפכו - יישוב הקושיות

א.

קושיות בעניין הג' מלאכים

"וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו" (בראשית יח, ב), ופירש"י: "והנה שלשה אנשים - אחד לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות וכו' ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט", והם דברי המדרש רבה על אתר, וקשה דכיון שאין מלאך עושה ב' שליחויות א"כ היאך נשלח מלאך אחד גם לרפא את אברהם וגם להציל את לוט? וביותר שבדרי הגמ' בב"מ פו: מבואר שהמלאך שבישר את שרה הוא שהציל את לוט, וע"כ שהמ"ר ס"ל שריפו אברהם והצלת לוט עניין אחד הם, וא"כ צ"ב מה עניין רפואת אברהם להצלת לוט.

עוד צ"ב, דאע"פ שכל מלאך נשלח לדבר אחר מ"מ שלושת המלאכים הגיעו יחד לעשות כל השליחויות, ומה הטעם שהיה צורך למלאך שהפך את סדום לבוא לאברהם תחילה, דאין עניין לשליחותו בבית אברהם?

עוד הקשה מו"ר זצ"ל דבשלמא לידת יצחק והפיכת סדום הם דברים גדולים העומדים ברומו של עולם וכל העולם נתלה בדברים אלה, וכן הצלת לוט הוא מביא לגילוי מלך המשיח כפי שיתבאר, אבל רפואת אברהם לכאורה זהו דבר פרטי לגמרי שגם אינו נצרך כ"כ, ומדוע דבר זה שייך לשליחות של שאר המלאכים?

ב.

רפואה בשמיני שמילה צריכה רפואה

עיין בגמ' במגילה (יז:) בעניין סדר ברכות העמידה שאומרת: "ומה ראו לומר רפואה בשמינית אמר רבי אחא מתוך שנתנה מילה בשמינית שצריכה רפואה לפיכך קבעוה בשמינית", ופשוטם של דברים הוא דכיון שמילה היא גורמת לחולי הצריך רפואה לכן נתקנה ברכת רפואה בדבר השייך לרפואה. והדברים תמוהים מאד דוכי מילה היא הדבר המצריך רפואה

♦ שיעור זה מבוסס על שיעורו של מו"ר זצ"ל פרשת וירא תשס"ד

אלה - חסד דין ורחמים. וכיון שעם ישראל הוא בריאת העולם בזעיר אנפין מחדש בתיקון גם בהם יש את מהלך בריאת העולם של חסד דין ורחמים, והם האבות הקדושים שאברהם הוא מרכבה למידת החסד, יצחק למידת הדין ויעקב חמידת הרחמים. והם באים לגלות מידות אלה בצד התיקון של העולם.

יצחק מרכבה למידת הדין בשלמות כנגד סדום

נמצא שיצחק הוא גילוי חדש של מידת הדין, העולם במהדורא בתרא מגלה את המידות בשלמות. וכיון שסדום הוא גילוי מידת הדין הקלוקל ע"כ מי שעומד כנגד סדום הוא יצחק אבינו שהוא מרכבה למידת הדין הראויה.

ודבר זה מתגלה בשיאו בעקידת יצחק, דהנה יש לשאול מדוע נקראת העקידה ע"ש הקשירה ולא ע"ש ההקרבה או ההעלאה, אלא שעומק הדברים הוא דאברהם הוא גילוי מידת החסד בעולם ויצחק הוא גילוי של מידת הדין כמבואר, כשאברהם קושר ועוקד את יצחק עומק הדבר הוא שמידת החסד עוקדת וקושרת את מידת הדין, פירוש שמידת הדין אינו עומד לעצמו אלא היא קשורה וכפופה למידת החסד. זהו מידת הדין בשלמות המתגלית ע"י יצחק - השלמה של מידת החסד.

בלידת יצחק בא ביטול סדום

וכיון שיצחק הוא המגלה את השוא שבסדום ע"כ הפיכת סדום באה דוקא כאשר נולד יצחק. והוא כדברי המהר"ל בבאר הגולה (באר הרביעי) דכל מקום שמתגלה יצירה גדולה יותר ממקודם כל היצירות הקודמות בטלות ממילא, וע"כ נקרא הר סיני "הר חורב" שמשם ירדה חורבן לאומות העולם, שכשנתגלה מדרגת ישראל ממילא נתבטלו כל מדרגות אומות העולם, וכן ביאר בעניין ששת ימי המעשה שאמרו חז"ל דהקב"ה היה בורא עולמות ומחריבם כשמתגלה יצירה חדשה בעולם יצירות קודמות בטלות. וכן הוא בלידת יצחק המגלה היאך היא הצורה הנכונה של מידת הדין וממילא כל צורות ההבל בטלות ממילא. וא"כ נמצינו למדים שלידת יצחק והפיכת סדום שייכי אהדדי.

ה.

גמר הפיכת סדום מביאה ללידת משיח

מתוך הפיכת סדום יצא לוט ושתי בנותיו שמהם באו רות המואביה ונעמה העמונית ראשי מלכות בית דוד המביא למלך המשיח. וזה מה שמבואר בחז"ל (ב"ר מא, ד) מצאתי דוד עבדי היכן מצאתיו בסדום. מתוך סדום המנותקת משפצו יתברך יוצא מי שיחזור ויביא את כל העולם לשפוע, וזהו תכלית הצלת לוט מתוך סדום. והוא עפ"י הנ"ל דעומק הגילוי של מידת הדין הוא להביא לחיבור לשפע העליון. ועפ"י רמז י"ל כך: עולם חסד ייבנה - אברהם, בתחילה על במחשבה לברוא את העולם במידת הדין - יצחק, ראה שאין העולם מתקיים - סדום, שיתף עמו מידת הרחמים - הצלת לוט.

יישוב הקושיות

ולפי כל הנ"ל נבא לבאר את השייכות של ג' המלאכים אהדדי: רפואת אברהם הוא גמר המילה, בשורת לידת יצחק מביאה להפיכת סדום שהיא המילה של העולם, וגמר אותה מילה היא הצלת לוט. נמצא דארבעת שליחויות אלה שייכי אהדדי לגמרי. ובזה מיושבים קושיותינו: רפואת אברהם היא גמר המילה והיא דבר עיקרי, הפיכת סדום שייכת בעצם ליצחק ולכן באים יחד, והצלת לוט ורפואת אברהם הם ב' פנים של אותו מטבע - גמר המילה של העולם.

את העני, וכל העושה חסד נעשנוש ביסורים נוראים. ובאופן פשוט נראה שמדובר באנשים שוטים שמתנגדים לנטיית האדם הטבעית להיות רחמן, ובודאי שלא היתה התורה מאריכה בהבאת דברי שטות בעלמא. וביאר מו"ר זצ"ל שאנשי סדום תפסו שאין האדם יכול לעשות חסד משום שהעולם נברא בדין, פירוש שכדי להשיג טוב צריך האדם להרויח את שכרו, ולא ע"י מתנת חנם. וכפי שמבואר ברמח"ל בדעת תבונות שזהו עיקר מטרת העולם שלא יהיה נהמא דכיסופא. אנשי סדום תפסו שעיקר עבודת האדם הוא להיות במידת הדין לגמרי, וע"כ האדם אינו יכול להשפיע על זולתו במתנת חנם, ואם עושה כן הרי הוא פוגם בעיקר צורת אדם. דהיינו, אנשי סדום תפסו את מידת הדין שבעולם כדבר העומד לעצמו לגמרי שאין מקום אלא לדין ולא לחסד.

תכלית מידת הדין להביא למידת החסד

אבל, כדמתבאר ברמח"ל בדעת תבונות, עיקר מטרת העולם הוא חסד - מידת הטוב להטיב עם ברואיו, אבל כדי שהחסד יינתן בשלמות צריך האדם לזכות בטוב מכח מעשיו, שלא יהיה נהמא דכיסופא, וע"כ נברא מידת הדין להביא למידת החסד בשלמות. נמצא דהדין בעולם הוא רק כדי לאפשר את מידת החסד, אמצעי ואינו מטרה. וזה הכוונה ברש"י בתחילת התורה: "בתחילה עלה במחשבה לברא את העולם במידת הדין ראה שאין העולם מתקיים צריך עמה מידת הרחמים", ודאי שאין חרטה לפניו וא"כ מהו עלה במחשבה, אלא שעיקר צורת העולם הוא בדין בלבד שהעולם נברא כמקום עבודה, אלא שכיון שהעולם אינו יכול להתקיים עכשיו בדין א"כ ע"כ שיש כאן שיתוף של מידת הרחמים שאין שום אפשרות לדין להחריב את העולם. הדין הוא רק כלי שרת ביד החסד להביא את העולם אל תכליתו אבל אם הדין מחריב את העולם אין לו יותר מקום.

אנשי סדום תפסו את מידת הדין להפך מעיקר כוונתו שהם תפסו את הדין כעומד לעצמו ומתנגד לגמרי לחסד, וע"כ לא נתנו לגמול חסד, אבל באמת הדין אינו מתנגד לחסד אלא משלימו.

סדום - ערלה, הפיכתה - מילה

נמצא דהדין צריך להיות חיבור והמשכה מהחסד, שהוא גילוי השפעת אורו בעולם בלי גבול, וסדום מנתק חיבור זה, ומעמיד את מידת הדין לעצמה, כלומר מכוסה ומנותקת מהשפע שבעולם. וכבר נתבאר דמחסוס לגילוי שפע הוא נקרא "ערלה", נמצא דסדום הוא ה"ערלה" של העולם. וממילא - הפיכת סדום היא ה"ברית מילה" של העולם.

ד.

האבות הם בריאת העולם מחדש בשביל ישראל בתיקון

כבר עמדנו בשיעורים קודמים דעיקר כונת העולם בתחילה היתה לבוא לשלמות בדורות הראשונים. והתורה היתה צריכה להינתן לדור המבול ודור הפלגה. אבל כאשר חטאו מעתה העולם יבוא לידי תיקונו ע"י עם ישראל, משה מן המים משיתיהו ממי המבול משיתיהו. וזהו נחמתי כי עשיתים, שנחמה היא תפיסה חדשה במהלך, העולם בא לתכליתו דרך אחרת. כיון שישראל הם פנים חדשות של העולם, לכן יש בעם ישראל את תהליך בריאת העולם ג"כ בצורה מושלמת.

וכיון שהתבאר דמהלך בריאת העולם הוא: עולם חסד ייבנה, תחילת הבריאה היא בחסדו ובטובו. אח"כ בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין שזהו עיקר תכלית העולם. אבל במידת הדין בלבד א"א להתקיים וע"כ יש מידה ממוצעת שהיא מידת הרחמים. נמצא דהעולם נברא ע"י ג' עמודים

ועלת הן

וירא תשפ"ד

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

הגמ' בב"מ הביאה פסוק מפרשת בשלח, 'והכית בצור' והוא של ברכה, שזה בארה של מרים. וכן בבראשית רבה הביא פסוק 'עלי באר ענו לה' שהוא גם כן פסוק של ברכה? ועוד קשה למה הביא זה הדרוש כל עיקר, והוא אינו צורך לפשוטו של מקרא? עכת"ד.

ועוד יש להקשות דהשפתי חכמים כתב: אבל הלחם שלקח הוא בעצמו שנאמר ואקחה פת לחם, הקב"ה נתן להם גם כן בעצמו והמטיר להם המן. וכ"כ במדרש רבה: אתה אמרת 'ואקחה פת לחם' חייך שאני פורע לבניך, ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. **וצריך ביאור** למה הגמ' בב"מ מביאה הפסוק 'ויקח חמאה וחלב' והקב"ה עשה לבניו בעצמו 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים' לכאורה יותר שייך הפסוק ואקחה פת לחם, כנגד לחם מן השמים?

ונראה לישב דהנה צריך ביאור הרי אברהם אבינו עסק כל חייו במצות הכנסת אורחים, וכמו שכתוב 'ויטע אשל בבאר שבע, ויקרא שם בשם ה' קל עולם' (כ"א, ל"ג) ופירש רש"י: על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקדוש ברוך הוא אלוך לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי אמר והיה העולם אכלתם (סוטה י' ובב"ר), ועל זה לא אומרים חז"ל שזכה שהקב"ה יתן לכלל ישראל מן ומים ושליח, ורק במה שנתן למלאכים, עבור זה זכו כל ישראל ארבעים שנה במדבר למן מים ושליח, והרי בזה לא קיים מצות הכנסת אורחים, וכמו שפירש רש"י ויאכלו- נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג (ב"מ פז).

ונראה שמצוה שעושים במסירות נפש בה זוכים לשכר גדול, הרבה יותר ממצוה שבאה שלא בצער, כמאמר חז"ל סוף פרק ה' דאבות, בן הא הא אומר לפום צערא אגרא. ובאבות דרבי נתן- כי מאה פעמים בצער מפעם אחד שלא בצער. ומבאר החפץ חיים בהלכות לשון הרע כלל א' אות ז', כי דבר מצוה או לפרוש מדבר איסור שבא לו על ידי צער, שכרו מאה פעמים יותר ממצוה אחרת כמותה שבא לו שלא בצער. ולכן על מה שעסק אברהם אבינו כל חייו בהכנסת אורחים, לא אמרו חז"ל שזכה שכל ישראל יאכלו מן ומים ושליח במדבר. אולם ביום שליש למילתו, ופירש רש"י 'כחום היום' הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראוהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים (ב"מ פז, ב) והוא במסירות נפש, וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה. וכן בפסוק ג' 'ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך' ופירש רש"י בשם הבראשית רבה בלשון שני, שאמר להקב"ה להמתין לו עד שירוך ויכניס את האורחים, ואף שזה התענוג הכי גדול שיש בעולם לדבר עם השכינה, וכמו שכתב המסילת ישרים בפרק א, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי והעדון הגדול מכל העדונים שיכולים להמצא. בכל זאת רץ לקיים מצות הכנסת אורחים, בשביל מצוה כזאת זכה שכלל ישראל יאכלו מן ומים ארבעים שנה במדבר. ואף שלמעשה הם היו מלאכים ולא קיים בהם מצות הכנסת אורחים, ואולם העסק והטירחה לקיים המצוה על זה מקבלים את השכר.

ונראה שלכן הביא רש"י את הפסוק 'וירם משה את ידו ויך את הסלע' אף שהוא לפרענות, להראות כמה אפשר להפסיד על ידי שלא עשה את המצוה בעצמו, ואף שעשה את זה במסירות נפש, ולכן זכה שכלל ישראל יהיה להם מים במדבר ארבעים שנה, אולם כיון שעשה על ידי שליח שילם הקב"ה לבניו על די שליח.

ושמעת ממורי ורבי מרן הגאון הצדיק הרב אהרן יהודה לייב שטיינמן זצ"ל. כי אם הקב"ה היה נותן המים לבני ישראל בלא שליח, לא היה משה מכה את הסלע, והיה נכנס לארץ ישראל, והיה בונה את בית המקדש, וכתוב בספרים הקדושים שלא היה ביהמ"ק נחרב, רואים כמה האדם צריך לטרוח לקיים המצוה בעצמו, אף שהוא פטור ממנה.

ומה שהקשה השפתי חכמים למה מביא רש"י את הדרש הזה ואינו לפשוטו של מקרא. **נראה לישב** דהנה צ"ב למה דוקא במים אמר אברהם יוקח ע"י שליח, (וע"י זה הפסידו כלל ישראל, שהקב"ה שילם רק ע"י שליח) ונראה כיון שאברהם אמר להם שמביא מים כדי ורחצו רגליכם,

על ידי שמשמח לב אומללין נעשה כשכינה עצמה וממילא ברכותיו מתקיימים

'ויאמר, ה' אל נא תעבור מעל עבדך' (בראשית י"ח ג). ופרש"י וז"ל, לגדול שבהם אמר, וקראם כולם אדונים, ולגדול אמר אל נא תעבור וכו', ובלשון זה הוא חול, דבר אחר, קודש הוא והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוך ויכניס את האורחים וכו' ושתי לשונות בבראשית רבה (מ) עכ"ל.

בגמ' בשבת (דף קכ"ז ע"א) אמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה דכתיב 'ויאמר ה' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור' וגו' וכו'. וצריך לומר דס"ל לרב יהודה כדעה השניה (בב"ר) ששם זה קודש, ואמר אברהם לקב"ה אל נא תעבור מעל עבדך, ומזה לומדים שהכנסת אורחים גדולה מהקבלת פני שכינה. אולם צריך להבין למה הכנסת אורחים כל כך גדולה?

ונראה דהנה הרמב"ם בהלכות מגילה (פרק ב' הלכה י"ז) כתב וז"ל, מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה, שנאמר, להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים, עכ"ל.

נמצא שמי שמשמח לב האומללים הוא דומה כביכול לשכינה, ובזה אפשר להבין למה גדולה הכנסת אורחים גדול יותר מהקבלת פני שכינה, וכיון שהוא כביכול דומה לשכינה ממילא ברכותיו מתקיימין. וזה עצה שאם האדם רוצה שברכותיו ותפילותיו יתקיימו יעשה לפניו כן חסד, ואז ברכתיו ותפילותיו יתקיימו.

ובגמרא ובשו"ע כתבו לתת צדקה לפני התפלה שנאמר, אני בצדק אחזה פניך, היינו לתת צדקה, ואפשר שה"ה לעשות חסד לפני התפילה שאז נעשה דומה לשכינה, ותפילתו תתקבל.

ובגמרא בשבת (דף קל"ג ע"ב) אבא שאול אומר 'ואנוהו' (שמות ט"ו ב') הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום אך אתה היה חנון ורחום וכו', והיינו שאם האדם הוא חנון ורחום אז הוא דומה לשכינה כביכול, ולכן כשהאדם עושה צדקה וחסד אז הוא דומה כביכול לשכינה ותפילתו וברכותיו מתקיימות.

ובתחילת פרשת לך לך (בראשית י"ב ב') והיה ברכה, פרש"י, וז"ל, הברכות נתונות בידך, עד עכשיו היו בידך, ברכתך את אדם ואת נח, ואותך, מעתה אתה תברך את אשר תחפוץ עכ"ל, (שם בב"ר). ואפשר לבאר כיון שאברהם אבינו עשה כל חייו חסד עם כל העולם, והוא דומה לשכינה לכם הברכות מסורות בידך, שמעתה אתה תברך את אשר תחפוץ.

לקיים את התורה והמצוות אפילו בשעה שקשה

'ויקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ' (בראשית יח, ד) פירש רש"י יוקח נא על ידי שליח, והקב"ה שילם לבניו על ידי שליח, שנאמר וירם משה את ידו ויך את הסלע (ב"מ פ"ו, ב).

ובשפתי חכמים: אבל הלחם שלקח הוא בעצמו שנאמר ואקחה פת לחם, הקב"ה נתן להם גם כן בעצמו והמטיר להם המן (מהרש"ל). עכ"ל

והנה בגמרא בב"מ (פ"ו, ב) אמר רב יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו, וכל מה שעשה אברהם על ידי שליח, עשה הקב"ה לבניו על ידי שליח, ואל הבקר רץ אברהם- ורוח נסע מאת ה', ויקח חמאה וחלב- הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. יוקח נא מעט מים- והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם עיי"ש.

ושואל השפתי חכמים: תמוה בעיני למה רש"י מביא את הפסוק 'וירם משה את ידו ויך את הסלע' שנאמר בפרשת חוקת והוא לפורענות, ואילו

ונראה כיון שאברהם הרי רצה לעשות המצוה בעצמו, ולכן כתוב ואל הבקר רץ אברהם, וכן מבואר במסכת בב"מ (דף פ"ו ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו, וכל מה שעשה אברהם ע"י שליח עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח, ואל הבקר רץ אברהם (י"ח י"ז) ורוח נסע מאת ה' (במדבר י"א) ופרש"י וז"ל כגון שליוס הגיו בעצמו עכ"ל.

ונראה שהיה קשה לרש"י למה נתן אברהם את בן הבקר לנער לעשות אותו, ולא עשה בעצמו את הבקר, כמו שרץ להביא אותו, ולכן תירץ רש"י בשם המדרש, שנתנו לישמעאל כדי לחנכו במצות, וזה נחשב כאילו עשה בעצמו, כיון שהכונה היה כדי לחנכו במצות, ויש ללמוד מזה שאפילו שמצוה לעשות בו יותר משלוcho אבל אם כונתו כדי לחנכו במצות, אז זה נחשב כאילו עשה המצוה בעצמו.

ההבדל בין צחוק אברהם לשרה

ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר וגו'. (בראשית י"ח ג') וכתב האוה"ח הקדוש וז"ל, אכן הכוונה היא להיות שמצינו בפרשה הקודמת כי אברהם גם כן צחק כשאמר לו ה' בשורת הזרע, דכתיב (לעיל י"ז י"ז) ויפל אברהם וגו' ויצחק, ולא ראינו שהקפיד ה' על שצחק אברהם, ויאמר האומר מה נשתנית צחיקת שרה מצחיקת אברהם, ומצינו לאונקלוס שנתכוון לתרץ זה, במה שתרגם צחיקת אברהם, וחדו צחיקת שרה וחייכת, אבל על מי סמך הקב"ה להבין שני פירושים משונים בתיבה אחת וכו' עיי"ש מה שתירץ, עכ"ל.

ונראה כי אצל אברהם כתוב (י"ז י"ז), ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו וגו'. ונפילת אפים זה תפילה במסירות נפש, ולכן מתרגם אונקלוס, וחדו היינו שהאמין בה' והתפלל במסירות נפש, מאמר בלבו, היינו שהתפלל הלבן מאה שנה יולד, ואם שרה הבת תשעים שנה תלד, שהתפלל בלבו שהתקיים זה. אולם אצל שרה כתוב (י"א י"ב) ותצחק שרה בקרבה וגו' ותרגם אונקלוס וחייכת שרה וגו', היינו שצחקה ולא שהתפללה ולכן אמר הקב"ה לאברהם למה זה צחקה שרה.

אברהם הקריא שם ה' בעולם

"ויטע אשל בבאר שבע, ויקרא שם בשם ה' קל עולם" (בראשית כ"א ל"ג). ופרש"י וז"ל, על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוהי לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם (סוטה י', ב"ר נ"ד ו) עכ"ל.

ובגמ' בסוטה (דף י'). אמר ריש לקיש אל תיקרי ויקרא, אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב, כיצד, לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם וכי משלי אכלתם, משל אלקי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם. עכ"ל. ובתוספות שאנץ שם כתב וז"ל, יש במדרש שלא רצו לברך ברצונם, עד שאמר להם אברהם פרעו מה שאכלתם ושתיתם, והיה אומר להם שהוא עולה למנין גדול, כי היו במדבר והיה טורח גדול להביא שם המאכל והמשתה, וכשראו כך כי היה רוצה אברהם שיפרעו הכל, אז ברכו הקב"ה שלא ברצונם על מנת שלא יפרעו שום דבר, עכ"ל.

ב- כשמכניס אורחים האם יכול לבקש כסף עבור האכילה והשתיה ולכאורה צ"ב הרי אברהם אבינו נתן להם האוכל במתנה לקיים מצות הכנסת אורחים והאיך יכול לבקש מהם שיפרעו מה שאכלו ושתו, ויותר מכך שיפרעו כמה שהאוכל והשתיה עולה במדבר, שזה סכום גדול.

ונראה דהנה בשו"ע חו"מ (סימן רמ"ו סעיף י"ז) כתב הרמ"א וז"ל, האומר לחבירו אכול עמי צריך לשלם לו, ולא אמרינן מתנה קא יהיב ליה, ולכן מי שמאכיל לחתנו עם בתו יותר מזמן שקצב לו מזונות, צריך החתן לשלם לו מזונותיו כשיתבע ממנו, אבל לא מזונות אשתו, ודוקא דליכא הוכחה דנתן לו לשם מתנה, אבל היכא דמוכח דנתן לו לשלם מתנה רק אח"כ נפלה קטטה ביניהם ולכן תובע ממנו פטור (ת"ה סימן שי"ז) עכ"ל. ומיושב שפיר המדרש כי אברהם אבינו נטע אשל בבאר שבע, והמטרה של הכנסת האורחים היתה כדי לפרסם את שם ה', שכולם יודו ויברכו את ה', ולכן מי שלא רצה לברך את ה', הוא לא נתן לו מתנה, וזה היה ידוע לכל באי עולם, ולכן אמר להם שמי שלא מברך את ה', שישלם לו כמו ששווה האוכל והשתיה במדבר.

(ועיין שם בש"ך ובקצוה"ח ובנתיבות ובפ"ת, אולם אצל אברהם אבינו היה ידוע ומפורסם שכל מה שנתן זה כדי שיוודו ויברכו את השי"ת, ולכן אם לא רצו לברך צריכים לשלם).

ופרש"י כסבור שהם ערביים שמשתחווים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו. וכיון שלא רצה לפגוע בהם שחושד אותם רק אולי אחרים יחשדו אותם נמצא זה הסבר על פשוטו של מקרא למה אמר יוקח ע"י שליח, ושמעתי מאמר"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה האיך יתכן שישתחוו לאבק רגליהם, ואמר אם האדם חושב שמה שרץ ברגליו וטורח זה מביא לו הפרנסה, זה נקרא שמשתחוה לאבק רגליו, וזה גדר ע"ז, ונראה הטעם שהגמרא בב"מ הביאה הפסוק 'ויקח חמאה וחלב' שבזכות זה זכו למן, ולא מהפסוק 'ואקחה פת לחם' לפי שפירש רש"י עה"פ ויקח חמאה וחלב, ולחם לא הביא, לפי שפירסה שרה נדה שחזר לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה. כן מבואר בב"מ (פז, א) יוצא שאף שאמר להם ואקחה פת לחם, לא הביא להם הלחם, לכן הגמרא מביאה הפסוק ויקח חמאה וחלב, שבשביל זה זכו למן.

והמדרש בבראשית רבה שמביא שבזכות ואקחה פת לחם, זכו למן, סובר שאפילו בשביל האמירה לבד זכו. ויותר ניחא להביא הפסוק הזה, שזה יותר דומה, פת לחם ולחם מן השמים.

ויש ללמוד מכאן, להתחזק בקיום התורה והמצוות ואפילו שזה קשה, והוא חולה, וגם קיום המצוה אין הוא משיג את התכלית של המצוה, כי עיקר השכר מקבלים על הטירח והעבודה של קיום התורה והמצוות.

לאכול ביחד עם האורחים

"ויקח בן בקר רך וטוב" (בראשית י"ח ז') ופרש"י וז"ל, שלשה פרים היו כדי להאכילן שלשה לשונות בחדל (בב"מ פ"ו) עכ"ל.

במדרש תנחומא (אות ד') כתוב וז"ל, ומנלן שהיו ג' שוורים דכתיב, ויקח בן בקר רך וטוב, בן אחד, בקר שנים, רך ג', ויש אומרים רך וטוב, ד' וכו' עכ"ל. והיינו שה"א ס"ל שרץ זה אחד, וטוב זה עוד אחד, והיינו ד' שוורים.

וצ"ב למה היה צריך ד' שוורים הרי היו רק שלשה אנשים נצבים עליו.

ושמעתי מהגאון הרב צבי ירוב שליט"א בשם מרן הגאון הצדיק הגר"ח קניבסקי צוק"ל כי כדי לקיים מצות הכנסת אורחים, בשלימות גם אברהם אבינו אכל עמהם, ולכן לקח ד' שוורים, עכ"ל. ורואים מזה שגם הוא אכל עמהם לשון בחדל, ולא רק לאכול עמהם קצת בשר, כדי שהם ירגישו טוב אז הוא אכל אותו אוכל שנתן להם, ואף שנדמו לו כערביים בכל זאת הוא אכל עמהם כדי לקיים מצות הכנסת אורחים בשלימות.

לא לדבר עם אדם שמדבר על כוחי ועוצם ידי

"ורחצו רגליכם" (בראשית י"ח ד') ופרש"י, וז"ל, כסבור שהם ערביים שמשתחווים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו, אבל לוט שלא הקפיד הקדים לינה לרחיצה שנאמר ולינו ורחצו רגליכם (ב"מ פ"ו), עכ"ל.

בגמ' בב"מ דף פ"ו: אמר רבי ינאי ברבי ישמעאל וכן בילקוט שמעוני (נ). כתב וז"ל, ורחצו רגליכם, אמרו לו שמה כערביים חשדתנו שמשתחווים לאבק רגליהם, כבר יצא ממנו ישמעאל. עכ"ל.

שמעתי מאמר"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה, דצ"ב מה הפירוש משתחווים לאבק רגליהם? ואמר שהם חושבים שמה שהם טורחים והולכים ועובדים זה מביא להם את הפרנסה, וזה עבודה זרה שהם משתחווים לזה, ואת העבודה זרה הזאת לא רצה להכניס לביתו.

וזה לימוד לא להכניס לביתו אדם שמדבר על כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, והוא משתתף עמו בדבורים, שזה הוא מדבר עם אדם שקשור לעבודה זרה וכן לא לשמוע ולא לקרוא בסיפורים על המלחמה.

בגמ' בב"מ ובילקוט כתוב, כבר יצא ממך ישמעאל, ופרש"י ממך יצא הרגיל לעשות כן, עכ"ל. ומשמע שזה משום שחשד אותם בזה, לכן ממך יצא הרגיל לעשות כן, רואים כמה צריך לזהר שלא לחשוך באחרים, אפילו שנדמו לו כערביים.

כשנותן לעשות המצוה לשליח כדי לחנכו נחשב כאלו עשה המצוה בעצמו

"ויתן אל הנער" וגו' (י"ח ז') ופרש"י וז"ל, אל הנער זה ישמעאל לחנכו במצוות (ב"ר מ"ח י"ג) עכ"ל. וצ"ב מהיכן מוכח שזה ישמעאל והטעם כדי לחנכו במצות?

אבני חן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

♦ פרשת וירא ♦

- האם נודע לאברהם שהאורחים היו מלאכים
- מפני מה אברהם לא סיפר לשרה על בשורת הזרע
- מעשי בנות לוט אם נחשב להן למצוה או לגנאי

לשון רגורה לחוד

פ"ט א': ויבאו שני המלאכים סדמה. וברש"י – ולהלן קראם אנשים כשהיתה שכינה עמהם קראם אנשים, דבר אחר אצל אברהם שכחו גדול והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים קראם אנשים ואצל לוט קראם מלאכים. ויש לתמוה דגם אצל לוט מצאנו שנקראו אנשים כגון "וישלחו האנשים את ידם", ועל כן נראה באמת דדברי רש"י הם על דרך הדרש אבל לפי פשוטו של מקרא עדיין יש לבאר.

והנראה בזה בס"ד יסוד נכון, דכאשר התורה מתייחסת למלאכים בפני עצמם אזי נקראים מלאכים כפי שהם באמת, אך כאשר הם מתוארים בתורה בסיפור דברים עם אברהם או עם לוט אזי הם נקראים באותו האופן בו הם מתגלים אליהם, וזאת מפני שהתורה באה לפרש ולספר את היחס שהיה ביניהם שעיי"ז נבין אל נכון את מעשי אברהם ולוט כפי שהם ראו אותם.

ולפיכך כאשר בתחילת הפרשה כתיב "וירא והנה שלשה אנשים" היינו כפי שנגלו לעיניו ולכך נקראים אנשים, וממילא כל זמן שהם מתוארים עם אברהם נקראו אנשים (ויקמו משם האנשים וגו', ויפנו משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עודנו עמד וגו'). אכן לאחר שאברהם שב למקומו והתורה מתארת אותם בפני עצמם קודם שנגלו ללוט אזי נקראו מלאכים כמות שהם, ולכך כתיב ("ט א') "ויבאו שני המלאכים סדמה בערב", ומכאן ואילך שנגלו אל לוט (דבפסוק כתוב לאחריו "וירא לוט וירץ לקראתם וגו'") נקראו שוב אנשים כפי שנגלו ללוט ולאנשי סדום (וישלחו האנשים את ידם, ויאמרו האנשים אל לוט וגו').

ואחר שהודיעו ללוט "כי משחיתים אנחנו את המקום הזה" ונתגלו אליו בזה כמלאכים א"כ שוב נקראו מעתה בשם מלאכים כמות שהם וכמו שנתגלו אליו וזהו "ויאיצו המלאכים בלוט לאמר וגו'". אמנם לאחמ"כ כתיב "ויתמהמה

דעת הרשב"ם דמעט הבשורה נודע לאברהם שהם מלאכים, והוסיף לבאר שכל מקום שנאמר בפרשה ויאמר ה' היינו המלאך הגדול שבהם שהוא המבשר ולפניו היה אברהם עומד ומתפלל ולכך רק שני מלאכים ירדו לסדום אך המבשר נשאר לפני אברהם. אמנם ברש"י הנ"ל מבואר שלא נודע לאברהם ושרה שהם מלאכים כלל, והוא פלא היאך לא נודע להם ע"י המלאך המבשר וגם פלא מה היתה הטענה על שרה שלא האמינה).

ויתכן ליישב בזה דלגבי המבשר אכן נודע להם שהוא מלאך (אחר שבישר להם) והוא הסתלק מיד כיון שעשה שליחותו כמ"ש רש"י ("ט א'), אבל השניים הנותרים המשיכו לנהוג כאורחים ולכך לא נודע להם ועדיין כסבורים היו שהם אורחים מהעריביים ולכך הלך אברהם עמם לשלחם.

פ"ח י': "ושרה שמעת פתח האהל והוא אחריו". צריך ביאור ביותר מדוע נצרך המלאך לבשר את שרה ולא סיפר לה אברהם בעצמו, ומפני מה נתעכב מלספר לה אף שנתבשר ע"ז מקודם ע"י הקב"ה בזמן שנצטווה על המילה וכאן עמד בשלישי למילתו.

וכבר עמד בזה הרמב"ן (להלן פסוק ט"ו) וביאר שאברהם המתין עד שהשם יבשר לה בעצמו כי ידע כי לא יעשה ה' אלקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים. ועוד ביאר שמרוב זריזותו במצות היה טרוד במילתו מילת עם רב אשר בביתו ואחרי כן בחולשתו ישב לו פתח האהל והמלאכים באו טרם שהגיד לה דבר. ומדברי הרמב"ן נראה שסבר

פ"ח י': ויאמר שוב אשוב אליך בעת חיה והנה בן לשרה אשתך. יש לתמוה אם כעת מזמן הבשורה נודע לאברהם ושרה שהם מלאכים, ולפשוטו מסתבר שנודע להם ע"י הבשורה וביותר מוכח דאל"כ מדוע היתה טענה על שרה שלא האמינה לבשורת הזרע אם המבשר הוא אורח מהעריביים. אך מעתה תימה דלהלן כתיב "ואברהם הלך עמם לשלחם" וכ' רש"י – "כסבור אורחים הם", ונמצא שבאמת לא נודע להם לבסוף שהם מלאכים וא"כ צ"ב כיון שלא נודע להם מדוע היתה טענה על שרה.

ועי' שפתי חכמים בשם הרא"ם שמקשה על מש"כ רש"י "כסבור אורחים הם" דמה צריך ללמדנו שסבור שאורחים הם הלא בלאו הכי ידענו שסבור שאורחים הם מדהכין להם סעודה לאכול ונתן להם מים לרחוץ, ותירץ דחידוש הוא דאף ע"י הבשורה והרפואה עדיין לא הרגיש שהם מלאכים. ודבריו הם תימה ביותר היאך לא הרגיש עיי"ז שהם מלאכים, דבשלמא הרפואה יתכן שלא ידע שממנו באה לו, אבל לגבי הבשורה היאך המשיך לחשוב שבאה הבשורה לשרה ע"י איזה אורח מהעריביים, וגם דאם כן מה היתה הטענה על שרה שלא האמינה אם לא הבינו שבאה ע"י מלאך.

(והרמב"ן כתב שאעפ"כ היתה תביעה על שרה לדעת שהכל יתכן מאת ה' והיה עליה לקוות לה' ולענות אמן, ועוד כ' הרמב"ן שאברהם עצמו הכיר בהם בחכמתו שהם מלאכים ובישר אותם שוב אשוב אליך וגו' אבל שרה שמעה ולא הכירה. וכעיי"ז

המשך מעמ' א'

ויחזיקו האנשים בידו וביד אשתו וביד שתי בנותיו וגו', והביאור בזה לפי שאשתו ובנותיו לא האמינו לדבריהם מאחר שלא הכירו במלאכים כלל, וממילא הלא כלפיהם עדיין נראו כאנשים וכך התייחסו אליהם ופשוט.

ומה שכתב רש"י לבאר דאצל אברהם נקראו אנשים ואצל לוט נקראו מלאכים הוא ודאי לאמיתה של תורה ואינו מוקשה לביאורינו, דאמנם הכלל הנ"ל מבאר את חילוקי הלשונות שביניהם אך סו"ס היא גופא התורה היתה יכולה לכתוב אף אצל לוט על המלאכים באופן של תיאור שמתגלים לעיניו כמו שכתבה אצל אברהם ואז היו נקראים "אנשים" (וכגון "ויהי בערב ולוט יושב בשער סדום וירא והנה שני אנשים באים", וכמו שנכתב אצל אברהם "וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו"), ואעפ"כ נכתבו אצל לוט באופן המתייחס אליהם בפ"ע ורק אז נגלו לעיניו ש"מ לדרוש שאצל לוט ראויים להקרא מלאכים וכמ"ש רש"י. (וסו"ס אחר שנגלו לעיניו נקראו אנשים כפי שראה אותם ודו"ק).

פכ"א י"ד: ויתן אל הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחה. יש לעיין מפני מה ישמעאל נקרא לעתים בלשון ילד ולעתים בלשון נער, וביותר שכבר הקב"ה הזכירו מקודם בלשון נער "אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך" ומפני מה נזכר כעת בלשון ילד, וגם תימה שנקרא ילד אף שהיה לכל הפחות כבן ט"ז או י"ז שנים.

והיה נראה לבאר לפי פשוטו שנקרא ילד בעת שחלה ולא יכול היה לילך על רגליו כמ"ש רש"י ולפיכך נשאתו על שכמה לפי שנהג כילד ולא ניכרה נעורתו, וכן קרוי ילד בכל עת חוליו - ותשלך את הילד וגו' כי אמרה אל אראה במות הילד וגו', אך לאחמ"כ שנתחזק וקרא אל ה' נקרא שוב בשם נער - וישמעאל אלקים את קול הנער. אך אין ביאור זה מיושב דיו דהלא אם היה כבר לנער מדוע בעת חוליו נקרא ילד.

ונראה לבאר בזה שאמנם ודאי היה נער וכמאמר השי"ת לאברהם, אך כלפי הגר אמו נקרא ילד לפי שהיא התייחסה אליו כאל ילד שעדיין לא נתבגר כל צורכו אשר אינו יכול התאמץ ולפעול בכוחות עצמו, ולכן נקרא תמיד ילד אצל אמו לפי שבאמת אצלה נחשב "ילד" בעקבות יחסה של אמו וכן התנהג בעצמו כילד אצלה, ומטעם זה נשאתו על שכמה והרבתה להשקותו כאשר נהגה תמיד להתייחס אליו כילד.

(ומצאנו להדיא כיסוד זה שתואר "ילד" ניתן עפ"י היחס של הזולת, שהנה יוסף בעת

המשך בעמ' ג'

שכל המעשה שישב פתח האהל כחום היום וביאת המלאכים הכל היה ביום מילתו, אבל לדברי רש"י (עפ"י הגמ' בב"מ פ"ו ב') שהיה ביום השלישי למילתו ושאברהם חיפש אחר אורחים א"א ליישב הכי שלא היה לו זמן לבשר לה.

ועוד יש להוסיף על התימה שהרי הקב"ה ציווה עוד על אברהם לקרוא לשרי בשם שרה (ובגמ' ברכות י"ג א' מבואר דעיקר הציווי היה לאברהם שיקרא לה כן), ואברהם ודאי קיים מיד מה שנצטווה (וגם מוכח שעשה כן שכתוב וימהר אברהם האהלה אל שרה, וכן ויאמרו אליו איה שרה אשתך), וא"כ היאך שינה את שמה ולא הודיע לה פשר הדבר.

וצריך לומר דאברהם שינה את שמה ולא גילה לה הטעם משום שחשש שלא תאמין לו ע"ז (וכפי שלא האמינה אף לדברי המלאך עצמו), ולכן המתין עד שהשי"ת יבשר לה או עד שתראה על עצמה כי הרתה. (והרמב"ן לשיטתו - להלן פסוק ט"ו, דמה ששרה לא האמינה משום שלא ידעה שהוא מלאך וסברה שהוא מהערביים).

פ"כ ל"ג: ותבא הבכירה ותשכב את אביה. וברש"י - ובצעירה כתיב ותשכב עמו, צעירה לפי שלא פתחה בזנות אלא אחותה לימדתה חיסך עליה הכתוב ולא פירש גנותה אבל בכירה שפתחה בזנות פרסמה הכתוב במפורש. ולהלן פס' ל"ז כתב רש"י: מואב - זו שלא היתה צנועה פירשה שמאביה הוא אבל צעירה קראתו בלשון נקיה וקבלה שכר בימי משה שנאמר בבני עמון ואל תתגר במ כלל וכו'. מבואר ברש"י שמעשיהן של בנות לוט נחשב להן למעשה זנות ולגנאי, אך עדיפה הצעירה על הבכירה שהבכירה פתחה בזנות ולימדה אחותה וגם אח"כ פירשה בבנה שמאביה הוא לפי שלא היתה צנועה אבל הצעירה היתה צנועה הימנה.

ויש בנותן טעם להוסיף שהנה הבכירה שנאמר בה ותשכב את אביה קראה שם בנה מואב והיינו שבא מאביה, ואילו צעירה שנאמר בה

ותשכב עמו קראה שם בנה בן עמי והיינו שבא מזה שעמי שבאה לכסות על כך שבא מאביה.

ונראה בעומק הדבר שקריאת השם מוכיח שאופן ודרך המעשה היו שונים בין הבכירה לצעירה, שהבכירה שלא היתה צנועה ושפתחה בזנות אזי היה אופן מעשה שכיבתה להדיא עם אביה וכפי שנאמר בה ותשכב את אביה ולא היתה בושה בדבר כלל, אבל הצעירה שהיתה צנועה הימנה ולא עשאתו אלא בעצת אחותה להחיות ממנו זרע לפיכך לא עשתה את המעשה להדיא "עם אביה" אלא היתה פעולתה מעשה חיצוני וכמי שכפאה שד, ולפיכך נאמר בה "ותשכב עמו" לומר שהיה מעשה חיצוני גרידא ולא נחשב לה ששכבה עם אביה. ולכן הבכירה קראה בנה מואב לפי שבא להדיא מאביה והצעירה קראתו בן עמי דהיינו שבא מזה שעמי, ועל כך קבלה שכר בימי משה שנאסר להתגרות בבניה. (ומה שמבואר בגמ' שקבלה שכר מחמת שיחה נאה ע"ש שקראה שמו בלשון נקיה, היינו שע"י קריאת השם נתגלה יחסה לעצם גוף המעשה שהיה מעשה חיצוני ורחוק ממנה ולכן קיבלה שכר). ויתכן להוסיף שלכן קלקלו בנות מואב מזרעה של הבכירה ופרצו גדרו של עולם וזאת מחמת טבע אימן שבא להן בירושה, וטבע זה גופו גרם שהותר להתגרות במ.

ראיתי מקשים בזה קושיא גדולה, דבגמ' נזיר כ"ג ב' מבואר היפך כל הנ"ל דעולה בגמ' שמעשיהן של בנות לוט היה מעשה מצוה לשם שמים ולא זו בלבד אלא שהבכירה עדיפה במצוה מן הצעירה, דאיתא שם "א"ר חייא בן אבין א"ר יהושע בן קרחה לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שבשכר לילה אחת שקדמתה בכירה לצעירה וכתה וקדמה ארבעה דורות בישראל למלכות", ועוד שם (כ"ג א') "מאי דכתיב כי ישרים דרכי ה' וכו' אלא משל ללוט ושתי בנותיו עמו הן שנתכוונו לשם מצוה וצדיקים ילכו במ הוא שנתכוון לשם עבירה ופושעים יבשלו במ", וצ"ע היאך עולה בקנה עם מש"כ רש"י שהיה מעשה זנות ומעשה הבכירה היה גריעא טפי ממעשה הצעירה.

המשך מעמ' ב'

מכירתו היה נער בן ט"ז שנה ונאמר - "והוא נער את בני בלהה וגו'" ואעפ"כ מצאנו שנקרא ילד אצל ראובן שתי פעמים (הילד איננו ואני אנה אני בא, הלא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד), והביאור בזה שלפיכך ראובן חס עליו להצילו לפי שראה בכל מעשיו מעשי לידות שלכך אינו ראוי להישפט על מעשיו. וכעין זה בדינה בת יעקב שכתוב בה שהיתה נערה ואעפ"כ אמר שכם לחמור אביו - קח לי את הילדה הזאת לאשה, והיינו שהתייחס אליה כאל ילדה שאין בה דעת ויכול ללוקחה בעל כרחיה).

והנה רק לאחר שאמו השליכתה והתרחקה ממנו כמטחוי קשת חזר ישמעאל לקחת אחריות על עצמו ולהתפלל אל ה' ואז - "וישמע אלקים את קול הנער" והיינו לפי ששוב חזר להתנהג כנער, ונמצא שהיתה אמו צריכה להתרחק ממנו כמלוא מטחוי קשת ע"מ שתתבטל השפעת השלילית על בנה לנהוג כילד הנסמך על אמו בכל עת אלא יתנהג כנער הנסמך על כוחות עצמו. והשפעה שלילית זו כמעט גרמה לו שימות בצמא וכאשר סרה השפעתה ניצל לחיים, וזהו שאמר המלאך להגר - אל תיראי כי שמע אלקים אל קול הנער והיינו שבזה לימד אותה שהוא נער גדול הנסמך על כוחות עצמו וניצל בזכות תפילתו, ולכך הוסיף להדריכה - קומי שאי את הנער והחזיקי את ידך בו והיינו שתשאהו באופן של החזקת ידו בלבד ולא שתישאהו על שכמה לפי שיכול ללכת בכוחות עצמו, וכן עשתה דכתיב - ותשק את הנער והיינו שאכן נתייחסה אליו מכאן ואילך כנער.

ועפ"י נראה לבאר את שורש קלקולו של ישמעאל ויציאתו לתרבות רעה, שמכיון שאמו נתייחסה אליו כילד ממילא לא חינכתו כראוי לפי שבכל מה שעשה היא אמרה עדיין הוא ילד ואינו מתכוון לשום דבר, ומשום כך התחנך להתנהג בדרך שלילית שלא היה מי שיחנכנו ויסירנו מדרכו הרעה (והיה מצוי בעיקר אצל אמו ולא אצל אברהם). ובזה מובן מה שנאמר - ותרא שרה את בן הגר המצרית מצחק שהרי ע"י אמו נתקלקל, ולפיכך אמרה לאברהם - גרש את האמה הזאת ואת בנה וצ"ב מדוע אמו היתה בכלל הגירוש ומשמע מהפסוק שגורשה מחמת עצמה ולא רק ע"מ לגדל את בנה, ולהנ"ל מבואר שהרי על ידה נתקלקל שכל מה שאמרו לה אמרה עדיין ילד הוא. ובזה נתחנכה כעת ע"י המלאך להבין שע"י התנהגותה גורשה מאברהם וע"כ כמעט בא לידי מות בצמא, וע"י שסרה השפעתה נעשה לנער וניצל.

והיה אפשר ליישב שבאמת המעשה עצמו היה מעשה מצוה לשם שמים אך סו"ס לא היה ראוי לפרסמו, ובכירה שפרסמה שבא מאביה נחשב לה כגנות ומשא"כ הצעירה שלא פרסמה וקיבלה ע"ז שכר. ובאמת שכן משמע ברש"י בהוריות (י"א א' ד"ה אמר) שכתב - "ולא עוד אלא בכירה דקרייתה אב הכתוב פירסמה דכתיב ותשכב את אביה והצעירה כתיב ותשכב עמו", אכן מובא שם שהוא העתקה מרש"י בנזיר וכוונתו שהפירוש על נזיר אינו מרש"י, וגם אינו עולה בקנה עם פירוש רש"י על התורה שכתב להדיא שהבכירה פתחה בזנות ולא היתה צנועה, והדרא קושיא לדוכתא.

פכ"א ב': ותהר ותלד שרה וגו' למועד אשר דבר אתו אלקים. וברש"י - את המועד אשר דבר וקבע כשאמר לו למועד אשוב אליך, שרט לו שריטה בכותל אמר לו כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד.

יש כאן תמיהה גדולה שהלא הקב"ה בישר לו זאת קודם מילתו, והמלאכים באו אליו בשלישי למילתו ואמר לו אז המלאך המבשר - שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשחק, וכתב רש"י שם - כעת הזאת לשנה הבאה ופסח היה ולפסח הבא נולד יצחק וכו', וא"כ צ"ב גדול אם נולד לאחר שנה מזמן בשורת המלאכים או מעת בשורת ה' שקדמה למילתו. (ואמנם דעת הרמב"ן שהמילה והאורחים הכל היו ביום אחד, כ"כ בפ"ח א' בסו"ד, וכן בפ"ח ט"ו בסו"ד יעו"ש ולדבריו מיושב, אך לשיטת רש"י שבאו המלאכים בשלישי למילתו קשיא).

וצ"ל בהכרח בזה שאכן היה במלאות שנה מעת בשורת המלאך כמ"ש רש"י להדיא עה"פ כעת חיה, ומה שבישרו למועד אשוב אליך היינו שקבע שיבוא בזמן מסויים אך לא בעוד שנה, ונתן לו סימן כשתבוא חמה לשריטה זו וכו' וזה היה כעבור שנה ושלושה ימים. (ויעו' בתוס' ר"ה דף י"א א' ד"ה אלא שנקט עפ"י משמעות הסוגי' שם שהקב"ה דיבר עמו בתשרי ונימול בתשרי והמלאכים באו בפסח ע"ש בכל דבריו).

ואשר נראה לבאר בזה דאמת זה ודאי שהיה כוונתן לשם שמים ע"מ להחיות זרע על הארץ על פי סברתן שכל העולם נחרב ונחשב להן למעשה מצוה, אכן סו"ס מעשה מצוה שכזה גדול ככל שיהיה אינו עולה כלל בדעת בני אדם הנקיים והפרושים מעריות לעשות מעשה ניאוף של בת באביה ואפי' לצורך קיום העולם, ורק מי שנפרץ בעריות יכול להעלות בדעתו לעשות מעשה מצוה באופן זה. והנה בנות לוט גדלו בסדום שהיה מקום פרוץ בעריות כמ"ש בגמ' נזיר הנ"ל שלוט הלך אחר עיניו וכן מוכח מדרישת כל העם מלוט "הוציאם אלינו ונדעה אותם", ומאידך גדלו אצל לוט שגם היה גדול במידת החסד כפי שלמד מאברהם וכמו שמסר נפשו על הכנסת אורחים. ולפיכך יתבאר שהיה מעשה הבכירה מורכב מקלות ראש ופריצות כפי שגדלה בסדום אך ע"י יכלה לחשוב על סוג מצוה גדולה זו של קיום העולם באופן זה וא"כ היה כאן מעשה מצוה ומעשה פריצות מורכבים כאחד, ומוכח כן שלא נתביישה בזה וקראה לבנה מואב ע"ש אביה (אמנם עיקר הטעם שקראה על שמו הוא דאחר שכל עיקר כוונתה היה למצוה אזי היה לה לכבוד מה שהזרע מאביה). ומשל למה הדבר דומה לגזלן שגזל מעשיר אחד ע"מ לתתו לעניי להחיות את נפשו, שהוא מעשה מצוה מורכב עם הגזל.

פי"ח כ"ח: ויאמר לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה". וכ' הרמב"ן לבאר מפני מה אמר לו "אם אמצא" ולא השיבו בלשון של דע שאין שם כמספר הזה שאמרת, "לפי שעדיין לא נגמר דינם כאשר אמר ארדה נא ואראה והנה אברהם לא ידע מה יעשה בהם ולכן השכים בבוקר והשקיף על פני סדום ובראותו כי נשחתו ידע שלא היו שם כן". ומדוקדק ברמב"ן שלא נגמר דינם כלל בדברי השי"ת אל אברהם ושמא אף לא נגמר הדין עד למחר בבוקר. ואינו משמע כן מדברי רש"י (להלן פסוק ל"ג) שכתב: "ואברהם שב למקומו – נסתלק הדין נסתלק הסניגור והקטיגור מקטרג לפיכך ויבואו שני המלאכים סדומה להשחית", ומבואר שנגמר הדין מיד בתשובת השי"ת לאברהם.

ויתבאר עוד עפ"י דברי הרמב"ן הללו שטרם נגמר הדין, שלכך הלכו המלאכים לסדום בעוד ליל כדי לנסותם ולבחון בהם היש בה צדיקים אם אין ואפי' יהיו בה רק עשרה כתפילת אברהם דיינו, ואפי' אינם צדיקים כעת סו"ס שמא יעמדו בכור המבחן ויחזרו בתשובה ושוב לא ייחתם דינם, ובזאת בחנו את העיר סדום בהתחזותם לאורחים לעיני כל העם ולראותם היעשו עימם חסד או לאו, וסוף דבר שהרשיעו כולם "מנער ועד זקן כל העם מקצה" ועל כך נחתם דינם.

ובזה יתבאר גם דבר ה' לאברהם "ארדה נא ואראה", והיינו שארד ואעמידם בכור המבחן אם ישובו ממעשיהם אם לאו ונעשה הדבר ע"י שני המלאכים שירדו מבעוד לילה בשליחותו של מקום בזה (וזהו ביאור דברי הרמב"ן שמפסוק זה מוכח שעדיין לא נגמר דינם). ועוד יתבאר על פי זה להפליא טעם הא דבין דברי ה' לאברהם שאמר לו "עקת סדום ועמרה וגו' ארדה נא ואראה וגו'" ובין תפילת אברהם שלאחמ"כ נכנס באמצע פסוק נוסף – "ויפנו משם האנשים וילכו סדמה וגו'", וצ"ב מה מקומו כאן דוקא ולכאורה היה צריך

להכתב או קודם לדברי ה' או לאחר תפילת אברהם, ולהנ"ל מיושב להפליא שירידתם לסדום הוא קיום דברי ה' שאמר ארדה נא ואראה, ואח"כ חוזר לתפילת אברהם שעודנו עומד לפני ה'. ויש להוסיף בזה שלוט בודאי לא הרשיע כאנשי סדום שלולי זאת לא היה ניצול שא"כ הלא היה ראוי למיתה מצד עצמו, ומה שנצרך לזכותו של אברהם להינצל הוא משום שסו"ס ירד והשתתף עמו וחבר לאיש משחית ולכך היה ראוי להיספות עמו, וכמו שמוכח בתפילת אברהם "חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע" ומשמע שאם לא היו עשרה צדיקים כתפילתו אזי דין הצדיקים הנשארים למות עם כולם. וא"כ לוט שלא הרשיע כמותם ואדרבא מסר נפשו לקיים מצות הכנסת אורחים ודאי ראוי להחשב צדיק לענין תפילתו של אברהם.

וא"כ אפשר שהלא תפילת אברהם הועילה שאם היו שם עשרה כמותו היו מצילים את כל העיר, ומסתמא לוט ידע מזה ע"י המלאכים ולכך ניסה להשפיע על בני העיר "אל נא אחי תרעו", ולאחמ"כ ניסה להציל את חתניו ולוקחי בנותיו ובחשבון עולה יחד עשרה איש (לוט ואשתו וארבעת בנותיו, ב' חתניו וב' לוקחי בנותיו כמב' ברש"י), וא"כ נמצא דהדין ודברים עם חתניו היה להחזירם בתשובה (ע"י שיאמינו בדין האלוקים) ועי"ז להציל את כל העיר ולשנות את גזר הדין (שהרי ממנ"פ אם הם רשעים לא יוכלו להנצל). אך באמת היו רשעים ככל אנשי העיר ויהי כמצחק בעיניהם ולא האמינו בה' ולא חזרו בתשובה ולא ניצלו וממילא לא הצילו, וגם אשת לוט הרשיעה כמותם כמבואר ברש"י שהיו עיניה צרות באורחים ולכך לא ניצלה ותהי נציב מלח. (שו"ר במדרש רבה על דרך הנ"ל שהטעם שביקש אברהם על י' צדיקים לפי שתלה בלוט ואשתו וד' בנותיו וד' חתניו).

ולדעת רש"י שמיד כשגמר אברהם ללמד עליהם זכות נחתם דינם למיתה

(ועוד כתב פי"ט א' שלפיכך שהו המלאכים מחברון לסדום עד הערב לפי שהיו מלאכי רחמים וממתינים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סנגוריא), א"כ צ"ל שהעניין במה שהגיעו מבעוד לילה לסדום הוא רק כדי להציל את לוט ובני ביתו, ויתכן עוד שטעם מה שנגלו לכל בני העיר כאורחים וכי' הוא כדי שיהיה ללוט זכות להנצל ע"י שימסור את נפשו על מידת החסד ויראה בעצמו שאין לו חלק ברשעתם.

ונמצא ד"ארדה נא ואראה" לדברי רש"י אינו מתפרש על ירידת המלאכים לסדום, אלא הקב"ה הודיע לאברהם שיראה את מעשיהם ויחתום את דינם (וכתב ע"ז רש"י "למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה"), ומעתה עומדת תמיהת הרמב"ן על רש"י מדוע אמר לו בלשון עתיד "ארדה נא ואראה" וכן "אם אמצא בסדום וגו'" הלא כעת ממש ראה וגזר את דינם. ויש לבאר בזה שהנה הקב"ה בא לגזור את דינה של סדום אך קודם לכן הודיע על זאת לאברהם והשאר לו בזה מקום ללמד עליהם סנגוריא, ומשום כך בדוקא אמר לו בלשון עתיד שאמר לו שאני עומד מיד לחתום את גזר דינם ומזה הבין אברהם שיש לו עדיין מקום ללמד עליהם זכות, שאילו היה נאמר לו בלשון ראיתי שעשו כצעקתה ולא מצאתי בה צדיקים א"כ כבר נחתם דינם ואין מקום לסנגוריא כלל.

ולפי זה יתבאר אף לשיטת רש"י מדוע נכנס פסוק של "ויפנו משם האנשים וילכו סדמה" בין דברי ה' ובין דברי אברהם, לפי שירידתם היתה ע"מ לקיים גזר הדין של סדום וא"כ הלכו מיד כדי לקיים את דברי ה' שאמר "ארדה נא ואראה וגו' כלה", אך עדיין היו תלויים בלימוד הזכות של אברהם כפי שנתן לו ה' פתח לאמרם וכפי שנתבאר ולכך המתניו בדרכם סדומה עד שיגמור את דבריו, כפי שביאר רש"י בפי"ט א' ואחר שהשלים דבריו ונגמר הדין מיד באו סדמה בערב ע"מ להשחיתה, ואז "ויבואו וגו'".

לקראת שובת מלכתא

למרבית תדהמתי, נעמד הסטייפלר ואמר לי: "הרי כבר היית כאן היום..." השבתי שלא הייתי, אולם הוא עמד על דעתו וחזר פעמיים או שלוש על המילים "כבר היית פה". משנוכח לדעת שפני מכחיש, אמר הסטייפלר: "אם כבר היית כאן היום- לא תחול הברכה, אבל אם לא היית- תחול הברכה"

ממידותיו האציליות של הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל

ותג, אבל ידע שהדבר בלי נמנע, ולפיכך החליט במשך תקופה להפסיק לשאת דברים בשמחות אלו. עם זאת, כאשר פעם חש צורך לשבח את אחד המחנות, נעמד ואמר: אמנם אני נוהג לדבר ב'אופרוף', אבל אם הייתי מדבר, הייתי אומר שהמחותן היקר הוא..." וכאן הזכיר את שבחו בפניו.

מכבדי אכבד

אגב שמחות:

הרב זצ"ל נקט בדעה כי לא ייתכן לערוך שמחה ולהזמין אנשים, בין אם זו סעודת נישואין ובין אם "שלום זכר", בלי להכין כיבוד בכמות שתספיק לכולם. יש והיה הוא עצמו מגיע לשמחה בקהילה כשארזגו שתייה קרה באמתחתו, הן לטובת הציבור והן של בעל השמחה שלא תמיד ידע להעריך נכונה את כמות המשתתפים הצפויה. לקראת סיום חתונתו של אחד מבניו שיחי שם לב כי הכיבוד שהוצע לאורחים כמעט ונגמר. הוא פנה לאחד מבניו וביקש ממנו למצוא מאפיייה סמוכה ולקנות כמה ארגזים של עוגות. "חייב אני בכך מדינא להכנסת אורחים", הסביר את בקשתו.

כיוצא בזה, כאשר הבין פעם שרצפת אולם השמחות הסמוך לביתו, לא נוקתה כדבעי, לקראת שמחת שבע ברכות שעתידה היתה להיערך במקום, העיר: "כך לא מקבלים אורחים!" אך לא הסתפק בדיבור גרידא אלא טרח בגופו לשוות מראה הגון יותר לאולם. אחד ממקורביו שנבהל למראה עיניו התחנן בפניו שגם הוא יודע לנקות ויניח לו את המלאכה, אולם רבי שמשון זצ"ל משהזדמנה לידו מצוה, שוב לא הניחה מידו: "אולי אתה יודע", הגיב כלפיו, "אבל לא כמוני..."

מקדם בכבוד ובהערכה

באופן כללי, מתארים אנשי הקהילה, היה שמור לרב זצ"ל יחס של חביבות מיוחדת, כל אימת שפגשו בו. תשומת בלב שהעניק לכל אחד והתעניינות הכנה בשלומם, הולידה בקרבם תחושת חשיבות, ובכל פעם השכיל לחדש את ההרגשה הזו באופן בלתי צפוי, גם להם שכבר הכירו את אצילות מידותיו.

כך מתאר, למשל, פלוני מאנשי הקהילה את בואו לחתונת אחד מבני הרב זצ"ל.

עמדו אז לפני ה"שבע ברכות", ובעל המעשה פילס את דרכו אל שולחן ה'מזרח' כדי לאחל מזל טוב. לכאורה, עוד אחד מני רבים, ובמקרה הטוב מאירים לו פנים לשבירר שנייה, בין הוראה חפוזה לבן זה או אחר ברגעים טרודים כאלו. אך לא. רבי שמשון זצ"ל נעמד לכבודו מלוא קומתו, הושיט לו את ידו ואמר מכל לבו: "אתה לא יודע כמה זה עושה לי טוב בלב שהגעתי". הרגשתו של האורח באותו רגע היתה של אחד מן המשפחה

והנה בן לשרה אשתך (י"ח י')

מידותיו התרומיות והרצון להיטיב עם הבריות באו לידי ביטוי בולט בעת השמחות שבהן השתתף, ואצל בני הקהילה בפרט. ראשית, היה משתדל ומתאמץ להשתתף בכל שמחה, ועל פי רוב- אף לשאת בה דברים.

הקב"ה חננו בלשון לימודים, והחן שהוצק בשפתותיו ריתק אליו את קהל המאזינים. בצירוף כישרונותיו הגאונים וטוב לבו, היו דרשותיו בעתות שמחה מלאכת מחשבת ממש. אם היה זה קידוש לרגל הולדת בת, הרי שלרוב בהתוודע לשמה של התינוקת רק שעה קלה קודם הקידוש- בעת העלייה לתורה- או אף במהלכו. עם זאת, כשנעמד תכף לאחר מכן לשאת מדברותיו לרגל השמחה, כבר מצא את הדרך לקשר את השם לפרשה ולבעלי השמחה אם בדרך דרוש רמז באופן שהפליא כל שומע, והמשתתפים ציפו בכל פעם למוצא פיו, לראות כיצד ישזור את השם- מעשה פלא ויצירת אמנות כמין חומר.

זכור למשל שבת אחת שבה נערך קידוש משותף לרגל הולדת חמש בנות לחמישה מחברי הקהילה. בדרשה שנשא ובה השמיע רעיון מרכזי אודות חינוך הבנות, חרוז את כל חמשת אבות הבנות גם יחד בהתעכבו בפרט אודות התפקיד שנשא כל אחד מהם, אם כאב, כר"מ בישיבה וכיו"ב, בצירוף דברי שבח חמים וברכות היוצאות מקרב הלב. (אגב, אחת הסיבות שהניעוהו לעודד את מנהג עריכות קידוש לרגל שמחת הולדת בת, היתה ההזדמנות שראה בכך לשם יצירת רגשי אחווה בין בני הקהילה, בבחינת "גדולה לגימה שמקרב את הלבבות").

ניתן לומר כי מרכיב מרכזי בכל דרשה שלו בשמחות היה ריבוי בשבח בעלי השמחה. היתה לו הגדרה חריפה כיצד למדוד טיבה של דרשה הנאמרת בעת שמחות, וכך אמר: "החילוק בין דרשן אמיתי לדרשן שאינו כזה, הוא בכך שדרשן מהסוג השני מעוניין לומר רעיון שיש לו באמתחתו, ולפיכך הוא 'תופר' את בעל השמחה לפי מידותיו של הוורט. לעומת זאת, דרשן אמיתי מתחיל הפוך. הוא מחפש נקודה מסוימת בבעל השמחה ומתאים לפיה את הוורט".

אם נבקש להוסיף, נאמר כי יש הבדל נוסף בין הדרשנים, אם "נאה דורש" הוא גרידא או אף "נאה מקיים". לשמוע אודות 'בין אדם לחברו' מפי דרשן שאף מקיים את הדברים הלכה למעשה, זוהי דרשה עם טעם אחר לגמרי. וכזה היה רבי שמשון זצ"ל גופו, וממילא גם שיחותיו...

למנוע קנאה ותחרות

לימים, החליט לחדול מלדרוש בשבתות 'אופרוף' לבני הקהילה, ובכלל. גם החליטה זו מקורה היה בטוב לב וזהירות יתרה מחשש פגיעה בזולת, משנודע לו כי הבחורים משווים בין התארים בדרשותיו אלו וכמות השבחים שהרעיף על חתן פלוני לעומת אלמוני, ומתוך כך הגיעו לידי עגמת נפש. לא הועילו לו מחמאותיו שהשוואות אינן במקומן ואין לדקדק בכל אות

ממש ולא כ'עוד אחד' מן הקהילה.

העניין הוא שלא היתה זו אמירה מעושה שמן השפה ולחוץ. הרב זצ"ל אמנם חש כך במלוא הכנות, וממילא השכיל להעניק הרגשה נפלאה זו גם לסובביו.

"אל דאגה, הברכה תתקיים..."

מספר בעל המעשה:

היה זה לפני למעלה משלושים שנה, כאשר חלפו עברו להם שנים אחדות מעת נישואי, ועדיין לא זכיתי להיפקד בבנים. אין צורך לתאר את ההרגשה הנוראה והציפיה לישועה בעיניים כלות, יום יום ועשה שעה. המחשבות כולם היו אחוזות בתפילה ובדאגה מתמדת של "הבה לי בנים..."

בכל פעם שהזדמנתי לבני ברק נהגתי להיכנס לביתו של מרן הסטייפלר זצ"ל ולהגיש לו בפתק את השמות שלי ושל רעייתי, על מנת להתברך מפיו בוש"ק. יום אחד נקלעתי לבני ברק לצורך סידורים, וכדרכי ניצלתי את ההזדמנות ונכנסתי לסטייפלר עם הקווטל הקבוע. למרבה תדהמה, נעמד הסטייפלר בתגובה מכסאו ואמר לי בטרוניה: "הרי כבר היית כאן היום..."

אני כמובן השבתי תכף שלא הייתי, אולם הוא עמד על דעתו וחזר פעמיים

או שלוש על המילים "כבר היית פה". משנוכח לדעת שאני מכחיש, הפטיר הסטייפלר לבסוף ואמר: "ובכן, אם כבר היית כאן היום- לא תחול הברכה, אבל אם לא היית- תחול הברכה", וחזר על כך בקול גדול מאוד שלוש פעמים, עד שהנוכחים בחדר ההמתנה בחוץ נרתעו בבהלה וביקשו לדעת מה אירע...

יצאתי מביתו- ממשיך בכל המעשה לתאר- 'הרוס' לגמרי. באותה עת לא הצלחתי להבין על סמך מה אמר בביטחון כה מוחלט שכבר הייתי אצלו באותו יום. רק בהמשך נודע לי כי אחד מבני משפחתי שהיה אף הוא בבני ברק כמה שעות לפני, ונכנס להזכיר את שמותינו בפני הסטייפלר- ללא ידיעתי, וכך זכר מרן זצ"ל את השמות, אולם בכל זאת, לא היה בידיעה זו כדי לנחם אותי משיברוני. התהלכתי שבור ורצון, עד שפגשתי באקראי את ר' שמשון זצ"ל ופרקתי את צערי באוזניו...

הוא היחיד שהרגיע את ליבי הסוער ומצא את המילים הנכונות להשיב את רוחי. "דע לך", אמר בביטחון, "שבכל פעם שהסטייפלר צועק בקול רם על פלוני, הברכה שלו חלה. אין לך מה לדאוג". ואמנם כדבריו, כך היה - מסיים בעל המעשה את סיפורו המפעים- באותו שנה, נולדו לי תאומים.

(מתוך הספר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו)

פעם אחת הגיע רבי דוד בהר"ן לתפילת ותיקין וחזר תיכף לביתו ואח"כ חזר לבית הכנסת. שאלו מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל לסיבת הדבר וגילה לו: "מתגורר אני אצל בתי, היום שכחתי לשטוף את כוס הקפה ששתיתי בחצות הלילה ועד הבוקר עלולה שארית הקפה להתייבש, חזרתי אפוא על עקבותיי כדי לשטוף את הכוס בעוד שארית רכה.

הגאון רבי יחיאל מיכל שטרן שליט"א על מידת החסד

אם לדעתך הטוב והחסד רודפים אותך באמת, אל תעזובם, אלא התפלל לד' ש"אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי". רק 'רודפים' כאלה ולא אחרים ח"ו (כי ישנם רודפים אחרים) ומ"רודפים של טוב וחסד בוודאי לא יאונה לצדיק כל אוון, ורק יקויים בו 'ושבתי בבית ד' לאורך ימים'... האורח כבר לא היה צריך לשמוע יותר, הוא כבר שמע....

ביטול תורה לעשיית חסד

הרה"ג רבי משה מרדכי שולזינגר זצ"ל מביא בספרו, שהיה בחור אחד שקדן גדול שהזדמן לו פעם ענין של חסד ובשביל הענין הזה הוא היה צריך לבטל קצת מהלימוד בשביל זה. אמר לו החזון איש 'תדע לך שהתורה נדבקה רק בבני אדם עדינים. מי שהוא לא בן אדם עדין, התורה לא נדבקה בו וזה נשאר מן השפה ולחוץ, ממילא לעשות פעולות של חסד ושל הטבה ושל עדינות הנפש, שהנפש מתענדת זה מקנייני תורה'.

הדוב שהציל בן אדם

התכונה של עזרה הדדית מוטבעת בבריאה גם אצל בעלי חיים. מסופר על שומר יערות אוקראיני שנפל לתוך בור מלכודת ובו דוב סיבירי גדול ממדים. צייד סיבירי נהגו לחפור בורות ולכסותם בענפים דקים ובנפול עליהם השלג כוסו ללא היכר. בעבור דוב או חיה כבדה שם, היא נפלה לתוכו וכך לכדוה.

כך מצא את עצמו איש זה לכוד עם דוב פרא. נוכל לתאר לעצמנו את חרדתו של האיש הזה. המתח גבר כאשר הדוב קרב אליו ושם את כפות ידו על כתפו השמאלית בלחץ עצום. למזלו, לא ארכה חרדה איומה זו זמן רב. באותה שניה שם הדוב את כף רגלו השמאלית על כתפו הימנית, ובתנועה מהירה וזריזה התרומם למעלה והצליח לתפוס את שפת הבור השתחרר ממלכודתו ונמלט. האיש ניצל אמנם מציפורני הדוב אך נשאר לכוד וציפה לנס והנס אמנם הופיע. כעבור שעות מספר ראה האיש עץ מחטני משתלשל לתוך הבור, חיש מהר עמד על המתרחש- הדוב עמד על שפת הבור ושילשל לתוכו שיח שהצליח לעקרו. בעזרת שיח זה הצליח האוקראיני להשתחרר מכלאו.

לחפש לעשות חסד

לולי הנתנה איש לרעהו לא היה האדם יכול להתקיים. אדם בטבעו זקוק לחיי שותפות, מרגע היוולדו שזקוק לאדם שילבישו, ולכן תורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים.

חיי השותפות נמצא גם אצל בעלי חיים, סוס היאור, וקרנף ושאר בהמות הגדולות, אינם יכולים להוציא את התולעים השורצים על גופם. לכן עשו ברית עם העוף הנקרא נקר, שמטיילת על גבי הבהמה, ומנקרת התולעים שעל גופה. הבהמה נהנית מזה, וחיי השותפות טובים לשניהם- כך חיי שותפות בין אדם לחבירו מביא תועלת לשניהם.

העוסקים בחסד

אצל החפץ חיים הגיע עסקן נודע שהקים בעירו תלמוד תורה וקופת גמ"ח שהוא ניהלם בעצמו, המוסדות התפתחו יפה בע"ה והעבודה בשני השטחים האלה גזלה באמת את זמנו. הוא נאלץ להזניח את עסקיו הפרטיים. רעייתו החלה להציק לו על כך ודרשה במפגיע שימסור את הנהלת המוסדות הנ"ל לאחרים.

אותו עסקן העוסק לשם שמיים לא רצה להכנע לדרישת אשתו ומשום 'שלום ביתי' הגיעו שניהם לכלל החלטה, למסור את הכרעת הענין לרבנו הח"ח זצ"ל וכאשר יגיד כן יקום.

כשהגיע לבית החפץ חיים ראה איך החל לומר את הפרק 'מזמור לדוד ד' רועי לא אחסר' כדרכו בקודש בזמן הסעודה, סיים את הפסוק האחרון של הפרק 'אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי' וגוי ופנה אל האורח העסקן הנ"ל (שרבנו לא ראוה ולא הכירו מעודו) בביאור הפסוק כדלהלן:

"פליאה עצומה היא על דוד מלך ישראל, איך זה אומר, שטוב וחסד ירדפוהו, היתכן ששני הדברים הטובים האלה יהפכו לרודפים, הלא רוצח וחומס המה הרודפים ויורדים לחיי האדם אבל טוב וחסד? אתמהא! שמע מינה, שלפעמים נדמה לו לאדם שעסק הטוב והחסד נעשה לו כרודף ויורד לחיו, גוזל את זמנו היקר לו, מפריע בעסקיו וגורם לו להפסדים ח"ו, משבית את שלום הבית וכו' והיצר מפתהו להזניח את המעשה הטוב והחסד. מה יש לו לבן אדם לעשות אז? וכאן מייעצהו נעים זמירות ישראל, שמע בני, אפילו

לעסוק בענין חשוב לתועלת הרבים. גילם הצעיר עורר בהם ספקות בחיוב המוטל עליהם ליטול משימה זו על עצמם, ובאו לשאול באורים ותומים: כשהשיבם מרן זצ"ל בשלילה, שאלוהו והרי הוא עניין של "זיכוי הרבים" ששכרו רב מאוד? השיבו החזו"א על אתר - "הזיכוי הכי גדול לכלל ישראל, הוא: - לזכות את הכלל ישראל בגדולי ישראל. הרפו ידיכם מאחוז בעסקנות זו, שובו לתלמודכם, וכל מי מאתכם שיצא "תלמיד חכם" זהו עצמו זיכוי הגדול ביותר לדור, שיש עוד ת"ח ועוד ת"ח".

גמילות חסד-בבית

"אשה" היא בכלל "ואהבת לרעך כמוך", רבי חיים ויטאל (בשער הליקוטים פרשת עקב) כתב שמצות "ואהבת לרעך כמוך", ממש כמוך- ממש, מתקיימת בבית זוגו של אדם.

אמרו במגילה (כג, א) למה קוראים ביו"ט בתורה רק חמשה קרואים, משום שמאחרים לבוא לבית הכנסת, ומפרש רש"י שצריך לטרוח להכין סעודת יו"ט, הקשה העיב"ץ הרי מלאכת בישול הוא לא ממלאכת הגברים, ולמה יאחר מלבוא לביהכנ"ס, ותיירץ שבזמן שהנשים עסוקות בבישול צריכים הבעלים לשמור על הבית והילדים. הרה"צ רבי נפתלי אמסטרדם סיפר שלאחר נשואיו שאלו רבי ישראל אם הוא עוסק במצות גמילות חסדים, ענה לו אין לי כסף לנהל גמ"ח, אמר לו רבי ישראל, לא לזה התכוונתי, בבית לאחר נישואין אפשר לעשות כל כך הרבה גמילות חסד עם האשה.

הגאון הרב מטעפליק נכנס פעם בערב חג הפסח לבית המדרש וראה הרבה אברכים יושבים ולומדים. התיישב בפניה ורשם 'פתקאות', אח"כ עלה על הבימה ואמר, שיש לו רשימה של בתי אלמנות ובתים שצריכים עזרה ומי מוכן להשתתף במצוה זו. כמובן שלבקשת הרב מטעפליק כולם הסכימו ונעמדו בתור כל אחד לקבל כתובת, ופלא היה שכל אברך קיבל 'כתובת ביתו' ברומז, כי עליך ללכת לבייתך לעזור לאשתך.

למה קוראים ביו"ט בתורה רק חמשה קרואים משום שמאחרים לבוא לבית הכנסת ופירש רש"י בשם מסכת סופרים פ"ח ח"ד שצריך לטרוח להכין סעודת יו"ט.

מקשה הגאון רבי יעקב עמדין זצ"ל ממת' מלאכת בישול מלאכה של אנשים ומה זה טעם על איחורו של הבעל לבוא לבית הכנסת, אלא מכאן שבזמן שהנשים עסוקות בבישול סעודת יו"ט על הבעלים לשמור על הבנים ושאר צרכי הבית.

הנהגת הרה"צ רבי דוד בהרן

הרה"צ רבי דוד בהרן מגדולי ההוראה בירושלים התפרסם בקנאותו הגדולה ובמלחמותיו, ופחות התפרסם בלבו הרחום. סיפר הרה"צ רבי שלום שבדרון כי פעם ראה את רבי דוד מבחין באשתו שהולכת עם פח"י מים, מיד רץ לעזור לה, וראהו שממלמל בפיו 'לשם מצות חסד, לשם מצות חסד'.

כאשר היה בא בערב שבת או ביום חמישי בלילה לבית אחרים והבין שכבר שטפו את הבית לשבת היה מניח את מנעלי הבית שלו מבחוץ ונכנס יחף כדי שלא ללכלך את רצפת הבית. פעם אחת הגיע לתפילת ותיקין ומשום מה חזר תיכף לביתו ואח"כ חזר לבית הכנסת והמתפללים שידעו שכל מעשיו הם ע"פ הלכה, התענינו במעשיו. שאלו מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל לסיבת הדבר וגילה לו רבי דוד בסוד: "מתגורר אני אצל בתי (היה זה אחרי פטירת אשתו) היום שלא ברצוני שכחתי לשטוף את כוס הקפה ששתיתי בחצות הלילה ועד הבוקר עלולה שארית הקפה להתייבש וקשה יהיה עליה לשטפה חזרתי אפוא על עקבותי כדי לשטוף את הכוס בעוד השארית רכה. רגיל היה מרן הרב מטשעבין שהתגורר בשכונת שערי חסד לספר שרבי דוד היה מקל בשאלות בהלכות פסח וכשנשאל: היתכן?! הלא כל הפוסקים מחמירים בהלכות פסח וכיצד אתה מקל? היה משיב: יש לי הרבה חומרות לעשות, ואילו הייתי יודע שאתם תעשו זאת בעצמכם הייתי אומר לכם אותם, אבל יודע אני שתטילו זאת על נשותיכם, וזה אינני רוצה כי כבר יש להן מספיק עבודה.

(מתוך הספר 'מידות והנהגות טובות')

לוט עשה חסד במסירות נפש, והרגו את בתו בגלל עשיית חסד. ולמה על מעשה חסד של אברהם יש פרשה שלימה בתורה ואילו על לוט לא מסופר בתורה?

הסביר אבי זצ"ל:

לוט כשראה לידו מצוה, עשאה במסירות נפש ממש, אבל לא חיפש מצוה, אם אירע לו לקיים קיימה, אבל לא רדף לעשות חסד, ולא עוד אלא שלוט שראה מעשה החסד הגדול בביתו של אברהם, עזב את ביתו, ולאן הלך? לעיר סדום, עיר שמופקעת ממעשה חסד, מה הולך לשם, הרי אי אפשר לעשות שם מעשה חסד, אלא זה היה מהותו של לוט. לא חיפש חסד, ולכן, אע"פ שאם אירע לו מעשה חסד עשאו במסירות נפש ממש, לא האריכו בפרטי מעשה החסד שלו.

משא"כ אצל אברהם הלך לחפש חסד, כשראה שאין אורחים שלח את עבדו אליעזר להביא מהרחוב, ומכיוון שהקב"ה הוציא חמה מנרתיקה באותו יום לא עבר איש במקום זה, ואברהם לא האמין לאליעזר, ואמר יעבד שקרן הוא ולא מהימנא ליה, והלך בעצמו לרחוב והיה ביום שלישי למילתו שהוא יום הקשה ביותר לחולה, והקב"ה ראה שאי אפשר למנוע ממנו מאיש זקן בן מאה שנה וסובל צער על גופו, וביותר צער על זה שאין לו אורחים, הוצרך הקב"ה להביא ולשנות את הטבע, ולהביא מלאכים בדמות אנשים, בכדי שאברהם יכול לקיים מצות הכנסת אורחים.

כבר אמרו בחז"ל הבדל בין דורות הראשונים לדורות אחרונים, דורות הראשונים חיפשו אמצעים לחייב עצמם במעשר, ואילו בדורות אחרונים חיפשו אמצעים לפטור עצמם ממעשר, לא הכניסו אותם לבית בכדי שלא יתחייבו במעשר.

זהו ההבדל המהותי בין אדם המחפש מצוה, לאדם המקיים מצוה, שאינו מסתפק בטענה שהוא פטור- אלא מכניס עצמו לחיוב.

סגולה לזרע של קיימא

החפץ חיים באהבת חסד (חלק ב' פרק ה' בהג"ה ד"ה זוה) כתב "ומן התימה על האנשים שמחפשים סגולות שיוולדו להם בנים, ויש שמוציאים זה למאות ולאלפים וכו', יותר טוב שיעשו סגולה הנמצאת בחז"ל היינו שיתעסקו תמיד במצות הצדקה וכו', וכן יעשו הרבה אנשים בזמנינו והצליחו בזה.

יכוויו שעשייתו לשם חסד

החפץ חיים אמר לרוקח של העיירה: כמה אני מקנא בך, שבתרופות שאתה מוכר אתה מצייל נפשות. ענה לו הרוקח: הרי כוונתי לשם ריווח ממון. אמר לו החפץ חיים: מהיום והלאה תחשוב שכוונתך גם על עשיית חסד, וממילא מה שאתה מקבל גם כסף לא יגרע מהמצוה. ויסופר כי אותו רוקח היה רחוק מתורה ומצוות. ולאחר שיחה זו של החפץ חיים הלך לדרכו, והחל להתעורר מעט מתרדמתו והתחיל לכוון באמת בכל מעשה לשם גמ"ח. וכמובן החל לדאוג יותר בהכנת התרופות עד שהמעשים השפיעו עליו והתחיל להרהר בנפשו, וכי זוהי המצווה היחידה שיש? הרי למדתי בצעירותי שיש מצוות תפילין וכו' ואט אט התחיל לקיים מצוות עוד ועוד עד שנהיה למדקדק בקלה כבחמורה.

אף אנו מקיימים מצוות רבות אך לעיתים בלי משים לב לצירוף המחשבה. זהו שתקנו אמירת 'הלשם יחוד קודשא בריך הואי לפני קיום המצוה. אם כן למה נגרע מהמצוות את שלמותן? תוספת המחשבה היא התבלין הנותן טעם נוסף למצווה וחבל להפסיד זאת.

לא התעסק בעסקנות וחסד יותר מדאי

החפץ חיים הוכיח את בנו (הובא בח"ג של מכתבי הח"ח דף י"ט) על שמבטל כל זמנו מתלמוד תורה כדי לעסוק במעשה חסד, וכתב "הלא ידעת כי גם אני לא רחוק ממידת החסד וההטבה, אבל לא אכלה כל זמני על זה, רק אנוכי מחבר ספרים על מידות אלו, ומפיץ אותם בין אלפי ישראל, ולומדים בהם, ובאים לידי מעשה".

מעשה והתדפקו על דלתו של מרן החזו"א זצ"ל תלמידים צעירים שהתעוררו

בינינו

BEINENU.COM | מערכת שיעורי תורה לצפייה | מתוך: אתר "בינינו"

לדעת
מבחנים שבועיים בדף היומי
חפץ חיים, אהבת חסד ומשנ"ב
0737-289-669

אל תישאר מאחור

גם לך יש הזדמנות פז להצטרף היום ללימוד יומי

מבחן אמריקאי עם הגרלות ענק בכל שבוע!!!
כל מבחן בחודש זה (י"ב חשוון-ט"ו כסלו) מזכה בכניסה נוספת להגרלות ענק:

פרס ראשון

אוצר החכמה

תזכנת:

הספריה היהודית הממוחשבת הגדולה בעולם

פרס שלישי

10 זוכים

סט משנה ברורה 'דרשו' מהדורה גדולה

פרס שני

10 זוכים

ברשת החנויות: פלדהיים

זכות קניה

בסך: 500 ₪

כל זה בנוסף להגרלות השבועיות הקבועות:

פרס שלישי

10 זוכים

ברשת החנויות: יפה נוף פלדהיים

זכות קניה

בסך: 100 ₪

פרס שני

ברשת החנויות:

זכות קניה

בסך: 400 ₪

פרס ראשון

500 ₪

במזומן

ניתן לעשות את המבחנים: בטל': 0737-289-669 בעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים: במייל: 7692282@gmail.com בפקס: 0799-414-144 בנקודות הפצה ניתן לשמוע בטל': 0737-289-669 בשמחה 4

נא לתלות במקום בולט ולהשאיר עד ט"ו כסלו -

חדש בארון הספרים היהודי

למען ציון לא אחשה
ולמען
ירושלים לא
אשקוט"
(ישעיהו ס"ב א')

ציון וירושלים

ספר רב מכר

לאחר שאול
מהחנויות
הופיע בשנית
במהדורה
חדשה

'ציון וירושלים' זהו שמו של
הספר המרתק שחיבר
הרב שמואל דרליך שליט"א,
המכיל מאמרי הגות ואמונה
על נושא ארץ ישראל ובירתה
- העיר הקדושה ירושלים, ובית
המקדש ברום פסגת ירושלים.

המאמרים סובבים על כל
פרשיות ספר בראשית.

הספר זכה להסכמותיהם
של הגאונים
הרב אביגדור נבנצאל שליט"א
רבו של הרובע היהודי
והרב מרדכי שיינברגר שליט"א.

בראשית

מעלים בקודש:

תוספת חיזוק והתמדה בסדרי 'שיח התורה'

ספר א' ד' חשון הרב נחמן פלברובים בית שמש משניות * 100 א' ד' חשון הרב אלי צור קרית ספר משניות * ספר א' ד' חשון הרב יהודה זוהר בני ברק בתורתו * 1000 א' ד' חשון הרב מרדכי קנר בני ברק בדרכו 8 דף * ספר א' ד' חשון הרב מרדכי רפאלי בני ברק שיח ההלכה * 300 א' ד' חשון הרב אריה זאב מלכסי מו"ע בתורתו * ספר א' ד' חשון הרב יחזקאל קליין אלעד בתורתו * ספר א' ד' חשון הרב דוד יהודה גומבו מו"ע משניות * ספר א' ד' חשון הגב / התלמידה ברוריה מובשוביץ בני ברק תהילים * ספר א' ד' חשון הרב שלמה כהן י-ם חכים קרית אתא שיח ההלכה * ספר א' ד' חשון הרב יוסף בן צבי בני ברק בדרכו 8 דף * ספר א' ד' חשון הבה"ח דוד קליין מו"ע בדרכו 8 טובי פלדמן י-ם תהילים * 300 ב' ח' חשון הרב יצחק שמואל גמזו בתורתו * ספר ב' ח' חשון הרב יקותיאל קרישר קרית אונז שיח יוסף אורדנטליך ביתר עילית בתורתו * ספר ב' ח' חשון הרב אפרים פוקסבורמר בית שמש ירושלמי * 100 ב' ח' חשון הגב / התלמידה ספר ב' ח' חשון הרב משה קטרי בית שמש בתורתו * ספר ב' ח' חשון הרב ח. שוורץ עפולה בדרכו 8 דף * ספר ב' ח' חשון הרב אליהו ח' חשון הרב אהרן מובשוביץ בני ברק בתורתו * 100 ב' ח' ניות * ספר ב' ח' חשון הרב יצחק טלצר בית שמש שיח 8 דף * 1000 ב' ח' חשון הבה"ח שמואל קטריס בדרכו ירוחם משניות * ספר ג' ט' חשון הרב חשאי עמוס ירוש' בתורתו * 100 ג' ט' חשון הגב / התלמידה שרה רוזנבלט והב ירושלים בתורתו * ספר ג' ט' חשון הרב נחמן אור' אלחדד בית שמש בתורתו * 1000 ג' ט' חשון הרב יצחק אופקים משניות * ספר ג' ט' חשון הרב יצחק מרדכי גפן אלעד משניות * ספר ג' ט' חשון הרב אילנה נחמן ירוש' ירושלמי * ספר ג' ט' חשון הרב אברהם אבוקסיס ירוש' 100 ד' י' חשון הגב / התלמידה רחל אלחדד בית שמש תו * 100 ד' י' חשון הרב שמואל קרישר אלעד משניות * בתורתו * ספר ד' י' חשון הרב נחמן מלאכי בדרכו 8 דף

שמות הזוכים ד"ר י"ג חשון

ספר ד' י' חשון מדינה ביתר עילית * ספר ד' י' חשון טטרושילי בני ברק * ספר ד' י' חשון רייזנר משניות * הרב ברוך יוסף שירד בית שמש בתורתו * ספר ד' י' חשון הרב שרגא לנאל בני ברק שיח ההלכה * 1000 ד' י' חשון הבה"ח אלעזר חדרי בית שמש שיח ההלכה * ספר ד' י' חשון הגב / התלמידה אפרת שמואלי רכסים כהנהגתו * ספר ד' י' חשון הבה"ח שמואל קוגל בית שמש בדרכו 8 דף * ספר ה' י"א חשון הרב שמעון אליהו דויטש בני ברק שיח ההלכה * ספר ה' י"א חשון הרב אליהו אלדד בני ברק שיח ההלכה * ספר ה' י"א חשון הרב צבי יוסף בני ברק בתורתו * 300 ה' י"א חשון הרב בנימין זאב גרינוולד ביתר עילית בתורתו * 1000 ה' י"א חשון הרב בנימין ינר בני ברק ירושלמי * ספר ספר ה' י"א חשון הבה"ח יהונתן בוגרד בני ברק שיח שיח ההלכה * 100 ה' י"א חשון הרב יחזקאל ארנון ברכה ריינהולד ירושלים כהנהגתו * ספר ה' י"א חשון ה' י"א חשון הבה"ח יצחק זאב אדלר בני ברק בתורתו משניות * ספר ה' י"א חשון הרב יוסף מנטליסט בני ברק משניות * ספר ו' י"ב חשון הרב משה חיים מו"ע בתורתו * ספר ו' י"ב חשון הרב יעקב יחיאל ארנטריו מו"ע בדרכו 8 דף * ספר ו' י"ב חשון הרב יהודה בטאט ביתר עילית שיח ההלכה * ספר ו' י"ב חשון הרב צבי פרידמן מודיעין עילית שיח ההלכה * ספר ו' י"ב חשון הרב יוסף מנטליסט בני ברק בתורתו * 100 ו' י"ב חשון התלמיד אלעזר זוהר בני ברק משניות * ספר ו' י"ב חשון התלמיד שלמה צרפתי משניות * 300 ו' י"ב חשון הרב מאיר רוטנברג אופקים בתורתו * ספר ו' י"ב חשון הרב משה חוברה בני ברק בתורתו * 1000 ו' י"ב חשון הרב ישראל אילנברג קרית גת ירושלמי * ספר ו' י"ב חשון הבה"ח יצחק מובשוביץ בית שמש בתורתו * ספר ו' י"ב חשון התלמיד יהודה חבשוש בני ברק משניות * ספר שבת י"ג חשון הרב יוסף כהן ירושלים ירושלמי * ספר שבת י"ג חשון הרב אשר הופמן בני ברק ירושלמי * ספר שבת י"ג חשון הרב שרגא שטיינמן בני ברק בדרכו 8 דף * 300 שבת י"ג חשון הרב יששכר צבי אופנהיימר מודיעין עילית בתורתו * 1000 שבת י"ג חשון הרב נתנאל מנשרוף אלעד שיח ההלכה * ספר שבת י"ג חשון הרב יהושע רייזמאן משניות * ספר שבת י"ג חשון הרב שמואלי ציון מודיעין עילית שיח ההלכה * ספר שבת י"ג חשון הרב ישראל גולדברג ירושלים בדרכו 8 דף * 100 שבת י"ג חשון הרב מנחם גולדברג בני ברק בתורתו * ספר שבת י"ג חשון התלמיד חיים ידלר ירושלים משניות * ספר שבת אברהם פלדמן אלעד בתורתו * ספר שבת י"ג חשון הרב מרדכי משה אפללו

התלמיד דניאל שיח ההלכה התלמיד יהונתן שיח ההלכה התלמיד מושי' ספר ד' י' חשון

ביליל היארצייט ה-70 להסתלקות מרן ה'חזון איש' זכו נבחר לומדי 'שיח התורה' במסלול 'בדרכו 8 דף' להבחן אצל מרן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א על מסכת בבא קמא ולשמוע דברי זכרון על מרן ה'חזון איש' זיע"א

הרב ברוך יוסף שירד בית שמש בתורתו * ספר ד' י' חשון הרב שרגא לנאל בני ברק שיח ההלכה * 1000 ד' י' חשון הבה"ח אלעזר חדרי בית שמש שיח ההלכה * ספר ד' י' חשון הגב / התלמידה אפרת שמואלי רכסים כהנהגתו * ספר ד' י' חשון הבה"ח שמואל קוגל בית שמש בדרכו 8 דף * ספר ה' י"א חשון הרב שמעון אליהו דויטש בני ברק שיח ההלכה * ספר ה' י"א חשון הרב אליהו אלדד בני ברק שיח ההלכה * ספר ה' י"א חשון הרב צבי יוסף בני ברק בתורתו * 300 ה' י"א חשון הרב בנימין זאב גרינוולד ביתר עילית בתורתו * 1000 ה' י"א חשון הרב בנימין ינר בני ברק ירושלמי * ספר ספר ה' י"א חשון הבה"ח יהונתן בוגרד בני ברק שיח שיח ההלכה * 100 ה' י"א חשון הרב יחזקאל ארנון ברכה ריינהולד ירושלים כהנהגתו * ספר ה' י"א חשון ה' י"א חשון הבה"ח יצחק זאב אדלר בני ברק בתורתו משניות * ספר ה' י"א חשון הרב יוסף מנטליסט בני ברק משניות * ספר ו' י"ב חשון הרב משה חיים מו"ע בתורתו * ספר ו' י"ב חשון הרב יעקב יחיאל ארנטריו מו"ע בדרכו 8 דף * ספר ו' י"ב חשון הרב יהודה בטאט ביתר עילית שיח ההלכה * ספר ו' י"ב חשון הרב צבי פרידמן מודיעין עילית שיח ההלכה * ספר ו' י"ב חשון הרב יוסף מנטליסט בני ברק בתורתו * 100 ו' י"ב חשון התלמיד אלעזר זוהר בני ברק משניות * ספר ו' י"ב חשון התלמיד שלמה צרפתי משניות * 300 ו' י"ב חשון הרב מאיר רוטנברג אופקים בתורתו * ספר ו' י"ב חשון הרב משה חוברה בני ברק בתורתו * 1000 ו' י"ב חשון הרב ישראל אילנברג קרית גת ירושלמי * ספר ו' י"ב חשון הבה"ח יצחק מובשוביץ בית שמש בתורתו * ספר ו' י"ב חשון התלמיד יהודה חבשוש בני ברק משניות * ספר שבת י"ג חשון הרב יוסף כהן ירושלים ירושלמי * ספר שבת י"ג חשון הרב אשר הופמן בני ברק ירושלמי * ספר שבת י"ג חשון הרב שרגא שטיינמן בני ברק בדרכו 8 דף * 300 שבת י"ג חשון הרב יששכר צבי אופנהיימר מודיעין עילית בתורתו * 1000 שבת י"ג חשון הרב נתנאל מנשרוף אלעד שיח ההלכה * ספר שבת י"ג חשון הרב יהושע רייזמאן משניות * ספר שבת י"ג חשון הרב שמואלי ציון מודיעין עילית שיח ההלכה * ספר שבת י"ג חשון הרב ישראל גולדברג ירושלים בדרכו 8 דף * 100 שבת י"ג חשון הרב מנחם גולדברג בני ברק בתורתו * ספר שבת י"ג חשון התלמיד חיים ידלר ירושלים משניות * ספר שבת אברהם פלדמן אלעד בתורתו * ספר שבת י"ג חשון הרב מרדכי משה אפללו

החל משבת קודש יחלו נבחר לומדי 'שיח התורה' במסלול 'בדרכו 8 דף' בלימוד מסכת בבא בתרא

חייגו למזקד "שיח התורה" 03-308-5000 **להצטרפות למסלולי הלימוד וההתחזקות**

הזכויות מחולקות בבית מרן זצוק"ל רחוב רשב"ם 23 בני ברק **שמות הזוכים מתפרסמים בקביעות ב'שיח התורה' שב'נדרים פלוס'**

בדרכו לימוד כל התורה בשנה אחת כפי שנהג מרן זצוק"ל בראש המסלולים - מאות הלומדים 8 דף מהש"ס בכל יום	מתורתו להגות בספריו ובתורתו של מרן זצוק"ל בספרים 'דרך אמונה', 'דרך חכמה', 'שונה הלכות', 'ארחות יושר'	שיח ההלכה ללימוד הלכות שכתב בשנה אחת הזמנות פז לקניין נצח כהלכות הנהגות במשנה ברורה	ירושלמי סדרי לימוד קבועים בשני מסלולים כולל סדר הלימוד הנמסר כשיעור לע"נ מרן זצוק"ל הנמסר ע"י בנו הגר"ש שליט"א	שיתח אמונה סמן לאחדות ספרי רשומות מרן זצוק"ל קיימסקי זצוק"ל	משנתית ש"ס בשנה לסיים את ששה הסדרים בשנה אחת	מסיימים לזכרו אלפי ש"ס שנלקחו ללימוד לע"נ מרן זצוק"ל בשנה זו	לעילוי נשמתו לימוד ככל יום ויום של פרקי משניות ואמירת תהילים	כהנהגתו כמיוחד לנשים לקבל ולהקפיד להחפץ שלוש תפילות ביום

השיעור לע"נ ידידינו הבלתי נשכח מחשובי בני הישיבה הק

הרב יעקב ישראל ורשואר זצ"ל

בן יבדלחט"א הרר חיים יצחק שליטא

טוב ומטיב לכל ומאיר פנים לכל אדם נלב"ע בפתע פתאום ביום כ"ח תשרי תשפ"ג

נתרם ע"י ידידי מוקירי זכרו ומשפחתו החשובה

הבוטח בה' חסד יסובבנו

בעקבות המאורעות הקשים כאשר מאות מבני ישראל נתונים בצרה ובשביה

ואף מחדרים אימה מפחד האויב המר

יתקיים שיעור חיזוק מיוחד

להתחזק ולהתאמץ בביטחון בה' יתברך

שהוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים

בעניין

הביטחון בה' בעת מלחמה

הביטחון וההשגחה הפרטית כדרך ומזור

מול הפחד והדאגה מפני מאורעות המלחמה

ע"י מגיד השיעור הנודע ב"שער הביטחון" בקו השגחה פרטית

הר"ר דוד קלצקין שליט"א

השיעור יתקיים אי"ה ביום חמישי פרשת וירא י"ח חשון תשפ"ד

בין השעות 2:00 - 3:00 בצהריים

בביהמ"ד פינסק קרלין שכונת בית ישראל ירושלים

שמעו ותחי נפשכם

בברכת התורה

הוצאות השיעור נתרמו לזכותם של כמה מאחינו בני ישראל
הנמצאים במקום סכנה בדרום הארץ לשמירה עליונה ולהצלחה

מגוון שיעורים נפלאים בהלכה הממתינים לנדבת ליבם של תומכי התורה
אם אין קמח אין תורה. עלויות השיעורים גבוהות והם מתקיימים רק מכוח התרומות שלכם
חייגו עכשיו וטלו חלק בהוצאות השיעורים: הרב חיים וכסלר 053-312-6004

ולא נבוש כי בק בטחנו

ועד ידידי

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

נפל נהורא בבי מדרשא בהגלות נגלות אור יקרות.

ספר שיעורי עיון בפרשה

מנחת אברהם

מכתבי תלמידי

הגאון רבי אברהם בן ציון בקרמן שליט"א

ראש ישיבות משכנוב

בראשית - שמות

שיעורי עיון במעמקי ים
התלמוד וההלכה, בבקיות
נפלאה ובעיון ישר, שזורים
ודבוקים בביאורי המקראות
על סדר פרשיות התורה,
ערוכים בטוב טעם ודעת,
שנשמעו תמידים כסדרן
לפני תלמידי הישיבות
במשך השנים.

ספר יוצא לאור בצוף

תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה?!

בצוף הוצאה לאור, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד לתוצאה המוגמרת המושלמת

יח"צ

פרסום

הפצה

הדפסה

עיצוב נריכות

עימוד

עריכה

הקלדה